PROGRESS
tanulmánykötetek

Trump tombolása és Európa szabadságharca a polikrízis viharában

Szerkesztette
Ágh Attila

GONDOLAT

A Progress Alapítvány két könyvsorozatot jelentet meg, egyrészt a Progress könyvek, másrészt a Progress tanulmánykötetek sorozatát. A Progress könyvek egy-egy aktuális téma rövid, népszerű kifejtésére törekednek a téma vezető szakértői részéről, a terjedelmesebb tanulmánykötetek viszont az aktuális témák egy szakértői csoport által készített részletes, alapos és jól dokumentált feldolgozását tartalmazzák. A jelenlegi kötet, *Trump tombolása és Európa szabadságharca a polikrízis viharában* a jelenlegi világrendszert elemzi az USA és az EU mint két hegemón hatalom erősödő konfliktusában Trump agresszív nemzetközi politikája és az EU magasabb integrációra való átváltása felől. Ugyanakkor alaposan megvizsgálja ennek a konfliktusnak a Magyarországot érintő következményeit is, különösen a két autokrata rendszer hasonlósága, valamint Trump és Orbán „párhuzamos életrajza" és személyes kapcsolatai felől.

A globális világrendszer kutatása végigvonul a Progress tanulmányköteteken. A jelenlegi kötet sokkal átfogóbb és mélyebb elemzését adja a polikrízisnek, amely az országok közötti különböző társadalmi területek – jelesül a gazdaság – ellentmondásos összefonódása, ahogy ez markánsan megmutatkozik Trump globális hadjáratában és annak manapság már látható, közelgő kudarcában.

Trump tombolása és Európa szabadságharca a polikrízis viharában

Szerkesztette
Ágh Attila

Gondolat Kiadó
Budapest, 2025

A kiadvány megjelenését a Progress Alapítvány támogatta.

SOMOGYI KÖNYVTÁR 1013392 1881 SZEGED 25
Somogyi-könyvtár, Szeged
S000852039
327
T92

© Szerzők, 2025
Szerkesztés © Ágh Attila, 2025

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat

A kiadásért felel Bácskai István
A kötetet tervezte Lipót Éva

ISBN 978 963 556 642 6
ISSN 3004-2828

TARTALOM

Ágh Attila
AUTORITER RENDSZEREK TRUMPTÓL ORBÁNIG
A jövő elkezdődött 7

Balázs Péter
TRUMP A PORCELÁNBOLTBAN 57

Losoncz Miklós
DONALD TRUMP GAZDASÁGPOLITIKÁJA BEL- ÉS KÜLGAZDASÁGI HATÁSAI 100

Kárpáti János
BARÁT? ELLENSÉG? – ORBÁN VIKTOR ARCFELISMERÉSI NEHÉZSÉGEI 167

Sz. Bíró Zoltán
AZ UKRAJNAI HÁBORÚ ÉS A TRUMP JELENTETTE KOCKÁZATOK 186

Krajczár Gyula
DONALD TRUMP ÉS A KÍNAI FAL 218

Ágh Attila
AZ ORBÁN-REZSIM ÖSSZEOMLÁSA
Orbanisztántól Abszurdisztánig 251

ÁGH ATTILA

AUTORITER RENDSZEREK TRUMPTÓL ORBÁNIG

A jövő elkezdődött

AZ AMERIKAI VILÁGREND FELBOMLÁSA – AZ ÚJ VILÁGRENDSZER A JÖVŐSOKK ÁLLAPOTÁBAN

A világrendszerben való rendszerváltás állandó téma volt már a húszas években a tudományban és a közvéleményben, de az igazi fordulatot, a korszakváltásra való rádöbbenést mégis Amerika hozta meg a második Trump-elnökség brutális belépésével, ami éppen a gyors és látványos kudarca révén mutatta meg erőteljesen, hogy a *jövő elkezdődött*, és ez a globális rendszerváltás valóságos *jövősokként* jelentkezett. Az amerikai világrend tartós, hosszan elhúzódó válságában már korábban is elhangzott a jelzés a világrendszerváltásra – és ennek megfelelően a felszólítás a szükséges paradigmaváltásra, avagy új konceptuális „keretezésre" –, aztán mostanság Trump viharos, mondhatni botrányos belépésével ez a radikális átmenet az új világrendszerre erőteljesen megkezdődött, sőt egyre jobban felgyorsult. Trump agresszív belépése egy újfajta politizálást jelentett, ami a világpolitika minden szereplőjét meglepetésként érte, és a mély, komplex átalakulás sürgető kényszere jövősokként érte őket, amit elsősorban az USA és az EU radikálisan megváltozott viszonyán keresztül fogunk megvizsgálni. Nem véletlen, hogy a globális médiában ezt Trump-tornádóként emlegetik, bár egynéhány hónap után már kiismerték, és a sorozatos kudarcok után a tornádó is kissé lecsendesedett, de az agresszív, a jövősokkot kiprovokáló jellege megmaradt. Ez a tanulmánykötet a bevezetésben a világrendszerváltással, az új múlt és az új jövő, a megváltozott múltkép, az eltűnt evidenciák

és keservesen keresett jövő stratégiájával, a jövősokk témájával foglalkozik Trump elnökségének kezdeti, rohamos és romboló szakaszában, valamint ezzel szoros összefüggésben végül a zárótanulmányban az Orbán-rezsim közelgő teljes összeomlásával.[1]

Az egész világ belátja már, hogy ezekkel a drasztikus változásokkal, mindenekelőtt az amerikai világrend végelgyengülésével és végső vergődésével egy új korszak kezdődött. Az elméleti paradigmaváltás most is az „új múlt" feltárásával kezdődik, hiszen éppen a Trump-tornádó tárta fel az amerikai világrend belső gyengeségét, valódi természetét, ideológiai szerkezetét és az egész történelmi ívét. Az előző korszak tökéletes amerikai liberális világrendként hirdette meg magát, de mostanára végleg kiderült, hogy voltaképpen „minden másképp volt", mivel az új világrend belépésével, a megoldandó problémáinak seregével megmutatta magát a régi világrend valódi természete is. A rövid „amerikai évszázadnak" a második világháborútól napjainkig markáns fejlődési pályája volt, ami fokozatosan egyre mélyebb ellentmondásokban vergődött, de ezzel megteremtette az önmagán való túllépés feltételeit is. Ez a bevezetés az új elméleti keretezés kialakításával indul, ebben először röviden a jogi-intézményi átalakulás és a globalizáció/polikrízis oldaláról felvillantja az új múltat, majd áttér a „technológia" világának, az új típusú globális gazdasági-társadalmi fejlődésnek és a politikai világválság kezelésének a bemutatására. Végül a jelenlegi szakaszban zajló, Trump által kezdeményezett viharos átalakulás és az EU szabadságharca felvázolásával foglalkozik, ami előkészíti a zárótanulmányban az Orbán-rezsim válságának a jelenleg viharosan kialakuló új világrendben való bemutatását.

A (rövid) amerikai évszázadban a 2008-as globális pénzügyi válság fordulópontot jelentett Amerika világrendszerbeli szerepének gyengülésében, a lejtmenet jellegében és felgyorsulásában, míg az amerikai évszázad véget ért a húszas években, és 2025-ben Trump elnöksége már csak eltemeti. Ezért ennek a felvillantása szükséges a benne rejlő és egyre inkább feszítő ellentmondásokkal, hiszen a Pax Americana rendszerében valójában nincs Pax, nincs béke, csak modern posztgyarmatosítás

mint intézményi továbbépülés, kombinálva az állandó felbomlással. Az új, modern gyarmatosítás neoliberális paradigmája az volt, hogy a globális beruházás rendszere és a szabad világpiac automatikusan modernizál, felszabadít és demokratizál, holott valójában csupán egy újfajta globális gazdasági, társadalmi és politikai függést teremtett. Így aztán az amerikai világrend fokozatos eróziója végül, a húszas években már teljes globális káoszra vezetett. Az egész rendszer kaotikus, ellentmondásos és bizonytalan lett, és az amerikai szerep Trump belépésével, agresszíven kérkedő legitimációjával és növekvő, tényleges delegitimációjával már látványosan összeomlott. Trump vámháborújáról az információk gyorsan bejárták a globális online teret, hiszen végül is minden ország és régió érintett benne. Trump a világméretű szabadpiac helyett az új gazdasági világrendet az Amerikát a korábbi világgazdasági-világpolitikai szerepének költségeiért kompenzáló, de a tág világot újra dominálóú „Washingtoni Konszenzus" diktátumaként hirdette meg. Trump agresszív sérelmi politikát kezdeményezett, jóllehet az Egyesült Államok az egész korszak haszonélvezője volt gazdaságilag és politikailag, és az amerikai lakosság is tartós túlfogyasztást élvezett.

Trump fellépése éles megvilágításba helyezi az egész korábbi korszakot, mivel feltárta annak belső ellentmondásait, vívmányait és negatívumait, és ezzel súlyos meglepetésre, rádöbbenésre, végső felismerésbe sodorta a világ közvéleményét. A korábbi amerikai világrend mélységesen csalódott főszereplőjének drasztikus fellépésével kívül-belül megmutatkozik az új múlt, mert ami eddig nem volt világos és rendszerszerűen felvázolható, az most feltárul, és ennek nyomán megszületik az elméleti rendszerbe foglalása és az új paradigmaként való megfogalmazása is. A jogi-politikai válsághelyzet után kitűnik a gazdasági-társadalmi lejtmenet is, Amerikának a világuralom alatt kiépülő tönkrement gazdasága és megrokkant társadalma, valamint kontrasztként az új multipoláris világrend körvonalainak megjelenése, benne az Európai Unióval kezdődő „rendszerváltása". Ezzel a régi és az új világrendszer közötti összeütközés is megindul, amit a szereplők jelentős része az Egyesült Államok-

kal szembeni szabadságharcként fog fel, de az egész folyamat *jövősokként* érte az összes globális szereplőt, amit a polikrízis oldaláról is meg fogunk világítani.[2]

Mostanság már valamennyi elemzés rámutat arra, hogy Amerikát a második világháború óta negatív külkereskedelmi mérleg jellemezte, amit tartósan az amerikai dollár világvaluta szerepével, s egyben az amerikai világszerep túlhatalmával egyensúlyoztak ki. A gazdasági és társadalmi globalizáció viszont fordulatot hozott a tőkeexporttal, a külföldi beruházásokkal (FDI) és a nemzetgazdaságok nemzetközösítésével, gazdasági integrációjával, de még inkább a szolgáltatások exportjával, majd végül az információs technológia (IT) globalizációjával. A 19–20. század gazdasági logikája felbomlott a nemzetgazdaságok világkereskedelemben való részvétele tekintetében is. Az országok már nemcsak a hazai iparvállalatok „anyagi" késztermékét exportálják, hanem egyre jobban növekedik a „szellemi" szolgáltatások világkereskedelmének a részesedése az ipari termékekkel szemben. Éppen az Egyesült Államok története a jellegzetes ebben a tendenciában, ahol drasztikus visszaesés történt az ipari késztermékek és előretörés az információs, digitális szolgáltatások világkereskedelmében.

Az amerikanizált világrendszerben megindult a globalizáció, és az amerikai világuralom felbomlása a legutóbbi évtizedekben látványosan jelentkezett annak legutóbbi szakaszában a polikrízissel, ami már nem csupán a térségek, régiók és országok együttes globalizációja, hanem annak sajátos fajtája, ötvöződése. Az országok globális versengése ugyanis mindjobban összekapcsolódott a különböző szektorok mentén lejátszódó egymásba hatolásukkal, a globális termelési-gazdasági, politikai-jogi és tudományos-kulturális együttműködésük, a globális termelési, ellátási és értékláncok mentén. Ennek egyik ékes példája és legfontosabb esete az Egyesült Államok és Kína gazdaságának jelentős összenövése. Az USA és Kína viszonya mutatja a legerősebb gazdasági összefonódás és a legnagyobb politikai ellentét együttesét, de az intenzív együttműködés behatolt más társadalmi szektorokba is, ám ez nem gyengítette a két ország közötti éles versengést, sőt felfokozta azt.

Az amerikai unipoláris világrend felbomlásával tehát már maga a globalizáció is ellentmondásos formát öltött a polikrízisben. A polikrízis időszakában minden kapcsolat megváltozik, és a globális világban korábban egymástól távoli területek és szférák közvetlenül összekapcsolódnak. Radikális átalakulás van a termelési kapcsolatokban, zavar a globális ellátási vonalon és tartós problémák az értékláncban, ami sok helyütt végigfutó ütközéseket kreál és provokál, amit a digitálisan összenőtt világ egyrészt felerősít, másrészt elősegíti a kibontakozást. A polikrízisben az egész világ „rátámad" mindenkire, ezért a helyi identitás szerepe és védekező funkciója, „nacionalizmusa" az egész világgal szemben megnő, és a politikai aktivitás központjává, iránytűjévé válik. A polikrízisben sokan csak a káoszt látják, ahogy annyiszor a világtörténelmi fordulatok során, de valójában ennek a káosznak is két formája, két szakasza van, a felbomlási és a fejlődési káosz, és Trump erőszakosságának „köszönhetően" – ami az amerikai álom káprázattá válásából, a mélységes csalódásból fakad – már a felgyorsult fejlődés szakaszában vagyunk. Az a kérdés, hogy mit kell még és mit lehet már szabályozni világszinten, a legutóbbi évszázadokban újra meg újra felmerült, ezért is volt izgalmas a felbomlási időszakban a nagy világrendszerek elmélete a nemzetközi tudományban és médiában Polányi Károly nyomán a második világháború után.

A globalizáció polikrízis típusú kapcsolatrendszerében a társadalmi és gazdasági válság seper végig a világon, ami politikai válsággá transzformálódott, ennek az egyik jellegzetes formája a trumpi „forradalmi" konzervativizmus. A politikai válságkezelés nagy fordulata már a neoliberalizmus csúcsán elkezdődött, bár a Washingtoni Konszenzus uralma idején az amerikai világrend tökéletességének mítosza dominált, ezért a Globális Északon meghirdették „a történelem végét", és ideológiai termékként ezt terjesztették a Globális Délen is, mint a felzárkózás gigareceptjét. A pangás és lecsúszás évtizedei után azonban nem a történelem, hanem az amerikai világrend vége következett be, erre jelent meg válaszként a mai forradalmi konzervativizmus. A sérelmi politika jegyében Amerika a kárpótlási programot hirdette meg, és ideológiai és politikai háborút

indított a „túldemokratizált" társadalmi rendszer ellen a koncentrált hatalom optimális válságkezelő szerepe jegyében.

A polikrízis szakaszában a társadalom valamennyi területét áthatja ez az *ütközéses összenövés*, mint a globális termelési, ellátási és értéklánc ok összekapcsolódása, mint a globális biztonság komplexitása, szűkebb és tágabb értelemben egyaránt. Minden láncolat a polikrízis felé mutat ezzel az ellentmondásos összekapcsolódással, amit Trump agresszív viselkedésével nagyon félrenézett és negligált. A polikrízis a felbomlás és a felépülés együttes folyamata, látványosan az USA és Kína közötti versengésben és összefonódásban, akárcsak Trump mostani zavaros világpolitikai nyitásában Putyin felé. Nagyjában-egészében ugyanez érvényes a Globális Észak és a Globális Dél világrendszerbeli, avagy Északon Amerika és Európa viszonyára, illetve Délen a gyorsan bővülő, de a Kína és India főszereplésével ugyancsak az élesen versengő BRICS egész kapcsolatrendszerére. Ennek megfelelően fokozatosan új szerepben és viszonyrendszerben jelenik meg a három korábbi hegemón hatalom, de várhatólag Kína után már rövidesen kibővül Indiával is. Ezzel Kína és India feszültsége még jobban elmélyül, miközben Oroszország látványosan tovább hanyatlik Kínával szemben. Trump politikájának várható látványos kudarcával az Egyesült Államok is jelentősen meggyengül majd az Európai Unióval és Kínával szemben. A regionális rendszerek között és azokon belül tehát sorozatban újabb brutális kapcsolatváltás várható, globalizáció és nemzeti intézmények, globális láncok közötti fokozatos irányváltással, a gazdasági fejlődés zavaraival, a globális termelési, ellátási és értéklánc olatok biztonságának erőteljes hullámzásaival. A „liberális", szabadpiaci világ ebben a jelenlegi globális zűrzavarban most sok esetben egyre inkább „illiberálisként" mutatkozik meg. Számos országban a demokrácia egészen a felbomlásig lehanyatlik, és világszerte lezajlik a fejlesztési-felzárkózási diktatúrák színre lépése, a trumpizmus ennek valójában az egyik szélsőséges esete. Ez a paradox helyzet, a polikrízis, mint a globalizáció ellentmondásos fejlődése, sajátos belső bizonytalansága jövősokként uralja az egész átalakuló, a korábbiaknál még intenzívebben globalizálódó világrendet, amelyet fentebb a komplex gazdasági és politikai átalakulás oldaláról vettünk röviden szemügyre, a továbbiakban pedig a „termelési módnak" a „technológia" révén való forradalmi átalakulása oldaláról tárgyaljuk, mivel ez adja a Trump-elnökség belépőjét.[3]

TÖRTÉNELMI ÉS POLITIKAI KALANDOZÁS AZ INFORMÁCIÓS „TECHNOLÓGIÁBAN"

A 21. század már Amerika felgyorsuló hanyatlásának az időszaka, amit nem visszafordít, hanem betetőz Trump kétségbeesett kísérlete az amerikai világrend helyreállítására. Ez az új irányzat, a „forradalmi" konzervativizmus valójában az amerikai múltba való visszavágyódás és a visszaállítására való törekvés. Állítólag korábban minden jobb volt, akár a társadalmi progresszió is egy darabig jó és szükséges volt, de aztán – például a woke mozgalommal – túlzásba vitték. Meg kellett volna állítani a változásokat, most pedig mindent meg kell tenni a korábbi tökéletességhez való a visszatérésre. A tökéletes világállapot ugyanis Trump szerint a fehér amerikai férfiak világuralma, különös tekintettel arra, ha ők technomogulok. A globalizációban a hosszú lappangás után az egész világ megdöbbenésére az amerikaiak megint feltaláltak valamit, egy új hatalmi rendszert, nevezetesen az elavult autoriter „ipari" kormányzati rendszer helyett a modernizált „techno" rendszert, mint a konzervatív hatalmi és a technológiai rendszer közös uralmát. Ez mindent a feje tetejére állított a nemzetközi politikában is, hiszen az új, kérkedve elnyomó, nagyokos rendszer új elméleti-ideológiai keretezéssel jár, ezért új politikai szótár is kívántatik új szimbólumokkal. A demokrácia válságának örökzöld témája újra előjött a technopopulizmus formájában, amelynek fő terepe a teljes globális digitális tér a politikai reklámvilág foglyaival, akik a túszul ejtés áldozataivá váltak a „technoipar", avagy a technodiktatúra hatalomra kerülésével. Így a tudományos elemzésekben, sőt a nemzetközi médiában és a közbeszédben már kavarognak a dezinformációs világrenddel és a tudatiparral kapcsolatos újdonsült elméletek

és kifejezések is, amelyeknek rövid áttekintése után kitérünk a politikai válságkezelés új formáira, majd az új elméleti keretezés alapján a kalandos Trump-elnökség részletes elemzésével folytatjuk.[4]

Az új „termelési mód" az információ „gyártására" épül, az információ megszerzése, feldolgozása, rendszerezése és szétterítése szakaszaiban. A nemzetközi médiában az egyik leggyakrabban használt kifejezés manapság a technológia, aminek óriási, egyre növekvő tudományos szakirodalma is van. Ez a kifejezés eredetileg az információs technológia (IT) szóhasználatából indult ki, majd pusztán a technológiára rövidült, miközben a tartalma a legutóbbi évtizedben óriásira bővült, és összekapcsolódott a digitális világ – digitális tér és a médiavilág – médiatér kifejezésekkel. A technológia domináns szóhasználatával együtt a terminusok sűrű kavargása folyik az online világban, avagy akár az „okoseszközök" környékén, és a dekódolásuk feladata áthatja az egész mindennapi életünket. Ebben a radikális változásban az új világrend az emberek nagy többsége számára ugyanis az információ és a kommunikáció kettősével való kapcsolatok óriási kavargásában jelenik meg. Az óriási technovállalatok világa világszerte milliónyi alkalmazottal pedig mint a tömegkommunikáció, a szociális, avagy közmédia terepe, bár ezek a technoterminusok többnyire meglehetősen áttekinthetetlenül kapcsolódnak össze. Sőt, ráadásul ehhez a kavargáshoz csatlakoznak a különböző információs szintek is a globális politikai csúcstalálkozók nyilatkozataitól a többmilliós részvételű technohálózatok mindennapos „fogyasztásáig". Ugyanígy van ez akár negatív oldalról is, a ránk zúduló dezinformációs rendszer cunamijával, a hamisítási nagyipar (deepfake) termékeinek a dezinformációs kampányokban zajló mindennapos áradásával. Még inkább kiteljesedik ez az ugyancsak globális szinten folyó hibridháborúval, mint a legmodernebb háborúval, amelyben a kibertámadások a modern gengszterekkel és a propagandagépezet fegyvertárával lépnek fel, azaz mindennel, ami eltorzítja és megzavarja a demokratikus diskurzust.[5]

A mostani „technológiai forradalom" vagy éppen „hullám", a digitális korszak legtávolabbi kezdete az első számítógépek

korába visz vissza, míg most már a becslések szerint mintegy 15-20 milliárd számítógép működik a világban. Az új „technológia" az internettel a társadalmi élet minden területére behatolt, és azt alaposan felforgatta. Az információs világ komplex, vagyis egyszerre gazdasági, politikai és kulturális tényező, így mélyen beágyazódik a globális folyamatokba is. z utóbbi két évtizedben megjelentek technológiai működésben a biztonság és transzparencia kérdései, ami az egész információs technológia fejlődésének támogatása-tervezése és humán kontrollja. Sokan voltaképpen – főleg Amerikában – már az egész mostani időszak, mint egy új világállapot összefoglaló megnevezésére használják a technológia korszaka kifejezést. Ahogy az alábbiakban feltárul, az amerikai technológia globális dominanciájára hivatkozva követeli vissza maga Trump is az Egyesült Államok számára a világuralmat. A második Trump-elnökség drasztikusan ráirányította a figyelmet azokra a modern vállalatbirodalmakra, amelynek az előzményei Amerikában még a korábbi évtizedekre vezethetők vissza, és már nem a hagyományos iparágak területén, hanem az információs technológiában alakultak ki. Ezek a mamutcégek már nem fizikai tárgyakat, hanem információt termelnek, és azt terítik szét a globális hálózataikon keresztül az egész világon. Ezért a Trump-elnökség kapcsán a technomonarchia, technomogulok, neoimperializmus és sok más új terminus kavarog a nemzetközi médiában, és mindinkább a hazai sajtóban is, ezért ebben a bevezetésben, mint egy „hosszú lábjegyzetben" megkíséreljük Trump „forradalmi" konzervativizmusa, azaz amerikai sérelmi politikája és az információs technológia amerikai, mélyen ellentmondásos diadalútja közötti szoros kapcsolat rövid felvázolását.[6]

A technológia által megnyitott globális piacon rendkívüli tőkekoncentráció ment végbe Amerikában, ami a már meglévő óriási tudományos kapacitással lehetővé tette a Szilíciumvölgy-jelenséget és a technológiai forradalmat. A technológia nagyvállalati struktúrában domináns gazdasági területté változott Amerikán belül, és aztán kívül is a világgazdaságban, ami valósággal világuralmi formát öltött a kommunikációban, a hírszolgáltatásban. A szövegek nyelvi modelljének feltárása és

hosszú szövegek elrendezése lehetővé tette a szövegek kezelését, a ChatGPT belépését és elterjedt működését is a húszas években. Trump újabb fellépése együtt járt az amerikai technomogulok hatalomra kerülésével és világhatalmi igényének bejelentésével, így Trump várható világpolitikai és világgazdasági kudarca átvezet majd a továbbiakban a technológiai avagy információs forradalom globális szabályozásának, világrendjének kialakításához is. A Trump-tornádó megindulása tehát szorosan kapcsolódik az utóbbi évtizedben megindult „technológiai" forradalomhoz, amit látványosan felmutat a legerősebb, leggazdagabb és legagresszívebb technomogulok megjelenése is Trump csapatában, a tényleges kormányzásban és annak információs „világháborújában".

A Trump-elnökséggel meginduló „témarobbanás" nagy médiahullámot váltott ki, a szakértői elemzések és a szociális médiában egyaránt óriási vitákba torkolltak. A technológia széles látókörű megközelítésében annak a társadalmi és történelmi beágyazottságát és fejlődésének globális perspektíváját is egyre jobban feltárták, ami jól bemutatható Mustafa Suleyman széles és erőteljes kritikai megközelítésének felvillantásával. Suleyman és mások átfogóan foglalkoznak a technológiai forradalom negatív hatásaival is, mind a szakmai részletek, mind pedig a nagy világtörténelmi perspektívák tekintetében. Ezeknek a törekvéseknek nagy jelentőségük van az „új múlt" paradigmájának kialakításában, éppenséggel az Egyesült Államok mint „csodaország" mítoszának eloszlatásában. Az elemzések kimutatták az amerikai társadalom és gazdaság mély válságát, ami rávilágít a Trump-jelenség mélyen rejlő okaira és az „amerikai álom" agresszív visszatérésének jellegére a növekvő egyenlőtlenség és elégedetlenség világában. Ám a gazdaság újabb forradalmával, a technológia belépésével, a gazdasági növekedés mindenütt, nemcsak Amerikában, együtt járt a társadalmi egyenlőtlenség fokozódásával fenn és lenn egyaránt, amelynek a hatása végigfut az utóbbi évtizedek történetén.

Suleyman összefoglaló elemzése szerint a technológiai fordulat hatása miatt „Az erősödő nacionalizmus és tekintélyelvűség járványosnak tűnik Lengyelországtól és Kínától kezdve

Oroszországon és Magyarországon át egészen a Fülöp szigetekig és Törökországig. (...) Az új önkényuralmi törekvések és politikai instabilitás mögött a társadalmi elégedetlenség egyre komolyabb áramlata húzódik meg. Az instabilitás és a társadalmi elégedetlenség egyik legfőbb katalizátora, az egyenlőtlenség egyre nagyobb mértéket öltött a nyugati országokban az elmúlt évtizedekben, és sehol sem nőtt akkorára, mint az Egyesült Államokban. 1980 és 2021 között a felső egy százalék részesedése a nemzeti jövedelemből majdnem megduplázódott (...). A vagyon még nagyobb része összpontosul tehát egy apró klikk kezében." Az „apró klikk" nagy vagyonosodása éppenséggel a technológiai szektorban játszódott le, és a gazdaságban domináns technomogulok a Trump-féle hatalmi rendszer vezető szereplői, annak az egész politikai és társadalmi jellegét megadják. Suleyman a technológiaforradalom óriási vívmányai mellett annak negatív társadalmi és politikai következményeire is rámutat, nevezetesen „A kormányzati politika, a munkaképes korosztály arányának csökkenése, az oktatási színvonal stagnálása és a hosszútávú növekedés lassulása mind hozzájárult ehhez az egyértelműen igazságtalanabb társadalmi helyzethez. Az Egyesült Államokban negyvenmillió ember él mélyszegénységben, és több mint ötmillió »harmadik világbeli állapotok között« – és most a világ legvagyonosabb országáról beszélünk" (Suleyman, 2023: 191).[7]

Az autokráciának avagy az önkényuralmi rendszer amerikai változatának megjelenése kapcsán tehát éppen a technomogulokról és a technológiában az utóbbi évtizedekben végbement rendszerváltásról van szó, annak mostani politikai hatalmi fordulatának magyarázatával. A globális kihívások kezdenek elérni egy kritikus küszöböt, Suleyman szerint az információs technológia (IT) teljes uralma a klasszikus ipari termelés felett a „következő hullám". A globális rendszerváltás, amit Trump kiprovokált, ezt a helyzetet tükrözi, de nagy késéssel, hiszen az amerikai világuralom végső válságával éppen az ellenkező irányba, vereségbe fordul. Suleyman a jelenlegi helyzet paradox jellegét is kimutatja, hiszen például Musk technológiai birodalma Amerikán túl is terjeszkedik, Kínában is működnek a vállalatai,

SOMOGYI KÖNYVTÁR 1013392

és onnan exportálnak Amerikába. Kína számos vonatkozásban már megelőzte Amerikát az új globális kihívás tekintetében, az EU és India várható globális versenyképességét nem is említve. Suleyman már 2023-ban felismerte, hogy „az Egyesült Államok kezdi elveszíteni stratégiai vezető szerepét", mivel a technológia vállalatbirodalma amerikaiból globális jelenséggé vált, és a legnagyobb 500 óriásvállalat már a világ GDF-jének 44 százalékát adja (Suleyman, 2023: 155, 233). Suleyman az első Trump-elnökség idején előre meglátta a mostani politikai fordulatot és annak ellentmondásos jellegét azzal, hogy „Az autoriter rezsimek is megindulhatnak a zombiállapot felé, de technodiktatúrákká válva akár erőre is kaphatnak" (Suleyman, 2023: 197), de egyben jelezte az ellenkező perspektívát is azzal, hogy „A technológia azért válik végső soron politika töltetűvé, mert a technológia is a hatalom egyik formája. A közeledő hullámnak pedig talán az a legfőbb tulajdonsága, hogy demokratizálni fogja a hatalomhoz való hozzáférést" (Suleyman, 2023: 203).

A jelenlegi helyzetben sok elnevezés kavarog a változások világáról, valójában a leginkább találó kifejezéssel a kulturális versengés, sőt hibrid háború zajlik nemzetközileg és belsőleg is. Valójában dominánssá vált a technológiai termelési mód a gazdaságban és az információs uralmi rendszer a politikában, ezért mindenütt újra kellett fogalmazni a nemzeti és ideológiai identitást. Ez az intenzíven ellentmondásos globalizációs folyamat mindenütt egyfelől növekvő világrendszerbeli bizonytalansággal, másfelől mélyülő belső szociális egyenlőtlenséggel jár. Ahogy fentebb jeleztük, ez a folyamat az amerikai válsággal kezdődött néhány évtizeddel ezelőtt, és Amerika élen járt az elmélyítésében, de aztán globális méretekben egyrészt megszűnt az „ipari társadalom", másrészt a „nemzeti termelés", és ezzel a klasszikus nemzeti társadalmak és hagyományos szervezeteik-mozgalmaik-stratégiáik leértékelődtek. Bár a „termelési módnak", vagyis az ipari társadalomnak technológiai társadalommá váltásával felgyorsult a gazdasági fejlődés, ugyanakkor a társadalmi szerkezet egyre jobban szétszakadt mindkét póluson, mivel az ultragazdagok aránya nagyot nőtt a gazdagok között és a leszakadó rétegek aránya a szegények között. A gazdaság

domináns szereplőinek kis csoportja és a korábbi helyzetükből kisodródó társadalmi rétegek egyaránt a szélsőjobb irányába fordultak, és a válságkezelő rezsimek mint sajátos fejlesztési diktatúrák jelentek meg a színen, gyakran erőszakos, hatalomkoncentrációs kormányzási válságkezeléssel és fokozott globális versengéssel.

Beállt a strukturális, tartós vészhelyzet ezekkel a növekvő társadalmi egyenlőtlenségekkel, a szociális-kulturális identitásproblémák felértékelődtek a nemzeti rendszerek ütközésében ebben az átalakuló, újfajta regionális egyenlőtlenségeket és ütközéseket felmutató világrendben. A neoliberalizmus korábbi szakaszában a meghirdetett demokráciák a fejlett országokban sem teljesítettek jól, és akkor az elégedetlen tömegek a baloldal irányába fordultak, míg a polikrízis újabb szakaszában számos országban a szélsőjobb irányába, akárcsak a zűrzavar jelenlegi időszakával elégedetlen, a túlkoncentrált hatalom hatékonyságában bízó ultragazdagok. A szélsőjobb előretörésének széles irodalma van, az elmozdulást mozgatja, a szokatlanul erős, drámai életmódváltást felerősíti a migrációs hatás, avagy idegen kulturális behatolás. A mély változást az emberek kulturális sokként, a kulturális környezet radikális változásaként élték meg. Ráadásul a strukturális átalakulás részévé váló migrációs hullám a célországokban elmélyítette az amúgy is fokozódó belső ellentéteket.[8]

Ezzel a jövősokkért, a gyors és komplex változás együttes igényéért jelentős mértékben felelős technológiai forradalom nagy történelmi esélye és veszélye egyaránt feltárul. Az utóbbi évtizedekben a követlen, nyers üzleti érdekek képviseletében – közelebbről az óriásvállalatok hazai érdekeinek radikális támogatásával – részben felgyorsult az amerikai fejlődés. Ez az óriási techno-sziget most a hatalmi csúcspontját érte el az új Trump-rezsimnek a technomogulokkal való, nyíltan felvállalt politikai együttműködésében, ami Amerikában világosan és egyértelműen a demokratikus alapelvekkel, az egész európai fejlődéssel való éles szembefordulást jelent. Mindez még markánsabban és erőszakosabban mutatkozik meg a külpolitikai offenzívában, a globális rendszer átépítésére való törekvésben, ami valójában a

legélesebben az Európával való konfrontációban és a transzatlanti együttműködés lerombolásában jelentkezik, hiszen az egész amerikai üzletpárti adó- és szabályozási rendszert is rá akarja erőltetni az Európai Unióra. A Trump-tornádó azonban kiváltotta az európai identitás előtérbe kerülését és megerősödését, ami azzal jár, hogy Európában a technológia, a digitális világ fejlődése is a tömeges emberi beruházás révén az amerikaival ellenkező irányban indult el, de egyúttal az EU komoly szerepet kíván játszani a megújuló globális rendszer szabályainak kidolgozásában is. A globális konfliktus erőteljesen jelentkezett már korábban az Egyesült Államoknak a Kínával való versengésében, avagy a világ más tájaival szembeni erőszakos és kaotikus fellépését követően a Globális Dél tiltakozásában is, ami most új keretekben jelenik meg Európa szabadságharcával Amerika autoriter globális törekvéseivel szemben.

A polikrízis együtt járt a nagyrégiók fokozódó megszervezésével is, amit markánsan jelez a korábbi Nyugat és Kelet szembeállítás felváltása a Globális Észak és a Globális Dél makrorégióinak kezdődő megszerveződésével és a terminusok elterjedt használatával. Ám az új terminusok egyben szimbolikusan jelzik a két makrorégió ellentmondásos összekapcsolódásait és átfedéseit is, valamint az ugyancsak a polikrízis tarkaságából adódó ellentmondásait, az általános elrendeződéssel ellentétes „külső" kapcsolatait is. Így most a fejlesztési hatalmi rendszerek, a diktatúrák és demokráciák modelljeinek versengése folyik. Az amerikai és a kínai rendszer a nagy különbségeik ellenére valójában egyaránt a fejlesztési diktatúrák modelljét követi, míg a fejlesztési demokráciák irányában határozottan csak az EU mozdult el a legerősebb jövősokkal, de egyes elemeit más országok is próbálgatják. Ezért a korábban meghirdetett szabályozott világrend (World Order) helyett manapság az „Új Világzűr" – (New World Disorder) – kialakulása zajlik. Ez kiváltotta és Trump belépésével elmélyítette az Amerika és az EU közötti „értékháborút", amire az alábbiakban Trump elnökségének részletesebb elemzése után visszatérünk.[9]

TRUMP RÖVID POLITIKAI SZÁRNYALÁSA ÉS LÁTVÁNYOSAN GYORS KUDARCA

Az amerikai világbirodalom hosszú hanyatlása után a jelenlegi vergődése, mint Trump agresszív, lerohanásos hatalmi játéka összefoglalható három markáns, párhuzamos folyamatban: 1. elnökségi-kormányzati hatalomkoncentráció, a fékek és ellensúlyok rendszerének radikális rohammal való meggyengítése és a gazdasági élet feletti kontroll megszerzése, 2. általános támadás a jogállamiság elve ellen, összekapcsolva a migrációs politika markáns átalakításával, 3. a kultúrharc előtérbe állítása és felfokozása, támadás a DEI – sokszínűség, egyenlőség és befogadás – demokratikus alapelvei, főként azok képviselői, az egyetemek és a tudományos kutatóintézetek ellen. Amint fentebb láttuk, a technológia előretörése a lakosság többségének a gazdasági fejlődés hozadékából való kizárásával járt, vagyis Amerikában fokozódó egyenlőtlenségre vezetett. A három folyamat közös lényege most is a technomogulok hatalmának kormányzati biztosítása, amelynek modelljét Trump rá akarja erőszakolni a vámháborúval az egész világra. Amerika Trump egyszemélyi, sokszor politikai bohózatba torkolló, „puha" diktatúrájával az Egyesült Államokban egy sajátos autokrata rendszer felé fordult, és ezzel egyben megkezdte a globális háborúját az amerikai birodalmi világrend helyreállítására.[10]

A maga szokásos végtelen szerénységével Trump már rögtön a megválasztása után, de még jóval a hivatalba lépése előtt, elkezdett kormányozni, és ez az agresszív stílus az egész eddigi elnökségét jellemezte. Trump új elveket és új stílust vitt be a kormányzatába, a tudatosan zavaros, ellentmondásos nyilatkozatai azóta is szándékosan a zavarkeltést és az önfelmentést szolgálják. Ez az elnöki politikai stílus mint hivatalos zagyvabeszéd megszokott hatalmi és tárgyalási eszközrendszerévé vált. A politika paródiája a hivatalos nyilatkozatokban valójában a tudatos dezinformáció eszköze, a tárgyalópartnerek és a közvélemény szándékos megzavarása és félrevezetése, ami minden részletében a győzelmi jelentések sorozataként is szolgál. Trump belépése ezzel radikálisan megváltoztatta az egész nem-

zetközi politika stílusát és eszközrendszerét nemcsak Amerikában, hanem a széles világban, hiszen ezt a tudatos zagyvabeszédet mindenütt dekódolni és megválaszolni kellett.

A nemzetközi média főáramlata szerint Trump támogatói, kedvelői és követői szélsőséges individualisták, egocentrikusak és szubjektivisták, akiket gyakran „amerikai őrültnek" titulálnak, mivel náluk a korlátlan szabadversenyes tradíció most már nyílt erőszakkal kombinálva jelenik meg a világbirodalmi törekvésekben, de a korábban dominánsan katonai, gazdasági és kereskedelmi nyomulás főleg technológiai; valójában a saját honlapján keresztül (Truth Social) akarja közvetlenül személyesen kormányozni az egész világot. Trump agresszív politikai kihívása váratlanul érte a világot, bár a folyamat sokkal korábban kezdődött, és az első elnöksége idején már látványos főpróbát is tartott. Az Egyesült Államok világpolitikai hanyatlására ugyan elég határozottan felfigyelt már a nemzetközi közvélemény, de a belső válságára jóval kevésbé. Sőt mondhatni, hogy jelentős mértékben még érvényesült nemzetközileg is „az amerikai álom" megtévesztő paradigmája a dinamikus társadalomról a korlátlan karrierlehetőségek hazájában. Trump második elnöksége most lerombolta ezt az ideológiai káprázatot, és felmutatta Amerika mély belső válságát.

Amerikában sajátos utat járt be a DEI elve, a demokratikus rendszer jogos törekvéseivel, de a társadalmi felzárkóztatás jogi programja ellenére a valóságos társadalmi egyenlőtlenség elmélyült Amerikában, és a széles tömegek – ipari munkások és kisebbségek/bevándorlók – válsága nyomán megkezdődött a szélsőséges irányzatok ütközése is. Egyfelől az értelmiségi/akadémiai körökben valamiféle elit liberalizmus vált uralkodóvá, ami egyik leágazásaként az ismert szélsőséges irányzattá (woke) torzult. Ez reakcióként másfelől ideológiai rohamokat váltott ki egy történelmileg visszaforduló, de forradalminak kinevezett konzervativizmus formájában, aminek egyetlen üzenete az volt, hogy régebben, a „liberális őrültségek előtt" minden jobb volt Amerikában, amit a túloldalról ugyancsak „őrült konzervativizmusnak" bélyegeztek meg. Egészében véve ezzel a túlfeszített ideológiai és politikai ellentéttel az Egyesült Államok testesíti meg a leginkább az éppen az általa meghirdetett Washingtoni Konszenzus mint a világméretű „liberális demokrácia" fejlesztési kudarcát. Ez a sajátos amerikaiak által diktált fejlesztési útvonal a világbirodalom mélyülő válsága ellenére, külsőleg és távolból tekintve évtizedekig sikeresnek látszott, de a 21. század elejére a hagyományos iparágak belső válságával, a növekvő társadalmi egyenlőtlenséggel és külsőleg az Egyesült Államok globális térvesztésével valójában kudarcot vallott, ami a Trump-elnökségekben látványosan megmutatkozott. A „liberális" szélsőségek tobzódása egy új típusú „konzervatív" politikai irány kialakulására vezetett, ami a hagyományos konzervatív álláspontól eltérően egy modern technológiai – gyakran forradalminak is becézett – konzervatív álláspont. De ha túl gyors és lényeges változás van, a vesztesek is mobilizálódnak és radikalizálódnak, most éppen a szélsőjobb felé, mert Nyugaton a baloldal elfáradt, mivel beleragadt a fejlett ipari társadalom védekező filozófiájába.[11]

Ez az új, konzervatívnak titulált trumpi irányzat szembeszállt a DEI elvében megtestesült állítólagos „baloldali totalitarizmussal", mint „erőszakos és kontraproduktív egyenlősdivel", ami minden probléma okozója, így az Egyesült Államok belső-külső válságának is, ezért a liberális rendetlenség helyett konzervatív szigor, magyarán hatalomkoncentráció kell. Az új típusú konzervatívok tagadják a klímaválság és a szociális válság tényét és az ellene fellépés szükségességét, ők a gazdaság legmodernebb ágazatainak szabad szárnyalásától várják Amerika belső felvirágzását és világbirodalmának helyreállítását. Szerintük a liberális zűrzavar minden bajnak az okozója, ezért ezeket a nehézségeket csak erős hatalmi koncentrációval, szigorú központi irányítással lehet legyőzni. Bár ez az irányzat „forradalmi" konzervatizmusnak hirdeti magát, valójában valamiféle „technicizmus", az újfajta technológiai nagytőke hatalmi követelése, ami sok helyütt felmerült a világban, de Amerikában sajátos, drasztikus formát öltött. Ez egy korábbi dinamikus ipari társadalom gazdasági és az európai származású fehér lakosság elitje politikai uralmának apoteózisa, vagyis a fejlődés felgyorsításának szolgálatában a hatalomkoncentráció hatékonyságával érvelve

markánsan különbözik a Globális Délen felbukkanó tradicionális mítoszoktól, viszont a kínai modell van hozzá mégiscsak a leginkább közel a szuperfejlett technológiával összekapcsolódó hatalmi szuperkoncentrációval. A dél-koreai és a tajvani modell nyitott a demokráciában rejlő hatalommegosztásra, ezért csak a fejlesztési diktatúra korábbi időszaka révén emlékeztet az amerikai „forradalmi" konzervativizmusra.[12]

A Trump-rendszer rövid bemutatása az alábbiakban három menetben zajlik, egyrészt belpolitikai aspektusból, a kormányzás jellegét illetően, másrészt külpolitikai aspektusból a globális világrend átalakulása nézőpontjából, harmadrészt ennek speciális esete, a transzatlanti viszonyok radikális átalakulása szempontjából, ami markánsan felmutatja és összegezi a fenti két megközelítés lényegi vonásait is. A sokat emlegetett „őrült beszéd" már Trump megválasztása után elkezdődött, de a komoly döntésekre mint jeles fordulópontokra csak az első száz napon belül, január 20-án és április 2-án került sor, amikor az egész programját megfogalmazta és elindította. Trump agresszív belépése és globális rohama már januárban megrázta a világot, mint a „forradalmi konzervatív" fordulat bejelentése az amerikai világrend technomezben való helyreállítására. Április 2-a viszont a totális vámháború bejelentésével Trump elnevezése szerint a Felszabadulás Napja volt a „Tegyük újra naggyá Amerikát" (MAGA) jelszó jegyében. Ám alig néhány hónap után ez a Trump-terv gazdaságilag és politikailag, odahaza és a világban, már látványosan megbukott. A régi gazdag és domináns Amerika mint a globális rendszer centruma nem támadt fel, sőt a világuralom helyreállításának kezdeti kudarca Trump győzelmi harsonái ellenére Amerika gazdasági helyzetét és politikai erejét jelentősen meggyengítette. Ez a látványosan gyors kudarc együttesen, egymást felerősítve jelentkezett belső amerikai és külső nemzetközi válságként, sőt az amerikai világhatalom helyreállításának kudarca nyilvánvalóvá tette és megerősítette az új, multipoláris világrend kialakításának és újraszabályozásának, azaz a globális világ régi intézményei sürgős reformjának és az új intézmények rendszerbe szervezésének a szükségességét is.[13]

Rendkívül fontos tehát már az elnökség kezdeti szakaszát illetően megjegyezni, hogy Trumpnak a korábbi elnökségek liberális-demokrata programja elleni támadása, mint az autoriter rendszer kiépítésének kezdeti belpolitikai törekvése, már az első hónapokban kudarcot vallott, de a harc körülötte nyilván még évekig tovább folytatódik. Az Egyesült Államokban meghirdetett és a korábbi kormányzatok által követett DEI-program voltaképpen a felvilágosodás demokratikus eszméinek gyakorlatias amerikai megvalósítása volt. Ez a kormányzati felzárkóztatási program komoly gazdasági sikereket is hozott – főleg a kisvállalkozások és a kisebbségek integrálása esetében –, így a DEI-program alkalmazása széles társadalmi és politikai támogatottságot eredményezett és élvezett. A program visszavonása miatt ezért már áprilisban milliós nagyságrendben vonultak fel a tüntetők, és azóta is folynak a tömegtüntetések Trump antiszociális és antidemokratikus programja ellen Amerikában, akik a DEI demokratikus elveinek megtiprása miatt láncra vert Szabadság- és Justitia-szobrokat vonultattak fel. De széles körű tiltakozás bontakozott ki az amerikai lakosság életszínvonalát fenyegető vámháború ellen is, úgyhogy Trump offenzívája és az ellene való tömeges tiltakozás a hazai és a globális fronton egyaránt folytatódik.

Ahogy fentebb jeleztük, a húszas években a globalizáció elmélyülésével a polikrízis jóval a hagyományos értelmén túl kitágította a biztonság fogalmát, az amerikai lakossági tüntetések is jelzik, hogy egyre inkább a biztonság gazdasági és szociális dimenziója került előtérbe, mint a termelési, ellátási és értékláncok, az összekapcsolódó érdekek és érdekellentétek kusza hálózata. Ugyanakkor a globalizáció elmélyülésével kölcsönös gazdasági függőség alakult ki a világban, amelyben felértékelődik a konfliktuskezelési készség és a kooperatív képesség, éppen ezt rombolja Trump fellépése. Az agresszív üzleti nyelv a diplomáciában különösen kontraproduktív, mert a szövetségesekkel való szembefordulás, az arrogancia a hosszú távú stratégiai kapcsolatok meggyengítésével jár. Az új helyzetben új kifejezések kavarognak az új jelenségekre, a hatalmi, gazdasági és szociális rendszerekre, mint például a technokrácia és a

technofeudalizmus, amelyeket fentebb röviden jellemeztünk. Trump naponta improvizál, így a káoszt tette alapvető szervezési elvvé azzal, hogy a tárgyalásban/döntésben az ajánlatok csak kihívások, ezért holnap már egészen mások lesznek, vagy másképp érvényesülnek. Azt is emlegetik, hogy Trump teljesen átírta a játékszabályokat, de nincs globális koncepciója és kidolgozott stratégiai terve, csak megalomániája, így odahaza Amerika megmentője, a világpolitikában viszont a nagy béketeremtő pózában tetszeleg. Valójában a behangozott amerikai–orosz tárgyalások hamar tárgyalást szimuláló üzemmódként intézményesültek, és érdemben semmiféle komoly szerepet nem játszottak, csak Amerika és Oroszország számára felidézték a korábbi bipoláris világrend édes emlékét.

Az új amerikai kormányzati elit alapvető jellemzője, hogy Trumpnak nincs sem a hazai kormányzásban, sem pedig a világpolitikában jártas profi csapata. Sokakat a belépés után azonnal elkergetett, mert a feltétlen politikai hűség és engedelmesség nála alapvető követelmény, mint minden rendes autokrata rendszerben. Több minisztere szakmailag gyenge kezdő az új posztján, de a saját elnöki pozíciójában a kapkodó, legalábbis a részletekben gyorsan változó rendeletek sorozatával maga Trump is nagy zűrzavart keltett, és sok kárt okozott az Egyesült Államoknak. Ebben a nagy kormányzati zűrzavarban az is megesett, hogy fontos tárgyalások zárt dokumentumai is „eltévedtek", nyilvánosságra kerültek, és így végigfutottak a világmédián. Ilyen volt a Signalgate-eset, amelyben nyilvánossá vált, hogy milyen arrogáns stílusban gúnyolták Trump és miniszterei az európai politikusokat és az egész európai kultúrát. Ezért aztán már nem is volt igazán meglepő, hogy a nemzetközi konferenciákon nyilvánosan is élesen támadták az európai demokráciát és a politikusokat.[14]

A technológia világának kialakulása révén tehát Trump az amerikai elnökök között is sajátos figura, egyedi eset. Mondhatni, hogy nem a diplomáciai tárgyalástudomány professzora, és a tárgyalási stratégiának sem a géniusza, hanem inkább a pancsere, azaz a voluntarista politikus és az agresszíven önző oligarcha szerencsétlen kombinációja, legalábbis így jellemzi őt

a világmédia. Bár a harcias beszédeiben rendre megdicséri saját magát, és megelőlegezi a meghirdetett akció teljes sikerét, már az első száz nap kezdetén bekövetkezett Trump több látványos kudarca. Sőt, a kialakulóban lévő technoimperializmusban, a hegemón hatalmak közötti versengésben még most sem látni bizonyosan azt, hogy ki is a legfőbb főnök Amerikában, Trump, a neoimperialistának becézett, agresszív mohóságáról elhíresült politikus, avagy közvetlenül maga a technooligarchia, az óriási globális technocégek tulajdonosaival. Hiszen Amerikában kognitív ipari forradalom zajlott le, óriási adatbázis született, és rendkívüli tőkekoncentráció a technológiában a szakértők seregével. Manapság a legerőteljesebb véleményformálóvá vált a közösségi média, sőt az újabban megfogalmazott amerikai felfogás szerint ezek a gigantikus vállalatok mint jogi személyek maguk is rendelkeznek véleményszabadsággal, így a felfogásuk szerint törvényesen is a legfontosabb politikaformáló erővé válhatnak. Trump szerint a siker titka a hatalomkoncentráció, amit felerősít a technodiktatúra, a közvélemény feletti teljes uralom, mert a technokrácia az új arisztokrácia. Nem volt tehát véletlen, hogy a *Time* magazin egyik számának a címlapján, provokatív célzattal, az elnöki székben nem Trump elnök, a kiszámíthatatlanság világbajnoka, hanem Elon Musk, a kegyetlen kiszámíthatóság leggazdagabb globális képviselője bukkant fel, már előre jelezve, hogy a kettőjük közös jövője sem lesz unalmas. Mindenesetre ezek a modern technoimperialisták, akik az agresszív üzenetek tömegtermelésével akarnak elfoglalni országokat, egyetértenek Európa gazdasági gyarmatosítása feladatában, így a technooligarchia belső bomlásában még korai lenne a reménykedés. Trump elnöksége azonban leginkább az általa indított globális vámháború révén híresült el, hiszen ez okozta a legtöbb kárt mind magának Amerikának, mind pedig az egész világgazdaságnak, és ennek terhei végig fognak vonulni Trump egész elnökségi periódusán.

Visszanézve, ma már evidencia, hogy a második világháború után kialakult, szabályozott világrendszer a maga kiterjedt intézményi hálózatával bomlásnak indult, és mostanára már működésképtelennek bizonyult. A Globális Észak és a Globális

Dél mostanság mindennaposan használt fogalmai már jelezték az alapvető világrendszerbeli változásokat, ám Trump belépője mégis világszerte komoly meglepetést okozott. Trump és a rendszere már a belépésekor olyan agresszívnak indult, hogy nem lehetett vele nem foglalkozni, de ráadásul ezzel a globális politika egész eszközrendszere és kommunikációja is annyira megváltozott, hogy Trump neoimperializmusát és technodiktatúráját már nem lehet a korábbi elméletekkel és fogalmakkal bemutatni. Az amerikai világuralom fokozatos szétesése és az amerikai gazdaság fejlődési válsága ugyan szorosan összekapcsolódik, de ebből a közvélemény számára jobbára csak a világuralmi törekvések egyre látványosabb kudarca mutatkozott meg, míg Amerikának a globális gazdasági versenyben való további leszakadása viszont sokkal kevésbé tudatosult a világ közvéleményében.

A nemzetközi politikában a húszas évek elejétől már nyilvánvalóvá vált, hogy a Pax Americana néven becézett, USA-központú világrendszer már a teljes felbomlás állapotába került. Mégpedig főként Kína sokat emlegetett globális előretörésével, mivel a globális rendszer rohamos átalakulására az utóbbi évtizedekben leginkább Kína előretörése irányította rá a figyelmet. A globális befolyás és presztízs csökkenése látványosan összekapcsolódott a gazdasági térvesztéssel Kínával szemben és a transzatlanti kapcsolatok válságával Európával szemben. Manapság már Kína szállít az Egyesült Államokba nagy értékű és fejlett elektronikai-technológiai termékeket, míg az Egyesült Államok Kínába kőolajat és mezőgazdasági termékeket. A dollár világvaluta szerepével visszaélve az utóbbi évtizedeket tartós amerikai külkereskedelmimérleg-hiány és hazai túlfogyasztás jellemezte, mégis most felhorgadtak az amerikai indulatok, és megjelent Trump, aki vissza akarja állítani az amerikai világhatalmat, és utólag vissza akarja követelni annak a fenntartási költségeit, összekapcsolva a Kanadától Panamáig való területi terjeszkedéssel. A megújult szuperhatalmi törekvéssel Trump először a szomszéd államoknak rontott neki a vámháborúval és „területi" követeléseivel, amelyeknek kontraproduktív hatása már most erőteljesen megmutatkozik. Ez a két, külső és

belső folyamat az Egyesült Államokban is szorosan összekapcsolódott, az amerikai gazdaság relatív gyengülése együtt járt a globális érdekérvényesítő képessége látványos elvesztésével, ugyanakkor viszont az utóbbi évtizedek kudarcos globális válságkezelése is hozzájárult a gazdasági meggyengüléséhez, az amerikai ipari szektor versenyképességének megtorpanásához, és külkereskedelmi mérlegének tartós csökkenéséhez. A gazdasági visszaesésen túl különösen óriási kárt okozott Amerikának az Egyesült Államok Segélyügynöksége (USAID) durva korlátozása, ami egyben valóságos öngólnak bizonyult, mert ez Amerika korábban erősen ápolt, gondoskodó-együttműködő globális imázsának súlyos megsértése is.[15]

Trump tudatosan zavaros, ellentmondásos nyilatkozatai szándékosan a zavarkeltést és az önfelmentést szolgálják. Ez az elnöki politikai stílus mint hivatalos zagyvabeszéd megszokott hatalmi és tárgyalási eszközrendszerévé vált. A politika paródiája a hivatalos nyilatkozatokban valójában a tudatos dezinformáció eszköze, a tárgyalópartnerek és a közvélemény félrevezetése, és minden részletében győzelmi jelentések sorozataként is szolgál. Trump belépése ezzel radikálisan megváltoztatta a nemzetközi politika stílusát és eszközrendszerét nemcsak Amerikában, hanem a széles világban is, hiszen ezt a zagyvabeszédet másutt is dekódolni és megválaszolni kellett. Így fogalmazódott meg 2025 márciusában Európa szabadságharca is, amelynek pályája megszabja az egész közös uniós történetünket a következő években a globális versengésben és az EU önvédelmében.

Úgy tűnik, hogy a május elején kidolgozott és hivatalosan is elfogadott Amerika és Ukrajna közötti megállapodással az első hónapokban való igen aktívan kezdeményező külpolitikai roham lelassult, akár számos tekintetben le is zárult. Ezzel háttérbe szorult Trump Putyinnal való „szövetségi" politikája is egy felerősödő Kína-ellenes politika megtámogatására, míg Hszi Csin-ping látványos látogatása a 2025. május 9-i moszkvai ünnepségen éppenséggel a kínai és orosz kapcsolatok megerősítését szimbolizálta a globális politikában. Trump kudarca megmutatkozott abban, hogy Putyin május 28-i ajánlata az orosz világbirodalom fenntartásának és bővítésének igényével

lényegében lezárta a tárgyalást és kiegyezést az ukrán ügyben. Trump a bipoláris (amerikai–orosz) világrend helyreállítására törekedett, ami nyilvánvalóan meghiúsult Putyin válaszával. Egészében véve Trump erőszakos stílusa, a Trump-tornádó kontraproduktív volt, hiszen az amerikai technokrácia globális autokráciaként való fellépési kísérlete világszerte ellenállást váltott ki, ezért már az elnökség kezdeti időszakában kitűnt, hogy Amerika nem erősebben, hanem gyengébben fog kikerülni ezekből az általa hivatalosan kiprovokált globális konfliktusokból.

Összegezve, Trump az elnöksége első szakaszában mindent felforgatott, és mindhárom fő fronton kudarcot vallott. Ez a belső fronton, az amerikai társadalom átalakításában az első fél év után már ugyanúgy megfigyelhető, mint a külső fronton, a globális világrendszer átalakításában. Nevezetesen, a belső átalakításban Trump bevezette egyfelől a technomogulok gazdasági és társadalmi egyeduralmát, másfelől a jogállamiság drasztikus leszűkítését. Trump „konzervatív", valójában antiszociális, fordulatát a leginkább a 2025. július 3-án elfogadott Big Beautiful Bill jelzi, ami drasztikus jövedelemátcsoportosítást jelent a társadalom alsó harmadától a felső 10%-hoz, ami egyben elnöki ciklusának legfőbb gazdasági és politikai törekvését is megtestesíti. A kemény politikai csatában elfogadott stratégiai program az előrejelzések szerint valójában az amerikai fejlődés lejtmenetét fogja felgyorsítani, mind gazdasági, mint társadalmi tekintetben. Ugyanakkor, ezzel egy időben a Legfelsőbb Bíróság olyan határozatot hozott, hogy alacsonyabb szintű jogi fórumok nem korlátozhatják az elnöki rendeletek hatályát, akkor sem, ha azok ellentétesek az alkotmánnyal. Az elnöki hatalom ilyen kiterjesztése és gyors cselekvőképessége azt jelenti a nemzetközi média szerint, hogy Amerika a jogállamiságtól, a demokratikus intézmények közötti hatalommegosztástól „az önkényuralom felé sodródik", azaz afféle autokráciává válik.[16]

A legfontosabb esemény ebben a kudarcos folyamatban az amerikai–kínai kereskedelmi megállapodás 2025. június 12-én, ami megnyitotta az új típusú kapcsolatrendszer lehetőségét, és amivel az USA gyakorlatilag elismerte az új bipoláris világrend-

szer szükségességét. Sokkal ingatagabbnak tűnik 2025 nyarán az uniós kapcsolatok rendezése, de annyi már evidenssé vált, hogy Trumpnak az amerikai világbirodalom helyreállítására való törekvése kudarcot vallott. Amerika alkonyával, Európa és Kína új szerepével egy újfajta világrend formálódik, amelynek a jellegét már jelzi az EU előremenekülése a tudásalapú társadalom felé. Trump globális kalandorságának a gyors kudarca után Európának be kell látni, hogy tényleg kár lenne kihagyni egy jó válságot („Never let a good crisis go to waste") a megújulás, egy progresszív globális rendszerváltás elősegítésére. Ezzel a kérdéssel az uniós és a hazai esetben a Progress Alapítványban a következő tanulmánykötetben foglalkozunk majd átfogóan az év végén, a 2026-os hazai választások előkészületeként. Ebben az optimista megközelítésben azonban azt már itt is jelezni kell, hogy a világrendszerek – és maga az Európai Unió is – ugyan csak súlyos válságok árán és után változnak, bár az EU is már rég megérett arra a rendszerváltásra, amit most Trump brutális rohama kikényszerít, de a változás kényszere Magyarországon még ennél is erőteljesebben jelentkezik.[17]

EURÓPA SZABADSÁGHARCA AMERIKA ELLEN A JÖVŐSOKK JEGYÉBEN

Beleragadva a modern ipari társadalom eszmevilágába, az uniós gondolkodás fő iránya sokáig nem látta meg és nem dolgozta fel érdemben a gazdasági fejlődés fő fordulatát, technológiai irányát. Hasonlóképpen, nem vette észre a kortárs amerikai társadalom és gazdaság fokozódó belső válságát, valamint ebből fakadó sajátosan konzervatív, múltba vágyó jellegét, akárcsak az amerikai világbirodalom belső társadalmi szétesését és az erőszak mély, mindennapos „civil" rendszerét. Ezzel párhuzamosan nem látta át a neoliberális világrend zsákutcás jellegét, beleesett a Merkel-csapdába, és nem tudott kivergődni belőle, ezért érdemben nem alakult ki védelmi vagy biztonságpolitika, hiszen a nemzetközi kereskedelem automatizmusa révén a demokrácia úgyis mindenütt felülkerekedik, és előbb-utóbb a

szabadpiaci gazdaság jegyében Nyugat és Kelet békésen összeborul. Ezért aztán az EU-ban a világrendszerváltás berobbant kényszere politikai és közpolitikai, tervezési és végrehajtási túlterheltséget, sajátos *jövősokkot* váltott ki.

Minden világrendszerváltás felmutatja a komplex változás előnyeit és terheit, minden rendszerváltásnál vannak nyertesek és vesztesek, így felmerül a kompenzációjuk igénye is. De a polikrízis állapotában a komplexitással járó ellentmondások sokasága csak tovább gyarapodott, vagyis a komplexitás fokozódott, és szinte áttekinthetetlenné és kezelhetetlenné vált. A komplexitással való *első* ütközés az EU számára a klímaválsággal kezdődött, amelyben nemcsak élharcos volt, de a későbbiekben szinte egyedül is maradt vele a globális mezőnyben a válság sokasodó jelei ellenére a globális intézkedések nagy késése miatt. A komplexitás felmérésében a *második* ütközés abban következett be, hogy az EU nem érzékelte eléggé a technológiai termelési mód térnyerését az ipari társadalommal szemben és ennek következtében a saját technikai-gazdasági lemaradását sem a globális versenyképességben. Ezzel kapcsolatos a fokozott uniós integrációval járó központosítás hiányában a komplexitással való ütközés *harmadik* felvonása, mint digitális avagy technológiai, szerkezeti-politikai lemaradás az államiság, a politikai és közpolitikai ügyek intézése tekintetében is. Ez utóbbi sújtja mostanság a legjobban, mert a jövősokk kezelésében ez van a főfrontban, éppen itt kellene az áttörés, szoros összefüggésben az új rendszernek az emberi beruházásra való fokozódó igényével.[18]

A húszas évek elejétől már nyilvánvalóvá vált, hogy a Pax Americana néven becézett, USA-központú világrendszer a polikrízis szakaszában már a teljes felbomlás állapotába került. Visszanézve, ma már evidencia, hogy a második világháború után kialakult, szabályozott világrendszer a maga kiterjedt intézményi hálózatával a 21. században gyors bomlásnak indult, és mostanára már működésképtelennek bizonyult az USA túlversengő, individualizált és Kína túlcentralizált birodalmi társadalmával. Európa elhelyezkedett a fejlett ipari társadalomban, mivel létrejött a demokratikus politikai szerkezet, fenn a jog-

államisággal a politikai társadalomban az állampolgárok tekintetében és létrejött lenn is, mint a szociális szerkezet a közszolgáltatásokkal a civil társadalomban. Ez a lépéselőny azonban kevésnek bizonyult a technológiai termelési módban, ami nagy késéssel ugyan, de nyilvánvalóvá vált a viharos húszas években. A világrendszerváltás ugyanis stratégiaváltással kezdődik, annak a felmérésével, hogy mit rontottunk el az előző korszakban, és ezt most hogyan kell másképp csinálni, a válságkezelést végrehajtani. Ennek a felismerésnek immár egy évtizedes története van az Unióban, franciák már korábban felvetették a stratégiai kérdéseket a védelmi politikában, most a 2025-ös kormányváltással a németek váltak a megújulást követelő uniós élcsapattá, de mindenekelőtt teljes erővel belépett a globális versenyképesség kérdése az Unióban.[19]

Az Európai Unióban már a fejlett ipari társadalom időszakában a társadalmi feszültség miatt erős szociálpolitika alakult ki, hiszen ahol túl gyors és lényeges változás van, ott a vesztesek mobilizálódnak és radikalizálódnak, így a világ legfejlettebb szociálpolitikai rendszere jött létre a fejlett európai ipari társadalomban. A 20. századra kialakult a képzett városi ipari munkások életmódja, és színre lépett erős baloldali mozgalma és pártja, mint a gazdasági és politikai élet egyik főszereplője. Az Unióban megjelent a kohéziós politika új és újabb kiterjesztett értelemzése és programja, a fenntarthatóság és bevonás az egész társadalom együtt tartása és mobilizációja, ám az ipari társadalom elavulásával ez a társadalmi keret, mentalitás és identitás, mint politikai perspektíva és jövőkép, már elavult. Korábban a költségvetésben erős ütközés volt a környezetvédelemmel, ütközés az ipari fejlesztéssel és a szociálpolitikával, ráadásul a trumpi globális átrendeződéssel belép az új kényszer, a védelmi politika és annak finanszírozási igénye is. A technológiai termelési mód fokozatos előtérbe kerülésével a kohéziós politika többfrontos harca tovább bonyolódik a globális termelésben szorosan összefonódott országok közötti kemény versengéssel, és még inkább a technológiai termelési móddal együtt járó nagymértékű emberi beruházási igénnyel. Ám a szocdem pártok nem ismerték fel a változások irányát, mély-

ségét és komplexitását, hogy minden korszakos gazdasági változás mély társadalmi válsággal és teljes átalakulással jár. Most éppen a szélsőjobb mobilizálódik, mert Nyugaton a baloldal elfáradt, beleragadt a fejlett ipari társadalom filozófiájába, az egész elméleti-ideológiai rendszerébe. Az Unióban is csak fokozatosan látják be, hogy integrált rendezésre és elméleti keretváltásra van szükség, ami persze a stratégiakészítésben könnyebb, mint az érintett tömegek meggyőzésében.

Jellegzetes, hogy az új világhelyzet által kiváltott szélsőjobb előretörése éppen a három vezető uniós országban – Németország, Franciaország és Olaszország – jelentkezett a legerőteljesebben, amelyek az EU-ban a GDP 60%-át adják, de ennek a változásnak a sodra megmutatkozik valamennyi tagállamban. A sokféle külső és belső átalakulással sokan a társadalom perifériájára szorultak, vagy a korábbi jobb és biztosabb helyzetükből kisodródtak, viszont a közszolgáltatások tovább bonyolódtak, és közben egyre nehezebben finanszírozhatóvá váltak. Ebben az igen bonyolult versenyképességi helyzetben a hagyományos német atlantizmust és a Merkel-korszakban kialakult erőteljes szabadpiaci mámort – miszerint a kereskedelem nemcsak modernizál, hanem egyenesen csodát is tesz, mert automatikusan demokratizál – most éles fordulattal az EU „nyugati" szabadságharca váltotta fel a múltba révedő amerikai konzervativizmussal szemben. Mivel a globális politika egész eszközrendszere és kommunikációja is teljesen megváltozott, ezért Trump neoimperializmusát és technodiktatúráját már csak az átalakuló, a demokratikus világrend kialakulására törekvő és belsőleg megújuló Európai Unióval – avagy a még tágabb Európával – való fokozódó konfliktusban lehet bemutatni. A történelmi tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy a világrendszerek – és maga az Európai Unió is – csak súlyos válságok után és árán változnak, de az EU is megérett a saját korábbi tévútjából adódó, rendszerváltó „stratégiai" válságra. Az elhíresült Draghi-jelentés után a második Leyen-bizottság is beismerte, hogy az EU-ban radikális reformra, valóságos uniós „újraalapításra" van szükség, ami az adott helyzetben Európa szabadságharcát és a transzatlanti kapcsolatok radikális átalakulását jelenti. Így fogalmazódott

meg 2025 tavaszán Európa szabadságharca is, ezzel az Európai Unióban is a „rendszerváltás" került előtérbe, ami egyben a jelenlegi helyzetben az Amerikával szembeni szabadságharc formáját ölti. A 2025-ben elfogadott uniós dokumentumok már jelzik az uniós szabadságharc védelmi és versenyképességi stratégiáját.[20]

Összefoglalásul, az uniós szabadságharc pályája megszabja a következő években az egész közös uniós történetünket a globális versengésben és az EU önvédelmében, mégpedig három vonatkozásban is. Egyrészt, a modern abszurditás abban jelentkezik, hogy mostanság az Európai Uniónak a konkrét belső uniós szabályokba való amerikai beavatkozásától kell megvédeni magát. Ez kisugárzik az egész globális rendszer kormányzására is, ezért manapság éppenséggel Trump ámokfutásával szemben kell törekedni a demokratikus világrend kialakítására. Másrészt az utóbbi években a globális feszültség az ukrajnai háborúval kapcsolatban mutatkozik meg, ami határozott döntésvonalat jelent a habozó USA és az elkötelezett EU között a biztonságpolitikában, mindenekelőtt az Oroszországhoz való viszonyban, s ebből adódóan az egész világpolitikában. Harmadrészt a globális gazdasági verseny már a sajátos „technológiai" terepen, a „szellemi termelésben" folyik, ezért az EU-nak erőteljesen be kell szállni ebbe az új globális techno-versengésbe, amelyben az Egyesült Államok – bár jelenleg már gyengülő – vezető szerepét Trump az amerikai világhatalom helyreállítására próbálja felhasználni. Kína jelentős mértékben előretört a technológiai versengésben, ám az Oroszországgal való kapcsolata szorosabb, mint valaha, Hszi Csin-ping és Vlagyimir Putyin idén már többször találkozott, ezek során jelentős gazdasági, katonai és hírszerzési együttműködést rögzítettek.[21]

Az uniós szabadságharc most kezd kibontakozni, és ennek nyomán fogjuk a három egymást követő felvonását röviden felvázolni, csak jelezve – de a lényegi tartalmát kihangsúlyozva – azok lényegi kapcsolódásait és átfedéseit. Az első, már lecsengő, szakasz a Trump-elnökség agresszív belépése volt a MAGA-elvvel és az Amerika a világban mindent megváltoztathat igényével. Ennek is a leglátványosabb része a Trump által

kezdeményezett globális vámháború volt, ami nemcsak az európai gazdaság működését zavarta meg, hanem a világpolitika természetét is alapvetően megváltoztatta. Valóságos külpolitikai rendszerváltás zajlott le az Egyesült Államokban a hagyományos amerikai demokráciából egy új típusú technokratikus autokráciába való átalakulás során. Európa szabadságharcában először tehát a kezdődő vámháborús időszakot kell felvillantani az Európai Uniót érintő trumpista agresszió megtorpanásának ismertetésével. Az EU-val történő ütközések lényege az, hogy Trump minden tekintetben az amerikai szabályozás automatikus átvételét követelte meg az Unióban, főleg a nagy technocégek ügyében, amit az EU határozottan visszautasított. A jogi és gazdasági ütközéseknek két frontja volt, egyrészt az adóügyek, másrészt a technológiai szféra szabályozása. Az Európai Bizottság már több amerikai cégre bírságot szabott ki az uniós digitális piaci jogszabály alapján, ezek az ismétlődő technológiai „kard-ki-kard hadműveletek" jellemzik majd a továbbiakban is az EU és az USA viszonyát, de a következő években globálisan is fognak jelentkezni.[22]

A második szakaszban egyre jobban az ukrán válság került előtérbe, ebbe rendeződött bele Európa szabadságharca, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy az agresszív orosz birodalom terjeszkedésével szemben Ukrajna támogatása egyben Európa „keleti" szabadságharca is. Trump elnökségében viszont Oroszország csak a globális játéktér egyik szereplője, ezért vele kapcsolatban a kínai–orosz szövetség a mérvadó tényező Amerika számára. Európa számára viszont az ukrán háború létkérdés, mint a keleti birodalmi nyomás elleni védekezés, ami lehetőleg ennek a történelmi tendenciának a végső lezárását eredményezi, vagyis Ukrajna csak egy átmeneti ügy Amerikában, de stratégiai fontosságú tartós ügy Európában. Ukrajna támogatására ezért Európában az Európai Unión túlterjed az együttműködők koalíciója (coalition of the winning), de magán az Unión belül most sajátos történelmi szerepe is van abban, hogy az uniós országokban nagy lendületet ad a szorosabb integrációnak, mert számos lényeges területen a biztonságpolitikától a migránspolitikáig alapos stratégiai váltást követel meg, és azok rendszerré

emelését előkészíti, míg ebben a folyamatban Anglia – sőt Kanada is – „európaizálódik".[23]

A most formálódó harmadik szakaszban kitűnik, hogy a fenti két területen is a siker záloga az EU saját hosszú távú rendszerváltásának megkezdése. A globális versengésben való sikeres szereplés alapfeltétele az EU mély belső reformja, mint az európai integráció elmélyítése és intenzívebb rendszerének kialakítása, ami a következő években az uniós belpolitika – és így a kutatás – középpontjában lesz.[24]

Trump abban is téved, hogy a globális átrendeződésben Amerika fő ellenfele avagy konkurense távlatilag nem Kína, hanem az EU, teljes európai szélességében, különösen az amerikai „forradalmi" konzervativizmus, technoautokrácia kudarca után. Az Európai Unió a jelenlegi nagy globális rendszerváltás idején egyrészt határozottan túl kell lépjen a transzatlanti kapcsolatokon, minden megarégióval aktív és intenzív kapcsolatot kell kialakítania, másrészt a globális versenyképessége kialakításával együtt gyorsan és pragmatikusan kell válaszolnia az új kihívásokra a demokrácia és az emberi beruházás szellemében, mert Európa „értékközösség" is. Az EU esélye és reménye ugyanis a humán és szociális beruházás, amelynek rendszerszerű beindítása a legversenyképesebb globális hatalommá, valóságos szuperhatalommá („New Education Superpower") teszi. A technológiai rendszerváltás – mint például a mesterséges intelligencia rendszeres használata – sok más terminus alapján is megfogalmazható, lényege az, hogy a tudásalapú gazdaságban és társadalomban megnöveli a munka termelékenységét. Európa szabadságharca ebben a felvonásban úgy jelenik meg, mint versengés a technológiában és a tudományos kutatásban, ami most került előtérbe a globális erőviszonyok radikális átalakulásában.[25]

A Nyugat fogalma történelmileg sokszor változott, most talán a legradikálisabb változáshoz jutott el a transzatlanti kapcsolatok elmérgesedésével és a transzatlanti „kulturális háború" kibontakozásával Trump rohama után. Így az EU-ban az amerikai technodiktatúra jelenlegi kísérlete és kezdődő kudarca nyomán a tudásalapú társadalomban a nyugati demokráciának

egy újfajta, az emberi beruházásra épített variánsa van készülőben. Ahogy Leyen 2025. május 13-án kijelentette, „A Nyugat, ahogy ismertük, már nem létezik", és ezzel megfogalmazta Európa szabadságharcát az Egyesült Államokkal, annak újabb világbirodalmi törekvésével és autoriter rendszerré torzulásával szemben. A jövő már elkezdődött, már a lengyel elnökség az önállósuló és erősödő európai biztonság elvének az uniós stratégia középpontba állításával deklarálta ezt a „nyugati" szabadságharcot, de az amerikanizált Nyugat felbomlását még élesebben fogalmazta meg a 2025 júliusában belépő dán elnökség.[26]

JEGYZETEK

[1] Ez a bevezető tanulmány támaszkodik a korábbi átfogó elemzésekre a korábbi Progress-publikációkban (Ágh, 2021, 2023, 2024, 2025) és főleg a legutóbbi tanulmánykötetben (Ágh szerk. 2025), de már az újabb fejleményekre, Trump elnökségének a jövősokkot kiváltó kezdeti szakaszára fókuszálva a világrendszerben. Ebben a témakörben valóságos „témarobbanás" játszódott le a nemzetközi és hazai szinten egyaránt, a bevezetés irodalomjegyzékében bőséges nemzetközi és hazai szakirodalom szerepel, de így is csak a széles körű kutatások töredékét tudja jelezni. Ugyanakkor Trump és Orbán autokráciája jellemzésénél igen fontos nemcsak a globális, hanem a hazai média reagálását is felvázolni, mert a média figyelme, széles körű és kemény kritikája nálunk is komoly szerepet játszik az autokrata rendszer jelenlegi végső válságában.

[2] A korábbi világrendszer intézményrendszerének, átalakulásának és a globalizáció korszakváltásának óriási szakirodalma van, amiből a téma felvillantására lásd például Ohnesorge (2023), Puglerin (2025) és Rich (2025). Az átalakulás jellegét illetően itt csak a polikrízis mélyülésére és szélesedő szakirodalmára tudunk utalni (lásd például Heinberg–Miller, 2025, valamint Tyson–Skrzypek, 2025 széles áttekintését). A bevezetés elején csak a korszakváltást és paradigmaváltást vázoljuk a Trump-rendszer bemutatásának előzményeként.

[3] Az új világrendszer bemutatásában itt csak Kínára tudunk utalni, mert ez a legsikeresebb és legjellegzetesebb fejlesztési diktatúra, lásd Krajczár korábbi könyvét, két további elemzését (Krajczár, 2024, 2025a, b) és a fejezetét ebben a kötetben. A kínai modell nagyon elterjedt a Globális Délen, és számos variációja van. Nyitott kérdés, hogyan alakul Trump vámháborúja nyomán az EU és Kína viszonya, lásd Csáki (2025) elemzését a fegyverszünetről. Kína globális felemelkedését széles körű figyelem követi, lásd például Castillo (2025), ChinaFile (2025), Gmfus (2025), Klemensits (2025), Kuttner (2025), Odze (2025) és Tóth Csaba (2025). A világrendszerbeli elemzések támaszkodnak Káncz geopolitikai jegyzetei sorozatára is a Privátbankáron. A hazai szakirodalomban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (2025a–e) kutatócsoportja szoros figyelemmel követi az átalakuló világrendszert, számos más elemzés is foglalkozik ezzel a témával, amelyeket a továbbiakban bemutatunk.

[4] Itt utalnunk kell Chadwick (2013) korai könyvére és arra, hogy vezető közgazdászok (lásd például Acemoglu, 2025) jelenleg is kiemelten foglalkoznak a technológia aktuális, gyorsan növekvő jelentőségével. A technológiai szektor általános áttekintését lásd például AAAI (2025) és Zenner (2025). Ebben a témakörben egyre gyakoribbak az alapos hazai elemzések és közlések is, lásd például Haász (2025), Nótin (2025), Papdi-Pécskői (2025 és Sánchez (2025), de még nem kerültek az érdeklődés/elemzés középpontjába, annak ellenére, hogy Suleyman (2023) nemzetközileg is mértékadó könyve magyarul is megjelent, amelynek főbb téziseit megpróbáljuk összefoglalni.

[5] Háttér-információként meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Államokban óriási szakirodalma van nemcsak a technológiának, a technológiai vívmányoknak és az óriás technocégeknek, hanem a politikai szerepüknek és befolyásuknak is. A nemzetközi irodalomban gyakori a visszatekintés Alin Toffler munkásságára, aki a technovilág kialakulásának a krónikása volt. 13 könyvet jelentett meg a technológia témakörében, és az egészet átfogja a trilógiája, a *Jövősokk* (1970), a *Harmadik Hullám* (1980) és az összegező műve, a *Hatalomváltás* (1990). A *Jövősokk* jelzi a tömegkommunikáció mély struktúraváltását, a *Harmadik Hullám* bemutatja a technológiai nagyvállalati struktúrájának széles társadalmi hatását, végül a *Hatalomváltás* már „a múlt ipari társadalmában uralkodó hatalmi rendszer helyébe lépő új hatalmak kibontakozására összpontosít", és azt állítja, hogy „a nagyvállalati szférában zajló felvásárlások és átszervezések csupán az első lövésváltások az eljövendő, sokkal nagyobb arányú és teljesen újszerű üzleti ütközetekben, (...) az utóbbi időben lezajlott politikai földrengések valójá-

ban ártalmatlan csetepaték az előttünk álló globális hatalmi harcokhoz képest". Így már átfogóan áttekinti és elemzi az egész történelmi folyamatot, „a 2025-ben befejeződő időszakot, úgy is mondhatjuk: a történelem újabb nagy fordulatának évtizedeit, amikor a földön évszázadokon át uralkodó füstös ipari civilizációt világrengető hatalmi harcok után felváltja egy teljesen új kultúra" (Toffler, 1993: 5–8).

[6] Trump és a technomogulok érdekházasságát számos elemzés igen drasztikusan mutatja be, itt csak felvillantjuk, nagy vonalakban jelezve az új „technológiai" átalakulás gazdasági és társadalmi hátterét is. A technológia egész történetét és több évtizedes elméleti szakirodalmát legutóbb áttekintette Cody (2025) hosszú és részletes tanulmánya. A technológiai fejlődés menete és dimenziói, valamint az „új hulláma" a hazai társadalomtudományban még nem széles körben megtárgyalt témák, pedig Trump tombolása is azt mutatja, hogy ennek a kérdésnek komoly hazai relevanciája is van, lásd például Connect sorozatát (2024, 2025a, b).

[7] Suleyman a könyvében széles szakirodalomra támaszkodik, az idézetben említett helyen Anthony Atkinson és Thomas Piketty munkásságára hivatkozik. Az EU-val való amerikai konfliktus az alábbiakban kerül kifejtésre a vámháború és a globális versengés, a tudásalapú társadalom felé való kitörés témakörében.

[8] A polikrízis zűrzavaros állapotában a szociális és politikai tiltakozás fő sodrának az EU-ban a baloldalról a jobboldalra, és még inkább a szélsőjobbra való viszonylagos áthelyeződése sokkal szélesebb áttekintést érdemelne, de itt csak jelezni tudjuk, lásd például a német helyzetet (Meyer, 2025), valamint az uniós fiatalság elbizonytalanodását a demokrácia, valamint a bal és jobb ideológiai álláspontok kérdésében (Cole, 2025). A komplex probléma uniós elemzésében komoly szerepet játszott Eribon (2024) magyarul is megjelent munkája.

[9] Roland (2023) átfogó bemutatását adja a Washingtoni Konszenzus „széthullásának", az új „Világzűr" elméleti térképét részletesen bemutatja Heinrich (2025) tanulmánya.

[10] Az amerikai szokás szerint az új elnök első száz napja után általános értékelés zajlik, amiben most kitűnt, hogy eddig még nem volt az amerikai elnökök sorában az első száz nap után ilyen erős visszaesés a népszerűségben. Alon (2025) írhatta a legszigorúbb bírálatot, amelyben Trump elnökségét „nemzeti katasztrófának" minősítette, felsorolta a teljes bűnlajtromát, és azt a záróértékelést is megkockáztatta, hogy „közel van a végítélet napja" („the judgment day is near").

A hazai médiában is megjelent Trump első száz napjának összegezése, lásd például Mosolygó (2025) és Siklós (2025).

[11] Ez a tanulmány főleg az EU nézőpontjából vizsgálja a Trump-elnökség új típusú „világháborúját" mint az amerikai világuralom helyreállítására indított vámháborúját és sajátos „hibridháborúját". A továbbiakban röviden felvázolja – főleg az European Polity Centre sorozata (EPCa–h) felélénkült tevékenységét követve – az EU szabadságharcát, új progresszív elméleti paradigmáját, majd ebben a progresszív keretben a zárótanulmányban a hazai fejleményekre is kitekint.

[12] Az új amerikai autoriter törekvésekkel foglalkozó széles szakirodalmat jól összefoglalja Misik (2025), bemutatva Trump jellegzetes új irányzatát, lásd még például Balata–Mang (2025), Bhobo (2025), Glaise (2025), Goldberg (2025), Herczeg (2025a), Marton (2025), Mayer (2025), Trubowitz–Burgoon (2025) és Trump in Davos (2025).

[13] Trump egész kormányzati rendszerét nem a szokásos terminusokkal, hanem sokkal erőteljesebben kritikus kifejezéssel jellemzi a nemzetközi szakirodalom, ennek itt csak a jóval szolidabb változatát vonultattuk fel. A kormányzás, jogállamiság és demokrácia kérdésében lásd például Agostini (2025), Csurgó (2025a, b), Euronews (2025b), Patakfalvi (2025) és Seuferle (2025) elemzéseit. Külön említést érdemel a Trump vámháborújának negatív hatása a világgazdaságra, de magára Amerikára is, hiszen már 2025 első negyedében jelentős gazdasági visszaesésre vezetett (Szabó, 2025a, b).

[14] Európa becsmérlése először a Signalgate-botrányban került nyilvánosságra, de a müncheni konferencián az európai demokrácia elleni támadás hivatalosan is lejátszódott a tárgyalásokon, lásd Saxer (2025) és The White House (2025).

[15] A nemzetközi, avagy globális dimenzió kibontását lásd például Kolozsi (2025), Kovács (2025a, b, c), Slaughter (2025), Stiglitz (2025), Surányi (2025), Trump in Davos (2025) és Williams (2025).

[16] A „Big Beautiful Bill" (2025. 07. 03) kemény kritikája bejárta a világsajtót, az első reakciók között lásd Csurgó (2025), Herczeg (2025b), Jacobs (2025) és Tyson–Mendonca (2025). Ez az óriási salátatörvény Amerika gazdasági fejlődésének felgyosítására irányul, főleg azzal, hogy állítólag a radikális adócsökkentéssel több erőforrást biztosít a nagy beruházásokra, viszont teljes bizonysággal elmélyíti a társadalmi ellentéteket azzal, hogy nagy összeget vonnak ki a

Medicaid támogatásából, és tízmilliós tömeg kerül ki a biztosítottak köréből, ráadásul jelentősen megnöveli az amerikai államadósságot. A jogrendszeri döntés gyakorlatilag kivonja az elnöki dekrétumokat az azonnali jogi ellenőrzés alól, amit végső soron csak a Legfelsőbb Bíróság végezhet el, amelyben Trumpnak többsége van, lásd Portfolio (2025). A Trumpnak az egyetemekkel vívott háborújára nem térünk ki (lásd Torontáli, 2025), a woke irányzatra való konzervatív visszacsapás részletes és szerteágazó elemzését pedig Chibber (2025) összefoglalta.

[17] A közel-keleti válság elemzésébe itt nem bocsátkozunk bele, lásd például Keresztes (2025) részletes összefoglalóját a „12 napos háborúról". Trump pályafutásával kapcsolatban számos fontos kérdést, amelyben az EU nagyon erősen érintett, a következő részben tekintjük át, mert ezeket a kérdéseket az EU radikális reformjának a tükrében lehet érdemben vizsgálni.

[18] A jelenlegi uniós rendszerváltásban egyre erőteljesebben előtérbe kerül a komplexitás kezelése, amit 2025 közepén markánsan felmutat a belépő dán soros elnökség programja. A helyzet súlyosságát jelzi, hogy a katonai biztonság kérdését korábban háttérbe szorító dánok most ezt az ukrán háború és Trump agresszív terjeszkedése miatt az uniós elnökségi programjukban előtérbe helyezték és prioritásként jellemezték, Oroszországgal és Amerikával szemben egyaránt. Ugyanakkor nagy sajnálattal nyugtázták, hogy a klímapolitika és a szociálpolitika ezzel átmenetileg háttérbe szorult (European Council, 2025b).

[19] 2025 első felében a lengyel uniós elnökség jó irányban indult a EU rendszerváltásában, de elnökségként kis mozgástere volt a világrendszer drasztikus átalakulásában, a hegemónok – EU, Kína és USA – új multipoláris rendszerének kialakulásában, de komoly szerepe volt Ukrajna támogatásában az orosz agresszió elleni háborúban és az uniós biztonsági rendszer kiépítésében. A lengyel elnökség június végén egy diplomáciai nagyhéttel zárult, ami összefoglalta az EU eredményeit és gondjait az új stratégia megvalósításában.

[20] A német kormányváltás 2025 májusában kétségtelenül stratégiai jelentőségű, de a továbbiakban is csak az uniós átalakulás fővonalát követjük, magának az Uniónak a tevékenységére és dokumentumaira koncentrálva, és nem kitérve az egyes tagállami fejlődési utakra. Az EU határozatok sorozatában szabályozta a szerepét a technológiai versengésben, avagy a „kulturális háborúban", a releváns uniós dokumentumok sorozata 2022. november 1-jén kezdődik a Bizottság Digital Markets Act (DMA) határozatával, ami kiteljesedik 2025. január 29-én egy szélesebb szabályozással a versenyképességről (A Competitiveness Compass for the EU), illetve az Apple platform működésének részletes szabályozásával 2025. március 19-én és a mesterséges intelligencia fejlesztésével kapcsolatos döntéssel (AI Continent Action Plan) 2025. április 9-én, valamint EC (2025a, b) uniós dokumentumokkal. A tanulmánykötet által vizsgált időszak június végén zárul a diplomáciai nagyhéttel, ami az Európai Tanács összegező határozatait megadja, beleértve az adott héten megrendezett NATO-csúcstalálkozót is, lásd European Council (2025).

[21] Ez a felismerés a kínai–orosz együttműködés fokozódásáról egyre gyakrabban jelenik meg a nemzetközi médiában (lásd Castillo, 2025) és a magyar sajtóban is (Nagy, 2025).

[22] Az EU Trump általi letámadását és annak nyugodt elhárítását lásd Alcidi (2025), Ash (2025), France 24m (25), Gaudot (2025), Gkritsi–Griera (2025), Grabbe (2025), Grabbe–Zettelmeyer (2025), Hanula (2025), Ignácz (2025), Mariniello (2025a, b) és Szabó (2025).

[23] Az ukrán háború elemzésére itt nem kívánunk kitérni, csak az óriási jelentőségét jelezzük röviden, ami Trump kalandos és zavaros beavatkozása után Ukrajna ügyének teljes uniós felkarolásában jelentkezik, lásd Agreement (2025), Beemelmans (2025), Herczeg (2025), Kolozsi (2025) és Tóth Gergely (2025).

[24] Az EU nem a probléma, hanem a megoldás, mint kitörés a tudásalapú társadalom felé. Az EU stratégiát dolgozott ki a technoversenyben való részvételre és az elsőségért való közdelemre (EC, 2025c). A kibontakozó verseny az EU és az USA között az új világrend kialakításáért ügyében lásd Agostini (2025), Connect Europe (2025a–c), EC (2025b), ECFR (2025), Fossati (2025), Holzer (2025), Schimmelfennig (2025), Schuman (2025), Skrzypek (2025), Social Europe (2025), Szent-Iványi (2025) és Toynbee (2025).

[25] Emlékeztetőül felidézzük, hogy Suleyman szerint az oktatás színvonala stagnál Amerikában, az EU viszont éppen a legszélesebb értelemben vett oktatásba, az emberi beruházásba akar a korábbiaknál is erősebben beruházni. Ennek a kontrasztnak a jegyében futott végig Leyen állásfoglalása, „hadüzenete" az amerikai invázióval szemben a világsajtóban (Liboreiro, 2025) és a hazai sajtóban (Kaufmann, 2025).

[26] A dán elnökség valódi fordulatot jelent a paradigmaváltásban és a stratégiai tervezésben, amire a fentiekben már utaltunk. Ez biztosítékot jelent arra nézve, hogy az EU 2025-ben megkezdi a rendszerváltást, lásd European Council (2025b) és Robert Schuman Institute (2025).

IRODALOM – ANGOL

AAAI (2025) About the Association for the Advancement of Artificial Intelligence, (AAAI) Member Organization, https://aaai.org/about-aaai/

Acemoglu, Daron (2025) Two models for agentic AI, *Work and Digitalisation,* 01. 04. 2025., https://www.ips-journal.eu/work-and-digitalisation/two-models-for-agentic-ai-8197/

Agostini, Nicolas (2025) Demand tolerance, not lave, *Democracy and Society,* 31. 03. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/demand-tolerance-not-love-8192

Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the United States of America, 01. 05. 2025., https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681/33c/e8f/68133ce8f2e82842702204.pdf

Alcidi, Cinzia (2025) To retaliate or not to retaliate? Or three reasons why the EU shouldn't react to US tariffs (at least for now), *CEPS,* 08. 04. 2025., https://www.ceps.eu/to-retaliate-or-not-to-retaliate-or-three-reasons-why-the-eu-shouldnt-react-to-us-tariffs-at-least-for-now/?mc_cid=4d202a9010&mc_eid=ba1d4fbb60

Alon, Ben Mer (2025) Trump is Ushering in a National Disaster – The Globalist, 21. 04. 2025., https://www.theglobalist.com/united-states-donald-trump-democracy-republican-party-trade-war/

Ash, Timothy Garton et al. (2025) Alone in a Trumpian world: The EU and global public opinion after the US elections, *ECFR,* January 2025, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/01/Alone-in-a-Trumpian-world-The-EU-and-global-public-opinion-after-the-US-elections.pdf

Ágh, Attila (2021) Awaking Europe in the triple global crisis, Edward Elgar.

Ágh, Attila (2025) The clash of "Europeanisation" and "Traditionalisation" in Hungary: East-Central Europe and the reinvention of the past, in Hussein Kassim and Adriaan Schout (eds) National Government Narratives of the EU, Palgrave-Macmillan

Balata, Fernanda and Sebastian Mang (2025) How the billionaire boom is fueling inequality – and threatening democracy, *Social Europe,* 12. 05. 2025., https://www.socialeurope.eu/how-the-billionaire-boom-is-fueling-inequality-and-threatening-democracy

Beemelmans, Stéphane (2025) When the sleepwalkers awake: a German plea for a New European Security Architecture, *Fondation Robert Schuman,* 18. 03. 2025., https://server.www.robert-schuman.eu/storage/en/doc/questions-d-europe/qe-784-en.pdf

Bhobo, Nyasha (2025) When profits Trump principles, *IPS,* 04. 03. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/future-of-social-democracy/when-profits-trump-principles-8133

Brender, Reinhold (2025) Guardians of the broken order, *IPS,* 2025. 06. 20., https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/guardians-of-the-broken-order-8363/

Castillo, Aida Ponce Del (2025) *China's DeepSeek Is Changing the AI Race–What is Europe's Edge?.* https://www.socialeurope.eu/chinas-deepseek-is-changing-the-ai-race-what-is-europes-edge

Chadwick, Andrew (2013) *The Hybrid Media System: Politics and Power* (Oxford Studies in Digital Politics), 2013, Oxford University Press.

Chibber, Vivek (2025) The Rise and (Likely) Fall of Wokeness – *The Ideas Letter 36,* 20. 03. 2025., https://www.theideasletter.org/essay/the-rise-and-likely-fall-of-wokeness/

ChinaFile Conversation (2025) *What Even Is Trump's China Strategy?* 08. 04. 2025., https://www.chinafile.com/conversation/what-even-trumps-china-strategy

Cody, Melvin (2025) "Fractured Realities: Technology and the Enigma of Truth", *International Journal of Humanities, Social Science and Management,* Vol. 5, Issue 3, 11–23

Connect Europe (2024) *Europe's Digital Choice,* September 2024, https://connecteurope.org/sites/default/files/2024-09/ConnectEU-Policy-Agenda-onepage.pdf

Connect Europe (2025a) *State of Digital Communications,* January 2025, https://connecteurope.org/sites/default/files/2025-01/State%20of%20Digital%20Communications%20(2025).pdf

Connect Europe (2025b) Connect Europe (2024) Joint Statement: Unleashing Europe's Digital Potential Through Powerful Connec-

tivity – *A Call For Bold Action* | *Connect Europe,* https://connecteurope.org/news/joint-statement-unleashing-europes-digital-potential-through-powerful-connectivity-call-bold
Davos (2025) Special address by Spanish PM Pedro Sánchez, 23. 01. 2025., *World Economic Forum,* https://www.weforum.org/stories/2025/01/davos-2025-special-address-pedro-sanchez-prime-minister-spain/
Diamond, Patrick – Ania Skrzypek (eds) (2024) *The politics of polycrisis,* FEPS
Duff, Andrew (2025) Beyond Confederation: a wider and deeper Union, *EPC,* 23. 06. 2025., https://www.epc.eu/publication/beyond-confederation-a-wider-and-deeper-union/
Duval, Guillaume (2025) Facing Trump: Why Europe Must Revive Common Debt, *Social Europe,* 17. 02. 2025., https://www.socialeurope.eu/facing-trump-why-europe-must-revive-common-debt
EC, European Commission (2025a) *Commission sets course for Europe's AI leadership with ambitious AI Content Action Plan,* 09. 04. 2025., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1013
EC, European Commission (2025b) *Commission finds Apple and Meta in breach of the Digital Markets Act,* 23. 04. 2025., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1085
EC, European Commission (2025c) *Commission launches strategy to make Europe Quantum leader by 2030,* 02. 07. 2025., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1682
ECFR (2025) *Alone in a Trumpian world: The EU and global public opinion after the US elections,* January 2025, https://ecfr.eu/publication/alone-in-a-trumpian-world-the-eu-and-global-public-opinion-after-the-us-elections/
Enyedi, Zsolt – Bálint Mikola (2024) Legislative capture in Hungary: Well managed autocratization, Annals, *AAPSS 712,* March 2024
EPC (2025a) *To the point, series,* https://www.epc.eu/en/Publications/The-Death-of-the-Brussels-Effect~60b5d0
EPC, European Policy Centre (2025b) *Trump returns: The challenges ahead for the EU,* 16. 01. 2025., https://www.epc.eu/en/Publications/Trump-returns-The-challenges~60b7c4
EPC, European Policy Centre (2025c) by Möller, Almut (ed.) *Europe in the world in 2025: Navigating in a perilous world with realism and ambition,* February 2025, https://www.epc.eu/content/2025_Outlook_Paper.pdf
EPC, European Policy Centre (2025d) *Germany must now help Europe answer the call of history,* by Janis Emmanouilidis, Philipp Lausberg and Almut Möller, 25. 02. 2025., https://www.epc.eu/en/Publications/Germany-now-must-help-Europe-answer-the-call-of-history~6255d4
EPC, European Policy Centre (2025e) by Jean Claude Piris: *The resistible decline of cooperation,* 06. 02. 2025., info@newsletter.epc.eu
EPC, European Policy Centre (2025f) by Emmanouilidis, Janis et al. *A test of times, Permachange through enlargement and EU reform,* April 2025, https://www.epc.eu/content/Enlargement_Reform-22_04.pdf
European Council (2025a) *Council Conclusions on European defence and security,* 26. 06. 2025., https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/26/european-council-conclusions-on-european-defence-and-security/?utm_source=brevo&utm_campaign=AUTOMATED%20-%20Alert%20-%20Newsletter&utm_medium=email&utm_id=3318
European Council (2025b) *Danish Presidency of the Council of the European Union,* July – December 2025, https://danish-presidency.consilium.europa.eu/
European Policy Centre, EPC (2025g) by Zuleeg, Fabian, *Expelling Hungary from the EU,* 27. 03. 2025., info@newsletter.epc.eu
Euronews (2025) Fact check: What is the truth behind Trump's claims on Ukraine? by Estelle Nilson-Julien, *euronews,* 21. 02. 2025., https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/21/fact-check-what-is-the-truth-behind-trumps-claims-on-ukraine
European Policy Centre, EPC (2025h) by Zuleeg, Fabian (2025b) *The moment of truth for Ukraine's accession,* 07. 04. 2025., https://www.epc.eu/en/Publications/The-moment-of-truth-for-Ukraines-accession~63e82c
Equilibrium Institute (2023) *How so we become a digital nation? Policy proposals of the Equilibrium Institute on speeding up Hungary's digital development,* https://egyensulyintezet.hu/wp-content/uploads/2023/05/digitalizacio_javaslat_ENG.pdf
European Council (2025a) *On strengthening EU democratic resilience,* 27. 05. 2025., https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9463-2025-INIT/en/pdf

European Council (2025b) *Council Conclusions on EU priorities*, 23. 06. 2025., https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10491-2025-INIT/en/pdf

Fossati, Luca (2025) *Europe's Last Chance: Why the Union Must Reform or Face Ruin, Social Europe*, 24. 02. 2025., https://www.socialeurope.eu/europes-last-chance-why-the-union-must-reform-or-face-ruin

France 24m (2025) *'Sheep for hire': Trump, Musk and Zuckerberg's dangerous plan for Europe*, 17. 01. 2025., https://www.france24.com/en/europe/20250117-sheep-for-hire-trump-musk-and-zuckerberg-s-dangerous-plan-for-europe?utm_slink=f24.my%2FAsZr

Gaudot, Edouard (2025) *Europe's awakening in Trumpland, Social Europe*, 17. 03. 2025., https://www.socialeurope.eu/europes-awakening-in-trumpland

Gkritsi, Eliza – Max Griera (2025) *EU lawmakers try to counter tech bros' Washington lobbying, politico*, 03. 03. 2025., https://www.politico.eu/article/eu-lawmakers-counter-tech-bro-washington-lobby-mark-zuckerberg-elon-musk/

Glaise, Nayla (205) Trump's challenge to EU regulation requires better, not less, lawmaking, *The Parliament magazine*, 28. 03. 2025., https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/oped-trumps-challenge-to-eu-regulation-requires-better-not-less-lawmaking

Gmfus (2025) *Abandoning the Liberal International Order for a Spheres-of-Influence World is a Trap for America and its Allies*, 13. 03. 2025., https://www.gmfus.org/news/abandoning-liberal-international-order-spheres-influence-world-trap-america-and-its-allies-0

Goldberg, Mark Leon (2025) Flipping the table, *IPS*, 03. 06. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/flipping-the-table-8314/

Grabbe, Heather (2025) Political contagion in Europe: can the European Union survive Trumpism?, *Bruegel*, 16. 01. 2025., https://www.bruegel.org/first-glance/political-contagion-europe-can-european-union-survive-trumpism

Grabbe, Heather – Jeromin Zettelmeyer (2025) Not yet Trump-proof: an evaluation of the European Commission's emerging policy platform, *Bruegel*, January 2025, https://www.bruegel.org/sites/default/files/2025-01/PB%2003%202025.pdf

Heinrich, Markus (2025) Europe and the New World (Dis)Order, *The Globalist*, 23. 05. 2025., https://www.theglobalist.com/european-union-united-states-germany-strategic-autonomy-security-geopolitics/

Holzer, Birgit (2025) Europe appears to be the solution, not the problem, *Fondation Robert Schuman*, 29. 04. 2025., https://server.www.robert-schuman.eu/storage/en/doc/questions-d-europe/qe-789-en.pdf

Jacobs, Ben (2025) *The GOP's Big Fold, politico*, 03. 07. 2025., https://www.politico.com/news/magazine/2025/07/03/congressional-republicans-cave-megabill-big-beautiful-00439956

Kassim, Hussein – Adriaan Shout (eds) *National Government Narratives of the EU*, Palgrave-Macmillan.

Kuttner, Robert (2025) Broken China, *prospect.org*, 17. 05. 2025., https://prospect.org/world/2025-05-16-broken-china/

Liboreiro, Jorge (2025) "The West as we knew it no longer exists" von der Leyen says among Trump tensions, *euronews*, 16. 04. 2025, https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/16/the-west-as-we-knew-it-no-longer-exists-von-der-leyen-says-amid-trump-tensions

Mariniello, Mario (2025a) Reinforcing EU merger control against the risks of acquisitions by big tech, *Bruegel*, 13. 03. 2025., https://www.bruegel.org/policy-brief/reinforcing-eu-merger-control-against-risks-acquisitions-big-tech

Mariniello, Mario (2025b) Geopolitics and fines for breaches of the EU's Digital Markets Act, *Bruegel*, 19. 03. 2025., https://www.bruegel.org/first-glance/geopolitics-and-fines-breaches-eus-digital-markets-act-0

Misik, Robert (2025) The Shadow of Unfreedom: A New Authoritarianism Grips the Globe, *Social Europe*, 05. 05. 2025., https://www.socialeurope.eu/the-shadow-of-unfreedom-a-new-authoritarianism-grips-the-globe

Meyer, Henning (2025) The Future of Social Democracy: How the German SPD can Win Again, *Social Europe*, 20. 05. 2025., https://www.socialeurope.eu/the-future-of-social-democracy-how-the-german-spd-can-win-again

Ohnesorge, Hendrik (ed.) (2023) *Soft power and the future of US foreign policy*, Manchester University Press.

Puglierin, Jana et al. (2025) *Transatlantic twilight: European public opinion and the long shadow of Trump*, February 2025, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/02/Transatlantic-twilight-European-public-opinion-and-the-long-shadow-of-Trump.pdf

Rich, Roland (2023) *The United Nations as Leviathan: Global Governance in the Post-American World*, Hamilton Books.

Robert Schuman Institute (2025) *A Danish Presidency that is embracing the European Union like never before*, 01. 07. 2025., https://www.robert-schuman.eu/en/questions-d-europe/797-une-presidence-danoise-qui-choisit-l-union-europeenne-comme-jamais-auparavant

Saxer, Marc (2025) JD Vance at the Munich Security Conference, *IPS*, 08. 02. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/he-who-comes-too-late-is-punished-by-life-8101/

Seuferle, Justus (2025) The Reactionary Revolution: How a New Conservatism Rejects the Old Order, *Social Europe*, 14. 04. 2025., https://www.socialeurope.eu/the-reactionary-revolution-how-a-new-conservatism-rejects-the-old-order

Schimmelfennig, Frank (2025) *Geopolitical Enlargement*, Chapter February 2025, DOI: 10.1007/978-3-031-74, https://www.researchgate.net/publication/388812455

Schuman Foundation (2025) *Polish Presidency of the Council – A paradigm shift in Poland's European policy*, 28. 01. 2025., https://www.robert-schuman.eu/en/questions-d-europe/777-presidence-polonaise-du-conseil-un-changement-de-paradigme-dans-la-politique-europeenne-de-la-pologne

Skrzypek, Ania (2025) Donald Tusk's ambitious vision for Poland's EU presidency, *IPS*, 24. 01. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/donald-tusks-quadriga-8039/

Slaughter, Anne-Marie (2025) How the World Can Push Back: The Playbook to Counter Trump's Second Term, *Social Europe*, 29. 03. 2025., https://www.socialeurope.eu/how-the-world-can-push-back-the-playbook-to-counter-trumps-second-term

Snyder, Timothy (2025) The Weak Strongman: How Trump's Presidency Emboldens America's Enemies, *Social Europe*, 16. 06. 2025., https://www.socialeurope.eu/the-weak-strongman-how-trumps-presidency-emboldens-americas-enemies

Social Europe (2025) *EU Forward: Shaping European politics and policy in the second half of the 2020s*, January 2025, https://www.socialeurope.eu/book/eu-forward-shaping-european-politics-policy-in-the-second-half-of-the-2020s

Standard Eurobarometer 103 (2025) May 2025, https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3372

Stiglitz, Joseph (2025) The End of Progress? The Dire Consequences of Trump's Return, *Social Europe*, 22. 01. 2025., https://www.socialeurope.eu/the-end-of-progess-the-dire-consequences-of-trumps-return

S&D Group (2025) *Cohesion Policy post-2027*, 19. 05. 2025., https://www.socialistsanddemocrats.eu/sites/default/files/2025-05/sd-regi-reflection-paper-on-the-future-of-cohesion-policy, https://www.socialistsanddemocrats.eu/sites/default/files/2025-05/sd-regi-reflection-paper-on-the-future-of-cohesion-policy.pdf

Tenev, Martin (2025) Trump's European revolution, *ECFR*, 23. 06. 2025., https://ecfr.eu/publication/trumps-european-revolution/

The White House (2025) *Fact Sheet: President Donald J. Trump Issues Directive to Prevent the Unfair Exploitation of American Innovation*, 21. 02. 2025., https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-issues-directive-to-prevent-the-unfair-exploitation-of-american-innovation/

Toynbee, Polly (2025) Trump's Policies Are Making Europe the New Education Superpower, *Social Europe*, https://www.socialeurope.eu/trumps-policies-are-making-europe-the-new-education-superpower

Trubowitz, Peter – Brian Burgoon (2023) *Geopolitics and Democracy: The Western Liberal Order From Foundation to Fracture*, Oxford University Press.

Trump speech in Davos, 23. 01. 2025., https://www.reuters.com/world/trump-remotely-address-business-political-leaders-davos-forum-topics-unclear-2025-01-23/

Tyson, Laura – Lenny Mendonca (2025) Trump has wrecked the US economy, *IPS*, 04. 07. 2025., https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/trump-has-wrecked-the-us-economy-8394/

Volintiru, Clara et al. (2024) Re-evaluating the East-West divide in the European Union, *Journal of European Public Policy*, file:///D:/

Downloads/Volintiru_Surubaru_Epstein_Fagan_2024_Re-evaluatingtheEast-WestdivideintheEuropeanUnion-1.pdf
Williams, Zoe (2025) The new world order is exactly what it looks like. Are we too frozen with fear to name it? *Guardian*, 17. 02. 2025., https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/feb/17/the-new-world-order-is-exactly-what-it-looks-like-are-we-too-frozen-with-fear-to-name-it
Zenner, Kai et al. (2025) A dataset of international legal and policy instruments for the digital world, *CEPS*, May 2025, https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2025/05/CEPS-Zenner-Dataset-070525.pdf

IRODALOM – MAGYAR

Ágh Attila (2023) Az európai kihívás a polikrízisben, in Ágh (szerk. 2023).
Ágh Attila (2024) Az Európai Unió rendszerváltása, in Ágh (szerk. 2024) *Magyar zsákutca az Európai Unióban*, Gondolat Kiadó.
Ágh Attila (2025) Az európai megújulás stratégiája az új intézményi ciklusban, in Ágh (szerk. 2025).
Ágh Attila (szerk.) (2023) *Polikrízis a multipoláris világrendszerben*, Gondolat Kiadó.
Ágh Attila (szerk.) (2024) *Magyar zsákutca az Európai Unióban*, Gondolat Kiadó.
Ágh Attila (szerk.) (2025) *Az Orbán rezsim kudarca az uniós elnökségben*, Gondolat Kiadó.
Csáki György (2025) Fegyverszünet a kereskedelmi háborúban, *Népszava*, 2025. 07. 04.
Csurgó Dénes (2025a) A Trump köré gyűlt milliárdosok felszámolhatják az amerikai demokráciát, ahogy eddig ismertük, *Telex*, 2025. 01. 22., https://telex.hu/gazdasag/2025/01/22/trump-oligarchia-techmilliardosok-elon-musk
Csurgó Dénes (2025b) Trump a saját szavazóit is beáldozta a Nagy, Gyönyörű Törvényéért, *Telex*, 2025. 07. 04., https://telex.hu/gazdasag/2025/07/04/trump-big-beaufitul-bill-medicaid-koltsegvetes-adokedvezmeny-egeszsegugy?utm_source=app&utm_medium=notification&utm_campaign=trump-big-beaufitul-bill-medicaid-koltsegvetes-adokedvezmeny-egeszsegugy

Diószegi-Horváth, Nóra (2025) Orbán Viktor: Mi már Trump voltunk Trump előtt, ahogy ezt Amerikában mondják, *444*, 2025. 02. 14., https://444.hu/2025/02/13/a-jelek-szerint-amerika-eppen-magara-hagyja-europat
Eribon, Didier (2024) *Visszatérés Reimsbe*, Napvilág Kiadó
Euronews (2025a) *Transparency International: továbbra is Magyarország az EU legkorruptabb tagja*, 2025. 02. 11., https://hu.euronews.com/2025/02/11/transparency-international-tovabbra-is-magyarorszag-az-eu-legkorruptabb-tagja
Euronews (2025b) *A Grok chatbot tényleg cenzúrázza Elon Musk és Donald Trump kritikáját?* 2025. 03. 03., https://hu.euronews.com/my-europe/2025/03/03/az-grok-chatbot-tenyleg-cenzurazza-elon-musk-es-donald-trump-kritikajat
Födi Kitti (2025) Dánia felfüggesztené Magyarország szavazati jogát az Európai Unióban, *444*, 2025. 07. 03., https://444.hu/2025/07/03/dania-felfuggesztene-magyarorszag-szavazati-jogat-az-europai-unioban
Földesi István (2025) Rendszerváltás Amerikában, *Népszava*, 2025. 04. 23.
Hanula Zsolt (2025) A Trump-kormány felszólította az európai cégeket, hogy tiltsák be a sokszínűséget és esélyegyenlőséget támogató programjaikat, *Telex*, 2025. 03. 29., https://telex.hu/kulfold/2025/03/29/a-trump-kormany-felszolitotta-az-europai-cegeket-hogy-tiltsak-be-a-sokszinuseget-es-eselyegyenloseget-tamogato-programjaikat
Haász János (2025) *Elon Musk szerint ideje véget vetni a Szabad Európának*, https://444.hu/2025/02/10/elon-musk-szerint-ideje-veget-vetni-a-szabad-europanak
Heinberg, Richard – Asher Miller (2023) *Eligazodás a környezeti és társadalmi összeomlással járó polikrízisben, Post Carbon Institute (USA)*, postcarbon.org, magyar kiadás 2025.
Herczeg Márk (2025a) A jelek szerint Amerika éppen magára hagyja Európát, *444*, 2025. 02. 13., https://444.hu/2025/02/13/a-jelek-szerint-amerika-eppen-magara-hagyja-europat
Herczeg Márk (2025b) Az amerikai képviselőház is elfogadta Trump költségvetési törvénycsomagját, a Big Beautiful Billt, *444*, 2025. 07. 03., https://444.hu/2025/07/03/az-amerikai-kepviselohaz-is-elfogadta-trump-koltsegvetesi-torvenycsomagjat-a-big-beautiful-billt

Ignácz Péter (2025) Még annál is jobban utálják Európát a Trump-kormányban, mint sejteni lehetett, *Telex*, 2025. 03. 26., https://telex.hu/kulfold/2025/03/26/signal-botrany-europa-reakcio-jd-vance-pete-hegseth-donald-trump-feher-haz-egyesult-allamok

Keresztes Imre (2025) Tangó a sátánnal, *HVG*, 2025. 06. 26.

Klemensits, Péter (2025) Úgy tűnik, Kína megtalálta a pótlást a kieső amerikai USAID-támogatásokra, *Index*, 2025. 04. 06., https://index.hu/kulfold/2025/04/06/usaid-segely-tamogatas-hiany-kina-fejlodo-orszagok-finanszirozas/

Kolozsi Ádám (2025) A legsikeresebb ukrán műveletekhez konkrét amerikai támogatás kellett – óriás anyagban tárja fel a New York Times az USA szerepét a háborúban, *444*, 2025. 04. 02., https://444.hu/2025/04/02/egy-nemetorszagi-fohadiszallas-rol-iranyitotta-amerika-a-proxyhaborujat-ukrajnaban

Kovács Ferenc Dávid (2025) Megkezdődött Donald Trump és Elon Musk nagy darálása, *Index*, 2025. 02. 10., https://index.hu/kulfold/2025/02/10/donald-trump-elon-musk-egyesult-allamok-usaid-oktatasi-miniszterium

Krajczár Gyula (2024) *Kínai árnyjáték: identitás, érdek, stratégia*, Progress könyvek, Gondolat Kiadó.

Krajczár Gyula (2025a) Kína hazavinné a tehetségeket a nyugati egyetemekről, *Jelen*, 2025. 03. 12., https://jelen.media/vilag/kina-hazavinne-a-tehetsegeket-a-nyugati-egyetemekrol/

Krajczár Gyula (2025b) A DeepSeek mánia fényei és árnyai, 2025. 03. 19., *Jelen*, https://jelen.media/vilag/a-deepseek-mania-fenyei-es-arnyai/

Kaufmann Balázs (2025) „A Nyugat, ahogy mi ismertük, már nem létezik", *444*, 2025. 04. 16., https://444.hu/2025/04/16/von-der-leyen-a-nyugat-ahogy-ismertuk-mar-nem-letezik

Külgazdaság (2025) Körkérdés az új világrendről és benne Magyarországról, LXIX. évfolyam, 2025/1–2.

Marton Máté (2025) Így írja át Donald Trump az amerikai történelmet, *Index*, 2025. 02. 09. https://index.hu/kulfold/2025/02/09/donald-trump-tortenelem-propaganda-beszed-kommunikacio-mckinley-narrativa-tortenelemiras/

Mayer Richárd (2025) Kelet-Európa-kutató: Trump viselkedése arra utal, hogy Putyin győzelmét akarja, *Index*, 2025. 02. 17., https://index.hu/kulfold/2025/02/17/donald-trump-elon-musk-europa-amerika-oroszorszag-orosz-ukran-haboru/

Mosolygó Miklós (2025) Kizökkent az idő Washingtonban, *Népszava*, 2025. 04. 30.

Nagy Gábor (2025) Tengermély tisztelet, *HVG*, 2025. 02. 13.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem (2025) Világrend elemzések 1–5, https://jli.uni-nke.hu/publikaciok/vilagrend-elemzesek-analyses-on-global-affairs

Nótin Tamás (2025) Pogátsa Zoltán: Az Elon Muskok leépítik az államot, a disztópikus jövő már a jelen, *Index*, 2025. 03. 31., https://index.hu/kulfold/2025/03/31/pogatsa-zoltan-usa-techoligarchak-big-tech-peter-thiel-elon-musk-donald-trump-technologia-digitalis-kapitalizmus/

Odze György (2025) Támad Kína? *Élet és Irodalom*, 2025. 05. 10.

Papdi-Pécskői Viktor (2025) Milliárdok a semmibe? – zsákutca felé tart a mesterségesintelligencia-ipar, *Index*, 2025. 04. 06., https://index.hu/techtud/2025/04/06/mesterseges-intelligencia-altalanos-agi-aaai-jelentes-adatkozpontok-energia-zsakutca/

Patakfalvi Dóra (2025) A legnagyobb Trump-ellenes tüntetés zajlott világszerte elnöki beiktatása óta, *Telex*, 2025. 04. 06., https://telex.hu/kulfold/2025/04/06/trump-ellenes-tuntetes-amerika-el-a-kezekkel-szazezrek-elon-musk-washington

Járdi Roland (2023) Az elmúlt évek fejleményei a washingtoni konszenzus végleges széthullásának irányába mutatnak, *Világgazdaság*, 2023. 09. 18., https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/09/az-elmult-evek-fejlemenyei-a-washingtoni-konszenzus-vegleges-szethullasanak-iranyaba-mutatnak

Sánchez, Pedro (2025) Zuckerberg és Musk vállaljon büntetőjogi felelősséget azért, ami a közösségi platformján történik, *Euronews*, 2025. 01. 24., https://hu.euronews.com/2025/01/22/pedro-sanchez-zuckerberg-es-musk-vallaljon-buntetojogi-felelosseget-azert-ami-a-kozossegi-

Siklós András (2025) Brit stratéga: Donald Trump elmúlt tíz hete a legrosszabb rémálmaimat is felülmúlta, *Index*, 2025. 04. 05., https://index.hu/kulfold/2025/04/05/michael-clarke-brit-biztonsagpolitika-donald-trump-ukrajna-haboru-vlagyimir-putyin-kina/

Suleyman, Mustafa (2023) *A következő hullám: Mesterséges intelligencia, technológia, hatalom és a 21. század legnagyobb kihívása*, Magnólia Kiadó, p. 400.

Surányi György (2025) A világ legnagyobb ingyenélő országa az Egyesült Államok, *24.hu*, 2025. 02. 19., https://24.hu/fn/gazdasag/2025/02/19/podcast-della-suranyi-gyorgy-ingyenelo-orszag-usa-forint-arfolyam-nagy-marton/

Szent-Iványi István (2025) A Trump-tornádó és Európa, *Jelen*, 2025. 03. 19., https://jelen.media/vilag/szent-ivanyi-istvan-a-trump-tornado-es-europa/

Szabó Gyula (2025a) Átverte a világot Donald Trump, most már senki sem tudja, mi lesz holnap, *Index*, 2025. 05. 13., Index - Gazdaság - Átverte a világot Donald Trump, most már senki sem tudja, mi lesz holnap

Szabó Gyula (2025b) Kegyetlen adatokat publikáltak, Donald Trumpnak se jött össze a repülőrajt, *Index*, 2025. 06. 27., https://index.hu/gazdasag/2025/06/27/gdp-amerikai-egyesult-allamok-novekedes-recesszio-fed/

Toffler, Alvin (1993) *Hatalomváltás*, Európa Kiadó.

Torontáli Zoltán (2025) Trump véget vethet az amerikai kutatás 80 éves nagy korszakának, *G7*, 2025. 05. 03., https://g7.hu/vilag/20250503/trump-veget-vethet-az-amerikai-kutatas-80-eves-nagy-korszakanak/

Tóth Csaba Tibor (2025) Egyetlen kínai trükkel romba dőlt a nyugati techipar új kártyavára, *Mérce*, 2025. 01. 29., https://merce.hu/2025/01/29/egyetlen-kinai-trukkel-romba-dolt-a-nyugati-techipar-uj-kartyavara/

Tóth Gergely (2025) Miután Trumpék mindent tagadtak, az Atlantic az összes képernyőfotót lehozta a jemeni offenzíváról szóló Signal-csoportbeszélgetésről, *Telex*, 2025. 03. 26., https://telex.hu/kulfold/2025/03/26/mike-waltz-nemzetbiztonsagi-tanacsado-felelosseg-signal-szivargas-csetcsoport

BALÁZS PÉTER

TRUMP A PORCELÁNBOLTBAN

Donald Trump, az Amerikai Egyesült Államok elnöke 2025. január 20-i hivatalba lépése után már az első száz nap alatt felforgatta a világot. Ám ezt nem úgy tette, amint frissen megválasztott, ambiciózus és felkészült politikai vezetők szokták: előre kidolgozott stratégia mentén, gondosan felépített csapattal és külső szövetségesek támogatásával, hanem egyszemélyes mutatványként, amelyből mindezek az alkotóelemek hiányoztak. A visszatérő elnök az előző ciklusához képest nagyobb vehemenciával tört-zúzott a második világháborút követően felépült világrend szabályai és intézményei között. Világos változtatási koncepció helyett személyes indulatok, homályos elképzelések és csapongó megvalósítási kísérletek kavarogtak. Kezdő csapata részben hozzá hasonló fantasztákból állt Elon Musktól Peter Navarróig, vagy saját elképzelés és profil nélküli, engedelmes statiszták segédkeztek, mint az alelnöke, James David Vance, Pete Hegseth védelmi miniszter vagy Marco Rubio külügyminiszter. Ami pedig az USA hagyományos szövetségeseit illeti, azokkal éppenséggel szembefordult ahelyett, hogy igyekezett volna őket a törekvéseihez megnyerni, de legalábbis egyeztetni velük.[1]

Ebben a rövid áttekintésben Trump elnök tevékenységének első hónapjait elemezzük a kezdetektől a 2025 első félévét lezáró fontos nemzetközi eseményekig, különös tekintettel a június végi kanadai G7-csúcsra, a hágai NATO-csúcsra és a félévzáró EU-csúcsra. Számba vesszük, hogy mit hozott az új elnök az amerikai bel- és külpolitikának, azután megvizsgáljuk Donald Trump néhány nagy projektjének – főként az ukrajnai

béketeremtésnek és a vámháborúnak – a sorsát, végül kitérünk a Magyarország helyzetére és nemzetközi mozgásterére gyakorolt hatásokra.

VIHAROS KEZDÉS

Belpolitikai ígéretek és kudarcok

Donald Trump mindenekelőtt a választóinak tartozik számadással arról, hogy mit és hogyan teljesít a kampány során tett ígéreteiből, és ez mennyiben felel meg a vele kapcsolatos várakozásaiknak. E tekintetben a szokásos első száz napi mérleg nagyobbrészt csalódások és kudarcok sorát tartalmazta. Az elnök egyik meghirdetett célja a szabálytalan bevándorlás visszaszorítása volt, aminek hatalmas lendülettel fogott neki, drasztikus intézkedésekkel igyekezett föltartóztatni az illegális migrációt, és minél több rendezetlen helyzetű korábbi bevándoroltat elfogni és kiutasítani az országból. A déli határon folytatta a kerítésépítést, reaktiválta a „Maradj Mexikóban" (Remain in Mexico) programot, a határ körzetében szükségállapotot hirdetett ki, és a kaliforniai kormányzóval való egyeztetés nélkül – sőt ellenére – a Nemzeti Gárda egységeit és tengerészgyalogosokat vezényelt a térségbe. Ez utóbbit azzal indokolta, hogy a bevándoroltak körében elterjedt félelem és nyugtalanság miatt tiltakozó akciók, sőt zavargások robbantak ki. Az új elnök legelső lépéseit ezen a területen súlyos konfliktusok szegélyezték.

Úgyszintén nagy elszántsággal kezdte meg Trump a központi adminisztráció drasztikus leépítésének megvalósítását. Ehhez Elon Musk közreműködését is igénybe vette, mégpedig állami alkalmazásban. Az újonnan létrehozott „kormányhatékonysági minisztérium" (Department of Government Efficiency) segítségével az ország történetének legnagyobb felmondási hullámát hajszolták keresztül. Az első három hónapban 280 ezer alkalmazottat bocsátottak el, köztük fontos kormányzati szakembereket (ARD, 2025). Az önkényes intézkedések elnöki amnesztia kihirdetésével folytatódtak mintegy 1500 személy

számára, akiket Trump 2021. január 6-án az általa elvesztett választás miatt felheccelt, és akik uszító beszéde nyomán a Capitoliumot megrohamozták és szétdúlták. Az elengedett büntetések a minimálistól több évtizedes börtönig terjedtek, jelezve a cselekmények különböző súlyát. A végrehajtó hatalom egyébként is terjeszkedni kezdett Trump alatt a másik két hatalmi ág rovására, például egyetlen korábbi elnök sem adott ki oly sok rendeletet (szám szerint 139-et) az első száz nap alatt, mint ő. Trump az oktatásra is szemet vetett, nagynevű egyetemektől vont meg jelentős összegű támogatást, és tette bizonytalanná külföldi hallgatók amerikai tartózkodását. A felsőoktatás korlátozásával és a kutatás amerikai versenyelőnyének visszaszorításával az elnök tulajdonképpen Kínának kedvez. Azzal is Kínát hozta előnyös helyzetbe, hogy lemondott a megújuló energiaforrások támogatásáról, ugyanis a mesterséges intelligencia adatbázisai rengeteg energiát fogyasztanak (Friedman, 2025). Összességében Trump „száz nap alatt lerombolta azt az előnyt, amelyet Amerika száz év alatt szerzett magának a világgal szemben" – vélte Fareed Zakaria (*Washington Post*, 2025).

Trump hazai népszerűségével a gazdasági helyzet áll a legszorosabb oksági kapcsolatban. A kampány során nagy hangon teljes újjászületést ígért, és ezt elsősorban durván protekcionista vámok kivetésére alapozta. Hamar bebizonyosodott azonban, hogy nem következik csodálatos fellendülés. Száz nap elteltével csupán az amerikaiak 11 százaléka értékelte jobbnak a saját gazdasági helyzetét, míg több mint fele romlást érzékelt. Trump népszerűsége példátlan mértékben csökkent: 11 százalékponttal 39 százalékra esett. Azt az egész világ láthatta, hogy az elnöki pozícióban miként dühöng és improvizál, de elsőként a hazai közönségében merült fel a kétely: vajon képes lesz-e ennyi szeszélyes kanyar közepette kormányozni? (Freedland, 2025).

Az elnök intézkedéseiből kiolvasható, hogy a szabályokra épülő, kiszámítható rendet nemcsak globális méretekben, hanem odahaza, az USA-ban is fenyegetésként éli meg a saját hatalma szempontjából. „A majomkirály mitológiája – aki egyszerre szórakoztat, rombol és hirdeti a rend fölöslegességét –

hátborzongatóan rezonál Trump nyilvános szerepjátékával: az arrogáns, rendbontó trükkmester, aki saját káoszában érzi magát a legbiztonságosabban" – írja Dessewffy Tibor (*HVG.hu*, 2025b). Egy másik elemzés szerint „Trump akkora pancser, hogy meghaladja erejét a tekintélyelvűség bevezetése", alig három hónap alatt elfecsérelte a kezdő politikai tőkéje nagy részét (*HVG.hu*, 2025c). Habár sokat rombolt, az államot nem sikerült foglyul ejtenie, amint azt más szélsőjobb politikusok példáit követve célul tűzhette ki magának. Az amerikai alkotmányos rend, az igazságszolgáltatás, a gazdasági szereplők és a közvélemény jelentős része ellenáll a hatalomkoncentrációs kísérletnek.

Külpolitikai beköszöntő és Trump világképe

A nemzetközi porondon a képlet összetett, a világrend Trumptól függetlenül is sérülékeny, a két világháború tanulságaiból építkező megbékélési és együttműködési projektek szövete mintegy négy nemzedék múltán megfakult. A szabályok megszegésében és a nyers erőn alapuló alkuk primátusában más fontos aktorok is érdekeltek: Oroszország és Kína területekre és befolyásra vágyik, Irán az iszlám fundamentalizmus eszméjét terjeszti pénzzel és fegyverrel, Észak-Korea erején felül fejleszti a hadseregét, és másokat is ellát hadi felszereléssel, lőszerrel. Ami új: az USA elnöke kiválik az általa is épített progresszív társadalmi rend és nemzetközi együttműködés nyugati hívei közül, és a velük tengelyt akasztó keleti despotákra kacsintgat, őket tartja fontosabb tényezőknek. Az ENSZ alapvető normáit Trump második uralkodása első napjaiban azáltal is felrúgta, hogy meglévő államhatárokon átlépve fogalmazott meg területi igényeket. Hajmeresztő ötletekkel állt elő: Kanada az USA egyik tagállama lehetne, azután következhet Grönland és a Panama-csatorna elfoglalása. „Szükségünk van Grönlandra a nemzetbiztonság, sőt a nemzetközi biztonság szempontjából is, és minden érintett féllel együtt dolgozunk azon, hogy megpróbáljuk megszerezni" – mondta az elnök 2025 márciusában a

Kongresszusban tartott beszédében (*ATV.hu*, 2025b). Alelnökét is odaküldte, ám Vance kurta grönlandi vendégszereplése nem csupán erkölcsi szempontból volt téves, de stratégiailag nézve is katasztrofálisnak bizonyult. Felszólította ugyanis a helyieket, hogy csatlakozzanak Amerikához, mivel Dánia nem védi meg őket, ez azonban teljes képtelenség, mutatott rá a Yale történész professzora (Snyder, 2025).

Panamával Pete Hegseth védelmi miniszter kötött erős nyomás mellett „történelmi megállapodásokat", miszerint az amerikai hadihajók és kiszolgáló járműveik elsőbbséget élveznek, és ingyenesen közlekedhetnek a csatornán, továbbá a vízi út két végpontján fekvő kikötők, Balboa és Cristobal létesítményei egy hongkongi cégtől egy amerikai befektetési társaság által vezetett konzorcium tulajdonába kerülnek. A miniszter szerint mindez „az amerikai vezető szerep visszatérése", és „a béke az erő által" politika megvalósítása (*HVG.hu*, 2025. április 14.). Max Boot a Council on Foreign Relations részéről levonta az általános következtetést: Trumpnál „a politika a hatalomról szól, de olyan durva és nagyszájú módon, ahogyan az a 19. században volt divat" (*The Washington Post*, 2025. április).

A magyarázatokat keresve az elemzők egy része megreked az elnök személyes tulajdonságainak értelmezésénél. „Egy önelégült, korlátozott intelligenciájú és középszerű üzletember irányítja a világ vezető hatalmát, köszönhetően annak, hogy ügyesen bánik a médiával (Földes, 2025). „A jelek szerint senki sem kapható arra, hogy megálljt parancsoljon egy embernek, aki tönkreteszi a világgazdaságot, lerombolja a pénzpiacokat, recesszióba taszítja az Egyesült Államokat és vele együtt több más országot is" (Applebaum, 2025a). „Trump annak az áldozata, hogy nincs semmiféle terve a külpolitikában, olyan operettdiktátornak hat, akinek fogalma sincs, miként éljen értelmesen a hatalmával" (*Der Spiegel*, 2025. június 21.).

A személyes jellemvonásokon keresztül eljutunk azonban a különös viselkedésű elnök világképéhez, amely a cselekedeteit meghatározza. Yuval Noah Harari izraeli történész a *Financial Times*ban megjelent tanulmányában úgy foglalja össze az amerikai elnök felfogását, hogy az ő szemében a világ zéróösszegű

játszma, a posztliberális nemzetközi rendben a gyengéknek meg kell adniuk magukat az erőseknek (Harari, 2025). A Trump-doktrína a külpolitikában is láthatóan a kereskedelemre épül, és immár mellőzi az amerikai idealizmust. Az elnöknek semmi kedve terjeszteni az amerikai értékeket, a szabadságot vagy a demokráciát. Midőn 2025 májusában végigszáguldott a Közel-Keleten, Rijádban fejtette ki külpolitikai alapvetését, amelyet a „valamit valamiért" elve vezérel (*Wall Street Journal*, 2025a). Itt jelentette be, hogy radikálisan szakítani kíván az utóbbi fél évszázad amerikai külpolitikájával. A lényeg: félretesszük a hagyományos értékeket, eszményeket, szövetségeket és partnerségeket, egyvalami számít csak: az Egyesült Államok gazdasági, kereskedelmi és nemzetbiztonsági céljai, a legfőbb érdek pedig a jólét növelése (*The Times*, 2025. május 16.).

Trump Amerika-centrikus felfogása, a többoldalú tárgyalások helyett a bilaterális alkuk preferálása, a politikai érdekekkel szemben az üzleti nyereség előtérbe helyezése szétveri Amerika szövetségi rendszerét, noha az volt idáig Washington egyik nagy előnye az oroszokkal és a kínaiakkal szemben (*Financial Times*, 2025b). Ugyanakkor szívesen látná Kínát is a legnagyobb döntéshozók legszűkebb körében, sőt a kanadai G7-csúcsra érkezve reklamálta Oroszország korábbi kizárását (*Tagesschau.de*, 2025). Ez utóbbival kapcsolatban több legyet akart ütni egy csapásra: megvádolta demokrata elődjét, Barack Obamát, de legfőképpen Justin Trudeau kanadai miniszterelnököt tette felelőssé.[2] Ám nagyot tévedett, mert Kanadát még Stephen Harper miniszterelnök képviselte, amikor a Krím jogtalan megszállása, majd annektálása miatt Oroszország távozni kényszerült az addig G8-ként működő tanácskozásról (Dale, 2025). Trump ezzel kapcsolatban is előhozta, hogy „ha Putyin a csoport tagja marad, akkor az ukrajnai háborúra nem került volna sor". Ám ezzel is bakot lőtt, mert a feje tetejére állította a valóságot, minthogy megfordította az oksági kapcsolatot: Oroszországnak pontosan azért kellett elhagynia a magas rangú klubot, mert rablótámadást intézett Ukrajna ellen; ha ezt nem teszi, akkor a mai napig a G8 tagja lehetne.

Az USA és szövetségi rendszere viszonya

A G7 ülése újabb bizonyítékokkal szolgált arra vonatkozóan, hogy mennyire idegen Trump személyiségétől és felkészültségétől a multilaterális közeg és azon belül is a csúcsszintű diplomácia, holott ez napjaink egyik legfontosabb politikai egyeztető fóruma a különféle tanácskozások és szervezetek kereteiben és azokon kívül. A kanadai találkozón az elnök feszülten viselkedett, kiült az arcára a kényelmetlen érzés, hogy nem a hazai díszletei között trónol, hanem ő is egy az amúgy igen rangos résztvevők közül. Nem használta ki a szűk kör és az ideális körülmények adottságait arra, hogy informális és bizalmas beszélgetéseket folytasson akár két-három fős kis csoportokban, akár az önmagában is zárt hetes körben. Némi türelmetlen toporgást követően, az Irán ellen intézett izraeli támadásra hivatkozva, egy nap után faképnél hagyta a magas grémiumot, és hazarepült Washingtonba. Ezzel két olyan rangos vendéget is megsértett, akik elsősorban a vele való találkozás céljából utaztak a Sziklás-hegységben megbúvó kanadai színhelyre: Volodimir Zelenszkij ukrán elnök és Narenda Modi indiai miniszterelnök is be kellett, hogy érje a többi résztvevő társaságával. (*Tagesschau.de*, 2025).

Mire Trump másodszor is hivatalba lépett, szinte uralkodói hatalommal rendelkezett, ugyanis a Kongresszus már hosszabb ideje – a 2001. szeptember 11-i terrortámadás óta – növelte az elnök hatalmát, és ehhez a Legfelsőbb Bíróság is asszisztált. Ezért tehette meg, hogy megtizedelje az amerikai diplomáciát, csonkítsa az államigazgatás apparátusát, az ovális irodában rendezett sajtónyilvános tárgyalásain fontos nemzetközi partnereket alázzon meg, például Volodimir Zelenszkij ukrán és Cyril Ramaphosa dél-afrikai elnököt. Minthogy hiányoznak az elnöki hatáskörrel arányos fékek és ellensúlyok, diktatórikus kormányzást – és benne önkényes külpolitikát – folytathat, amely „nem számonkérhető, nem törvényes, homályos, korrupt, önkényes és téves" (Saunders, 2025). Emiatt az USA más államok és a nemzetközi szervezetek számára megbízhatatlan partnerré válik, és ez az állapot hosszabb időre, Trump elnökségén túl is fennmaradhat.

Az amerikai elnök nyílt igénybejelentése Kanadára, Grönlandra és Panamára vonatkozóan fölidézi a Monroe-elvet, az USA hegemóniáját a nyugati félteke fölött. Trumptól láthatóan nem idegen a világ újrafelosztása a nagyhatalmak befolyási övezeteire. Európából már visszavonulna, ezért buzdítja a NATO-tagokat a saját védelmük finanszírozására és megszervezésére. Az ukrajnai háborút azon az áron is lezárná, hogy Oroszország területeket rabol. Kínának átengedné Tajvant, és elfogadna bizonyos kínai dominanciát Kelet-Ázsiában – de csak ott. Félő azonban, hogy ebbe az osztozkodásba bizonyos középhatalmak – például Japán vagy Lengyelország – nem mennének bele, és hogy pozícióikat erősítsék, beszállnának a nukleáris fegyverkezési versenybe. A Trump által elképzelt övezetek így nem az elkülönülő befolyási zónák békés egymás mellett éléséhez, hanem újabb háborúkhoz vezetnének, és az Egyesült Államok a világ felosztásáért zajló versenyből vesztesként kerülhet ki (Brands, 2025).

A visszatérő elnök már az első periódusában is világosan jelezte, hogy hadilábon áll a létező világrenddel: az értékek, normák és intézmények azon építményével, amelyet az Egyesült Államok szorgalmazott a második világháború után, és amelynek alapjait az ENSZ képezte. Trump eleve idegenkedik a sokszereplős és számára nehezen áttekinthető multilaterális fórumoktól, helyettük az üzleti világból ismerősebb bilaterális érdekegyeztetést, illetve konfliktuskezelést preferálja. Nyilvánvaló, hogy határtalanul bízik az USA nemzetközi katonai és gazdasági súlyában, az amerikai elnök (sőt az „ovális iroda") tekintélyében és mindenekfölött a saját erejében és képességeiben. Bonyolult nemzetközi helyzetekben is a durva üzleti alkuk egyszerű fogásait alkalmazza: túlzott alkutartalék, váratlan húzások, sokkoló ajánlat, majd visszavonulás vagy halasztás stb. Úgy gondolja, a politikában is mindent el tud érni a kiszámíthatatlanságával meg a „valamit valamiért" elvvel. „Ezek a taktikai elemek jól érvényesülhetnek az ingatlanok vagy az adósságátütemezés világában, a nemzetközi kapcsolatokban viszont megbosszulják magukat, szétverik ugyanis Amerika szövetségi rendszerét, és alapjaiban rázzák meg a bizalmat az Egyesült Államok iránt" (*Financial Times*, 2025b).

Önmaga narcisztikus túlértékelése mellett Trump külpolitikájának leginkább szembetűnő új eleme Moszkva és Washington kibontakozó közeledése. Oroszország és az USA jelenlegi vezetői az elődeik által fölépített globális rendet fenyegetik. Vlagyimir Putyin agresszív revansizmusa 2022-ben váltott kisebb provokációkból totális fegyveres támadásra Ukrajna ellen. Donald Trump csapongó fenyegetéseit a világ nem vette komolyan mindaddig, amíg hivatalba lépve elkezdte valóra váltani a kampányígéreteit. A globális biztonságot megrengető robbanó töltet azonban nem külön akcióikból, hanem kettejük egymásra találásából keletkezhet. Az első figyelmeztetések már a Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián elhangzottak 2025. február 14–16-án. Habár ott négy jeles amerikai személyiség – az alelnök, a védelmi és a külügyminiszter és az ukrajnai különmegbízott – egymástól részben eltérően nyilatkozott Ukrajna ügyében, mindannyian érezhetően az orosz érdekekhez húztak. Egyesek már akkor megkongatták a vészharangot: ha az USA kiszáll Kijev támogatásából, Európa nem tudja pótolni, a kontinens biztonsága forog kockán (Kornelius, 2025). Azonban a továbbiakban Trump és Putyin kapcsolata erősen hullámzó pályán mozgott, a befolyási övezetek bizonyos respektálásán túl az érdekeik több ponton ütköztek.

BIZTONSÁGPOLITIKAI KERINGŐ UKRAJNA KÖRÜL

Csúcsdiplomácia a Fehér Házban

2025. február végén Trump elnök az ovális irodában nagy nyilvánosság előtt több fontos európai vezetőt fogadott egymás után. Ekkor már magasabb konfliktusszinteken szólalt meg a transzatlanti álláspontól és érdekektől elkanyarodó, moszkvai ízű új amerikai külpolitika. Emmanuel Macron francia elnök február 24-én úgy tárgyalt az USA elnökével, mint pszichiáter a páciensével: átállt az ő egyszerűbb, érzelmi hullámhosszára, kedélyes társasági stílusban altatta el a gyanakvását. Beszélgetésük ugyan nem hasonlított a magas állami vezetőkhöz illő,

tartalmas és felelősségteljes eszmecseréhez, de a francia elnök megpróbált közelebb jutni a céljához: az USA-t bent tartani a NATO szervezetében és akcióiban. Keir Starmer angol miniszterelnök is felkészült rakoncátlan amerikai partnere kezelésére, február 27-én latba vetette a brit birodalmi emlékek, az európai angol akcentus és a korona minden báját, és meghozta a vágyott ajándékot: meghívólevelet Trumpnak III. Károlytól. Így elejét vette annak, hogy az Egyesült Királyság is büntetővámok áldozata legyen, és kikövezte az utat egy kétoldalú kereskedelmi megállapodáshoz. A nyugat-európai udvarlás után Trumpot hideg zuhanyként érte a harctérről érkező Vladimir Zelenszkij kemény őszintesége február 28-án. Ez volt Trump elnökségének első éles külpolitikai ütközése.

Washingtonban a Zelenszkijjel való találkozót is Trump stílusában szervezték: a két tárgyaló delegációt és egy csomó újságírót bezsúfoltak az ovális irodába, ahol az USA elnöke ül a főhelyen, hatalmas íróasztalánál, ő szólítja fel a kérdező újságírókat is. Zelenszkijtől azt várták, hogy a nagyközönség előtt hálás köszönetet mondjon az amerikai támogatásért, engedelmesen írja alá az előkészített nyersanyag-kitermelési megállapodást, és a gyors béketeremtés útján kövesse az elnök bölcs útmutatását, amely egyre inkább hasonlít az orosz ultimátum felételeihez. Ezzel szemben az ukrán elnök kijelentette, hogy Putyin aláírása semmit nem ér, mivel adott szavát számos konkrét esetben megszegte, ezért a békét, de még a fegyverszünetet is csak kemény biztosítékokkal lehet fenntartani, amiben az USA-nak kulcsszerepet kell vállalnia. Az addig még elviselhető hangulat akkor fordult baljós irányba, amikor az ukrán elnök ki merte jelenteni, hogy ilyen szószegés Trump első elnöksége idején is előfordult Putyin részéről. Ez ellentmond az amerikai elnök önképének, mely szerint kézrátétellel képes békét teremteni, sőt, ha ő van hatalmon, akkor a háború ki sem tört volna. Kimondatlanul is jelen volt Trump sértettsége amiatt, hogy a kampánya során nem kapott terhelő adatokat Ukrajnától elődje és versenytársa, Biden elnök fiának ottani üzleti tevékenységével kapcsolatban. Azt pedig már Vance alelnök vágta Zelenszkij képébe, hogy Pennsylvaniában részt vett Biden kampányeseményén (miközben Trumppal is találkozott a választás előtt).

Ilyen konstellációban politikai meggondolatlanság volt közvetlenül a nyilvánosság elé lépni. Akik a kissé improvizált találkozót előkészítették, nem mérték fel az asztalon fekvő problémák valódi horderejét és a két fél álláspontja közötti lényeges különbséget. A hangoskodásig fajuló elnöki találkozó botrányosan ért véget: Zelenszkij nem írta alá a tervezett megállapodást, elmaradt a közös ebéd és a záró sajtótájékoztató. Ez súlyos diplomáciai kudarc, amiben mindkét fél követett el hibákat, és rajtuk kívül másokra – mindenekelőtt Európára és Oroszországra – nézve is lehetnek következményei. Trump nem tárgyalni akart, hanem politikai show-műsorának újabb epizódját leforgatni. Nyilván abban bízott, hogy hazai pályán játszik, egyébként is ő az erősebb, ő diktálhat, az ukrán vendég pedig örüljön, hogy az USA eddig támogatta, különben már elbukott volna az orosz túlerővel szemben. Ezután is hajlandó segíteni, habár azt nem árulja el, hogy miben és mennyire, elvárja viszont, hogy partnere egyezzen bele Ukrajna értékes nyersanyagainak amerikai kitermelési feltételeibe, és készségesen vegyen részt a Trump-féle béketeremtés homályos programjának soron következő lépéseiben.

Zelenszkij arra építhetett, hogy a Nyugat addig világos különbséget tett az orosz agresszor és a megtámadott ukrán áldozat között, Ukrajna önvédelmi harcát sokan támogatták, köztük az USA is. A transzatlanti családnak nem lehet érdeke a putyini expanzió megjutalmazása, a megszállt területek átengedése, mert az orosz terjeszkedés vég nélkül folytatódhat. Úgy tűnik azonban, nem emlékeztették arra, hogy ő van súlyos kérő pozícióban, partnere pedig nincs adakozó kedvében, éppen ellenkezőleg. Habár már találkozott Trumppal, arra sem figyelmeztették, hogy a narcisztikus személyiségű elnök a hatalom ismételt birtokában még kényesebb partner lett; nemzetközi tárgyalások során is a saját kijelentéseit szereti visszahallani, főleg a hazai nyilvánosság előtt.

Ez a helyzet bizonyos türelmet indokolt volna Zelenszkij részéről: először tapogassa ki az elnök hajlandóságát és aznapi

hangulatát, a kamerák előtt beszéljen általában a jó viszonyról. A főbb témákat csak jelezze, amíg a sajtó is jelen van, de a kifejtésüket hagyja a szűkebb körű ebédre, és ott se az előételnél vesse föl, hanem inkább a desszert fölött. Látható volt ugyanakkor, hogy az öntelt új amerikai vezetés nem ismeri az ukrajnai helyzetet, ami meglepte Zelenszkijt. Azt tudták, hogy az ország a Nyugattól kapott fegyverekkel küzd, és a saját katonái véreznek és esnek el, de az elnök és az alelnök szavaiból az derült ki, hogy hitük szerint az ukrán városokat már porig bombázták, ami erős érv a gyors békekötés mellett. Mivel még nem jártak Ukrajnában, azzal sem voltak tisztában, hogy milyen ott a mindennapi élet, hogy az újfajta légi háborúban, a sűrű orosz rakéta- és dróntámadások közepette is járnak a villamosok, dolgoznak az emberek, ahol lehet, a gyerekek föld alatti iskolába járnak, stb.

A Fehér Házban csúcsvezetők tárgyaltak egymással. Az ilyen találkozók gyakorlata az elmúlt évtizedekben kiterjedt, és mindinkább a hagyományos, szakszerű diplomácia helyébe lép. A nemzetközi szervezetek – például az EU vagy a NATO – is gyakran a legfelső politikai szinten hozzák meg a fontos döntéseket. A csúcsdiplomácia mérlege ellentmondásos: a hierarchia lépcsőin fölfelé haladva a hatáskör nő, de az informáltság és a hozzáértés csökken. Így nagyobb a veszélye annak, hogy erős vezetők körültekintés és a hatások mérlegelése nélkül, túl gyorsan lépnek. Ráadásul az inkriminált ukrán–amerikai konfliktushelyzetben most két olyan elnök vitázott, akik korlátozott kommunikációs készségekkel rendelkeznek. Zelenszkij akcióját nyelvi korlátok fékezték. Ő ugyan tisztességesen tud angolul, ami szűkebb körű megbeszéléseken működik, sőt kész szövegeket is hatásosan elő tud adni publikusan, de kiélezett helyzetekben, a média nyilvánossága előtt jól hangzó, spontán fordulatokra van szükség, mint például Macron esetében, Starmerről nem is beszélve. A hiányzó szókincset és ékesszólást ezúttal kétségtelen hitelessége nem pótolta.

Ami Trumpot illeti, az ő kommunikációja tartalmi tekintetben korlátozott: gyermeki egyszerűséggel fogalmaz, és rengeteget ismétel.[3] Ám a nagyobb probléma vele kapcsolatban a morális színvonal, az általa képviselt sajátos értékrend. A világ

az ő szemében üzleti viszonyokból áll, ahol az egyik nyer, a másik szükségképpen veszít. Ő mindig az „egyik" akar lenni. Az államokat nem a nemzetközi közjog és a politikai érdekek dimenziórendszerében helyezi el, hanem ingatlanként kezeli, így fejlesztené üdülőparttá a romhalmazzá vált gázai övezetet, így vetett szemet Panamára vagy Grönlandra. A világrendet, kivált a multilaterális viszonyokat kevéssé látja át, talán nem is egészen érti, ezért is egyszerűsíti le kétoldalú kereskedelmi alkukra. Normák és szabályok tisztelete helyett az USA súlyára támaszkodik, és határtalanul bízik a saját személyes képességeiben, hiszen *Az üzletkötés művészete* címmel könyvet is publikált.

Morális tekintetben a legfőbb probléma, hogy az amerikai elnök az ukrajnai helyzetben egyenlőségjelet tesz a szemben álló felek közé: „gyilkolják egymást". Az aljas indokból elkövetett inváziót egy napon említi a hazájukat védelmezők ellenállásával. Nem akarja érzékelni a hatalmas különbséget a támadó és az áldozat között. Nem gondol bele az orosz agresszor indítékaiba és eszközeibe, aki azért rombol és öl, hogy terjeszkedjen, és így növelje a hatalmát a globális erőtérben. A puszta fizikai erőviszonyok alapján a behatoló győzelmére fogad, az áldozatot pedig lebeszéli a harcról. Mindez nyilvánvalóan az orosz álláspontra rímel, amit Trump kritikátlanul bevett, és gyakran maga is képvisel. Nem meglepő, hogy a washingtoni találkozón Zelenszkij, aki egyenesen a háborús Ukrajnából érkezett, ezeket az érveket hallva erősebb hangot használt, amit a vendéglátói érdemi válaszok helyett túlkiabáltak, majd megsértődtek, az ukrán elnök pedig köszönés nélkül távozott.

Trump és az ukrajnai béke

A kampánya során Donald Trump azt ígérte, hogy megválasztása esetén 24 óra alatt békét teremt Ukrajna és Oroszország között, sőt ezzel még a hivatalba lépését sem kell megvárni. Azonban elnöki működésének első száz napja során egy tűzszünetig sem sikerült eljutnia, és ez elsősorban Oroszországon múlott. Washingtonban a botrányba fulladt februári amerikai–

ukrán elnöki találkozó láthatatlan, de nagyon is jelen lévő harmadik résztvevője Vlagyimir Putyin volt. Jelenleg ő a nyugati világ- és értékrend egyik fő kihívója és Ukrajna halálos ellensége. Trump azonban hajlamos arra, hogy higgyen neki, ezért is ingerelte őt, hogy Zelenszkij keményen bírálta az orosz diktátort. Az ovális iroda kiélesedett vitájában azonban az amerikai elnök és buzgó kísérői nemcsak Zelenszkijjel fordultak szembe, hanem az USA katonai szövetségével és az általa képviselt értékekkel is. Ilyen háttérrel vágott bele Trump az ukrajnai béke általa beígért megteremtésébe. Eleve abból indult ki, hogy a konfliktus lezárása a „nagyok" dolga, majd Washington és Moszkva elrendezi, illetve csak ők ketten képesek megoldani. Hamar kiderült azonban, hogy a hangzatos szándék nélkülöz minden előzetes elképzelést, kitapintható vezérfonala csupán az orosz követelések részbeni érvényesítése. Erre utalt, hogy az elfajult vita során Trump fennhangon közölte: ebben a játszmában Zelenszkijnek „nem osztottak lapot", és durván letorkolta őt, amikor azt próbálta megjósolni, hogy miként érezné magát Amerika orosz győzelem esetén.

Az ukrajnai helyzet valódi főszereplője a két harcoló fél, Moszkva és Kijev, mindenki más besorol valamelyikük mögé. Kettejük közül Oroszország az, amely durván megszegte az ENSZ alapokmányát – egyéb kötelezettségeiről nem is beszélve –, és pusztító háborút folytat egy szomszédos szuverén állammal szemben. Ukrajna ellenáll, mert nem az orosz vazallussá vált Belarusz a példaképe, hanem Európát és általában a Nyugatot választotta, régóta ezért küzd, a Majdan téri tűntetések óta egyre elszántabban. Amúgy a szemben álló katonák közeli nyelvrokonok, megértik egymást, sőt az ukrán állampolgárok egy része anyanyelvként használja az oroszt. A kapcsolati háttér valóban tragikus: nagyrészt közös a történelmi, irodalmi, zenei, kulturális örökségük, nagyszüleik még fegyvertársként küzdöttek a náci hódítással szemben. A mostani testvérháborút az tudná befejezni, aki elkezdte, Putyin azonban nem enged. Területfaló étvágyán túl számára elfogadhatatlan lenne egy nyugati bekötöttségű, EU- és NATO-tag Ukrajna, amely élő ellenpéldát mutat az orosz diktatúrához képest. Ezért már a

megelőző lépésben sem fogad el európai békefenntartókat egy esetleges tűzszünet ellenőrzésére. Ukrajna az orosz kapcsolat és a volt Szovjetunió helyreállítása helyett a transzatlanti közösséghez csatlakozna, kérdés, hogy az viszonozza-e a szándékát? Az EU 2023 decemberében megnyitotta számára a tagság távlati perspektíváját (ekkor küldték ki a magyar miniszterelnököt „kávézni"). A NATO-tagság esélyét azonban a katonai szövetség fő ereje, az USA kereken kizárja, mivel a folyó fegyveres konfliktus megítélésében az orosz követelésekhez közeledett.

Az amerikai–orosz közös cselekvés első lépéseként Marco Rubio amerikai és Szergej Lavrov orosz külügyminiszter 2025. február 18-án találkozott Szaúd-Arábiában, ám a megbeszélés elsősorban a kétoldalú kapcsolat felvételéről szólt, és nem az ukrajnai béke feltételeiről. A Bloomberg szemleírója szerint olyan egyezség bontakozott ki, amelyet két rendkívül cinikus vezető köt, akik a gyengéket kihasználandó áldozatnak tekintik. A tárgyalásról látványosan hiányzott Európa és legfőképpen Ukrajna (*HVG.hu*, 2025. március 20.). Az orosz fél Zelenszkij leváltását is sugalmazta, mintegy a tűzszünetért cserébe, és az ötlet Trumptól sem volt idegen a washingtoni nyilvános összeszólalkozás után. „Az ukrajnai háborúért három ember felelős: Vlagyimir Putyin orosz elnök, Joe Biden volt amerikai elnök és Volodimir Zelenszkij ukrán elnök", jelentette ki Donald Trump április 14-én a Fehér Házban újságírók előtt, amikor fogadta Salvador elnökét.

Közben Trump kezdte elveszíteni a türelmét. „Az amerikai elnök olyan, mint egy gyerek: egy idő után dühösen a sarokba vágja a kirakós játékot, ha nem sikerül összeraknia a képet. Azzal fenyeget, hogy kiszáll a tárgyalásokból, ha nem születik meg a tűzszüneti egyezség" (Niederndorfer, 2025). Marco Rubio külügyminiszter Párizsban április 18-án Steve Witkoff és Keith Kellogg társaságában európai vezetőkkel tárgyalt az ukrajnai béke feltételeiről. Ezután a sajtóval közölte, hogy a Trump-adminisztráció hamarosan dönteni fog: akarja-e a két háborúzó fél, Oroszország és Ukrajna a békét, vagy sem, mert az USA-nak egyéb fontos prioritásai is vannak (Bianco, 2025). Carl Bildt volt svéd kormányfő szerint Donald Trump első száz napja csa-

kis kudarcot hozott számára Ukrajnában, Putyinnak nyilvánvalóan sikerült megvezetnie amerikai kollégáját, amikor a békés rendezésre való készségét hangoztatta (Bildt, 2025).

Néhány nappal később viszont az USA mégiscsak előállt egy „béketervvel", a hétpontos javaslat azonban túlnyomórészt az orosz agresszor érdekeit és szempontjait tükrözte, Ukrajnának területtel kellett volna fizetnie a békéért. Putyin abból indult ki, hogy 2014-ben különösebb nyugati ellenkezés nélkül elfoglalta és annektálta a Krímet. Habár 2022-től négy keletukrán megyét csupán részben sikerült megszállnia, hivatalosan a saját területének nyilvánította Donyeck, Luhanszk, Herszon és Zaporizzsja egészét, és ezekre is igényt tartott. Az amerikai béketervről április 23-ára terveztek négyoldalú tárgyalást Londonban, ahol az angol vendéglátó, David Lammy külügyminiszter mellett Európa részéről a franciák és németek is képviseltették volna magukat, továbbá részt vett volna az amerikai, az orosz és az ukrán külügyminiszter. Az amerikai tervezetről viszont hamar kiderült, hogy nagyrészt az orosz ultimátumok feltételeit tartalmazza: elismerné a Krím orosz bekebelezését, garantálná, hogy Ukrajna nem lép be a NATO-ba, és feloldaná a nyugati szankciókat Oroszországgal szemben. Nem szentesítette volna a keletukrán területek orosz megszállását, de Ukrajna biztonságát sem szavatolná (*The Economist*, 2025a). Így Oroszország aránytalanul sokat nyerne, mivel a felvázolt egyezség megjutalmazná a fegyveres agressziót Ukrajna ellen, és bátorítaná a további hasonló akciókat (Champion, 2025). Az amerikai tervezet „cinizmusról és hozzá nem értésről" tanúskodik, az államhatárok erővel való megváltoztatásának elismerése különösen veszélyes lenne a nemzetközi viszonyokra (*Financial Times*, 2025c).

Akadt olyan elemző is, aki ugyan „szégyenletesnek" nevezte az amerikai elképzelést, mégis azt javasolta Zelenszkijnek, hogy fogadja el, mert „a katonai helyzet alapján úgysem tehet mást". Cserébe megtarthatná területének négyötödét és a fekete-tengeri kijáratot, hozzáláthatna országa újjáépítéséhez; az elfoglalt területek státuszára és a NATO-tagság kérdésére pedig később, más körülmények között vissza lehetne térni (Frey, 2025). Az ukrán elnök azonban nem érezte úgy, hogy elvtelen kompromisszumot kéne kötnie (ami egyébként a politikai bukását jelentette volna), hanem az amerikai tervre válaszul ötpontos észrevételt tett közzé. Ebben kereken elutasítja a Krím annektálásának jóváhagyását, fegyveres erői vagy védelmi ipara bármilyen korlátozását, és reklamálja a biztonsági garanciákat. Világossá vált, hogy a Trump által közvetített orosz igények és a Keir Starmer brit kormányfő – és föltehetőleg a többi európai résztvevő – által támogatott ukrán álláspont között jelentős különbségek vannak (*The Telegraph*, 2025). Marco Rubio az utolsó pillanatban lemondta a londoni találkozón való amerikai részvételt, ezzel a miniszteri szintű tárgyalás meghiúsult. Az erősen egyoldalú amerikai javaslat alapján egyesek Trumpot „Putyin bábjának" minősítették, aki „magamutogató, nem ismeri a történelmet és nem érti a gazdaságot" (Bierling, 2025).

Befolyási övezetek világa

Ebben a kritikus helyzetben váratlan alkalmat kínált politikai találkozókra Ferenc pápa temetése április 26-án. Trump és Zelenszkij Rómában a szertartás margóján négyszemközt tárgyalt egymással, és sikerült megállapodniuk a folytatásról. Valószínűleg ez is hozzájárult az ukrán ásványkincsekről kötött megállapodás elfogadásához, amire állítólag Macron és Starmer beszélte rá Trumpot (Evans-Pritchard, 2025). Ez a lépés fordulatot hozott a sokszereplős játszmában, mivel az USA közvetlenül érdekeltté vált Ukrajna területének – legalábbis az oroszok által nem megszállt részének – biztonságában, hogy majdan megkezdhesse ott az értékes nyersanyagok, köztük ritka földfémek kitermelését (*The Wall Street Journal*, 2025b).

Ezután Trump kezdeményezésére orosz és ukrán kormányzati képviselők május 2-án Isztambulban találkoztak. Zelenszkij is odautazott, és javasolta, hogy személyesen tárgyaljanak Putyinnal, ő azonban erre nem volt hajlandó. Így ukrán részről Rusztem Umerov védelmi miniszter, orosz részről Vlagyimir Megyinszkij elnöki tanácsadó ült le egymással. Az alig egyórás

megbeszélésen hadifogolycseréről és elesett katonák holttestének átadásáról egyeztek meg. A sajtó szerint az orosz delegáció közölte az ukránokkal: „ha nem adják meg magukat, akkor lemészárolják őket" (*The Guardian*, 2025a). Az ukrán elnök ügyesen interpretálta a helyzetet: ő kész volt a béke érdekében tárgyalni, Putyin azonban nem, ami az utóbbi részéről tiszteletlenség Trumppal szemben. Putyin viszont nyíltan kétségbe vonta Zelenszkij elnöki legitimitását, sőt az önálló ukrán nemzet létét is. Medvegyev az ásványmegállapodás kapcsán gúnyosan megjegyezte, hogy az USA olyan országgal szerződött, amely hamarosan megszűnik létezni. Trump továbbra is azt a véleményét hangoztatta, hogy amíg ő és Putyin nem találkozik, addig semmi nem történik az ukrajnai helyzet megoldását illetően.

Közben a világ figyelmét az Irán elleni június 13-i izraeli, majd a június 22-i amerikai csapásmérés vonta magára. Ezzel kapcsolatban Olekszandr Meresko, a kijevi parlament külügyi bizottságának elnöke úgy nyilatkozott, hogy Ukrajna aggódik, mert három területen is súlyos következményekre számít: visszaesik a nemzetközi figyelem az ukrán háború iránt, pedig sok múlik a külföldi támogatáson, és Putyin fokozni fogja a támadásokat; az USA egy sor fegyvert a Közel-Keletre irányít át, ezért meggyengül az ukrán légvédelem; az olaj drágulása pedig segít feltölteni az orosz hadi kasszát (Müller, 2025).

A hágai NATO-csúcson, június 25–26-án Trump saját értékelése szerint „nagyon jó" találkozót bonyolított le Zelenszkijjel, azonban néhány napra rá, július 2-án az amerikai védelmi minisztérium bejelentette, hogy leállítják a Patriot, különféle kisebb légelhárító rakéták és lőszer szállítását Ukrajnának, egyidejűleg a fejlesztési segélyt is megvonják tőle. Nyitva maradt, hogy a hírszerzési információkat továbbra is megosztja-e az USA az ukrán hadsereggel? (Borchard, 2025). Július 3-án Trump egyórás telefonbeszélgetést folytatott Putyinnal. Az orosz elnök ismét a szokásos kétszínű álláspontot ismertette: hajlandó tárgyalni, de ragaszkodik az eredeti feltételeihez. Trump másnap csalódottságának adott hangot Putyin hajthatatlansága miatt, és telefonon beszélt Zelenszkijjel, aki a

fegyver- és lőszerszállítások folytatását kérte, és védelmi ipari együttműködést a dróngyártás területén. Küldöttségeik találkozójáról is megegyeztek a részletek megvitatása céljából. Netanjahu izraeli miniszterelnök washingtoni látogatásának margóján Trump július 7-én közölte: felújítja a fegyverszállításokat Ukrajnának, hogy megvédhesse magát, mert „nem elégedett Putyinnal".

Trump nem tett közzé igényesen megfogalmazott és demokratikusan jóváhagyott külpolitikai doktrínát, de elnöki működése első fél évének tapasztalataiból, szavaiból és tetteiből kirajzolódik a stratégiája, legalábbis körvonalakban. Az elnök lebegtette, hogy miként értelmezi a NATO 5. cikke szerinti szolidaritást, azt azonban minden NATO-tag felfogta, hogy az USA-ra már nem lehet teljes biztonsággal támaszkodni. Elemzők rámutattak, hogy a világrend fenntartása – a szabadkereskedelem, a hagyományos menedékjog stb. – kiszívta az Egyesült Államok erejét. Más volt a helyzet a múlt század vége felé, amikor az USA kereskedelmi többlettel rendelkezett, katonai és gazdasági tekintetben az első helyen állt a világban, és nem volt vele szemben rivális szuperhatalom. Manapság a forrásai korlátozottak, ezért is fontos számára, hogy az elkényelmesedett NATO-tagok költsenek a saját védelmükre. Meggyőződése, hogy a szövetségeseit nem megnyugtatni, hanem mozgósítani kell, sőt Washington a nukleáris fegyverkezést is bátoríthatja körükben. Oroszországot nem tekinti nagy veszélynek, hiszen csupán Európa lakosságának egyharmadát és a GDP-je egytizedét képviseli, technikai lemaradása pedig jelentős, Ukrajna azonban ne legyen NATO-tag, mert így nem provokálja Moszkvát. Az ukrajnai háború gyors befejezése után lehetővé válhat az USA kivonulása Európából, és így Ázsiára koncentrálhat. A fő kihívója Kína, amely veszélyesebb, mint a Szovjetunió volt a maga idejében: nagyobb demográfiai és gazdasági erővel rendelkezik, egyes technológiákban vezető szerepet ért el, modernizálja a hadseregét. Tajvan miatt fel kell készülni a háborúra. Az USA stratégiai érdeke, hogy rivális hatalom ne dominálján más földrészen, hanem maradjon meg a saját közvetlen érdekszférájában (Lind–Press, 2025).

VÁMHÁBORÚ ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Dilettáns vámpolitika

Az amerikai gazdaságot illetően Donald Trump újjászületést és felvirágzást ígért, ám ezt a posztindusztriális világhoz illő, komplex és körültekintő kormányzati gazdaságpolitika helyett egyetlen bombasztikus intézkedéssel: brutálisan magas importvámok kiszabásával vélte megvalósítani. Ez a lépése nemcsak téves és szakmailag megalapozatlan, hanem kifejezetten káros hatásúnak bizonyult. Rossz tanácsadókra, legfőképpen Peter Navarróra hallgatva az elnök a túlzott mértékű vámok alkalmazásában mint csodaszerben bízott. Néhány gyors kezdő lépést is tett, 2025 februárjában bejelentette az összes acél- és alumíniumtermékre 25 százalékos importvám kivetését. Átfogó intézkedései meghirdetésére április 2-án került sor, a Fehér Ház rózsakertjében sajtóértekezletet tartott, és ezen ismertette a világ számos országának termékeire egy hét múlva alkalmazandó amerikai beviteli vámtételek mértékét.

A súlyos mellékhatásokkal járó intézkedés veszélyeire azonnal figyelmeztetett a szakmai közvélemény és a sajtó. „Trump felrobbantja az eddigi kereskedelmi rendszert, a protekcionizmus kora következik, az amerikai fogyasztók magasabb árakkal szembesülnek, ez pedig idővel rontja az USA versenyképességét, visszaveti az innovációt, árt az amerikai kivitelnek. Vége az Egyesült Államok gazdasági vezető szerepének, meginog a bizalom az ország iránt" (*Wall Street Journal*, 2025c). „Veszélyes és kaotikus, amit Trump művel… megindult a kereskedelmi háború, de ez roppant tetszik a politikusnak, mert azt hiszi, hogy megnyerheti" (Kettle, 2025). Arra is emlékeztettek, hogy hasonló intézkedések egy évszázaddal korábban milyen gazdasági és politikai következményekkel jártak: „Trump, akinél az ideológiai merevség teljes összhangban van a lélegzetelállító hozzá nem értéssel, csaknem száz év elteltével ismét ugyanazzal a katasztrofális politikával kísérletezik" (Rauscher, 2025). „A kiszámíthatatlan vámpolitika emelkedő költségekkel és csökkenő forgalommal jár. A konzervatív American Enterprise Institute politikai igazgatója katasztrófának minősítette a kormányzat gazdaságpolitikáját, szerinte azt a káosz és kétbalkezesség jellemzi" (Sauga, 2025).

A hajmeresztő vámok bevezetésének híre megrázta az amerikai gazdaságot, és tovaterjedő hullámai az egész világgazdaságban éreztették a hatásukat. Az amerikai tőzsdéken egy hét alatt 6 trillió dollárnyi érték úszott el a vezető vállalatok értékpapírszámláiról (*The Guardian*, 2025b). Az elnök kénytelen volt meghátrálni, és az intézkedést három hónapra felfüggesztette, így 2025. július 8-ig lehetőség nyílt a tárgyalásokra (Jacobi, 2025). Azonban „Donald Trump összefüggéstelen kereskedelempolitikája tartós károkat okoz, függetlenül attól, hogy átmenetileg visszalépett a vámok jelentős részétől" (*The Economist*, 2025b).

Hol sántít Trump logikája, miben tévedett, illetve nyúlt teljes tudatlansággal a vámok eszközéhez? Kezdjük ott, hogy a nemzetgazdaság teljesítményének megítélését illetően mintegy négy évszázados késésben van: a siker kulcsát az exporttöbbletben véli megtalálni ugyanúgy, mint Colbert és a 17. század merkantilistái. Ezen Adam Smith már a 18. században túllépett, Trump viszont úgy gondolta, jót tesz az USA-nak, ha az importot magas vámokkal fékezi, és így ér el relatív exporttöbbletet az árucserében. Egyáltalán nem számolt korunk egyik virágzó ágazatával, amely éppen az USA számára termel jelentős bevételeket külföldről: a szolgáltatásokkal. Azután a deficitet egyes partnerországokra lebontva értékeli, holott a globális adásvételi hálózatokban az egyik országnál mutatkozó kereskedelmi mérleghiányt ellensúlyozhatja egy másik viszonylatban kitermelt aktívum.

A világkereskedelem szabályozása a második világháború után a kiterjedő globális gazdaságra tekintettel az akadályok fokozatos leépítését tűzte zászlajára. A vámokat nem emelték, hanem ellenkezőleg: fokozatosan csökkentették. Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT), majd sikeres utóda, a Világkereskedelmi Szervezet (World Trade Organization – WTO) ezen munkálkodott, és az árukra kivetett vámok leépítésén túl

SOMOGYI KÖNYVTÁR 1013392

szorgalmazta a nem vámjellegű akadályok (például műszaki, környezetvédelmi, munkaügyi, befektetési stb. előírások) korlátozó hatásainak mérséklését, a külföldi beruházások védelmét és feltételeinek könnyítését, a szellemi tulajdonjogok érvényesítését stb. Ami pedig a világszerte csökkenő mértékű vámtételeket illeti, azokat alapszabályként bizonyos termékekre vonatkozóan állapítják meg, mégpedig úgy, hogy ugyanaz a vámteher bármely partnerországból származó azonos árura érvényes, mert így biztosít egyenlő versenyfeltételeket a piacon. Egy adott vámtarifa minden partnerországra való kiterjesztése a közismert „legnagyobb kedvezmény elvének" az érvényesítése, ami a WTO sarkalatos szabálya. Ezzel szemben Trump vámjai egyes országokra vonatkoznak, egyazon százalékos vám terheli az onnan érkező összes terméket. Így az amerikai belpiacon elképzelhetetlen felfordulás keletkezhet, ha egy importtermék a származási országtól függően a legkülönfélébb vámterhekkel lép be a határon, és kerül belföldi forgalomba. A kilátásba helyezett vámok mértéke az esetek nagy részében kimeríti a prohibitív vám fogalmát, vagyis olyan mértékben sújtja az importot, hogy azt el is lehetetleníti: ilyen vámteher mellett nem kötnek üzletet, inkább más beszerzési forrást keresnek.

Trump tájékozatlanságára utalt néhány kijelentése is. Ezekből arra lehetett következtetni, hogy hite szerint az általa kirótt vámokat valamilyen módon a célba vett országok fogják viselni. Ezzel szemben a beviteli vámokat köztudottan az importőr fizeti, így a Trump által meghirdetett magas vámtételek – ha érvénybe lépnek – az USA költségvetését gyarapítják, de a miattuk megnövekvő árak és költségek a kereskedőt, illetve a fogyasztót vagy a végfelhasználót terhelik. Az importra rakódó költségtöbblet a gazdaságban tovagyűrűzik, drágul a termelés, és így előbb-utóbb a saját kivitel is. Az elnök azzal sem számolt, hogy az általa kirótt terhekre a partnerek, köztük szövetségesei, az amerikai exportot sújtó ellenintézkedésekkel válaszolhatnak: megdrágíthatják és ezáltal korlátozhatják amerikai áruk bevitelét fontos külpiacokon.

Kína külön kezelése

Kínával szemben Trump megkülönböztetett vámstratégiát alkalmazott, mivel fő kereskedelmi kihívójának tekintette. Vámhadjáratát azzal kezdte, hogy 2025. február 4-i hatállyal 10 százalékos vámot vetett ki a kínai árukra, amit a fentanilimport fékezésének szándékával indokolt. (Hasonló okból 25 százalékos vámot rótt ki a kanadai és mexikói termékekre.)[4] Válaszul Kína február 10-től 15 százalékos vámmal sújtotta az amerikai szenet és cseppfolyós gázt, valamint 10 százalékkal a nyersolajat, mezőgazdasági gépeket és bizonyos gépkocsikat, továbbá exportellenőrzést vezetett be ritka földfémekre.

Egy hónappal később, március elején az USA egy újabb intézkedéssel 20 százalékra emelte a kínai áruk vámját, Kína pedig válaszul 15 százalékban állapította meg az amerikai csirke, búza, kukorica, gyapot és 10 százalékban a szójabab, sertés- és marhahús, zöldség, gyümölcs és tejtermékek beviteli vámját, továbbá beperelte az USA-t a WTO-nál a 20 százalékos vámok miatt. Ezután következett Trump április 2-i „felszabadulás napja" rengeteg ország vámterheinek látványos bejelentésével, midőn a Kínára érvényes 20 százalékos vámot 54 százalékra emelte. Erre Kína minden amerikai árura 34 százalékos vámot alkalmazott, továbbá bizonyos földfémekre exportengedélyezést vezetett be. A kereskedelmi háború ezután tovább eszkalálódott: Trump április 8-án 104 százalékra emelte a kínai áruk vámját, válaszul Kína másnap 84 százalékra vitte föl az amerikai áruk importterhét. Trump erre is azonnal reagált, és 145 százalék lett a kínai áruk vámja (minden más ország vonatkozásában azonban a vámokat egy 90 napos időszakra átmenetileg 10 százalékra csökkentette). Erre Kína is tovább emelt, és 125 százalékban állapította meg az amerikai termékek vámját. Trump viszont Kína esetében egyes elektronikai termékeket és alkatrészeket kivett az általában alkalmazott vámok alól, és csak a 20 százalékos alapvámmal sújtotta. Az elnök menet közben tudta meg, hogy az USA-ban eladott okostelefonok és légkondicionáló berendezések 80 százaléka kínai gyártmány, az amerikai antibiotikumok csaknem fele kínai összetevőkből áll,

az F35 vadászgépek sem készülnének el kínai ritka földfémek nélkül. Ráadásul igen sok amerikai állampapír van kínai kézben (*Financial Times*, 2025a).

Ilyen előzmények után találkoztak amerikai és kínai kormánytisztviselők május 12-én Genfben, és megegyeztek, hogy kölcsönösen 115 százalékkal csökkentetik a vámokat, így az USA-ban 30 százalék terheli a kínai árukat, Kínában pedig 10 százalék az amerikai termékeket. Azonban május 30-án Trump a közösségi médián Kínát szerződésszegéssel vádolta amiatt, hogy nem szüntette meg a ritka földfémek exportkorlátozását. Kína ugyanakkor sérelmezte, hogy az USA exportellenőrzést vezetett be a mesterséges intelligenciához szükséges chipekre, és megvonta kínai diákok vízumát. Trump kereskedelmi háborújára reagálva a kínai külügyminisztérium videóüzenetet tett közzé a közösségi médiában, ebben kijelentik, hogy „Kína nem fog térdre borulni az Egyesült Államok előtt, az USA nem képviseli az egész világot, az amerikai kereskedelem a világ kereskedelmének kevesebb mint 20 százalékát teszi ki". Pekingben úgy kalkuláltak, hogy Trump nem akar háborút, hiszen véleményük szerint az ukrajnai válság kapcsán is gyávának bizonyul. „Csak az önérdek, a pénz és a félelem hajtja, nem elvek, szerződések vagy szabályok" (Tisdall, 2025).

Június 5-én Donald Trump és Hszi Csin-ping másfél órás telefonbeszélgetést folytatott, és bejelentették, hogy képviselőik június 9-én Londonban miniszteri szinten találkoznak. Itt kétnapos tárgyalás eredményeképpen megállapodtak egy keretegyezményben, amely a kifogásolt kérdések megoldásának részletkérdéseit rendezi. „A világ két legnagyobb gazdasága fogott kezet egymással" – mondta Howard Lutnick amerikai kereskedelmi miniszter. Június 26-án Trump is bejelentette, hogy az USA és Kína kereskedelmi megállapodást kötött, részleteket nem árult el, de az egyezség minden valószínűség szerint a kínai ritka földfémekre vonatkozik (de Guzman, 2025).

Európa tárgyal és ellenáll

Trump vámháborús tombolása Európát is megrázta mind a politikai, mind a gazdasági hatásait tekintve. „Dühét leginkább az eddigi leghűségesebb szövetségesre, Európára zúdítja olyan szidalmak kíséretében, hogy az már a kényszeres neurózis diagnózisát veti fel, Oroszországgal viszont kesztyűs kézzel bánik, mert az erősnek mutatkozik. Kínát is érintik ugyan a vámok, de gazdasági erejének tisztelettel adózik a politikus. Az egész a 19. századot hozza vissza: imperialista módon terjeszti ki befolyását" (*Kronen Zeitung*, 2025). Howard Lutnick kereskedelmi miniszter – Trump stílusában – gyermeteg érvekkel toldotta meg főnöke intézkedéseit. „Az Európai Unió nem hajlandó csirkét venni Amerikából. Nem veszik meg a homárt sem Amerikából. Utálják a marhánkat, mert a mi marhánk gyönyörű, az övék pedig gyenge" (*HVG.hu*, 2025a).

Európa azonnal reagált a nagy amerikai vámemelés hírére. Emmanuel Macron francia elnök brutálisnak és megalapozatlannak minősítette a lépést, és erős választ követelt. Giorgia Meloni olasz miniszterelnök is rossznak nevezte Trump szándékát, de megegyezést szorgalmazott. Pedro Sánchez spanyol miniszterelnök szerint a vámok egyoldalú támadást jelentenek Európa ellen, és visszatérnek a 19. századi protekcionizmushoz. A távozó hárompárti német kormány arra hívta fel a figyelmet, hogy az amerikai lépések káros hatásait az egész globális gazdaság megszenvedi. Ursula von der Leyen arról nyilatkozott, hogy az Európai Bizottság ellenintézkedéseket állít össze (Camino Gonzalez, 2025). Az EU a tárgyalásos megoldásra helyezte a hangsúlyt, a Bizottság május elején jelezte, hogy a megbeszélések folyamatban vannak mind politikai, mind technikai szinten. Ugyanakkor részletes ellenintézkedéseket is kidolgozott, amelyek 107 milliárd USD értékű amerikai árut sújtanának, és az EU korlátozást vezetne be bizonyos acél- és vegyi termékek amerikai exportjára. A Bizottság a WTO-nál is bepanaszolta az Egyesült Államokat, minthogy a tervezett vámintézkedések „durván sértik a WTO alapvető szabályait" (Gonsalves, 2025).

Az amerikai elnök továbbra is ferde szemmel nézett az európai integrációra, a Truth Social oldalán írta: „Az Európai Uniót elsősorban azért hozták létre, hogy kihasználja az Egyesült Államokat a kereskedelem terén, és nagyon nehéz velük tárgyalni. Erős kereskedelmi korlátaik, az áfa, a nevetséges vállalati büntetések, a nem pénzügyi kereskedelmi akadályok, a monetáris manipulációk, az amerikai cégek elleni tisztességtelen és indokolatlan perek és még sok más tényező oda vezetett, hogy az Egyesült Államok kereskedelmi deficitje az EU-val meghaladja az évi 250 milliárd dollárt – ez a szám teljesen elfogadhatatlan. Tárgyalásaink nem vezetnek sehová! Ezért javaslom, hogy 2025. június 1-jétől vezessünk be 50 százalékos vámot az Európai Unióval szemben" (*Portfolio*, 2025). Két napra rá azonban Trump bejelentette, hogy július 9-ig elhalasztja az Európai Unióval szembeni büntető vámtarifák alkalmazását, miután „nagyon kellemes beszélgetést" folytatott Ursula von der Leyennel. Trump szerint az Európai Bizottság elnöke azt mondta neki, hogy „komoly tárgyalásokba akar bocsátkozni" vele. A halasztást az Európai Bizottság elnöke is kiposztolta, és azt írta, így mindkét félnek több ideje lesz tárgyalni (Barnóczki, 2025).

Június elején Párizsban tárgyalt az EU kereskedelmi biztosa az USA kereskedelmi főképviselőjével. Európai részről ismét fölajánlották cseppfolyós gáz és katonai felszerelések vásárlását, de nem voltak nyitottak minden amerikai követelés – például marhahúsvásárlás – teljesítésére. Ugyanakkor az EU napirenden tartotta a kölcsönösen nulla vámra vonatkozó javaslatát az ipari termékeket illetően, amit Trump korábban elvből elutasított. Arra az esetre azonban, ha a 90 napos halasztás végéig nem születne egyezség, a Bizottság ellenintézkedések kiterjesztett listáját is készenlétbe helyezte (McNeil, 2025).

Az USA-val való egyezkedéssel párhuzamosan Európa egyéb lehetőségeket is mérlegelt. Vannak közös érdekei Kínával, ám ezekkel érdemes csínján bánni. Azonos ugyan a szabályozott világkereskedelem támogatásának szándéka, de eltérőek a stratégiai céljaik és különösen az emberi jogokról és a demokráciáról vallott nézeteik (Brooker, 2025). Fölmerült a lebénult WTO helyett egy új világkereskedelmi szervezet létrehozása, mivel az Egyesült Államok 2019-ben elkezdte blokkolni a WTO fellebbezési testületét. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tagállamok hiába emelnek panaszt egy általuk szabálytalannak vélt kereskedelmi gyakorlat ellen, a bepanaszolt ország egy fellebbezéssel megállíthatja az ügyet. Az új szervezetet a hírek szerint az EU és az Átfogó és Progresszív Transz-csendes-óceáni Partnerség (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership – CPTPP) hozná létre (*Politico*, 2025). Igaz, hogy olyan fontos szereplők, mint Kanada, Mexikó, Japán, Ausztrália, Új-Zéland, az Egyesült Királyság és néhány délkelet-ázsiai és dél-amerikai állam benne lenne, de más fontos aktorok, így a két legnagyobb világgazdasági szereplő, az USA és Kína, továbbá India és mások is hiányoznának. Így inkább beszélhetnénk egy hatalmas kiterjedésű szabadkereskedelmi övezetről, mint egy új világszervezet megalapozásáról, de ez a tömb komoly konkurenciát támasztana a rajta kívülállóknak, köztük az Egyesült Államoknak.

Trump július 7-én megkezdte levelek küldését az egyes országoknak, amelyben tájékoztatta őket az augusztus 1-jétől érvényes amerikai importvámok mértékéről. Nagyrészt politikai akcióról volt szó, amit az is alátámaszt, hogy közölte: tárgyalni lehet a vámokról, de ha ellenintézkedést alkalmaznának, akkor további vámemelésekkel kell számolniuk amerikai részről. Az első körben 14 ország kapta meg a vámokról szóló értesítést, köztük olyan fontos világgazdasági szereplők, mint Japán, Dél-Korea, Indonézia vagy Dél-Afrika. Ugyanakkor az éppen Brazíliában ülésező BRICS-országokat megfenyegette Trump 10 százalékos plusz vám kivetésével, „ha Amerika-ellenes politikát folytatnak". Mindeközben az EU tovább tárgyalt az USA-val a megegyezés reményében (Mason–Meijer–Brunnstrom, 2025).

Az áruk és szolgáltatások cseréjének korlátozása általában fékezi, szabadsága viszont pezsdíti a gazdaságot, habár a táguló mozgástér kétségtelenül az erősebbeknek kedvez. A vámok és egyéb mesterséges korlátok leépítése a kormányok kezében van, de fölmerülnek egyéb globális akadályok, elsősorban háborúk és természeti jelenségek is. Fegyveres konfliktusok mó-

dosíthatják és ezáltal megdrágítják a világkereskedelmet (például a jemeni húszik támadásai a Vörös-tengeren, vagy Irán fenyegetése a Hormuzi-szoros lezárására vonatkozóan). Újabb problémák sorát okozza az éghajlatváltozás: a tengerszint emelkedése kikötőket veszélyeztet, a szárazság a folyami hajózást akadályozhatja a vízszint csökkenése miatt, vulkánkitörések a repülést lehetetlenítik el, stb. Trump vámháborújának csapongó lépései további bizonytalanságot visznek a globális gazdasági rendszerbe. A meggondolatlan és szakszerűtlen lépéseknek az amerikai gazdaságra nézve is több lehet a kára, mint a haszna.

MAGYARORSZÁG ESÉLYEI

Trump és a szélsőjobb

Donald Trump megválasztásával a populista szélsőjobb leghatalmasabb figurája tért vissza az USA elnöki székébe. Orbán Viktor régóta munkálkodott a szélsőjobb politikai pártok összefogásán. A 2024-es európai parlamenti választásokkal párhuzamosan közreműködésével sikerült megszervezni a Patrióták Európáért pártcsaládot. Világszerte szorgalmasan ápolta a kapcsolatot a hasonló hitvallású erőkkel, készséggel finanszírozta is őket (például Franciaországban vagy Portugáliában), és a magyar közpénzeket nem kímélve rendezett szélsőjobb eseményeket Magyarországon, élükön a hírhedt amerikai Konzervatív Politikai Akció Konferencia (Conservative Political Action Conference – CPAC) többszöri vendégül látásával (*HVG360*, 2024. augusztus 18.).

A szélsőjobb tábor reményekkel és pártonként változó lelkesedéssel várta Trump választási győzelmét, azután hivatalba lépését. Az új amerikai kormány legelső akciói a diplomáciai illemen túllépve valóban erős elfogultságot demonstráltak az ilyen irányultságú pártok és politikusok felé. Látványos példa volt Vance alelnök látogatása a Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián, amikor tárgyalt Alice Weidellel, az Alternatíva Németországnak (Alternative für Deutschland – AfD) társelnökével,

de nem találkozott Olaf Scholz kancellárral. Ám Orbánnak és elvbarátainak hamarosan csalódniuk kellett Trump kormányzási stílusában és konkrét lépéseiben. Vámintézkedéseihez az AfD sem tudott jó képet vágni, szóvivője egyenesen „gazdaságpolitikai harakirinek" nevezte. Giorgia Meloni az olasz hús- és bortermelők nyomására Washingtonba sietett, hogy egyengesse valamilyen megegyezés útját az USA és az EU között. A lengyel Jog és Igazságosság Pártja (PiS) Zelenszkij fehér házbeli megalázása és Trump oroszszimpátiája miatt kényszerült odahaza magyarázkodásra. Geert Wilders azzal szembesült, hogy Hollandiában éppen Trump lépései nyomán nőtt a társadalom elköteleződése Ukrajna támogatása és a közös európai védelmi terv mellett. Az élelmiszerexportra kivetett amerikai vámok Franciaországot is érzékenyen érintik, Marine Le Pen attól tart, hogy Trump túlzásai rossz fényt vetnek az európai populistákra (Parászka, 2025).

Trump és Putyin, valamint kiszolgálóik közös vonása, hogy számítanak az erősödő szélsőjobb politikai erők támogatására. Az államok közötti diplomáciáról áthelyezték a kapcsolatokat a pártpolitika, sőt a személyes kommunikáció szintjére. Orbán politikai szimata jól jelezte a csapásirányt, de az erőviszonyokat alighanem elmérte. Az európai jobboldali-nacionalista pártok kétségkívül erősödtek, amit elsősorban a migrációra, valamint gazdasági okokra vezetnek vissza (Fischer–Seliger, 2025). Ugyanakkor éppen Trump riasztóan dilettáns és követhetetlen kormányzása a példa és egyben intő jel a demokratikus kontrolltól megszabaduló populizmus veszélyes ámokfutására.

Orbán a szélsőjobb szellemi erősítéséhez is hozzájárult, a Mathias Corvinus Collegium (MCC) budapesti és brüsszeli központjába ideológiájuk buzgó terjesztőit koncentrálta. Az Ordo Iuris ultrakonzervatív lengyel agytröszttel együtt koncepciót dolgoztak ki az Európai Unió radikális visszafejlesztésére, beleértve hatáskörei korlátozását, a közvetlenül választott Európai Parlament helyett egy nemzeti képviselőkből álló parlamenti közgyűlés létesítését stb. A téma azonban egyrészt nem időszerű az EU-ban, másrészt nincsenek támogatói. A cselekvőképes unió végét jelentené, ha bármi is lenne a javaslatból,

vagyis a gazdasági szövetség szintjére fokoznák le az európai integrációt (Schmidt, 2025).

Trump akciói és állásfoglalásai nyomán a biztosnak hitt transzatlanti védelmi szövetség is megrendült. Habár elnöksége elején Trump egy félmondatában megerősítette, hogy érvényesnek tekinti a Washingtoni Szerződés kölcsönös védelemről szóló 5. cikkét, számos lépése és utalása nyitva hagyta a kérdést: vajon kész lenne-e az USA hadba szállni, ha a NATO bármely tagállamának – például a balti országok valamelyikének – területét agresszív támadás érné? Az események nyomása alatt Európa intenzíven tanácskozik, és határozottan cselekszik. Háromfajta fórumot használ: az EU intézményes kereteit, élükön az Európai Tanács rendes és rendkívüli üléseivel, a NATO rendes fórumait és legújabban a NATO meghatározó tagállamainak informális összejöveteleit. Az első kettőn minden tagország jelen van, így a néhány Moszkva-barát kormánynak (magyar, szlovák) is alkalma nyílik megszólalni, sőt vétózni. A harmadik a „tettrekészek koalíciója" (Coalition of the Willing) a hasonlóan gondolkodó katonai szövetségesek informális platformja, ahol fontos nem-EU-tag NATO-államok (Egyesült Királyság, Kanada, Norvégia, Törökország) jelenléte is súlyt ad a közös törekvéseknek. Ez utóbbi magját eleve nagy országok alkotják: az ún. weimari háromszöget képező Németország, Franciaország és Lengyelország, továbbá felzárkózik hozzájuk Spanyolország és Olaszország, valamint Hollandia, Dánia és mások. Lengyelországgal, a baltiakkal és az újonnan NATO-taggá lett svédekkel és finnekkel együtt ez a hatalmas tömb tekintélyes katonai és hadiipari erőt képvisel, és kibontakozhat belőle a harcedzett Ukrajnát támogató koalíció. Kérdés: ha szorosabban összefognak, és a NATO-n belül erős európai pólust alkotnak, vajon képesek lennének-e az USA eltávolodását is ellensúlyozni? A katonai szövetség ma a műholdas felderítési rendszer, a légvédelmi pajzs, valamint az egyesített parancsnoki és ellenőrzési rendszer működtetés terén támaszkodik az Egyesült Államokra. Mindenesetre az informális EU–NATO-csapat tagjai máris aktív és hasznos szerepet töltenek be Ukrajna támogatása és a béke felé vezető út egyengetése terén. Akcióik nyomán a két szervezet is tovább közeledett egymáshoz, és az események sürgető nyomása alatt hasznos munkamegosztás kezd kialakulni közöttük.

Európa számára az amerikai politikai fordulat súlyos kihívás a kereskedelmi háború és védelmi dilemmák tekintetében, ugyanakkor váratlan esély a szervezet dinamizálása és erősítése szempontjából. Európában a legnagyobb államok érdekszövetsége erősödik, ami túllép a meglévő intézményes kereteken, és megtalálja a cselekvés alkalmas csatornáit. Kulcsszerepe van Németországnak, ahol a 2025. február 23-i előrehozott választás nyomán szilárdnak ígérkező kétpárti koalíció szerveződött. Lengyelországban a 2025. június 1-jén megválasztott konzervatív elnök korlátozhatja a tapasztalt és elkötelezett kormányfő, Donald Tusk mozgásterét, de a végrehajtó hatalom mindennapi működésére kevés hatása van. A többi nagy, illetve fontos európai államban az ukrán- és integrációellenes pártok egyelőre nem képesek a külpolitikát érdemben befolyásolni Putyin vagy Trump kívánsága szerint.

Miközben az USA új adminisztrációja a külvilágban a szélsőjobb erők szövetségét keresi, és megbízik Oroszországban, odahaza önmagát gyengíti, midőn az államot és intézményeit populista módon lebontja. Ha NATO-beli szövetségeseit is elmarja, szembe kell néznie a transzatlanti rendszer céljainak és intézményi kereteinek gyorsuló átalakulásával. Ennek a folyamatnak ma Ukrajna a tengelye. Európára Washington és Moszkva kétes kapcsolatának árnyéka vetül, a köztük fekvő változó erőtérben kell megtalálni a kontinens félszáz országának sokkal határozottabb stratégiai szerepét. Ez ma számukra a legnagyobb kihívás.

Mozgósítás Ukrajna ellen

Orbán Viktor konfliktusokra épülő permanens belpolitikai kampányának egyik kiemelt célpontja kezdettől fogva „Brüsszel". A kormánypropaganda koncepciójában a város neve nem egyszerűen az ott székelő nemzetközi szervezetek – jelesül az

EU és a NATO – szinonimája, hanem sokkal több: a Magyarországot állítólag folyamatosan fenyegető nemzetközi összeesküvés jelképes főhadiszállása, amelynek ármányaival szemben egyetlen hős – Orbán Viktor – képes megvédeni minket. A régóta ismételt narratíva egyes elemei (Soros, migránsok) idővel elkoptak, a helyükbe emelték be Magyar Pétert, valamint Ukrajnát. Az előbbi érthető, hiszen a Tisza Párt valódi veszélyt jelent a NER-rendszerre nézve, az utóbbi azonban mélységesen erkölcstelen, mert egy önvédelmi élet-halál harcot folytató szomszéd nemzetbe rúg bele, szembeszegülve egyúttal a saját szövetségi rendszerünk álláspontjával.

Trump és Zelenszkij 2025. február 28-i, fehér házbeli összecsapásából juthatott Orbán arra a következtetésre, hogy – semmibe véve a valóságot, és félrelökve a minimális szolidaritást – Ukrajnát és személy szerint az elnökét belpolitikai céltáblának is használhatja. A március 6-i rendkívüli EU-csúcs után jelentette be, hogy véleménynyilvánító népszavazást rendez Ukrajna EU-tagságának elutasításáról. Igaz, hogy az Európai Tanácsban konstruktív tartózkodásával utat nyitott a folyamatnak, azt viszont már korábban is leszögezte, hogy: „A Nyugat-Balkán EU-tagságáért hajlandók vagyunk fizetni, az ukránért nem" (Tóth-Szenesi, 2023). 2025-ben belpolitikai meggondolásokból országos mozgósítás tárgyává tette Ukrajna EU-tagságának és egyáltalán megítélésének kérdését. A „véleménynyilvánító szavazás" több mint három hónapos intenzív kampány kíséretében június 20-ig tartott, ennek során a kormányzat „számos csúsztatással és féligazsággal, de még több hazugsággal ijesztgetett és hergelt" (Lengyel, 2025). Az „Ukrajnába küldött pénz, ami alapvetően hiányzik az európai gazdaságból" fölkerült egyik fő magyarázatként a magyar gazdaság gyatra teljesítményének okai közé. Orbán tanácsadója és szócsöve, Schmidt Mária azt az orosz hazugságot is felvállalta, hogy Bucsában nem követtek el mészárlást, hanem a kivonulásuk után az ukránok rendezték el úgy a szint (Kramer, 2025). Szijjártó Péter a RIA Novosztyi orosz hírügynökségnek adott nyilatkozatában egyenesen a magyar szuverenitás elleni akciónak minősítette a Druzsba távvezetéket eltaláló ukrán dróntámadást, közös nevezőre hozva ily módon a magyar és az orosz érdekeket (King, 2025).

Az amorális és egyre ostobább kormánypropaganda az Ukrajna EU-tagsága ellen szervezett szavazást kísérő plakát- és videokampányban érte el a csúcspontját. A Rogán-művek megpróbálta egyetlen csokorba összefogni „Brüsszel", Magyar Péter és Ukrajna tematizálását. Az első hullámban három portrét raktak egymás mellé a plakátokon: Ursula von der Leyen az EU-t, Manfred Weber a Tiszát befogadó és támogató Európai Néppártot, Zelenszkij pedig Ukrajnát jelenítette meg. Egy későbbi változatban Magyar Péter is fölkerült a plakátokra eltorzított testmérettel, törpeként, mint a „magyar Zelenszkij", párhuzamosan az ukrán elnökkel. A képen mindketten egy-egy törött tojáshéjból ugrálnak ki, mivel – a plakát szövege szerint – úgy hasonlítanak egymásra, „mint két tojás". Ennek az ízléstelen zagyvaságnak semmi értelme, olyasvalamit sugall, hogy Magyar Péter is Brüsszel kreálmánya, ő pedig – az EU parancsára – engedne Ukrajna minden kérésének, és nyakunkra hozná a háborút.

A véleménynyilvánító szavazás eredményét illetően Orbán azt állította, hogy több mint kétmillióan voksoltak, és 95 százalékuk ellenezte Ukrajna felvételét az unióba. Az adat nem ellenőrizhető, a propagandaakciónak egyébként sincs az uniós döntést befolyásoló jogalapja és politikai szerepe, csupán egy újabb konstruált fenyegetést jelenített meg Orbán roskadozó hatalmával szemben. A kormánypropaganda erre a céltáblára zúdított össztüzet tengernyi közpénz elégetésével, amivel tovább mérgezte a hazai közhangulatot, és rombolta Magyarország nemzetközi megítélését. A külvilág is egyértelműen megállapította, hogy az államilag finanszírozott, szünet nélküli ukránellenes kampány az orosz propaganda szellemében folyik (Verseck, 2025).

Habár az Európai Bizottság részéről Ukrajna esetében valóban gyorsított EU-tagságról beszéltek (Ursula von der Leyen 2030-as dátumot is említett), az tudható, hogy a teljes csatlakozási eljárás ilyen rövid idő alatt még sokkal kedvezőbb feltételek közepette sem folytatható le. Egyébként maga a tárgyalási

mechanizmus a garancia arra, hogy az Orbán által hangoztatott veszélyek (áru- és munkaerődömping, uniós alapok átirányítása stb.) azért sem fenyegetnek, mivel az EU felvételi eljárását hagyományosan áthatja az erős kockázatminimalizáló szellem, amit a magyar csatlakozás során is alkalmunk volt megtapasztalni. Ukrajnának nyilvánvalóan nem a tárgyalások technikai témáinak végigvitelére és az uniós joganyag átültetésére van most szüksége, hanem politikai bátorításra, amely megerősíti, hogy van realitása a Nyugatot választó stratégiai döntése beteljesülésének. Politikai tekintetben egyébként a kijevi kormány már a csatlakozási tárgyalások megkezdése előtt kivételes helyzetbe került: egyetlen korábbi jelölt ország vezetője sem vett részt – szinte társult tagként – az EU csúcsszintű eseményein a hozzászólás lehetőségével, amint az a háborúban lévő Zelenszkij elnöknek rendszeresen megadatik.

Az EU bővítési biztosa, Marta Kos is kikelt az Ukrajnával kapcsolatos magyar obstrukció ellen. Emlékeztetett arra, hogy az Európai Tanács jóváhagyta a tárgyalások megindítását (amikor Orbán Viktor a szavazás idején önként elhagyta a termet, és így tette lehetővé az egyhangú döntést). A biztos személyesen is közvetített a magyar és az ukrán kormány között, hogy elősegítse a csatlakozási tárgyalások megindításához szükséges kompromisszumot. A magyar fél azt kérte, hogy a kárpátaljai magyar közösség szabadon használhassa a magyar állami jelképeket, valamint hogy saját képviselőt küldhessen az ukrán parlamentbe. A kijevi kormány hajlandó volt elfogadni ezeket, hogy megnyíljon az út a tárgyalások előtt, ám amikor Kos időpontot akart egyeztetni az aláíráshoz, Orbán meghirdette a népszavazást. A biztos ezután kijelentette, hogy Budapestnek tárgyalnia kellene Kijevvel ahelyett, hogy népszavazást szervez.

Kampányelemek 2026-ra

Orbán és szélsőjobb csapata az európaiak túlnyomó többségétől eltérően egyetlen nyelvcsapással beállt Trump „békepártisága" mögé. Orbán Putyinnak is régóta engedelmes hírvivője

– mindkét irányban –, annak árán is, hogy totálisan lerombolta önmaga iránt a nyugati világ bizalmát. Vétójának egyedül vagy kevés támogatóval már nincs súlya: eljárásokat megakaszthat, de szaporodnak a megkerülését szolgáló megoldások. Donald Trump visszatérését az USA elnöki székébe Orbán Viktor messiásként várta, kivételes minőségű kétoldalú kapcsolatokat, virágzó gazdasági együttműködést remélt tőle. Ezzel szemben a brutális vámok meghirdetése a magyar–amerikai viszonyra is baljós árnyékot vetett. Magyarország kereskedelmi ügyekben egy hajóban ül az EU-val, semmilyen módon nem tud elkülönülni tőle, és mint az EU vámuniójának tagját az USA sem képes egyedileg kezelni. A bécsi Nemzetközi Gazdaság-összehasonlító Intézet (Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche – WIIW) kiszámolta, hogy Magyarország szenvedné el a hatodik legnagyobb veszteséget a tervezett amerikai vámszabályozás miatt. Az USA kormányának indoklása (2025 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers) az EU-ban tapasztalt kereskedelmi akadályok felsorolásában 19 alkalommal említi Magyarországot: a kifogások listáján szerepel egyebek között a gyógyszerek átláthatatlan ártámogatási rendszere, a kötelező ügyvédi kamarai tagság külföldiek számára nehezített feltételei, a közbeszerzések rendkívül magas korrupciós kockázata (Magyari, 2025).

A magyar autógyárak bizonyosan megsínylik a tengerentúli vámokat, a kínai–amerikai vita pedig kétségeket támaszt a magyar szándék körül, hogy az ország a kínai befektetések hídfőállása legyen Európában (Simon, 2025). Orbán ennek ellenére töretlenül védi Trumpot (Schönherr, 2025). Márpedig az amerikai elnököt zavarja a szoros kínai kapcsolat, illetékesei arra figyelmeztetik a magyar vezetőket – például Trump idősebb fia a tiszteletére adott budapesti díszvacsorán –, hogy tartsanak távolságot Pekingtől (Kastner, 2025).

Az USA vámháborújával szemben Magyarország számára az EU nyújthat menedéket a közös kereskedelempolitika súlya és befolyása révén, ám az unióban a magyar kormány nem támogatja közös válasz kidolgozását. Nagy Márton nemzetgazdasági miniszter azt állította, hogy az ország még profitálni is

fog a tengerentúli piackorlátozásból, ám ezt nem tudta hitelt érdemlően alátámasztani. Jelenleg Orbán mindhárom nagyhatalom – az USA, Oroszország és Kína – számára a „hasznos idióta" lehet az unióban, mivel segíthet blokkolni és megosztani Európát. Az Orbán-rezsim azonban obstrukciós magatartásával eljutott oda, hogy mind többen vetik fel a magyar szavazati jog megvonását. Daniel Freund zöldpárti német EP-képviselő az X-en nyilatkozta: „Bármilyen szomorú és bármilyen szörnyű sok magyar számára, Orbán Magyarországának már nincs helye az EU-ban" (2025. március 21.). Amerikai politológusprofesszor szerint „Orbán Viktor miniszterelnök elutasítja jóformán az összes értéket és elvet, amit a közösség képvisel, ugyanakkor továbbra is élvezi Brüsszel nagyvonalúságának előnyeit, potyázik. Előnyökkel járna, ha a magyar vezetés nem élhetne a szavazati jogával… a többiek simán túllépnének a Soros elleni kirohanásokon, illetve a Putyinhoz fűződő mély, baráti viszonyon" (Motyl, 2025).

A 2026. évi országgyűlési választásokra készülve Orbán a kampány középpontjába a szuverenista szélsőjobb álláspont és a prosperitás felé vezető európai együttműködés konfliktusát állította. Magyar Péteren azzal keres fogást, hogy ő az előírt jogállami feltételek teljesítésével szerezné meg a felfüggesztett uniós alapokat, amivel kiszolgáltatná az országot az EU-nak. „Ha valaki úgy hozza haza ezt a pénzt, hogy Brüsszel kéréseit teljesíti, azzal Magyarországot brüsszeli gyarmattá teszi. Nem lesz többé migránsmentes Magyarország, gyermekvédelem, szabadjára engedik az LMBTQ-t, és nem lesz többé békepárti Magyarország sem. (…) Magyarország mint független állam hosszú időre megszűnik létezni" (Csuhaj, 2025a).

Az elnökválasztási kampány során Trump még visszaigazolta Orbán Viktor feltétlen támogatását: nagy vezetőnek, erős embernek nevezte („a very great leader, a very strong man"). Azonban hivatalba lépve gazdaságpolitikai intézkedései alááshatják az orbáni külgazdasági koncepció alapjait, amelynek pillérei az olcsó orosz szénhidrogének, a kínai autóipari befektetések és EU-tagként szabad bejárás a nyugati piacokra. Orbán sok pénzt és energiát fektetett a magyar minta amerikai népszerűsítésébe, Magyarországot az illiberalizmus kísérleti modelljeként árulta. Azonban a hasonlat sántít is, mivel az amerikai szélsőjobb kedvenc fogalmai (woke, gender war) idehaza gyakorlatilag ismeretlenek, de a migránsok sincsenek jelen, mivel ők gazdagabb és boldogabb célországokat keresnek. Orbán másfél évtizedes kormányzásának fő következménye, hogy hatalma erősen repedezik, és valódi alternatíva tűnt fel a láthatáron (Kassam–Garamvolgyi, 2025).

A Trump körül csoportosuló MAGA (Make America Great Again – Tegyük újra naggyá Amerikát) konzervatív tábora csodálta Orbán modelljét, de a mozgalom programját kidolgozó Heritage Alapítvány „gazdasági szabadság" indexe 2025 tavaszán már a lista legvégére tette Magyarországot az uniós tagállamok között a kormány integritása szempontjából. „A valaha leggazdagabbnak tekintett közép-európai ország, amelyet a külföldi befektetők a leginkább kedveltek, ma az EU legszegényebbjeinek egyike" (Applebaum, 2025a). Ezért egyértelműen Orbán és rendszere a felelős, jogállami és korrupciós témákban igencsak a körmére lehet nézni, de a leváltása ügyében a magyar nép az illetékes (Löwenstein, 2025).

A francia Nemzeti Tömörülés az európai parlamenti választás első évfordulója alkalmából Mormant-sur-Vernissonban találkozót rendezett a Patrióták Európáért csoport résztvevői számára. Az eseményen Orbán Viktor beszédet mondott, amelyben Európára koncentrált, és sűrített felsorolásban tálalta ismert rögeszméit. „Magyarország az unió fekete báránya, Brüsszel rémálma, az európai hazafiak reménye, a kereszténység végvára." Szólt a szakadék felé robogó liberális, globalista, progresszív erőkről, a brüsszeli és washingtoni hálózatok kulturális uralkodásáról, a Brüsszel és Soros fizette betörő migránsokról. „Brüsszel vért hány, fenyegetőzik, zsarol, pénzügyi szankció alatt állunk, napi egymillió eurót kell fizetnünk, mert nem engedjük be a migránsokat. Sok pénz, de inkább fizetünk. Szervezett népességcsere folyik, amellyel kicserélik Európa kulturális alapját." Azt is megemlítette, hogy „ezrével haltunk meg az oroszok elleni harcban '56-ban" (Csuhaj, 2025b). Orbán, rá jellemző módon, itt is a pillanatnak és az adott terem hallgatóságá-

nak beszélt. Ilyenkor láthatóan nem gondol arra, hogy például miként magyarázza meg Macronnak a Le Pen vezetését kívánó szavait, amikor legközelebb Brüsszelben vagy másutt találkoznak; és vajon hogyan fog Putyin szemébe nézni az '56-os megjegyzése után? Az sem világos, hogy a vérhányás (hematemezis) tünete miként jelképezi az EU normatív magatartását? Ez a megszólalás különösen éles fényben mutatta meg egy hatalmát féltő, fáradt, lejárt politikus lelki zavarát.

Vele szemben Európa természetes érdeke az orosz expanzió megfékezése, Ukrajna megtartása és újjáépítése. Az EU az USA szövetségét sem akarja elveszíteni Trump szeszélyei és korlátoltsága miatt, de ráébredt, hogy a biztonságot a saját kezébe kell vennie. Az európai védelmi vonal ma Ukrajnában, Moldáviában és a Baltikumban húzódik. Andrius Kubilius, az EU védelmi és űrkutatási biztosa az uniós védelmi miniszterek informális találkozóján Varsóban, április 2-án így foglalta össze igencsak leegyszerűsítve az EU katonai helyzetét: „450 millió uniós polgárnak nem kellene 340 millió amerikai védelmétől függenie 140 millió orosz ellenében, akik 38 millió ukránt sem képesek legyőzni." Figyelmeztetésül hozzátette azt is, hogy „Oroszország akár öt éven belül készen állhat egy vagy több európai uniós tagállam megtámadására" (*ATV.hu*, 2025a).

JEGYZETEK

[1] Azonos címmel közöltem cikket az *Élet és Irodalom* LXIX. évfolyam 10. számában (2025. március 7.) a Trump-elnökség legelső hónapjának tanulságairól; az ott kifejtett gondolatok ebben a részletesebb elemzésben is megjelennek.

[2] Trump szó szerint ezt mondta Putyinnal kapcsolatban: „He was thrown out by Trudeau, who convinced one or two people, along with Obama. He was thrown out. And he's not a happy person about it, I can tell you that."

[3] Lásd például a 2. lábjegyzetben szereplő idézetet.

[4] A fentanil szintetikus fájdalomcsillapító, amely kábítószerként is terjed, hatása 20-40-szer erősebb, mint a heroiné és 100-szor erősebb, mint a morfiumé; az USA-ba főleg Kínából és Mexikóból szállítják.

IRODALOM

Applebaum, Anne (2025a) America's Future Is Hungary, *The Atlantic*, 2025. március 31.

Applebaum, Anne (2025b) This Is Why Dictatorships Fail, *The Atlantic*, 2025. április 10.

ARD (2025) Die gespaltenen Staaten von Amerika, 2025. április 29.

ATV.hu (2025a) Mindenkit sokkolt az uniós biztos: Putyin öt éven belül támadást indíthat, 2025. április 2.

ATV.hu (2025b) Trump kilóra megvenné Grönlandot, 2025. április 13.

Barnóczki Brigitta (2025) Trump elhalasztja az EU-val szembeni, 50 százalékos vámtarifák bevezetését, *Telex*, 2025. május 26.

Bianco, Ali (2025) Trump says US could walk away from Russia-Ukraine war deal, *Politico*, 2025. április 18.

Bierling, Stephan (2025) Trump nur Marionette Putins, *Tagesschau.de*, 2025. április 25.

Bildt, Carl (2025) Trump's 100 Days of Failure in Ukraine, *Project Syndicate*, 2025. április 18.

Borchard, Ralf (2025) Lässt Trump die Ukraine endgültig fallen?, *ARD Tagesschau*, 2025. július 3.

Brands, Hal (2025) The US Is Losing the Contest to Divide the World, *Bloomberg*, 2025. március 31.

Brooker, Matthew (2025) A Europe-China Tariff Axis Would Be a Dead End, *Bloomberg*, 2025. április 10.

Champion, Marc (2025) A Ukraine Peace 'Deal' That's Designed to Fail, *Bloomberg*, 2025. április 24.

Csuhaj Ildikó (2025a) Orbán Wéberékről és egy Tisza győzelemről, *ATV.hu*, 2025. április 25.

Csuhaj Ildikó (2025b) Orbán: Brüsszel vért hány – „Marine, vezess bennünket!", *ATV.hu*, 2025. június 9.

Dale, Daniel (2025) At G7, Trump makes false claims about Trudeau, Ukraine and immigration, *CNN*, 2025. június 16.

de Guzman, Chad (2025) A Timeline of the U.S.-China Trade War So Far, *Time*, 2025. június 27.

Evans-Pritchard, Ambrose (2025) The tables have turned, and Putin's Russia is now in dire trouble, *The Telegraph*, 2025. május 1.

Financial Times (2025a) Why Xi holds a stronger hand than Trump, 2025. április 14.

Financial Times (2025b) Trump's destruction of global alliances, 2025. április 7.
Financial Times (2025c) Trump's shameful Crimea ultimatum to Ukraine, 2025. április 24.
Fischer, Peter A. – Seliger, Florian (2025) Hinter dem Erstarken der rechtsnationalen Parteien in Europa stecken Migration und wirtschaftliche Gründe – aber nicht nur, *Neue Zürcher Zeitung*, 2025. február 6.
Földes András (2025) Beköszöntött az irracionalitás kora, *HVG.hu*, 2025. április 10.
Freedland, Jonathan (2025) One hundred days in, Donald Trump faces a problem: he can rage, but he can't govern, *The Guardian*, 2025. május 2.
Frey, Eric (2025) Der Trump-Plan ist eine Schande. Selenskyj sollte ihn dennoch annehmen, *Der Standard*, 2025. április 24.
Friedman, Thomas (2025) Az új amerikai költségvetés Kínát teszi ismét naggyá, *HVG.hu*, 2025. július 4.
Gonsalves, Antone (2025) European Commission readies countermeasures to US tariffs, *Supplychaindive*, 2025. május 13.
Gonzalez, Jenipher Camino (2025) Europe prepares 'countermeasures' to Trump tariffs, *Deutsche Welle*, 2025. április 3.
Harari, Yuval Noah (2025) Semmi új nincsen Trump ijesztő víziójában, de több buktatót is rejt magában, *HVG.hu*, 2025. április 21.
HVG.hu (2025a) Az európaiak marha irigyek – indokolta a vámháborút az amerikai kereskedelmi miniszter, 2025. április. 3.
HVG.hu (2025b) Majomkirály a Fehér Házban: Trump és a modern káoszstratégia, 2025. április 28.
HVG.hu (2025c) The Hill: Trump pancser, elpuskázta, 2025. május 1.
Jacobi, Isabelle (2025) Die Macht von Donald Trump ist begrenzt, *Neue Zürcher Zeitung*, 2025. április 10.
Kassam, Ashifa – Garamvolgyi, Flora (2025) He is the strongman who inspired Trump – but is Viktor Orbán losing his grip on power? *The Guardian*, 2025. június 1.
Kastner, Jens (2025) Hungary's Orban caught in China-US conundrum of his own making, *Nikkei Asia Review*, 2025. április 26.
Kettle, Martin (2025) Perilous and chaotic, Trump's 'liberation day' endangers the world's broken economy – and him, *The Guardian*, 2025. április 2.

King, Jordan (2025) NATO Ally Calls Ukraine Air Strikes 'An Attack on Our Sovereignty', *Newsweek*, 2025. március 31.
Kornelius, Stefan (2025) Trump lässt die Ukraine fallen, *Süddeutsche Zeitung*, 2025. február 19.
Kramer, Kira (2025) Die Schweizer Moskau-Connection, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2025. április 29.
Kronen Zeitung (2025) Trumps Zorn als Startschuss zum Handelskrieg, 2025. április 2.
Lengyel Tibor (2025) Gyurcsányék 23 millió románjánál is nagyobbakat hazudik a kormány az Ukrajna EU-tagságával riogató konzultáció mellé, *HVG.hu*, 2025. április 24.
Lind, Jennifer – G. Press, Daryl (2025) Strategies of Prioritization, American Foreign Policy After Primacy, *Foreign Affairs*, July/August 2025, 2025. június 2.
Löwenstein, Stephan (2025) Orbán loszuwerden, ist Sache der Ungarn – wenn sie wollen, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2025. április 15.
Magyari Péter (2025) Trump Magyarország esetében a korrupcióval is indokolja a vámokat! *Válasz online*, 2025. április 7.
Mason, Jeff – Meijer, Bart H. – Brunnstrom, David (2025) Japan, South Korea face 25% tariffs as Trump ramps up trade war in letters to 14 nations, *Reuters*, 2025. július 8.
Mayr, Jakob (2025) Die NATO, G7 und Trump, Prinzip maximale Vorsicht, *Tagesschau.de*, 2025. június 22.
McNeil, Sam (2025) The EU prepares 'countermeasures' if a tariff deal with the US crumbles, *Associated Press*, 2025. június 2.
Motyl, Alexander J. (2025) Expel Hungary from the European Union, *The Hill*, 2025. március 24.
Müller, Mareike (2025) Ukraine nach US-Angriff auf Iran in Sorge, *Handelsblatt*, 2025. június 22.
Niederndorfer, Florian (2025) Ukraine-Gespräche: Putin hat Trump genau richtig eingeschätzt, *Der Standard*, 2025. április 18.
Parászka Boróka (2025) Nagyot koppant a Trumpot megváltóként váró európai szélsőjobb, *HVG.hu*, 2025. április 16.
Politico (2025) EU leaders try to out-bully Trump, floating world trade club without US, 2025. június 27.
Portfolio (2025) Brutális vámot zúdít az EU-ra Donald Trump, 2025. május 23.

Rauscher, Hans (2025) Was die US-Zölle 1930 ausgelöst haben, *Der Standard*, 2025. április 2.
Sauga, Michael (2025) Unmut über US-Politik, Trump enttäuscht diejenigen, die auf ihn gesetzt haben, *Der Spiegel*, 2025. április 2.
Saunders, Elizabeth N. (2025) Imperial President at Home, Emperor Abroad, *Foreign Affairs*, 2025. június 16.
Schmidt, Paul (2025) Die Welt als Schrebergarten der Nationalisten? *Der Standard*, 2025. június 16.
Schönherr, Markuc (2025) Verprellt Trump seinen engen Verbündeten Orban? *Handlesblatt*, 2025. április 21.
Simon, Zoltan (2025) Orban Snagged by Soulmate Trump's Trade Storm, *Bloomberg*, 2025. április 15.
Snyder, Timothy (2025) Vance's posturing in Greenland was not just morally wrong. It was strategically disastrous, *The Guardian*, 2025. március 31.
Spiegel (2025) Budapest az új jobboldal Disneylandje lett, *HVG360*, 2024. augusztus 18.
Tagesschau.de (2025) US-Präsident verlässt Kanada, Jetzt nur noch zu sechst – G7-Gipfel ohne Trump, 2025. június 17.
The Economist (2025a) America is selling a Ukraine peace plan. No one is buying, yet, 2025. április 24.
The Economist (2025b) The age of chaos, Trump's incoherent trade policy will do lasting damage, 2025. április 12.
The Guardian (2025a) The Guardian view on Russia-Ukraine talks: a performance for the US president, 2025. május 16.
The Guardian (2025b) The Guardian view on the tariff war pause: the Trump trade shambles is not over, 2025. április 10.
The Telegraph (2025) Starmer challenges Trump peace plan for Ukraine, 2025. április 24.
The Wall Street Journal (2025a) The Trump Doctrine of the Deal, 2025. május 16.
The Wall Street Journal (2025b) Trump Invests in Ukraine's Future, 2025. május 1.
The Wall Street Journal (2025c) Trump's New Protectionist Age, 2025. április 2.
The Washington Post (2025) Trump is destroying 100 years of competitive advantage in 100 days, 2025. április 25.

The Washington Post (2025) Trump's emerging foreign policy is a disturbing 19th-century throwback, 2025. április 7.
Tisdall, Simon (2025) Trump doesn't know how to deal with China, *The Guardian*, 2025. június 1.
Tóth-Szenesi Attila (2023) *444.hu*, 2023. november 17.
Verseck, Keno (2025) Orban gegen die Ukraine: Hass im Stil des „Großen Bruders", *Deutsche Welle*, 2025. május 7.

LOSONCZ MIKLÓS

DONALD TRUMP GAZDASÁGPOLITIKÁJA BEL- ÉS KÜLGAZDASÁGI HATÁSAI

BEVEZETÉS

Donald Trump 2024-ben újraválasztott elnök eddigi cselekedetei gyökeres változásokat idéztek elő mind az amerikai, mind a globális politikai és gazdasági környezetben. *E tanulmány célja* az amerikai elnök gazdaságot érintő leglényegesebb politikai és gazdasági elképzeléseinek és azok gyakorlatba való átültetésének bemutatása és hatásainak elemzése. Az elnöki intézkedések egy része a hazai gazdaságra, másik része az USA külső kapcsolataira vonatkozik. A belgazdasággal kapcsolatos döntéseknek vannak külgazdasági, a külgazdaságiakkal összefüggőknek pedig belgazdasági vonatkozásai. Ráadásul sok politikai lépéshez is kapcsolódnak gazdasági hatások. Ezeket a közvetlen és közvetett hatásokat gyakran nehéz egymástól elválasztani.

Ebből következően *a tanulmány műfaja kvalitatív kutatáson alapuló hatáselemzés:* középpontjában politikai és gazdasági döntések hatásainak és hatásmechanizmusainak a feltérképezése és elemzése áll; amelyből az USA-ra és a globális gazdaságra vonatkozó következtetések levonására kerül sor. Az egyes vizsgált témák kiindulópontját Trump, illetve az amerikai adminisztráció intézkedései képezik, adott esetben a lehetséges elméleti háttér feltérképezésével és bemutatásával. Ezután a döntések hatásainak, illetve következményeinek az elemzésére kerül sor az amerikai gazdaság, illetve a világ többi része metszetben. Többször kínálkozik alkalom a beiktatása óta eltelt időszak és Trump első elnöki periódusának összehasonlítására, az azonosságok és a különbségek áttekintésére és értékelésére, továbbá a döntések mögött meghúzódó személyes és egyéb motivációk feltárására. A tanulmány kiemelt figyelmet fordít

a Trump, illetve az adminisztrációja által hozott intézkedések megvalósítási korlátaira. Ezek nagymértékben vezethetők vissza belső okokra: az USA demokratikus intézményeinek (törvényhozás, igazságszolgáltatás stb.), társadalmi csoportjainak és nyomásgyakorló szervezeteinek ellenállására, a különféle piaci reakciókra, illetve bizonyos makrogazdasági mutatószámok alakulására. Lényeges a külső ellenállás is: a Trump döntései által érintett országok gazdasági szereplőinek a reakciója.

A tanulmány *kiinduló feltételezése*, hogy minden ellentmondásossága ellenére Trump döntéseinek van valamilyen belső logikája, ennek feltárása képezi ennek az írásnak a vezérfonalát. További feltételezés, hogy az intézkedések hátrányosabban érintik az USA-t, mint a világgazdaság többi részét, fokozzák egy pénzügyi válság kockázatait, de nagy valószínűséggel nem vezetnek recesszióhoz vagy válsághoz.

Az *alkalmazott módszer irodalomkutatás*, amely a kiválasztott témára vonatkozó dokumentumok összegyűjtésén, rendszerezésén, feldolgozásán, értelmezésén és elemzésén alapul. Mindebből gazdasági és – elkerülhetetlenül – politikai következtetések vonhatók le, adott esetben az elméleti általánosítás igényével. A politikai következtetések a tanulmány multidiszciplináris jellegét erősítik.

A dolog természetéből adódóan Trump gazdasági elképzelései és gazdaságpolitikája 2024 derekától, az amerikai választási kampány éleződésétől áll a kutatók, az elemzők, a politikusok és általában a közvélemény érdeklődésének középpontjában. Illusztrációként megemlíthető, hogy a Scholar.Google kereső a Trump gazdaságpolitikája (Trump's economic policy) kifejezésre (2024 óta) 2025. június 30-i állapot szerint nagyjából 18 100 találatot adott.[1] Az írások Trump gazdaságpolitikájának nagyszámú részterületét fogják át, viszonylag kevés a szintetizáló jellegű tudományos igényű elemzés. Ennek lényeges oka az, hogy Trump hivatalba lépése óta kevés idő telt el, emiatt sem volt várható átfogó értékelés az általa követett gazdaságpolitikáról. Ráadásul az elnöki aktivizmus miatt a vizsgált téma is folyamatos mozgásban van. Ez a tanulmány azzal szeretné kiegészíteni az eddigi publikációkat, hogy adott terjedelmi keretek

között átfogó, bár a téma bonyolultsága miatt korántsem teljes képet nyújt Trump gazdasági nézeteiről, döntéseiről, gazdaságpolitikájáról, a leglényegesebb területekre koncentrálva, és az azok közötti összefüggéseket bemutatva. Miként a következő fejezetekből kitűnik, Trump legtöbb döntése mögött meghúzódik valamilyen elméleti megközelítés, de kirajzolódó gazdaságpolitikáját nehéz valamilyen közgazdasági elméletbe egyértelműen besorolni. Talán a makrogazdasági populizmushoz áll a legközelebb, amelyről Benczes (2023) ad átfogó képet.

Ez a tanulmány a tudományos folyóiratokban megjelent írások mellett nagymértékben támaszkodik nem akadémiai jellegű forrásokra, azaz nemzetközi szervezetek, kormányzati és más intézmények, bankok, szakértők stb. elemzéseire, valamint az interneten és a nyomtatott médiában megjelent cikkekre és információkra. A kutatási előzményekhez tartoznak a szerzőnek az *Élet és Irodalom* hetilapban 2024 végétől a témáról megjelent írásai (Losoncz 2024a, 2024b, 2025a, 2025b, 2025c, 2025d), amelyek lényeges elemei a már nem érvényes aktualitásoktól megtisztítva, átdolgozva, frissítve és szintetizálva ebbe a tanulmányba is bekerültek. Az írás az egyes fogalmak és terminus technicusok magyar megfelelőit használja zárójelben az angol fordítással, megkönnyítendő az olvasó dolgát, ha valamelyik részterületen az angol nyelvű szakirodalom alapján szeretne tájékozódni. A tanulmány egyes fejezetei önálló egységet alkotnak. Bár törekedtem az átfedések elkerülésére, az elemzett témák közötti összefüggések miatt – ugyanaz a probléma több helyütt is megjelenik – ez nem mindig sikerült.

Trump eddigi intézkedései ad hoc jellegűek, hektikusak, kiszámíthatatlanok és inkoherensek voltak, az elnök egyik döntése gyakran felülírta a másikat. A politológia ezt a viselkedést a Niccolò Machiavellihez kötődő *számító őrült elméletével* (Madman Theory) írja le. Eszerint a jellemzően erős ország vezetője szándékosan viselkedik őrült módjára ellenfele vagy ellensége megtévesztésére, elhitetve velük, hogy előre nem jelezhető módon és időben elmegy a végsőkig (Nagy, 2025).

Nem indokolt feltételezni, hogy ez a jövőben másként lesz. Ilyen körülmények között nem könnyű lépést tartani a változásokkal, ami legfeljebb a folyamatosan frissülő médiafelületek számára lehetséges. Ráadásul Trump semmilyen ügyet nem zár le véglegesen, bármikor bármit újra megnyithat. A folyamatos lépéstartás nem is célja ennek a könyvfejezetnek. Ehelyett a tartósnak ígérkező jelenségek és tendenciák azonosítására törekszik.

A tanulmány a 2025. június 30-ig elérhető információkra épül, időhorizontjának kezdete 2024 közepe, amikor az amerikai elnökválasztási kampány utolsó szakasza indult, de az elemzés esetenként visszanyúlik Trump első elnökségéig, illetve, ha az összefüggések megértése megkívánja, korábbra is.

A tanulmány szerkezete a következő. Az első rész Trump gazdasági céljait tekinti át. A második rész a deregulációt, az ettől elválaszthatatlan újraszabályozást, a szövetségi adminisztráció áramvonalasítását és racionalizálását, a fiskális és az adópolitikát tárgyalja. A harmadik rész a vámpolitikát és annak hatásait elemzi. A negyedik rész a Trump döntéseivel szembeni intézményi és piaci korlátokat és a döntések néhány gazdasági következményét mutatja be. Az ötödik rész az összefoglalást és a következtetéseket tartalmazza, majd a hivatkozások és a jegyzetek listája következik.

TRUMP GAZDASÁGI CÉLJAI

Mértékadó tudósok, elemzők és szakértők szerint Donald Trump amerikai elnök eddigi intézkedéseiből nem rajzolódik ki koherens stratégia. Pedig annak megalapozása létezik, nevezetesen a konzervatív Heritage Foundation agytröszt égisze alatt készült Project 2025 című, 922 oldalas, egyes szakértők által kiáltványnak nevezett, egyébiránt alapos és részletes dokumentum formájában (Dans–Groves, 2023). Megírásában több mint száz konzervatív szervezet vett részt, közülük több jelentős befolyással rendelkezik a jelenlegi amerikai kormányban. Elkészítését az alapítvány 22 millió dollárral támogatta. Ez egy társadalmi víziót tükröző, részletes elemzésen és helyzetértékelésen alapuló kívánságlista olyan javaslatokkal, amelyek az

elnöki hatalom kiterjesztésére, illetve az amerikai társadalom és gazdaság (ultra)konzervatív elvek alapján történő átalakítására irányulnak. Négy politikai célt tartalmaz: 1. a család mint az amerikai életforma középpontba helyezését a korábbi helyzet és értékek helyreállításával, 2. az adminisztratív állam lebontását, 3. a nemzet szuverenitásának és határainak védelmét és 4. a szabad élethez Isten által adott személyiségi jogok biztosítását. Ezek közül a második és a harmadik kapcsolódik közvetlenül a gazdasághoz, ezekkel foglalkozik ez a tanulmány, de a másik kettőnek is lehetnek gazdasági vonatkozásai, amelyekre szintén kitér. A projekt keretében létrehoztak egy, a lojális konzervatívok nevét tartalmazó adatbázist, amelynek tagjait kormányzati szerepvállalásra szemelték ki, és ehhez továbbképzésben részesítették. Az interneten folyamatosan figyelemmel lehet kísérni a Project 2025 tanulmányban megjelölt 313 cél teljesítését/teljesülését.[2]

Az USA-ban a különféle politikai irányultságú agytrösztök időről időre készítenek háttéranyagot politikai kívánságlistákkal a kormányra készülő egyik vagy másik pártnak. Így a republikánusok mellett elkötelezett és befolyásos Heritage Foundation számára sem volt új a feladat, mivel a Project 2025 dokumentumhoz hasonló háttéranyagot adott ki Ronald Reagan 1981. évi, illetve Donald Trump 2017. évi hivatalba lépése előtt. A mostanit 2023 áprilisában hozta nyilvánosságra, de a politikai körökön kívül csak a választási kampány csúcsán kapott figyelmet, nem utolsósorban az abban foglaltakat bíráló demokrata párti politikusok jóvoltából. Utóbbiak a tanulmány értékelésére fel is állítottak egy Stop Project 2025 elnevezésű munkacsoportot (Wendling, 2025).

A 2024 novemberében megválasztott amerikai elnök tagadta, hogy bármi köze lenne a Project 2025 tanulmányhoz, 2024 júliusában elhatárolódott tőle, sőt azt is állította, hogy nem is olvasta végig. Ez utóbbit el lehet hinni neki, mert ismerői szerint Trump legfeljebb egy-két oldalas anyagokat néz át. Ugyanakkor a Project 2025 dokumentum készítői kétharmadának volt valamilyen pozíciója Trump előző adminisztrációjában, a mostaniban pedig 11 szerző kapott állást, az elnöki tanácsadókról nem is beszélve. A Trump hivatalba lépése utáni első napokban kiadott 47 elnöki rendeletből 37 közvetlenül vagy közvetve összhangban volt a Project 2025-ben található javaslatokkal (Bokor, 2025).

A Project 2025 anyagtól elválaszthatatlan az *Agenda47*[3] program, amely korábban, a 2022. december és a 2023. december közötti előválasztási időszakra készült, és Trump következő elnökségének prioritásait tette közzé videofelvételeken (Durkee, 2025). A 2016. évi republikánus párti választási kampány jelszava, a *MAGA* (Make America Great Again – tedd Amerikát újból naggyá) populista módon ugyan, de szintén tartalmazta Trump jelenlegi nézeteinek jelentős részét.

Trump más intézkedéseiben is visszaköszönnek a Project 2025 és az Agenda47 egyes elemei, de azokat nem foglalták rendszerbe, ezért nem tekinthetők konzisztens stratégiának, még talán stratégiai kezdeménynek sem. A konzisztens és koherens stratégia hiánya azonban nem jelenti azt, hogy a főbb döntések ne tükröznék a Project 2025 és az Agenda47 program egyes elemeit, ezzel összefüggésben ne támaszkodnának valamilyen közgazdasági elméletre vagy elméleti megközelítésre. Trump nézetei azonban nem mindig racionálisak közgazdasági szempontból, gyakran hibás kiindulópontokon, megfontolásokon, információhiányon, félreértéseken, egyes jelenségek félreértelmezésén alapulnak, eltúlzottak, egymásnak ellentmondanak, döntései pedig erőszakos végrehajtással párosultak. „Őrült beszéd, őrült beszéd: de van benne rendszer."

Annak ellenére, hogy nem fűzhetők egységes, ellentmondásmentes stratégiába, a Project 2025 dokumentumból, az Agenda47 programból, a MAGA-jelenségből és Trump egyéb megnyilatkozásaiból és intézkedéseiből kirajzolódik néhány *elnöki prioritás*. Ilyen az USA-ba történő bevándorlással szembeni fellépés, a szövetségi állam gazdasági szerepvállalásának mérséklése és a hazai piac és gazdaság védelme, elsősorban vámokkal.

A Project 2025 nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó része két tanulmányt tartalmaz: az első témája a méltányos kereskedelem esete (The case for fair trade, szerzője Peter Navar-

ro jelenlegi elnöki tanácsadó), a másiké a szabadkereskedelem (The case for free trade, Kent Lassman tollából). A dokumentum egyik elemzés mellett sem foglalt állást. Trump az első változatot választotta, döntései arra épülnek.

A méltányos kereskedelem Trumpnál *exporttöbbletet abszolutizáló kereskedelempolitikája merkantilista ihletésű.* A 17. században létrejött merkantilizmus szerint, amelynek legismertebb képviselője Jean-Baptiste Colbert, XIV. Lajos francia király minisztere volt, a gazdagság forrását az exporttöbblet képezi. Ennek növeléséhez a merkantilisták az import korlátozására törekedtek magas védővámokkal, amelyek a hazai ipar védelmét és fejlődésének ösztönzését szolgálták. Nem mellékesen: az irányzat az abszolutista politikai berendezkedésű államokban terjedt el.

Ezzel összhangban Trump gazdasági nézeteinek középpontjában a *vámok* állnak, mert megfigyelők szerint közgazdasági ismeretei jórészt a vámokra korlátozódnak. Gyakran ismétli, hogy a vám (tariff) a kedvenc szava, amelyet a szótárban a legszebbnek tart, és az Egyesült Államok 1901-ben meggyilkolt 25. elnökéhez (William McKinley) hasonlóan előszeretettel illeti magát a tariff man becenévvel.

Trump kereskedelempolitikájának többször is deklarált *célja* a globalizáció időszakában leépült hazai feldolgozóipari kapacitások és munkahelyek újraélesztése, a külföldre települt gyárak visszavitele az USA-ba, az ország *újraiparosítása* protekcionista, egyes vélemények szerint *szuperprotekcionista kereskedelempolitika* révén, amelynek legfőbb eszköze a magas vám. Elméleti háttere alapján ez importhelyettesítés, Trump importhelyettesítő, az USA-t a világ többi részétől elszigetelő ipar- és kereskedelempolitikát kíván folytatni olyan időszakban, amikor a globalizáció következtében az egyes nemzetgazdaságok közötti összefonódás és kölcsönös függőség korábban nem tapasztalt méreteket öltött.

Emellett időről időre más, az említetteket *kiegészítő célok* is megjelentek, mint például rövid távon nyomásgyakorlás a kereskedelmi partnerekre, Mexikó, Kanada és Kína esetében a kábítószer-csempészettel szembeni fellépés, általában az amerikai külkereskedelmi mérleg hiányának mérséklése, a szövetségi államháztartás kiadásainak csökkentése, és bevételeinek növelése, Kínával szemben nemzetbiztonsági szempontok érvényesítése, stb. Mindez összhangban van Trump *tranzakcionalistának* nevezett politikájával. Ez a felfogás a különféle tranzakciókat abszolutizálja a nemzetközi kapcsolatokban, ennek jegyében a vámokat a partnerországok megbüntetésére és kényszerítésére használja. Semmi köze az *integrációelmélet-ből* ismert *tranzakcionalista nézetekhez,* amelyek képviselői az integráció céljának a feszültségek és konfliktusok kezelését tartják, ebből adódóan az integrációt biztonsági közösségként fogják fel. A következő rész középpontjában a szabályozás és a szövetségi állam átalakítása áll.

DEREGULÁCIÓ, RE-REGULÁCIÓ, ÁRAMVONALASÍTÁS ÉS RACIONALIZÁLÁS, ADÓ- ÉS FISKÁLIS POLITIKA

Donald Trump elnöki elképzeléseinek egyik leglényegesebb eleme az üzleti szféra működési feltételeinek javítása végett *az állami szerepvállalás leépítése,* amely szándéka szerint nemcsak a kormányzati hatékonyság növeléséhez, hanem Amerika naggyá tételéhez is hozzájárul. E célok érvényesítésének egyik elméleti háttere és gyakorlati eszköze a *dereguláció.* A fogalom általános értelemben az idejétmúlt jogszabályok megszüntetését, átalakítását, illetve enyhítését jelenti. Célja a piaci és versenymechanizmusok erősítése az érvényesülésüket gátló jogszabályok leépítése révén. Közgazdasági értelemben a dereguláció az állami szerepvállalás és szabályozás visszaszorításának felel meg, de új reguláció is kapcsolódik hozzá. A reguláció nem szükségképpen hátrányos a fogyasztók, illetve a társadalom számára. Nehéz megtalálni azonban azt a pontot, ahol a szabályozás költsége kisebb, mint az általa teremtett előnyökből származó haszon.

A Trump-féle deregulációs intézkedések célja a – főleg technológiai – nagyvállalatok profitnövelése előtti jogi-adminisztratív akadályok mérséklése, illetve megszüntetése. Nem

tekinthető deregulációnak a protekcionista vámpolitika, amely – a gazdaságba való állami beavatkozás leépítése elvének és követelményének ellentmondva – iparpolitikai célokat is szolgál.

Az üzleti szféra működési feltételei javítása mint cél érvényesítésének másik eszköze *a szövetségi államigazgatás áramvonalasítása* költségcsökkentés, racionalizálás, elbocsátások, átszervezések és egyes szervezetek és intézmények felszámolása révén. A következő rész néhány, a jogi-adminisztratív akadályok lebontását, illetve átalakítását célzó deregulációs intézkedést és elképzelést tekint át.

A jogi-adminisztratív akadályok lazítása, újraszabályozás

A dereguláció a legváltozatosabb formákat ölti az USA-ban. Az *energiapolitikában* az Amerika első elnevezésű energiaterv (America First Energy Plan), amely összhangban van a Project 2025 dokumentummal, a fosszilis energiahordozók kitermelésének ösztönzésére, a szénre, a kőolajra és a földgázra mint elsődleges energiaforrásra és a deregulációra koncentrál. Ebből adódóan az amerikai adminisztráció *prioritása* a kőolaj-, a kőszén- és a földgáztermelés növelése szövetségi állami területen és a fúrás engedélyezése új offshore területeken. A cél az USA energiahordozóktól való függésének csökkentése, ezzel összhangban az importált energiahordozókra való támaszkodás mérséklése és az ország nettó energiahordozóexport-pozíciójának erősítése.

Ezek a célok gyökeresen eltérnek a nemzetközi trendektől. A fejlett országok döntő többségének energiapolitikája ugyanis a globális és a regionális nemzetközi gazdasági szervezetekkel együtt a fosszilis energiahordozók helyett a megújulókat preferálja. Az Európai Unió 2050-ig el kívánja érni a klímasemlegességet, azaz a nettó károsanyag-kibocsátást nullára tervezi csökkenteni. Az adott prioritásokból következett az USA kilépése a károsanyag-kibocsátás és a globális felmelegedés visszaszorítását célzó párizsi klímaegyezményből (lásd a 2.2. részben).

Kérdés, hogy az energiagazdaság szereplői a 2025 tavaszán kialakult világpiaci árak mellett vonzónak találják-e az ágazatba

történő beruházásokat. Az amerikai kőolaj-kitermelés növelésével ugyanis összeegyeztethetetlen a magas kőolajár. A kőolajtermelés napi 3 millió tonna kőolajegyenértékkel való növelése 2028-ig (miként az a kormányzati elképzelésekben szerepel) – más tényezők változatlansága esetén – nagymértékben le fogja nyomni a világpiaci árat.

Az utóbbi időszak tapasztalatai szerint a globális kőolajpiac azonnal reagál a politikai eseményekre és kockázatokra (a közel-keleti konfliktus fejleményei stb.), de ez a hatás bizonyos idő után eltűnik. A befektetők nem tudják árazni a végletes geopolitikai kockázatokat (nukleáris háború). Hosszabb távon a reálgazdaságban bekövetkezett változások épülnek be az árakba. Ha Irán politikai okokból lezárja a Hormuzi-szorost, ahol a világ kőolaj- és kőolajtermék-, valamint cseppfolyósítottföldgáz-felhasználásának egyötöde, a világ kőolaj-kereskedelmének fele halad át, akkor ennek a lépésnek a következményei a reálgazdasági szférát is érintik, és megjelennek a világpiaci árakban. A Trump-féle politika hatására mérséklődő kőolajárak hátrányosan érintik Oroszországot, ahol az Ukrajna elleni háború finanszírozása kiemelkedő mértékben függ a kőolajexportra kivetett adóktól.

Az energiapolitikai célok és prioritások érvényesítését szolgálja többek között a *dereguláció*, amelynek jegyében az amerikai kormány nagyszámú környezetvédelmi jogszabályt felpuhított, beleértve a levegő- és a vízminőséghez, a metánkibocsátáshoz és az offshore fúrásokhoz kapcsolódókat. Ez a politika és szabályozás jelentős visszalépés a korábbihoz képest, ellentétes a klímaváltozás elleni követelményekkel, és szembemegy a nemzetközi trendekkel. Mögötte eszmei tartalomként a globális klímaváltozás tagadása húzódik meg. A jelzett prioritásoktól aligha választható el a Biden-kormány zöld átmenetet serkentő támogatásainak megszüntetése, beleértve többek között a klímavédelmi és környezetbarát energetikai beruházásokat támogató inflációcsökkentési törvény (Inflation Reduction Act – IRA) hatályon kívül helyezését. Mindez fékezi az energiamegtakarítást, a megújuló energia térnyerését és az elektromos autók terjedését.

Trump intézkedései között előkelő helyet foglal el *az USA-ba való bevándorlás újraszabályozása*. Ennek részletei nem szerepelnek a Project 2025 dokumentumban, hanem mindössze annyi, hogy szigorúbban kell érvényesíteni a bevándorlási törvény rendelkezéseit. A szerzők javasolják a Belbiztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security) más bevándorlással foglalkozó intézményekkel való összevonása révén egy sokkal nagyobb és több és erősebb jogosítvánnyal rendelkező *határfelügyeleti intézmény* létrehozását. Más javaslatok a vízumrendszer szigorítását célozták.

A Trump-féle koncepció leglényegesebb eleme azonban a fentiektől eltérően a 11 millió, az USA-ban illegálisan vagy dokumentum nélkül (undocumented) tartózkodó külföldi (főként latin-amerikai) kitoloncolása (az angol szövegekben a deportálás szó szerepel, ennek Európában nagyon rossz mellékíze van). E mögött semmilyen közgazdasági elméleti megközelítés nincs, egy létező problémára adott rossz és agresszív politikai válasz, a brexithez hasonlóan kizárólag a vélt vagy tényleges választói akaratnak való megfelelés. Éppen ellenkezőleg, tanulmányok sora mutatta ki a bevándorlás, illetve a külföldi munkavállalók pozitív szerepét az USA és az Egyesült Királyság gazdasági fejlődésében (Gelatt, 2024).

A hatályos jogszabályok szerint is meg lehetett kezdeni a kitoloncolást, amely hosszabb folyamat. A tömeges kitoloncolások előtt nem annyira jogi, mint inkább logisztikai és egyéb akadályok vannak. Hová vigyenek 11 millió olyan embert, aki jogosulatlanul tartózkodik az USA-ban, mely országok fogadják be őket? Becslések szerint évente egymillió jogosulatlan ember áthelyezése 88 milliárd dollárba kerül, és 11 millió emberről van szó. Kik fogják elvégezni a munkájukat? Az építőiparban 30 százalék körülire, a mezőgazdaságban 75 százalék körülire becsülik az illegális bevándorlók arányát, de máshol is magas. Távozásuk munkaerőhiányhoz vezet, ami a bérköltségek emelkedése révén emeli az inflációt. Trump politikája hosszabb távon elriasztja a bevándorlást, beleértve a magasan képzettekét is, amely eddig nemcsak az amerikai gazdaság növekedéséhez, hanem a kedvezőtlen demográfiai folyamatok megállításához vagy legalábbis lassításához is nagymértékben hozzájárult. A bevándorlás újraszabályozása az idegenforgalmat is hátrányosan érinti.

A külföldiekkel szembeni fellépés elérte a felsőoktatást. Politikai és nemzetbiztonsági okokra hivatkozva Trump 2025 júniusában visszavonta több ezer külföldi hallgató vízumát, fél évre felfüggesztette 12 országból külföldiek bejutását a Harvard Egyetem különféle programjaira. Ezek a lépések nemcsak a külföldi érdeklődőket bizonytalanítják el, hanem az érintett egyetemek finanszírozási kockázatait is növelik. E jogszabályok tartóssá válása esetén fokozódhat a külföldi érdeklődés az EU felsőoktatási intézményei iránt. Összességében a kitoloncolások és a bevándorlás korlátozása nyomán nő a munkaerőhiány, ennek következtében emelkednek a munkaerőköltségek, ami táplálja az inflációt. Az utóbbi féken tartása referenciakamatlábának emelésére késztetheti az amerikai jegybankot, a Fedet, ami hátrányos a beruházásokra, azokon keresztül a gazdasági növekedésre nézve.

Következményterhes változásokat irányzott elő az amerikai elnök a *pénzügyi szférában*. Trump több kísérletet tett az amerikai központi bank, a Fed függetlenségének gyengítésére. Így nyomást gyakorolt a Trump által előző elnöksége idején kinevezett Jerome Powell elnökre, többek között azért, hogy a gazdasági tevékenységek ösztönzése érdekében a Fed mérsékelje a referencia-kamatlábát. Trump folyamatosan bírálja a Fed monetáris politikáját, holott az a mandátumából adódó követelményeknek tesz eleget, így többek között igyekszik az elnök döntéseinek negatív gazdasági hatásait ellensúlyozni. Trump – legalábbis retorikai szinten – napirenden tartja Powell elbocsátását, akinek megbízatása 2026 májusáig szól, illetve lázasan keresi utódját. Powell felmentése a jelenlegi jogszabályi keretek között aligha lehetséges. Egyébként az irányadó kamatlábról nem egyedül a Fed-elnök, hanem egy 12 fős testület (Szövetségi Nyílt Piaci Bizottság – Federal Open Market Committe) dönt, Powell elmozdítása nem jelentené automatikusan Trump akaratának érvényre jutását. *A függetlenségének aláásására, így elnökének mandátuma lejárta előtt történő elmozdítására irányuló*

kísérletek meggyengítenék a Fed gazdasági és pénzügyi válságokra való válaszadási képességét, jelentős zavarokat idéznének elő a pénzügyi piacokon, és világméretekben megrendítenék az amerikai pénzügyi rendszerbe vetett bizalmat. Hatásukra emelkednének a hosszú lejáratú kamatlábak. Ugyanakkor hosszú távú kockázat Powell utódlása: kérdés, hogy az új elnök megvédi-e a Fed függetlenségét.

Trump 2025. január 23-án kiadott elnöki rendeletében jelezte, hogy a dollár szuverenitásának[4] védelme jegyében támogatja az amerikai *kriptoeszközipar*[5] (cryptocurrency industry) növekedését és a kriptoeszközök és blokkláncok szabályozásának enyhítését. A cél az, hogy az USA ezen a területen továbbra is a globális innováció élvonalában maradjon (The White House, 2025). Ez összhangban van a választási kampányban tett azon kijelentésével, hogy az USA-t a föld kriptoeszköz-fővárosává kívánja tenni. A jelenség fontosságát érzékelteti, hogy amíg Trump első elnöki periódusában 20 milliárd dollárnyi kriptoeszköz volt a világon, addig jelenleg már 3-3,5 ezer milliárd dollárnyi (The Economist, 2025f).

A rendelet a következő *prioritásokat* tartalmazta: 1. a digitáliseszköz-piacokkal foglalkozó elnöki munkacsoport létrehozása a Nemzeti Gazdasági Tanácson belül; 2. a pénzügyi közvetítők részvétele a központi banki digitális valuták létrehozásának korlátozására, kibocsátására vagy előmozdítására irányuló intézkedésekben; 3. az amerikai dollárral fedezett stabil érmék (stablecoin[6]) szerepe növekedésének előmozdítása; 4. a kriptoeszköz-társaságok banki szolgáltatásokhoz való hozzáférésének védelme és előmozdítása; 5. a kriptoeszközipar számára szabályozási egyértelműség és biztonság garantálása (Montgomery et al., 2025). Ezután megkezdte a Biden-kormány szigorúbb kriptoeszköz-szabályozási intézkedései egy részének visszavonását, és jelezte, hogy kormánya megkísérli a kriptoeszközök egyértelmű szabályozási keretének bevezetését. A kriptoeszközök szabályozására jogosult szövetségi állami intézményt Trump saját megbízható embereivel töltötte fel.

Elképzeléseit kiemelkedő mértékben motiválja, hogy Trump és családja, kabinetjének tagjai és befolyásos támogatói kriptoeszközpiaci magánvállalkozásokkal és jelentős kriptoeszközállománnyal rendelkeznek, ami jogállamban elfogadhatatlan *érdek-összefonódás*. Második elnöki ciklusának kezdete előtt három nappal indította el Trump a $TRUMP kriptoérmét, amelyen jelentős árfolyamnyereséget realizált, miután erős politikai nyomásgyakorlással ösztönözte annak értékesítését, mielőtt az elvesztette értékének nagy részét. Mindezek alapján elsősorban a kiválasztottak profitálnak a szabályozás lazításából.

A *kriptoeszközök* terjedésének és szabályozásának általi javasolt ösztönzése, illetve fellazítása önmagában is, piaci szereplőinek a politikával való összefonódása pedig különösen *jelentős kockázatokat hordoz magában az amerikai, illetve az egész globális pénzügyi rendszer számára.* A legtöbb kriptoeszköz független a reálgazdaságtól, a pénzpiaci szabályozórendszeren kívül működik. Az anonim tranzakciók révén alkalmas pénzmosásra és terrorista akciók finanszírozására. Gyengíti továbbá a monetáris transzmisszió hatékonyságát, ezáltal a Fed gazdaságra gyakorolt befolyását. Árfolyamuk nagyfokú változékonysága és kiszámíthatatlansága fokozza az instabilitást a gazdaságban és a pénzügyi piacokon. Ezek nem csupán elvi és elméleti megfontolások. A 2023-ban csődbe ment három nagybank (Silvergate, Signature és Silicon Valley Bank) mindegyike számottevő kriptoeszköz-kitettséggel rendelkezett. Ennek alapján olyan szabályozásra van szükség, amely megakadályozza a kriptoeszközökkel kapcsolatos kockázatok pénzügyi rendszerben történő megjelenését (The Economist, 2025f, 2025g).

A kriptoeszközök között kiemelt figyelmet érdemelnek a *stablecoinok*, amelyek szerepének növelését az említett elnöki rendelet is tartalmazza (The White House, 2025). A stablecoin olyan kriptoeszköz, amelynek értéke egy másik, tipikusan hivatalos fizetőeszköz (dollár, euró, esetleg arany) értékét követi (Mérő, 2025). A stablecoint magánvállalkozások bocsátják ki, a magánszféra szereplői ellenőrzik. Becslések szerint mintegy 250 milliárd dollárnyi stablecoin van forgalomban, többségüket a dollárhoz mint horgonyhoz rögzítették (Arnold, 2025). Forgalmuk dinamikusan bővül,[7] a kriptoeszközpiac 6-7 százaléka jut rájuk. Üzleti érdekeltségei mellett Trump stablecoi-

nok melletti elkötelezettségét motiválhatja a korlátozásmentes, gyors és olcsó dollarizáció lehetősége, de intézményes garanciák nélkül (Mérő, 2025: 97).

A stablecoinok árfolyama ugyan a többi kripotoeszközénél kevésbé változékony (a viszonylagos stabilitás az eszközfedezetre és az algoritmusra vezethető vissza), ennek ellenére a befektetők rövid idő alatt ki tudják vonni ezeket az eszközeiket a piacról, ezért önmagukban is gyorsan reagálnak a bankpánikokra. Következésképpen a bankokhoz hasonlóan kellene szabályozni őket. A monetáris szuverenitás elvesztése és a tőkemenekítés főleg a fejlődő országok számára kihívás. Ehhez adódik az iparág átláthatatlan összefonódása az amerikai kormánnyal, amely jóval erősebb a Wall Street bármely más gazdasági szegmentumhoz fűződő kapcsolatrendszerénél (The Economist, 2025g).

A bázeli székhelyű Nemzetközi Fizetések Bankja (Bank of International Settlements – BIS) szerint a stablecoinok, amelyeket Trump a főirányú (mainstream) pénzügyek oszlopának kíván tenni, három szempontból nem felelnek meg a pénzzel támasztott követelményeknek: nem támogatják a jegybankok, nincs védőkorlát (guardrail) az illegális használatukkal szemben, és hiányzik a hitelnyújtáshoz szükséges finanszírozási rugalmasság (Arnold, 2025). Ezek alapján legfeljebb kiegészítő szerepet tölthetnek be a pénzügyekben.

Az *Európai Unióban* a 2023/1114 rendelet (Market in Crypto Assets – MiCA) szabályozza a kriptoeszközök használatát. „Az EU-ban stablecoint csak hitelintézetek és engedélyezett elektronikuspénz-kibocsátó intézmények bocsáthatnak ki, a kapott pénz 30 százalékát bankszámlán kell tartani, 70 százalékát pedig biztonságos, alacsony kockázatú, likvid és a stablecoin referencia-pénznemével meg megegyező eszközökbe kell fektetni" (Mérő, 2025: 94–95). Az EU-n kívüli kibocsátóknak az unión belüli működéshez telephelyet kell felállítaniuk. Az uniós szabályozás hatásai jelenleg még nem előrejelezhetők.

Trump említett 2025. január 23-i rendeletében megtiltotta, hogy a Fed *digitális jegybankpénzt*, (Central Bank Digital Currency – CBDC) vezessen be. (A digitális jegybankpénz nemzeti valutában denominált, csak digitalizált formában létező pénz.[8]) Tette ezt olyan körülmények között, amikor a 2023. évi állapot szerint 86 ország központi bankja tanulmányozza a digitális jegybankpénz bevezetését, beleértve az Európai Központi Bankot. Ezzel Trump azt kockáztatja, hogy az USA elszigetelődik a globális fizetési infrastruktúrától. Támogatja továbbá egy országos bitcoin-tartalékalap létrehozását, amelyet államadósság-vásárlásra használna. A világ mintegy 130 országa (az országok 98 százaléka) mérlegeli a digitális jegybankpénz bevezetését azért, hogy kiaknázhassák a technológiai fejlődés által teremtett lehetőségeket (többek között 24 órán keresztül valós idejű fizetés devizák között). A digitális jegybankpénz a fizikai pénz alternatívája is lehet. Trump pénzügyi szférára vonatkozó intézkedései középtávon mélyrehatóan érinthetik a globális pénzügyi rendszert, növelhetik a globális pénzügyi kockázatokat. A következő rész a dereguláció egy másik dimenzióját, a szövetségi adminisztráció áramvonalasítását és racionalizálását tárgyalja.

A szövetségi adminisztráció áramvonalasítása és racionalizálása

A szövetségi kormányzati intézményrendszer átalakítására vonatkozó, első megközelítésben a gazdasági racionalitást és hatékonyságot szolgáló elképzelések nem nélkülözik az *ideológiai és politikai töltetet*. Kiemelt prioritás ugyanis egyrészt az előző Biden-kormány liberális intézkedéseinek visszavonása és hazai és nemzetközi programjainak (sokszínűség, esélyegyelőség, befogadás, civil projektek stb.) leállítása, az azokat végrehajtó szervezetek működésének ellehetetlenítése, másrészt a szövetségi kormányzati intézményekben alkalmazottak Trumphoz való lojalitásának megkövetelése a szakmai hozzáértés rovására. Ez összhangban van a Project 2025 dokumentumban szereplő ideologikus célokkal, azokon túllépve a vélt *belső ellenséggel* (deep state – mélyállam) való leszámolás szándékával, azaz szó sincs kizárólag hatékonyságról, az csak álca.

A költségcsökkentési, áramvonalasítási és racionalizálási koncepció jegyében beiktatása napján, 2025. január 20-án Trump elnöki rendelettel látványosan megszüntette az USA tagságát a párizsi klímaegyezményben és az ENSZ Egészségügyi Világszervezetében (World Health Organisation – WHO), továbbá befagyasztotta, majd visszakozása után radikálisan lefaragta az 1961-ben alapított, külföldi humanitárius és civil programokat támogató Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (US Agency for International Development – USAID) pénzügyi forrásait. A szervezet külföldi programjainak nagy részét megszüntetik, több mint 100 országot átfogó nemzetközi pozícióit (beleértve a helyi alkalmazottak elbocsátását) 2025. szeptember 30-ig felszámolják, a USAID külföldi segélyprogramjait pedig a külügyminisztérium alá rendelik. Ezek az intézkedések már megmutatták Trumpnak, aki ingatlanbefektetőként a bilaterális tárgyalásokhoz és megállapodásokhoz szokott hozzá, a multilaterális intézményekkel szembeni ellenszenvét. Ezen túlmenően a törvényhozást megkerülve Trump felszámolta a szövetségi Oktatási Minisztériumot is, bizonyos feladatait más intézményekhez delegálta.

A USAID-programok az elmúlt két évtizedben 91 millió halálesetet akadályoztak meg, köztük 30 millió gyermekét. A USAID programjai 80 százaléka felszámolásának közvetlen következményeként rövid távon többek között egymillió alultáplált gyermek marad kitéve az éhezésnek, 160 ezer haláleset valószínűsíthető a malária elleni védőoltás és 200 ezer bénulás a járványos gyermekbénulás elleni védelem elmaradása miatt (Gedeon–Tait, 2025). A visszafogás 2030-ig 14 millió ember, köztük 4,5 millió gyermek halálához vezethet. Ezekkel a lépésekkel *Trump tönkreteszi az amerikai nemzetközi befolyás leglényegesebb puha vagy szelíd eszközét (soft power).*

A szövetségi közintézmények leépítésének és átszervezések végrehajtására Trump szabad kezet adott *Elon Musk technomilliárdosnak,* a Tesla elektromos járműveket előállító vállalat fő tulajdonosának. Musk Trump végrehajtó kezeként működött. A háttérhez és a motivációkhoz hozzátartozik, hogy Musk 280 millió dollárral támogatta Trump választási kampányát, és állítólag további nagy összegeket helyezett kilátásba az elnök politikai programjának (America First) finanszírozására. Ezek alapján is kézenfekvő az érdekkonfliktus.

Az átalakítás szervezeti kerete az elnöki rendelettel létrehozott *DOGE* (Department of Government Efficiency – Kormányzati Hatékonysági Minisztérium). Ez nem hivatalos minisztérium, mivel azt csak a kongresszus hozhat létre, inkább Trump tanácsadó testülete. Ennek 130 napra kinevezett – nem hivatalos, ám de facto miniszteri posztot viselő – irányítójaként Musk mindenféle állapotfelmérés nélkül nagy dinamizmussal, arroganciával és agresszivitással látott munkához.

Jellemző, hogy – jogilag vitatható – megbízásának kézhezvétele után Musk célkeresztjébe először azok a szervezetek kerültek, amelyek a gazdasági érdekeltségei (Tesla, Neuralink, SpaceX és X) felügyeletét végzik (biztonsági tesztek, önvezető járművek biztonsága stb.). Kételyeket ébresztett munkája minőségével összefüggésben az is, hogy Musknak egyszerre kell a cégeit és a DOGE-t irányítani. Sajátos ellentmondás, hogy Musk abban a rendszerben gazdagodott meg, amely ellen kormányzati színekben elkezdett küzdeni. Egy korábban jól időzített kormányhitel nélkül ugyanis a Tesla csődbe ment volna, a SpaceX felvirágzását pedig több tízmilliárd dolláros kormányzati megrendelés segítette.

Musk hozzá nem értését jellemzi, hogy azzal dicsekedett: a DOGE 105 milliárd dollárt takarított meg az adófizetőknek. Ezt azonban nem tudták számokkal igazolni. Azon már csak mosolyogni lehet, hogy egy általuk megszüntetett szerződés összegét elírták, 8 milliárd dollárt tüntettek fel 8 millió dollár helyett. Az általuk bejelentett hét nagy megtakarítási tételből öt hibás volt, ezért visszavonták azokat a dicsőséglistáról. Ha igaz lenne az említett hibás összeg, akkor az is csak az amerikai GDP fél százalékát tenné ki. A kívülálló szakértők a hamis információk mellett a szervezet átláthatatlan működését kritizálták.

Musk és csapata megbénította fontos szervezetek munkáját, elbocsátott sok szakembert, ezzel aláásta a közszféra morálját és bizalmát, és szétvert ellátási láncokat. Anélkül, hogy tudták volna, miről van szó, elbocsátották például az USA nukleáris fegy-

vereinek karbantartásáért felelős hivatal 350 alkalmazottját. A hibát helyrehozandó, foglalkoztatásukat átvette a Nemzeti Atombiztonsági Hivatal. A példák tetszés szerint folytathatók.

A szövetségi adminisztráció áramvonalasításához és racionalizálásához a *gazdaságfilozófiai hátteret* az innovációs folyamat jellemzői kapcsán Joseph Schumpeter osztrák közgazdász nevéhez fűződő *teremtő rombolás* sajátos értelmezése adhatta, amelynek eredeti lényege, hogy a verseny hatására az új termékek és eljárások megjelenése és terjedése együtt jár a régi struktúrák lerombolásával. Az üzleti életben bevett módszerek és eljárások azonban nem alkalmazhatók a közszférában, különösen nem úgy, hogy a rombolás egyoldalú, azt nem követi építkezés.

Az elbocsátások előbb-utóbb visszaütnek: súlyos zavarok léptek fel a társadalombiztosítási szervezetnél, a légi irányításban, a fegyveres erőknél, a nemzetbiztonsági szolgálatoknál, az adóhivatalban, a környezetvédelemben, a katasztrófaelhárításban (tűzvész és árvíz esetén). A tehetséges emberek távozásával romlik az államigazgatás minősége. Mi ez? *Szervezett káosz* (© Ungváry Rudolf)? A jelek szerint nem annyira a kormányzati hatékonyság javításáról van szó, mint inkább a végrehajtó hatalomnak, azon belül Trump hatalmának kiterjesztéséről és a másként gondolkodók elhallgattatásáról.

Az elbocsátásokból egyébként a világ többi része, azon belül is elsősorban az Európai Unió is profitálhat. Az elbocsátott magas szakképzettségű szakemberek az eltérő feltételekhez való alkalmazkodás után főleg az EU tagállamaiban találhatnak munkát. Online munkavégzés esetén még csak el sem kell költözniük az USA-ból (Woll–Buldioski, 2025).

Egy 2025. februári közvélemény-kutatás adatai szerint a szövetségi kiadások mérséklése népszerűbb volt az amerikai háztartások körében, mint Elon Musk a maga durva módszereivel. Később mindkettő támogatottsága csökkent. A nagyfokú kezdeti népszerűségben az is szerepet játszott, hogy a legtöbb amerikai nincs tisztában az USA államháztartásának méretével, a ténylegeshez képest jóval nagyobbnak tartja azt. Befolyásolja a megítélést az állam által nyújtott sok szolgáltatás szerény és a magánszféra személyre szabott nagyszámú magas minőségű

szolgáltatása közötti kontraszt. A megoldás ennek az ellentmondásnak a feloldására nem a további általános leépítés, hanem a közszféra szolgáltatásai színvonalának a javítása.

Mivel magyarázható a Musk és csapata által végrehajtott dúlás? Paul Krugman Nobel-emlékdíjas amerikai közgazdász szerint Musk egyhordányi *Dunning–Kruger fiút* szabadított a szövetségi intézményekre. A két amerikai szociálpszichológusról elnevezett típus[9] olyan inkompetens embereket takar, akik nincsenek tudatában annak, hogy nem értenek ahhoz, amit csinálnak. A konkrét esetben ezek a kizárólag szűk informatikai képzettséggel rendelkező fiatal hatalmaskodók bocsátottak el alkalmazottakat minden empátiát nélkülözve anélkül, hogy tudnák, az áldozatoknak mi a munkája, miért fontos az, amin dolgoznak.[10] A Musk-féle lerohanó taktikával talán egyedül Javier Milei argentin elnök ért el némi eredményt, más nemzetközi példa nem található.

Az vitathatatlan, hogy az *államháztartási reformok* elengedhetetlenek az USA-ban. Ez a gondolat nem új, 1982-ben Reagan akkori elnök felállított egy bizottságot Joseph Peter Grace vegyipari nagyiparos vezetésével. Grace azonban Musktól eltérően komolyan vette a felkérést, kétezer fős stábja, amelynek tagjait 36 munkacsoportba osztotta, másfél évig dolgozott a feladaton. A cél három év alatt 424 milliárd dolláros költségcsökkentés volt a közszférában, amely nagyságrendjét tekintve megfelelt Musk ezermilliárd dolláros tervének. Nem sok valósult meg belőle (The Economist, 2025b).

Musk eredeti célja az volt, hogy az adminisztráció terjedelmének visszafogásával és működési hatékonyságának javításával évi kétezer milliárd dollárral mérsékelje a hétezer milliárd dolláros szövetségi költségvetés kiadási oldalát (amely a 20 legnagyobb amerikai vállalat árbevételének felel meg). Ez a közel 70 százalékos csökkentés irreális cél, de a később felére redukált célszám is az. Ehhez képest 2025. május végén a DOGE 175 milliárd dolláros megtakarításról számolt be. A Clarke (2025) által közölt számítások szerint ebből azonban csak 61,5 milliárd dollár igazolható tételesen, a ténylegesen elért megtakarítás pedig mindössze 32,5 milliárd dollár. Ezzel a szerény összeggel

állítandó szembe az a nem vagy nehezen számszerűsíthető erkölcsi és anyagi kár, amelyet Musk az amerikai közszféra helyén maradt és elbocsátott alkalmazottainak okozott.

A Trump-, illetve a Musk-féle vállalkozás irreális voltára hívta fel a figyelmet Krugman (2025b) azzal, hogy a szövetségi költségvetés kiadásainak túlnyomó hányada jogszabályok által vagy más módon determinált újraelosztás, ahol van ugyan, de kevés a hatékonytalanság. Így a kamatkiadások nagysága adott, azokat (beleértve a nyugdíjakat) ki kell fizetni, stb. A DOGE legfeljebb csak a diszkrecionális kiadásokat tudná érdemben lefaragni, ezek viszont a szövetségi költségvetés mindössze 15 százalékára rúgnak. Így csekély megtakarításra van lehetőség, semmiképpen sem a Musk által előirányzottnak megfelelőre. Következésképpen a DOGE nem alkalmas az USA strukturális problémáinak (elhasználódott infrastruktúra, gyenge iskolarendszer, lakáshiány, alacsony termelékenységnövekedési ütem stb.) megoldására, de még lényeges mérséklésére sem. Sok szakértő szerint az USA-nak nem egyszerűen kisebb, hanem *okosabb, intelligensebb kormányzatra* (smarter government) van szüksége. Musk mandátuma 2025 júniusában lejárt. E tanulmány lezárásig nem ismert, hogy milyen szerepe lesz neki és szervezetének, ha egyáltalán lesz valamilyen.

Trump drasztikusan csökkentette a kutatás-fejlesztés, azon belül az orvosi alapkutatások kormányzati támogatását, a woke és főleg az antiszemitizmus elleni küzdelem álcája alatt vonja meg a rangos magánegyetemek (Columbia, Johns Hopkins, Harvard) szövetségi forrásokból történő finanszírozását, és kívánja jelentős, a működésüket idővel ellehetetlenítő adóterhekkel sújtani az alapítványaikat. Megkurtította továbbá a kutatással foglalkozó intézmények támogatását annak ellenére, hogy a második világháború utáni időszakban a kormányzati K+F-kiadások mintegy 25 százalékkal járultak hozzá az üzleti szféra termelékenységének növekedéséhez. Trump e tudományellenes törekvései tükrözik az amerikai társadalom kettészakadását, a saját támogatói rétegek igényeinek való megfelelést. Mindez átvezet az adó- és fiskális politikára.

Adó- és fiskális politika

Az előző részben ismertetett kiadáscsökkentési és racionalizálási lépésekkel Trump – a Project 2025 ajánlásaival és sok más intézkedésével összhangban – a *társasági és a jövedelemadók mérséklésének* kíván megágyazni, költségvetési mozgásteret teremteni. A retorikában a mind szűkebbre szabott szabályozás, ezzel párhuzamosan a piaci viszonyok erősítése és az alacsonyabb adóteher, amely a kisebb állam fő attribútuma, összhangban van a Republikánus Párt konzervatív szárnyának az elveivel és értékeivel. Emellett – bizonyos racionális keretek között – megfelel az üzleti szféra nagyszámú képviselője érdekeinek is, akik elégedetlenek voltak Joe Biden szabályozási politikájával. Az más kérdés, hogy egyrészt a közszféra kiadásainak csökkentését követelő technológiai nagyvállalatok számottevő állami támogatásban részesültek költségvetési forrásokból, és sokat profitáltak a számukra dereguláció nélkül is előnyös szabályozásból. Másrészt a politikai prioritásokat érvényesítő, a gazdasági racionalitást figyelmen kívül hagyó intézkedéseivel Trump nagy pusztítást végzett az amerikai üzleti környezetben, amelyre az érintettek csak lassan kezdenek rájönni, mert még alig hallatták a hangjukat. Nyugodt megbékítés (quiet appeasement)?

Trump elnök „nagy, gyönyörű" 1116 oldalas *adócsökkentési törvényét* (One Big, Beautiful Bill Act – OBBBA) a képviselőház csekély többséggel 2025. június 3-án elfogadta, miután a dokumentumot a szenátus is jóváhagyta. (Vajon hány kongresszusi képviselő olvasta el a javaslatot a szavazás előtt? Hányan szavaztak Trump fenyegetésének hatására?) A törvényt az elnök július 4-én, a függetlenség napi nemzeti ünnepen diadalittasan aláírta. Nemcsak a jogszabályt ünnepelte, hanem azt is, hogy az OBBBA elfogadtatása politikai hatalmának konszolidálásához is hozzájárult. A sietség oka az volt, hogy Trump nem akart időt hagyni a médiának (és közvetve a szavazóknak) az előterjesztés megismerésére, a hiányosságok és a költségek feltárására. Nyugtalanító precedens arra nézve, hogyan fogja az amerikai törvényhozás a jövőben a költségvetést kezelni.

Maga a törvény nem definiál egyértelmű célokat, nincs mögötte ideológiai vagy értékrendi háttér, hanem döntően adó- és költségcsökkentési rendelkezéseket tartalmaz. A The Economist szerint ez az állam karcsúsítását preferáló reaganizmus és a populista trumpizmus vegyüléke, amelyet egyes, a jóváhagyásban fontos szerepet játszó törvényhozók személyére szabott rendelkezések torzítanak el. Jellemző, hogy a végső döntésre benyújtott változat az előzőhöz képest 1000 milliárd dollárral emelte meg a kiadásokat.

A törvény napirendre tűzését és elfogadását az indokolta, hogy egyrészt 2025 végén hatályát veszti a 2017. évi adócsökkentési és munkahelytörvény (Tax Cuts and Jobs Act – TCJA). Másrészt az az elnöki rendeletektől eltérően törvényt nem lehet önhatalmúlag visszacsinálni, jogorvoslatra sincs lehetőség, mint az elnöki rendeletek esetében.

Az OBBBA többek között tartalmazza a TCJA-ban rögzített adócsökkentés (a társasági nyereségadó kulcsának 35-ről 21 százalékra, a személyi jövedelemadó legfelső kulcsának 39-ről 37,5 százalékra történő redukálása) meghosszabbítását. Ez utóbbit kiegészítették azzal, hogy lehetővé tették bizonyos tételek leírását az adóból. A republikánusok szerint ez nem adócsökkentés, hanem a jelenlegi státusz quo kiterjesztése. Nélküle a jövő év elején magasabb adókulcsok lépnének hatályba. Ennek az elkerülése önmagában véve legitim törekvés, az más kérdés, hogy másfajta megoldásokban is lehetett, sőt kellett volna gondolkodni. Azt azonban a republikánusok figyelmen kívül hagyták, hogy az adócsökkentést eddig deficitből finanszírozták, ezért a jelenlegi helyzet fenntarthatatlan.

Való csökkentésnek tekinthető a borravalóra (ez a választási kampányban tett szimbolikus populista ígéret beváltása, sok bevételkiesést valószínűleg nem okoz), a túlórára és a társadalombiztosításra vonatkozó adó eltörlése (ez Trump egyik választási ígérete volt).

A *kiadáscsökkentés* jegyében törlik Joe Biden előző elnök *zöld átmenetet* előmozdító törvényének (Inflation Reduction Act – IRA) kiadási tételeit (adóhitel a szél- és napenergetikai beruházásokra, az elektromos járművek, a hőszivattyúk és más

energiafelhasználást racionalizáló beruházások szubvencionálása, stb.). Mindez összhangban van Trump korábban elemzett energiapolitikai prioritásával.

A *jóléti programok* közül a legszegényebbekre vonatkozó Medicaid egészségbiztosítási rendszer kiadásait 800 milliárd dollárral, a rászorultaknak szóló élelmiszersegélyekét (food stamps) 300 milliárd dollárral faragják le. Ez a zsugorítás tíz év átlagában a GDP 0,3 százalékának felel. Ezzel szemben a Ronald Reagan 1981. évi adótörvényében előirányzott visszafogás a GDP mindössze 0,03 százalékára rúgott. A Clinton-féle jóléti reform nagysága még ennél is kisebb volt.

A törvény ugyanakkor *egyes kiadási tételek növelését* is tartalmazza, így a védelmi kiadásokat 150 milliárd dollárral (a nukleáris fegyverek és a hadihajók korszerűsítése, stb.), a bevándorlás kezelésére fordított összeget 129 milliárd dollárral emeli, ez utóbbiba beleértve a mexikói határon húzódó fal felépítését és a fogva tartási infrastruktúra bővítését. Ez utóbbi nyomán Trump közelebb kerülhet annak a céljának az eléréséhez, hogy évente egymillió nem dokumentált külföldit toloncoljanak ki az USA-ból. Az államadósság-plafon 5 ezer milliárd dollárra történő emelése arra utal, hogy az ezzel ellentétes retorika ellenére a törvény kidolgozói számolnak az államadósság növekedésével (The Economist, 2025j).

A törvény mellett Trump a többi között azzal érvelt, hogy a korábbi adómérséklés meghosszabbítása nem duzzasztja a szövetségi államháztartás hiányát, a további adócsökkentés ösztönzi a gazdasági növekedést, a vámokból származó bevételek pedig mérséklik a deficitet. A gondolatmenet mögött *elméleti háttérként* a *Laffer-görbe*[11] áll, amely szerint az adókulcsok emelése nyomán kezdetben nőnek az adóbevételek, de egy bizonyos ponton túl (optimális adókulcs?) visszaesnek, mert a megnövelt adókulcsok visszafogják a gazdasági tevékenységet. Ebből következően az adótörvény kidolgozói azt feltételezték, hogy az amerikai gazdaság túladóztatott, az adókulcsok csökkentésétől az adóbevételek emelkedése várható. Az adótörvény másik, szélesebb megközelítésű elméleti háttere a *kínálati oldali gazdaságtan* (supply side economics), amely szerint döntően

az áruk és szolgáltatások kínálata határozza meg a gazdasági növekedést, a kormányok pedig az adók csökkentésével és a szabályozási korlátok mérséklésével növelhetik a kínálatot. A koncepció Ronald Reagan elnöksége idején került be a köztudatba.

A Laffer-görbét nagyszámú gyakorlati példán tesztelték. A Ronald Reagan elnöksége alatt, az 1980-as években végrehajtott adócsökkentések nem gyorsították a gazdasági növekedést, viszont hozzájárultak az államadósság felduzzadásához. Most is ez várható.

Az USA *államháztartási hiánya* 2024-ben elérte a GDP 6,4 százalékát, és megbízható prognózisok szerint Trump hivatali éveiben meg fogja haladni a 7 százalékot, ennek nyomán a GDP-arányos államadósság a jelenlegi 123-ról 2034-ig 130 százalékra emelkedik. E számokat látva az európai uniós intézmények elindították volna a túlzottdeficit-eljárást, ha az USA EU-tag lenne. A Congress Budget Office (CBO) számításai szerint a törvény a következő évtizedben összesen 4500 milliárd dollárral csökkenti az adóbevételeket. Mindennek következtében 2034-ig az USA államadóssága 3,3 ezer milliárd dollárral fog gyarapodni, ha pedig a határozott időre szóló adócsökkentések állandóvá válnak, akkor 4 ezer milliárd dollárral (The Economist, 2025h). Az államadósság után fizetendő *kamat* a 2025. évre becsült 1000 milliárd dollárról 2034-ben 1,9 ezer milliárd dollárra duzzad (The Economist, 2025j). Trump súlyos örökséget hagy utódaira, bárkik is lesznek azok.

Az adótörvény *társadalmi hatása* az lesz, hogy az egészségbiztosítás nélkül maradó polgárok száma 12 millió fővel növekszik. Az élelmiszersegélyek 300 milliárd dollárral való megvágása 1,3 millió embert érint. Modellszámítások szerint egymillió ember megfosztása az ellátástól évente ezer pótlólagos halálesetet okoz, 11 millió esetében ez több mint százezer haláleset.[12] Ez alsó becslés, mert nem veszi figyelembe az ellátórendszer minőségének a romlását és annak a benne maradókra gyakorolt negatív hatásait. Ezt mértékadó közgazdászok, beleértve Lawrence Summers volt pénzügyminisztert brutálisnak tartják a világ legnagyobb gazdag országában. A társadalombiztosítás és a Medicare alapjainak a pénzügyi forrásai 2032-ig

kimerülnek, ezért vagy csökkenteni kell a járandóságokat, vagy nőni fog az államháztartási hiány.[13] Az adóintézkedések sokkal kedvezőtlenebbül érintik a kiskeresetűeket, mint a gazdagokat: a legszegényebb 30 százalék helyzete romlik, a leggazdagabb 10 százalék adózás és transzferek utáni jövedelme pedig 2,3 százalékkal emelkedik; következésképpen tovább nőnek a jövedelmi különbségek. A törvény egyébként aránytalanul nagy mértékben sújtja a Trump jelentős támogatói közé tartozó szegényebb rétegeket. Hogyan fognak erre reagálni Trump hívei a 2026. évi időközi kongresszusi választásokon, illetve a 2028. évi elnökválasztáson?

Környezeti hatásaként a zöld átmenet blokkolása nyomán 2030-ig 500 millió tonnával fog nőni az USA szén-dioxid-kibocsátása, ami 10 százalékkal több, mint ami a törvény nélkül lett volna. Mindez a társadalmi, a környezeti és a fiskális *fenntarthatósággal* kapcsolatban vet fel kérdéseket.

Republikánus körökben azzal számolnak, hogy a deficitet mérsékelhetik a növekvő vámbevételek, illetve a gazdasági növekedés gyorsulása. 2024-ben a 4,9 ezer milliárd dollárnyi költségvetési bevételből 100 milliárd dollár származott vámokból. Peter Navarro szerint a következő tíz évben évi 600 milliárd dollár bevétel folyhat be ebből a forrásból. Ez leegyszerűsített számítás, a 3,3 ezer milliárd dollár import 20 százaléka, a valóságos folyamatok ennél bonyolultabbak. Megbízhatóbb becslések évi 140-290 milliárd dollárra teszik a vámokból származó bevételt. Ez messze nem fedezné a 200 ezer dollárnál kevesebbet keresők számára előirányzott személyijövedelemadó-eltörlésből 2025-ben 740 milliárd dollárra becsült bevételkiesést (The Economist, 2025i).

A republikánusok az adótörvénytől *a gazdasági növekedés gyorsulását* is várják (a kormány a következő négy évben közel 5 százalékos GDP-dinamikát prognosztizál, 2024-ben az ütem 2,8 százalék volt), amelynek nyomán enyhülnek az adósságterhek, emellett munkahelyek keletkeznek a szegényeknek. Ez a feltételezés nem megalapozott. Egyrészt az adócsökkentésekből kevés stimulus származik (például a beruházásokat ösztönzi, hogy a vállalatok leírhatják az adójukból a kutatás-fejlesztési

ráfordításaikat és gyorsabb értékcsökkenési leírást alkalmazhatnak), a rendelkezések nagy része ugyanis a jelenlegi állapot fenntartását szolgálja. Másrészt az USA-ban közel teljes foglalkoztatás van, és a GDP dinamikája – nemzetközi összehasonlításban is – kedvező volt az utóbbi években. Végül a magasabb vámok is visszafogják a növekedést.

A konjunktúraciklus jelenlegi szakaszában a növekvő államháztartási hiány nem gyorsítja a növekedést, viszont *táplálja az inflációt*, ami irányadó kamatlábának emelésére késztetheti az amerikai jegybank, a Fed vezetését. A hazai és a külföldi piaci szereplők az államadósságot magasabb állampapírpiaci hozamok mellett hajlandók finanszírozni, emiatt nőnek a szövetségi állam finanszírozási költségei. Végül a növekvő deficit kiszorítja a magánberuházásokat. Mindez hátrányosan érinti a gazdasági növekedést.

Közgazdasági szempontól ezért indokolatlan az államháztartási hiány mesterséges duzzasztása. Arról nem is beszélve, hogy ez után az önkéntes fegyverletétel után szűkül a kormány fiskális politikai mozgástere, így nehezebbé válik az előre nem látható feszültségek, válsághelyzetek kezelése. A GDP-arányos államadósság stabilizálásához előbb-utóbb jelentős fiskális kiigazításra lesz szükség, súlyos negatív növekedési és egyéb hatásokkal. A kiigazítás nagyságát a Goldman Sachs amerikai befektetési bank tíz év múlva a GDP 5,5 százalékára becsüli. Konszolidáció nélkül szóba jöhet két, a második világháború után több országban bevált eszköz bevetése: az államadósság elinflálása, illetve a pénzügyi elnyomás (financial repression), amikor az állam a pénzügyi rendszer szabályozásának alakításával és a kamatlábak befolyásolásával mérsékli az adósságterhet a megtakarítók kárára.

Rogoff (2025) szerint a törvény a következő öt évben *költségvetési krízist* eredményezhet. Aggodalomra akkor nincs ok, ha a pénzügyi piacok bíznak abban, hogy az amerikai politikusok prioritásnak tekintik a bel- és külföldi kötvénytulajdonosok kifizetését, és elkerülik a részleges vagy rejtett államcsődöt. Ez azt feltételezi, hogy az országot komoly és kompetens emberek vezetik, akik adott esetben képesek megfelelő intézkedéseket

hozni. Paul Krugman Nobel-emlékdíjas közgazdász szerint ez nem érvényes a Trump által fémjelzett USA-ra, amit egyebek mellett az adótörvény elfogadásának a körülményei (átláthatatlanság, a tények meghamisítása, a képviselők megfélemlítése stb.) alátámasztanak.

Rogoff (2025) szerint a válság, amelyet valamilyen sokk katalizál, akkor üt be, amikor *az adósság magas, és a fiskális politika rugalmatlan*. A következő válság kiváltója és felerősítője a nagy államadósság és rugalmatlan politika közötti egyensúly megbomlása lehet, amelynek vesztese az amerikai gazdaság és a dollár globális státusza. A politikusok nem szoktatták hozzá az amerikai szavazókat az áldozatvállaláshoz, a problémák megoldását hagyományosan a fiskális politikától várták, tekintet nélkül a következményekre. Ezt többé-kevésbé alkalmazni lehetett akkor (2012 és 2021 között), amikor a nominális és a reálkamatlábak alacsony szinten voltak, de egyre kevésbé tartható növekvő kamatlábak esetén, amelyek nyomán fokozódnak az államadósság finanszírozási terhei. Az államháztartás duzzadó hiányát és a növekvő államadósságot magasabb kamatlábak kilátásba helyezésével lehet finanszírozni. A külföldi tőke beáramlásának leállása vagy lassulása nyomán gyengülhet a dollár főbb devizákkal szembeni árfolyama, ami a dollár nemzetközi szerepét gyengíti. A külföldi gazdasági szereplők bizalmának gyengülését és a fokozódó kockázatokat jelzi, hogy Trump hivatalba lépése óta a dollár főbb devizákkal szembeni árfolyama 11 százalékkal gyengült.

A *törvénytervezet 899. cikke*, amely sérti más országok adózási szuverenitását, felhatalmazza a pénzügyminisztert arra, hogy megadóztassa az azokból az országokból származó kamatot, osztalékot, ingatlanból származó jövedelmet, bérleti díjat és egyéb jövedelmeket, amelyek adórendszerét a törvény méltánytalannak (unfair) definiálja. Az adótörvény lehetővé teszi az adókivetést további jogcímeken és újabb országokkal szemben. A törvény elsősorban az amerikai technológiai nagyvállalatok által nyújtott digitális szolgáltatásokat megadóztató országok ellen irányul (Európai Unió, Egyesült Királyság, Kanada, Koreai Köztársaság stb.). Ezeknek az országoknak a nagy-

vállalatai adóparadicsomokban mutatják ki nyereségüket, ami csökkenti az USA adóbevételeit. A törvény készítői ezt a gyakorlatot ezzel a megtorló jellegű adóval (revenge tax) kívánják megakadályozni. A tervezett adókulcs kezdetben 5 százalék, amely évente 5 százalékponttal növekszik, amíg el nem éri a 20 százalékos maximális értéket. Ez a rendelkezés alacsonyabb hozamot eredményez a fejlett országok nyugdíjalapjai, kormányai és magánbefektetői számára, ezáltal gyengíti az USA tőkevonzó képességét (The Economist, 2025b).

A törvénytervezet külön cikke *3,5 százalékos adóval sújtaná az USA-ból nem magánszemélyeknek történő átutalásokat.* Ez a kifelé irányuló tőkemozgások korlátozásának miniatűr változata. A probléma súlyát jelzi, hogy külföldiek kezében 62 ezer milliárd dollár (származtatott ügyletekkel együtt) értékű pénzügyi eszköz van, az amerikaiaknál csak 36 ezer milliárd dollárnyi. Az amerikai államadósság egyharmada (9 ezer milliárd dollár) szintén külföldieknél található. Ha a törvény felmentést ad az állampapírok adóztatása alól (ez még nincs eldöntve), akkor is fennmarad a bizonytalanság, hogy a jogszabályokat bármikor megváltoztathatják. Az átutalási adó a közép-amerikai országokat (Guatemala, El Salvador, Honduras) érintené a legkedvezőtlenebbül, ezek GNI-jének 0,17-1 százaléka származik külföldi, főleg az USA-ból származó átutalásokból. A tőkejövedelmek és az átutalások megadóztatása gyengíti az USA tőkevonzási képességét. Egy esetleges tőkemenekülés megrendítheti a részvény- és az állampapírpiacot. Ha nem is lesz tőkemenekülés, akkor is megáll az USA-ba irányuló tőkebeáramlás, ami nehezíti az amerikai állam és az üzleti szektor tőkéhez jutását.

Az OBBBA-tervezet 899. cikke csaknem példa nélküli *adóprotekcionizmust* tükröz, a külföldi tőkével szembeni ellenséges álláspontot üzen, politikai célok érvényesítésének eszköze, mert felhasználható más országok kormányaitól a Trump által definiált engedmények kikényszerítésére (The Economist, 2025b). Hatására az USA-ban való tőkebefektetés kockázatossá válik. Ez a fajta *tőkeprotekcionizmus* a világ többi részének is igen hátrányos. Így meg fogja sínyleni a globális részvénypiac, amelynek kapitalizációjában az USA aránya 60 százalék. A törvény gátolja Trump azon elképzelésének a megvalósítását, hogy a külföldiek termelési telephelyeket hozzanak létre az USA-ban. Ezek a cégek ugyanis adó megfizetése mellett utalhatnak pénzt a székhely országukba. Részben a jelzett súlyos következmények miatt, részben a G7-országokkal kötött kompromisszum eredményeként a 899. cikk kikerült a kongresszus által elfogadott törvényből. Ennek ellenére a tervezett paragrafus áttekintése bepillantást engedett a Trump-kormány gondolkodásába. A fiskális és az adópolitika szorosan összefügg a vámpolitikával. Az utóbbit tárgyalja a következő rész.

VÁMPOLITIKA

Donald Trump gazdasági nézeteinek középpontjában a vámok állnak, mert megfigyelők szerint közgazdasági ismeretei jórészt a vámokra korlátozódnak. Első elnöksége idején jelentős mértékben megemelte a Kínából származó áruk vámtarifáit, amelyeket a Biden-kormány is érintetlenül hagyott.

A legutóbbi választási kampányban Trump több olyan célt jelölt meg, amelyet vámok alkalmazásával kívánt elérni. Ilyen volt az USA külkereskedelmimérleg-hiányának csökkentése, a határok biztonságának javítása és a szövetségi államháztartás bevételeinek gyarapítása, amellyel az adócsökkentéseknek kívánt megágyazni. A gyakorlatban ezek a célok folyamatosan változtak, időnként újabbak jelentek meg, így például Kína megszelídítése, a de-dollarizációs folyamat (a dollár mint fizetőeszköz nemzetközi szerepének csökkenése) megállítása, az azokkal az országokkal szembeni fellépés, amelyek ki kívántak válni a dollárövezetből, a hazai feldolgozóipari munkahelyek bővítése, stb. A következő rész a koncepcionális hátteret világítja meg, majd az elképzelések gyakorlatba való átültetését tekinti át.

Koncepcionális háttér és gazdasági gyakorlat

Általános szabályként vámok és adók bevezetésére az amerikai törvényhozás jogosult. Ezt Trump saját hatáskörben a 14257. elnöki rendelettel kerülte meg, amelyben az amerikai külkereskedelmi mérleg nagymértékű és tartós hiányára hivatkozva *országos szükségállapotot* rendelt el. A viszonossági vámok kivetéséről intézkedő elnöki rendeletben Trump a *nagy és tartós amerikai deficitet* a bilaterális kereskedelmi kapcsolatokban fennálló kölcsönösség hiányával, a partnerországok tisztességtelen kereskedelempolitikai gyakorlatával magyarázta.

A *viszonossági vám* eredetileg azt jelentette, hogy az alacsonyabb amerikai vámtarifákat a partnerországok magasabb vámjainak szintjére hozzák fel. Ennek értelmében például az EU-ból származó autók vámját 2,5-ről az Unióban az amerikai autókra érvényes 10 százalékra kellene emelni. (Erre elvileg logikus válasz lett volna az EU részéről az, hogy kölcsönösen töröljék el a járművekre vonatkozó vámokat. Más kérdés, hogy erre miként reagált volna az uniós járműipar.) Az amerikai vámemelés azonban technikailag aligha kivitelezhető, mert minden partnerország viszonylatában külön kellett volna megállapítani a vámokat, termékek tízezreire.

A *gyakorlatban* a Trump-adminisztráció *viszonossági vámokon* (reciprocal tariffs) azokat a vámokat érti, amelyek lehetővé teszik az USA és partnerországai közötti árukereskedelem kiegyensúlyozását, azaz az USA bilaterális külkereskedelmimérleg-hiányának a megszüntetését. Az alkalmazott képlet szerint a vám nulla százalék azokkal az országokkal szemben, amelyeknek nincs többletük az USA-val és 100 százalék azokkal szemben, amelyek csak exportálnak az USA-ba anélkül, hogy importálnának tőle. A gyakorlatban az USA adott partnerországgal szembeni áruforgalmi hiányát elosztják a szóban forgó ország USA-ba irányuló kivitelével, majd az eredményt megfelezik. Egy számpélda: a Kínával szembeni deficit 2024-ben 295 milliárd dollár volt, az USA-ba irányuló kínai export 440 milliárd dollár, azaz a többlet a kínai export 67 százaléka. Ennek a fele, azaz 34 százalék a viszonossági vám. Maga a rendszer azonban

nem konzisztens, mert az amerikai mérlegtöbblet ellenére az amerikai adminisztráció fenn kívánta tartani a 10 százalékos alapvámot az Egyesült Királyságból származó bevitelre. Talán a két ország között 2025. május 8-án aláírt, kevés konkrétumot tartalmazó kereskedelmi megállapodás (trade deal) szelleme áll a legközelebb a viszonossági vám Trump-féle értelmezéséhez.

Trump megközelítése mögött az a feltételezés húzódik meg, hogy az USA tartósan fennálló *külkereskedelmimérleg-hiánya* döntően *vám- és nem vámjellegű* (tisztességtelen kereskedelemi gyakorlatok stb.) *tényezőkre* vezethető vissza, amelyek megakadályozzák az áruforgalom kiegyensúlyozását. Mivel a vámok az importált termékek árát emelik, ezért a kereslet lanyhulása nyomán közvetlenül csökken a bevitel, ennek hatására a deficit mérséklődik. E gondolatmenet alapján Trump és csapata a viszonossági vámok bevezetésétől idővel az USA külkereskedelmimérleg-hiányának a csökkenését, majd megszűnését várja. Ezt a feltételezést hivatott igazolni az USA kereskedelmi képviselője irodájának az indoklása, amely az importáraknak a vámok hatására bekövetkező változását, illetve annak az import mennyiségére gyakorolt hatását mutatta be.

A hivatalos álláspont szerint a tartós külkereskedelmimérleg-hiányra és a mögötte meghúzódó okokra vezethető vissza 1997 óta több mint 90 ezer gyár bezárása és több mint 6,6 millió feldolgozóipari munkahely megszűnése az USA-ban (az utóbbi a foglalkoztatási csúcshoz képest több mint egyharmados visszaesés). Peter Navarro elnöki tanácsadó szerint *a külkereskedelmi mérleg deficitje veszélyezteti a nemzetbiztonságot,* mert az USA növekvő mértékben függ a külső adósságtól és az azt finanszírozó külföldi befektetésektől. Ezt a gondolatmenetet cáfolja Németország esete, ahol a külkereskedelem tartós többlete ellenére csökkent a feldolgozóipari foglalkoztatottak száma. Hazai cáfolat: Trump előző elnöki ciklusában az acéltermékekre kivetett vámok hatására sem nőtt az acélipari termelés és foglalkoztatás az USA-ban.

A vámok meghatározásához használt képlet figyelmen kívül hagyja a partnerországok vámtarifáit, ehelyett egyoldalúan a külkereskedelmi mérleg egyenlegére koncentrál. Ebből sok

furcsaság adódik. Így például annak ellenére, hogy a hatályos szabadkereskedelmi megállapodás értelmében a két ország közötti áruforgalom vámmentes, a *Koreai Köztársaság* amerikai exportját 25 százalékos vámmal kívánták sújtani. A Kereskedelmi Világszervezet által elismert, Kínától elkülönült önálló vámterületet alkotó *Hongkong* sem tart érvényben vámot az USA-ból származó importra, az ismertetett képlet szerint amerikai exportjára mégis több mint 100 százalékos vámot kell kivetni. *Svájc* importvámjainak nagysága elhanyagolható, mégis a képlet szerint 32 százalékos vámnak kellene terhelnie áruit az USA-ban. Mindössze 234 millió dolláros többlete miatt *Lesothóra* 50 százalékos viszonossági vámtarifa várna.

Hivatalba lépése után Trump az USA majdnem minden partnerországból származó importjára vámot vetett ki valamilyen indokkal, mértéke azonban nem feltétlenül egyezett meg azokkal a számokkal, amelyek a fenti képletből adódnak. A *Kanadából és Mexikóból* érkező importárukra mindaddig kíván magas vámtarifát fenntartani, amíg meg nem szűnik Mexikóból az illegális bevándorlók, illetve a két országból a kábítószernek minősített és az erre visszavezethető halálozások növekvő számáért felelős fentanil[14] beáramlása az USA-ba. (Ez a szintetikus vegyület a magyar gyógyszerkönyv szerint is az igen erős, kábító hatású fájdalomcsillapítók csoportjába tartozik.) A *Kínából* származó importra vonatkozó vámok emelésével is fenyegetőzött, ha az ország nem szigorítja a gyógyszeralapanyagok kiviteli szabályozását. Trump szerint Kína olyan vegyi anyagok és elővegyületek fő mexikói szállítója, amelyekből a drogkartellek a fentanilt előállítják, és az USA-ba juttatják. Az amerikai vádakat a kínai kormány tagadta. Trump a *közép-amerikai országokat* is megfenyegette vámemelésekkel, ha azok nem fogadják be az USA-ból kitoloncolt illegális bevándorlókat.

A hivatalba lépése óta eltelt időszakban Trump által bevezetett és visszavont vagy módosított vámok áttekintése szétfeszítené e tanulmány tartalmi és terjedelmi kereteit. Ezek közül mérete és globális hatásai miatt Trump 2025. április 2-i döntésével célszerű foglalkozni. Ezen a napon Trump az 1930. évi Smoot–Hawley-féle vámtörvény óta legnagyobb mértékű vámemeléseket jelentette be. A lépés jelentőségét kiemelve Trump ezt a napot liberation dayként említette, amely a szótár szerint egyaránt jelenthet felszabadítási és fel- vagy megszabadulási napot. Április 5-i hatállyal az USA-ba importált minden termékre 10 százalékos, április 9-i hatállyal 57 országra 50 százalékot is elérő vámot vetett ki attól függően, hogy mekkora az USA külkereskedelmi mérlegének hiánya az adott országgal szemben.

Az elnöki döntések nyomán az átlagos vámszínvonal 15,6 százalék, a beiktatása előtti időszak szintjének több mint hatszorosa, az *effektív amerikai vám* (a vámbevételek értéke osztva az import értékével) 2025 januárja és áprilisa között 2,5-ről 27 százalékra emelkedett, majd Trump visszakozása nyomán június 17-én 15,8 százalékot tett ki.[15] Ez az 1930-as évekéhez hasonló szint.

Ez a mérték akkor elmélyítette a válságot az USA-ban, és különböző áttételeken keresztül a világ többi részében is. Azóta az amerikai import többszörösére nőtt, bonyolult globális termelési hálózatok jöttek létre, így ugyanannak az effektív vámszintnek a romboló hatása ma sokkal nagyobb. Nem véletlenül hasonlították a *Financial Times* újságírói a felszabadítási/felszabadulási napot a Nixon-sokkhoz: az akkori elnök 1971. augusztus 15-én bejelentett új gazdaságpolitikája jegyében 10 százalékos importvámot vezetett be, és felfüggesztette a dollár aranyra váltását (Wigglewsorth et al., 2025). Ez új korszak kezdetét jelezte a nemzetközi pénzügyekben. A *The Economist* (2025h) vezércikkének címe Pusztítási nap (Ruination day). Döntésével Trump tíz nap alatt átmenetileg káoszba és bizonytalanságba taszította az USA-t és a világot.

A bejelentett vámtarifák nemcsak az USA-ban, hanem a világ többi részén is jelentős kárt okoznak a háztartásoknak, valamint az üzleti és a pénzügyi szférának, különösen akkor, ha tartósan fennmaradnak. Nem véletlenül nevezték sokan a döntést az amerikai gazdaságtörténet eddig nem látott mértékű öncsonkításának (self-harm). Az elnök bejelentésének hatására egyszerre bolydult fel a részvény-, az állampapír- és a devizapiac; ilyen együttállás eddig ritkán fordult elő. Így az egyik legnagyobb merítésű részvényindex, az S&P 500 április 2. és 8.

között 12 százalékot esett, a mérvadó tízéves állampapír (Treasury Note) hozama április 2. és 11. között 4,5-ről majdnem 5 százalékra emelkedett. Az utóbbi közel negyedszázadban nem volt példa ilyen mértékű hozamemelkedésre gyakorlatilag 48 órán belül. Azóta volt korrekció, az S&P részvényindex értéke visszatért a csúcsra, az állampapírpiaci hozam is csökkent, de továbbra is magasan van. A dollár a főbb devizákkal (euró, japán jen, font sterling, kanadai dollár, svéd korona és svájci frank) szembeni árfolyamát kifejező dollárindex 10 százalék körüli esése az amerikai deviza jelentős gyengülését jelezte. A dollár továbbra is gyenge a főbb devizákkal szemben. A heves piaci reakciókat látva Trump az április 2-án bejelentett vámok hatálybalépését július 9-ig elhalasztotta. A korrekció ellenére a befektetők továbbra is tartanak a bejelentett vámemelések súlyos negatív gazdasági és pénzügyi hatásaitól.

A Trump-féle vámpolitika értékelése és következményei

A vámokkal kapcsolatos hivatalos amerikai magyarázatok sok szempontból, sokféleképpen cáfolhatók. Az USA 2024. évi 918 milliárd dolláros *árukereskedelmi hiányával* szemben 293 milliárd dolláros *szolgáltatáskereskedelmi többlet* állt. (A szufficit az USA komparatív – más országokkal szembeni – előnyére utal a szolgáltatások nemzetközi kereskedelmében.) Az e két tételt is magában foglaló, a külgazdasági egyensúlyviszonyokat tükröző folyó *fizetési mérleg hiánya* ennek alapján viszont csak 625 milliárd dollár. Az USA szolgáltatáskereskedelmi többletéről Trump nem vesz tudomást, ennek figyelembevételével a helyzet messze nem annyira súlyos, mint ahogyan gondolja. Ráadásul a szolgáltatásexport nemzetgazdasági jelentősége folyamatosan növekszik nemcsak az USA-ban, hanem világszerte. A folyó fizetési mérleg hiánya 2024-ben az amerikai GDP 2,1 százalékát tette ki, a külkereskedelmi deficit a 3,1 százalékát. Az amerikai reálgazdasági szféra világgazdasági nyitottsága nemzetközi összehasonlításban alacsony, az áru- és szolgáltatásexport 2024-ben a GDP 11 százaléka, az import 14 százaléka volt. Ezek a viszonylag szerény nemzetgazdasági súlyok nem indokolják a Trump által a külső egyensúlynak és az importnak tulajdonított jelentőséget.

A külkereskedelmi mérleg hiányának abszolutizálása önmagában is elősegítheti a *protekcionizmus erősödését* és a kereskedelmi háborúkat a világgazdaságban. Mary Lovely, a Peterson Institute szakértője szerint *a külkereskedelmimérleg-hiány se nem rossz, se nem jó*, hanem átváltásokat (trade-offs) tartalmaz: az adott esetben az amerikai gazdaság profitál a külföldi árukból és befektetésekből még akkor is, amikor a magas hiány növeli a külső adósságot, és hozzájárul bizonyos munkahelyek megszűnéséhez. Milton Friedman közgazdasági Nobel-emlékdíjas közgazdász szerint a külkereskedelmi mérleg deficitje azt jelenti, hogy *a szóban forgó ország kevesebb áruért több árut kap*, ami a gazdasági teljesítményhez képest nagyobb belföldi fogyasztást tesz lehetővé. A külkereskedelmi mérleg hiányának semmi köze a feldolgozóipari termeléshez, a foglalkoztatottsághoz és a munkabérekhez, megszüntetése nem okoz semmiféle javulást az amerikai háztartások életszínvonalában és életkörülményeiben.

Minden közgazdaságtan tankönyv makroökonómiai része szerint egy ország külkereskedelmi, illetve folyó fizetési mérlegének egyenlege *a belföldi megtakarítások és beruházások közötti különbséget* tükrözi. Az amerikai deficit legfőbb oka a beruházáshoz képest alacsony megtakarítás. Ezen a vámok nem segítenek, a hiány mérsékléséhez vagy a beruházásokat kellene csökkenteni (ami a GDP növekedési ütemének mérséklődését eredményezheti), vagy a megtakarításokat növelni.

Adott esetben legitim indok lehet korlátozott mértékű vámok célzott kivetése nemzetbiztonsági megfontolásokból vagy más országok által kivetett kereskedelmi akadályok leépítésére hivatott tárgyalásokon. A tapasztalatok alapján az átmenetinek szánt vámok gyakran tartóssá válnak, azaz akkor is érvényben maradnak, amikor már nem indokolt. A mérsékelt vámtarifák nem érik el a kívánt célt, azaz az USA feldolgozóipari bázisának a növelését.

A tartósan magas tarifákra épülő protekcionista vámpolitika viszont figyelmen kívül hagyja a *komparatív előnyök elméletét.*

A klasszikus polgári közgazdaságtan képviselője, David Ricardo nevéhez fűződő teória szerint a szabad nemzetközi kereskedelem növeli a nemzetek gazdagságát. A rendelkezésre álló áruk és szolgáltatások mennyisége az egymással kereskedő országokban nő, ha az egyes országok azokra a termékekre szakosodnak, amelyek körében relatív előnyei vannak. Ha mindegyik ország olyan javakat importál, amelyek hazai termelése kevésbé hatékony, akkor az összes kibocsátás nagyobb lesz, az érintettek gazdagabbak lesznek, mintha mindegyik ország maga termelt volna meg mindent. Ez tehát egy kölcsönösen előnyös win-win helyzet vagy pozitív összegű játék, amikor mindegyik ország profitál a nemzetközi kereskedelemből. Trump azonban csak a zéróösszegű játszmákat ismeri és fogadja el, amikor az egyik résztvevő nyeresége a másik vesztesége és fordítva.

Malkiel (2025) *a kanadai alumíniumtermelés és az amerikai gabonatermesztés* példáján érzékelteti mindezt. Környezetbarát és megújuló vízi energiájára támaszkodva Kanada komparatív (sőt abszolút) előnyben van az USA-val szemben az energiaigényes alumíniumtermelésben. A hatékonyság maximálásával egyenértékű, ha Kanada alumíniumot exportál az USA-ba, és gabonát importál onnan. Addig működött ez a modell, ameddig Trump büntetővámjai el nem tüntették ezeket a kölcsönös előnyöket. Az USA ugyan helyettesíteni tudná a kanadai alumíniumimportot, de 7-10 év kell a szükséges kapacitás kiépítésére, több milliárd dollár beruházás mellett. Kérdéses, hogy az amerikai energetikai rendszer el tudná-e látni villamos energiával a felépülő alumíniumipart. A liberalizált kereskedelem negatív hatásait oktatással, átképzéssel, a regionális mobilitás előmozdításával lehet és kell ellensúlyozni.

A *megtakarítási/beruházási rátát* a kereskedelempolitikától függetlenül sok tényező befolyásolja. Egy, a témára vonatkozó elemzésből vett példa szerint egy texasi nem konvencionális földgázlelőhely (palagáz) felfedezése javítja az amerikai gazdasági szereplők várakozásait és kilátásait, ennek nyomán nő a fogyasztás, csökken a megtakarítás, fokozódik a külkereskedelmi mérleg hiánya. Ha a lelőhely kiaknázása makrogazdasági hatásokkal is jár, azaz emelkedik a beruházási ráta, akkor a külkereskedelmi hiány tovább növekszik. A Trump által elfogadott viszonosságivám-képlet nem tudja kezelni az ehhez hasonló, az amerikai gazdaság számára pozitív fejleményeket (Wei, 2025).

Az adminisztráció álláspontja szerint a vámok által előidézett *többletköltségnek* mindössze egynegyedét viselik a fogyasztók. Ezzel szemben tanulmányok garmadája igazolja, hogy a vámokat végső soron a fogyasztók fizetik meg. Az eredmény az infláció gyorsulása, adott esetben bizonyos termékek eltűnése az üzletekből, ha a magasabb vámok hatására megszűnik az import.

Könnyű belátni, hogy a multilaterizált globális világban a *bilaterális áruforgalmi egyenlegeknek* nincs értelmük. A termelési és az exportszerkezet eltérése miatt a kétoldalú külkereskedelem egyensúlya inkább kivétel, mint szabály. (Egy háztartás pénzügyi mérlege is egyensúlyban lehet annak ellenére, hogy egyes gazdasági szereplőknek tartozik.) A deficit nem elsősorban a vámokra és a tisztességtelen eszközök alkalmazására (árfolyam-manipuláció, a kivitel állami támogatása, nem vámjellegű akadályok stb.) vezethető vissza, hanem a komparatív előnyökre és a multilaterális kapcsolatrendszerekre. Egy ország külkereskedelmi mérlege lehet deficites például a kőolajtermelő országokkal szemben, ha nincs elegendő hazai termelés, ezt azonban ellensúlyozhatja más relációk többlete. Ráadásul a globalizáció fénykorában (1980 és 2008 között) *globális értékláncok* bonyolult és sérülékeny hálózata alakult ki. Az ezekbe való legkisebb beavatkozás (például vámemelések révén) mélyreható tovagyűrűző hatásokat vált ki a nemzetközi kereskedelemben és a globális értékláncokat alkotó országokban.

A vámképzési képlet figyelmen kívül hagyja továbbá a *devizaárfolyam változásának és a vámoknak az amerikai exportra gyakorolt negatív hatását*. A partnerországok megtorló vámjai nélkül is csökkenhet az amerikai kivitel, mert a megemelt vámok ösztönzik a korábban nem versenyképes vállalatok expanzióját, amely a versenyképesebb, elsősorban az exportszektorban működő cégektől térítheti el a munkaerőt és a tőkét. Következésképpen az import vámemelés által előidézett csökkenése az amerikai export visszaesésével is járhat. A Trump ál-

tal kivetett vámok tehát a külkereskedelmimérleg-hiány helyett az exportot és az importot csökkentik. A deficitet az importot megakadályozó magas – 500 százalékos – (prohibitív) vámok szüntetnék meg, ráadásul az egész külkereskedelemmel együtt. Erre Észak-Korea a legjobb példa (Wei, 2025). Nem éppen vonzó perspektíva az amerikaiak számára.

A feldolgozóipar magas vámokon és importhelyettesítésen alapuló *revitalizációja* elméletileg és gyakorlatilag is hibás koncepció. A feldolgozóipari munkahelyek számának növelését fékezi az automatizáció. Világméretekben a feldolgozóipari foglalkoztatottak száma 20 millióval (6 százalékkal) kevesebb jelenleg, mint 2013-ban volt, miközben a kibocsátás 5 százalékkal nőtt (The Economist, 2025e). A létrejövő új munkahelyeken is jobbára technikusokat és mérnököket alkalmaznak, kevesebb mint egyharmad a magasabb szakképzettség nélküliek aránya. Az USA kereskedelmimérleg-hiányának leépítéséhez szükséges ipari kapacitások hazahozatala nyomán keletkező új munkahelyek is 1 százalékkal bővítenék a feldolgozóipari foglalkoztatottságot (The Economist, 2025e). Mivel a feldolgozóiparban alacsonyabb a termelékenység növekedési üteme, mint a szolgáltatószférában, ezért a munkabérek is lassabban emelkednek. Nemzetközi tapasztalatok alapján a feldolgozóipar a gazdasági növekedés ütemét sem képes gyorsítani.

Nem mellékesen a magas amerikai vámok ösztönzik a *csempészetet*, ennek mellékhatásaként a *szervezett bűnözés* táptalaját adják. A hazai üzleti vállalkozások nagy része a megemelt vámok előtti árak mellett versenyképes. Költség- és árversenyképességüket várhatóan a legkülönbözőbb – nem törvényes – eszközökkel (termékek átcímkézése, hamis vámárunyilatkozatok, a kikötői ellenőrzés kijátszása, stb. – kívánják megőrizni. Ezzel valószínűleg Trump is tisztában van, de a csempészet jó ürügy a más kormányokkal szembeni nyomásgyakorlásra (Saviano, 2025). A rendszer az érintettek lobbitevékenységét is mozgósítja, ami torzítja a piaci viszonyokat.

A Trump-féle protekcionista kereskedelempolitika leglényegesebb következménye az amerikai adminisztrációba, tágabb értelemben az intézményekbe vetett *bizalom megrendülése* és az állandósított *bizonytalanság*. Az általa létrehozni kívánt bilaterális külkereskedelmi rendszerben, amely felé Trump megtette az első lépéseket, az USA-val kötött megállapodásokat az elnök bármikor átírhatja, a vámokat emelheti vagy csökkentheti. Az eredmény nagyobb bizonytalanság és kevesebb beruházás az USA-ban, de világszerte is. Trump kiiktatta vagy marginalizálta a nemzetközi kereskedelmet stabilizáló intézményeket és normákat. Megbízható keretek nélkül nem lehet hosszabb távra tervezni, gyakran még rövid távra sem. Mindez végső soron a gazdasági növekedési ütem lassulását eredményezheti. Ez a rész az USA szempontjából értékelte Trump vámpolitikáját. Az amerikai intézkedésekre azonban reagálnak a célba vett országok, ezeket a válaszokat is érdemes elemezni.

Néhány ország reakciója

Az USA partnerországai különféleképpen reagáltak Trump vámintézkedéseire. Ez a rész a két legnagyobb gazdasági entitás: az Európai Unió és Kína reagálását tekinti át röviden.

EURÓPAI UNIÓ[16]

Donald Trump április 2-án 20 százalékos vámot jelentett be az *Európai Unióból* származó amerikai importra. Ezt a tarifát később megfelezte, hatálybalépését pedig 90 napra, július 9-ig elhalasztotta. Ez idő alatt tárgyalásokat irányzott elő az EU-val. Ugyanakkor fenntartotta az acélra, az alumíniumra és az autóalkatrészekre kirótt 25 százalékos vámot, és tarifaemelést tervezett a gyógyszerekre, a félvezetőkre és más árukra. Közben május 23-án 50 százalékos vám kivetését irányozta elő június 1-től az EU-ból származó importra – arra hivatkozott, hogy az EU nem tett eleget a követeléseinek, és az ezekről folytatott tárgyalások sem vezettek eredményre. Az Ursula von der Leyen bizottsági elnökkel történt megbeszélése után május 25-én július 9-ig halasztotta az 50 százalékos (büntető)tarifa bevezetését

(amely egyébként megbénítaná a transzatlanti kereskedelmet), ezzel több időt szándékozott hagyni a tárgyalásokra. Az amerikai vámok 380 milliárd dollár értékű árura vonatkoznak, ami az USA-ba irányuló kivitel 70 százaléka.

Ami a lépések indoklását illeti, az EU-t Trump Social Truth elnevezésű internetes platformján „a kereskedelmi akadályok, a hozzáadottérték-adó, a nevetséges vállalati büntetések, a nem monetáris jellegű kereskedelmi akadályok, a pénzügyi manipulációk és az amerikai vállalatok elleni tisztességtelen és megalapozatlan jogi eljárások" miatt támadta. Azt szeretné, ha az integrációs intézmények addig csökkentenék az EU-ból származó amerikai importra rakódó terheket, ameddig el nem tűnik az USA 2024-ben 192 milliárd eurós külkereskedelmimérleg-hiánya. Az amerikai kormány az uniós élelmiszer- és termékstandardokat protekcionistának tartja, ennek orvoslása végett is követel az EU-tól egyoldalú vámcsökkentéseket.

Uniós tisztségviselők nem értik, hogy miért kellene az EU-nak egyoldalú engedményeket tennie. Mindössze egy százalékpont a különbség az USA és az EU átlagos vámszintjében, az uniós hozzáadottérték-adó pedig, amely egyébként nem az importra vonatkozik, többé-kevésbé megfelel az amerikai forgalmi adónak. Miért engedélyezze az EU az USA-nak az olyan piaci szegmentumokra való belépést, ahol más országok nem élveznek ilyen előnyt? Ez egyébként is sértené a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szabályait (The Economist, 2025k).

Az EU válaszadási lehetőségeinek bemutatása előtt célszerű áttekinteni a Trump-féle intézkedések gazdasági hatásait függetlenül attól, hogy végül is mekkora lesz a megemelt tarifa. Az USA az EU legnagyobb exportpiaca, 2024-ben 20,6 százalékos részesedéssel, és Kína után a második legnagyobb importforrása 13,7 százalékos relatív súllyal. Ebből a kapcsolatok aszimmetriájára utaló két számból valóban levonható az a Trump által is vélt következtetés, hogy egy vámháború hátrányosabban érintené az Európai Uniót, mint az USA-t. Ettől függetlenül mindkét fél súlyos károkat tud okozni a másiknak.

Az EU-val szembeni amerikai külkereskedelmi mérleg hiánya 2023-ban 157 milliárd dollár volt, amit a szolgáltatáskereskedelem 109 milliárd dolláros amerikai többlete ellensúlyozott. Így az áru- és szolgáltatáskereskedelem összevont amerikai mérleghiánya mindössze 48 milliárd dollárt tett ki, amely nemzetgazdasági szinten nagyon csekély (kerekítési hiba). A legnagyobb uniós exportőrök közé Németország, Franciaország, Olaszország és Írország tartozik, ezeket az országokat érintenék a legsúlyosabban az amerikai protekcionista intézkedések.

Az uniós kivitel legnagyobb tételét a gépek és járművek (2024-ben 210 milliárd euró) alkotják, majd a vegyi anyagok (160 milliárd euró, ebből 80 milliárd euró a gyógyszer) és az élelmiszer és ital (25 milliárd euró) árucsoport következik. A megnövelt amerikai vámok ezeket a kivitel háromnegyedére rúgó termékcsoportokat, illetve az őket előállító iparágakat sújtanák a legnagyobb mértékben. Trump a különbségekre támaszkodva meg akarja osztani az EU-t, de az erőszakosságával valószínűleg az ellenkezőjét éri el. Mindenesetre a vélt vagy tényleges nemzeti érdekeikre való hivatkozással Írország és Olaszország ellenezte az USA-val szembeni erős uniós ellenintézkedéseket. Modellszámítások szerint az áprilisi 20 százalékos vám 0,2 százalékot, a legutóbbi 50 százalékos tarifa 0,5 százalékot venne el rövid távon az uniós GDP-ből, az amerikaiból még többet (akár 1,5 százalékot). Más számítások ezektől eltérő eredményre vezettek. Ez makrogazdasági szinten rövid távon csekély hatás, annál jobban sújtja viszont az amerikai rendeltetésű kivitelre nagymértékben ráutalt országokat (főként Írországot) és az említett iparágakat (Foster et al., 2025).

Az USA-val szembeni vámháború arra is ráirányította a figyelmet, hogy sok ország profitál az EU-tagságból. A közös kereskedelempolitikából adódóan ugyanis ugyanazok az amerikai vámok vonatkoznak minden tagországra. (Robert Fico szlovák kormányfő március végén mégis tárgyalt Trumppal bilaterális vámokról, amivel megsértette a közös vámpolitika szabályait, és kivívta Ursula von der Leyen bizottsági elnök rosszallását.) Egységes közösségi fellépés nélkül a *The Economist* számításai szerint a Trump által április 2-án bejelentett, a külkereskedelmimérleg-deficitet alapul vevő intézkedések szerint például Szlovákiának csaknem 50 százalékos, Írországnak több mint 40

százalékos, Magyarországnak közel 40 százalékos hipotetikus tarifával kellene szembenéznie (The Economist, 2025k). Ilyen feltételek között elkerülhetetlenek lennének a tagállamok közötti – már most is látens – konfliktusok.

A vámemelés gyógyszerhiányhoz vezethet mind az USA-ban, mind az EU-ban. A gyógyszerekre nem terjedt ki az áprilisi vámemelés, de Trump vizsgálatot rendelt el arról, milyen nemzetbiztonsági hatásokkal jár a külföldi termelésre való nagymértékű támaszkodás. A vizsgálat eredményével indokolhatja vámok kiszabását. A repülőgépipar az 1979 óta fennálló vámmentességért lobbizik. A Boeing és az Airbus a világ különböző részeiről importál alkatrészeket és részegységeket. Sokáig azt remélték az EU-ban, hogy meg tudnak állapodni Trumppal a közúti járművekről, miután az USA legutóbb 10 százalékos vámban állapodott meg az Egyesült Királyságból származó import esetében. Jelenleg az EU 10 százalékos tarifát tart érvényben az USA 2,5 százalékos vámjával szemben. Egyébként szakértők szerint 25 százalékos vámtarifa esetén megszűnik az EU járműkivitele az USA-ba, ezt a pótlólagos költséget az iparág nem tudja kigazdálkodni (Foster, 2025). Itt is megfigyelhető a két entitás közötti aszimmetria: tavaly az EU 758 ezer járművet exportált az USA-ba (csaknem 40 milliárd euró értékben), míg az USA csak 169 ezer autót (7,8 milliárd euró) az EU-ba.

Milyen eszközök állnak az EU rendelkezésére Trump protekcionista intézkedéseinek és egyéb követeléseinek a semlegesítésére vagy ellensúlyozására? Az egyik – elvi – lehetőség az, hogy *az EU aláveti magát Trump igényeinek.* Paul Krugman szerint az EU-nak nem szabad további lényeges engedményeket tennie, mert az amerikai importtal szembeni feltételek most is kedvezők. Bármilyen szimbolikus, de egyébként értelmetlen engedmény megerősítené Trumpot abban a tévhitében, hogy az EU éveken át „rosszul bánt" az USA-val (Krugman, 2025c).

A másik lehetőség a *passzív kivárás* arra számítva, hogy a vámok negatív hatásainak következményeit észlelve az USA-ban (áruhiány a fogyasztásicikk-piacokon, a fogyasztói árak emelkedése, a globális értékláncok zavarai, stb.) Trump visszakozni fog. Ez azért nem járható út, mert egyrészt a kereskedelemben

fennálló aszimmetria miatt a hátrányok előbb mutatkoznak meg az EU-ban, mint az USA-ban, másrészt Trump folytathatja a zsarolást és a kereskedelmi háború kiterjesztését.

A harmadik lehetőség a *tárgyalás az amerikai követelésekről.* Az EU javasolta, hogy a két fél törölje el a vámokat minden ipari termékre és néhány agrártermékre. Ezt a javaslatot Trump azonnal visszautasította, és azt követelte, hogy az EU 350 milliárd dollárért vásároljon fosszilis energiahordozót az USA-tól. Ez megfelel az EU éves energiabevitelének, vagyis a felvetés irreális. A Bizottság felajánlotta, hogy segít rendezni a kínai felesleges kapacitásokat az acél- és a járműiparban, és kész megvitatni a Kínába irányuló technológiaexport korlátozását. A nemzeti digitális adókat és a hozzáadottérték-adót nem kívánja eltörölni, és az amerikai technológiai vállalatok szabályozásán sem kíván enyhíteni.

A negyedik lehetőség a passzív magatartással szemben a határozott megtorlás kilátásba helyezése. Kanada és Kína példája arra utal, hogy ez sikeres lehet, az amerikai elnök ugyanis csak az erőből ért. Trump az Egyesült Királysággal is megállapodott, de ez nem lehet irányadó az EU számára. Más országokkal lassan haladnak a tárgyalásai, nem teljesíti célját: 90 megállapodás megkötése 90 nap alatt. Trump jelezte, hogy keményít az álláspontján, maximális vámokkal fenyegetve azokat az országokat, amelyek nem „jóhiszeműen" tárgyalnak az USA-val (The Economist, 2025l). Az EU a világgazdaság egyik legnagyobb szereplője, s az erős visszacsapására adott piaci reakciók valószínűleg meghátrálásra késztetnék az amerikai elnököt.

Az uniós jogszabályok szerint a közös kereskedelempolitika keretében a megtorló vámok kivetésére a Bizottság jogosult. Ennek a megakadályozásához a tagállamok minősített többségi szavazatára van szükség. Itt tehát egy tagállam vétója nem akadályozhatja meg a döntést. Az erőteljesebb ellenintézkedések, amilyen például a piaci belépés korlátozása, minősített többségi szavazáshoz vannak kötve. Az adópolitika nemzeti hatáskör, tehát a technológiai óriásokat csak a tagállamok jogosultak megadóztatni. A megtorlás stratégiája jegyében az uniós tagállamok jóváhagytak július 14-i hatálybalépéssel maximum 50 százalékos

vámokat, amelyek 21 milliárd euró amerikai importot érintenek; a csomag olyan termékeket foglal magában, mint a kukorica, a búza, a motorkerékpárok és a ruházat. Az Európai Bizottság mérlegelte továbbá egy nagyobb, 95 milliárd euró bevitelre történő vámkivetést (Boeing repülőgépek, járművek és agrártermékek). A legerősebb visszacsapás *a kényszerítés elleni eszköz* (Anti-Coercion Instrument – ACI) bevetése lehet, ami lehetővé teszi az EU számára a nyomást gyakorló országgal szemben a vámokon túlmenő intézkedések meghozatalát. Ilyen lehet bizonyos kulcsfontosságú, mással nem vagy nehezen helyettesíthető termékek amerikai viszonylatú kivitelének blokkolása, illetve amerikai vállalatok uniós piacra való belépésének megtiltása. Ennek az eszköznek az alkalmazása legfeljebb a vámháború kiteljesedése esetén valószínű.

A *szolgáltatásimportot* nem lehet vámokkal terhelni. A vámokkal megegyező hatást vált ki a digitális szolgáltatások megadóztatása. Jellemzően a hirdetésből származó jövedelmek megadóztatásáról van szó, többek között azon cégek esetében, amelyek nem ott mutatják ki a nyereségüket, ahol a tevékenységüket végezték, vagy ahol a nyereségük keletkezett, hanem az alacsony adókulcsú országokban. Ezen a téren talán kialakítható konszenzus. Külön tanulmány tárgya lehet egy ilyen adónak a fogyasztókra, illetve az árazásra gyakorolt hatása.

2025. április 23-án a Bizottság a Meta (korábban Facebook) és az Apple amerikai technológiai nagyvállalatokra 200, illetve 500 millió eurós büntetést szabott ki az *EU digitális piacokról szóló jogszabályának* (Digital Markets Act) megsértése miatt (versenyellenes magatartás). Az Alphabettel (korábban Google) szembeni eljárás hamarosan lezárul. Hasonló fegyver *a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály* (Digital Services Act), amely a káros tartalmak és a dezinformáció megakadályozását célozza. Elon Musk X közösségi platformjával kapcsolatban már használták (The Economist, 2025k). Uniós válaszlépés lehet még az adattárolás és adattovábbítás terén, a „vásárolj európait" bizonyos érzékeny területeken, valamint az amerikai vámok miatt nehéz helyzetbe került vállalatok megsegítése, tagállami és uniós szinten.

Amíg az USA vámokat vezetett be a világ minden országára, addig az EU a világ többi részével ugyanolyan feltételek mellett kereskedik, mint korábban. A Bizottság tavaly decemberben aláírta a szabadkereskedelmi megállapodást a Dél-amerikai Közös Piac (MERCOSUR) országaival, amelyről évek óta tárgyalt, digitális kereskedelmi egyezményt kötött Szingapúrral, kibővítette a Mexikóval meglévő megállapodását, kereskedelmi tárgyalásokat kezdett Kanadával, és felgyorsította az Indiával régóta folyó megbeszéléseket. Ugyanakkor nem tervezi a tizenkét tagú transz-csendes-óceáni stratégiai gazdasági társulási egyezményhez (CPTPP) történő csatlakozást. A Trump-féle vámpolitika hatására az EU közeledett Kínához is. Ennek az előremutató közvetett, átkaroló stratégiának az a kockázata, hogy az amerikai piacról kiszoruló országok áruikat az EU-ban értékesítik, amely nem problémamentes. Trump hazai és nemzetközi szabályokon átgázoló hektikus, a partnerországokkal konfrontálódó intézkedéseihez képest az EU – gyakran kárhoztatott – lassú, de szabályalapú bürokráciája stabilitást és kiszámíthatóságot sugall a turbulens világban.

KÍNA

Trump hivatalba lépésével a világ két legnagyobb országa közötti kapcsolatok sokkal kiszámíthatatlanabbá és restriktívebbé váltak. Az USA a Kínából származó importjára 145 százalékos büntetővámot vetett ki egyrészt a tetemes kínai áruforgalmi-mérleg-többletre, másrészt a kínai kivitel szubvencionálására hivatkozva, amely torzítja a globális kereskedelmet. Kína megtorlásként 125 százalékos vámtarifával sújtotta az általa importált amerikai árukat. Ezeknek a magas büntetővámoknak a fennmaradása a bilaterális kereskedelem megszűnéséhez vezetne. A felek később ezeknek a tarifáknak a mérséklésében egyeztek meg (Wilson, 2025). Az amerikai vámokat 30 százalékra, a kínaiakat 10 százalékra csökkentették. A 30 százalékos vám hatására hosszabb távon kétötödével eshet vissza a kétoldalú kereskedelem. 2024-ben Kína részesedése 7 százalék volt az

USA exportjában, ezzel szemben 13 százalék az importjában. Kanada és Mexikó után Kína az USA harmadik legnagyobb importforrása. Ezen aszimmetria miatt aggregált makrogazdasági szemléletben elvileg Kína a sérülékenyebb fél a bilaterális kereskedelem terén.

Kína a megtorló vámokon túlmenően korlátozta hét kritikus *ritkaföldfém* világméretű kivitelét, ezáltal azt is megakadályozta, hogy az USA kerülő úton jusson hozzá ezekhez az anyagokhoz. A ritkaföldfémeket a csúcstechnológiai iparágakban használják okostelefonok, MR-készülékek, LED- és LCD-képernyők, szélturbinák, elektromos motorok, akkumulátorok gyártásához és az autó-, a védelmi, a repülőgép- és az űriparban.[17]

A ritkaföldfémek termelése és kivitele terén Kína monopolhelyzetben van, az USA ritkaföldfémimportjának 70 százaléka jut rá. Az ellátás elakadása óriási volumenű termelési értéket érint. Ez a szűk keresztmetszet nemcsak az amerikai autóiparban vált rövid időn belül érezhetővé, hanem globális méretekben is. Az ellátási láncok újraszervezése éveket vesz igénybe, ezért rövid távon nem megoldás alternatív kínálati források feltárása. A két ország közötti aszimmetria lényege első megközelítésben az, hogy az USA nagyobb mértékben van ráutalva a kínai ritkaföldfém-szállításokra, mint Kína az USA által exportált csúcstechnológiájú mesterségesintelligencia-félvezetőkre és más hasonló termékekre. (A DeepSeek mesterséges intelligencia megjelenése arra utal, hogy Kína ezen a területen is képes lépést tartani az USA-val.)

A kereskedelmi háborúban kirajzolódó kompromisszum alapja a józan belátáson túlmenően az lehet, hogy Kína nemcsak exportál az USA-ba (alacsony feldolgozottságú) ritkaföldfémeket, hanem importál is onnan magas feldolgozottságú, az elektronikai iparban használt ritkaföldfém-vegyületeket, ráadásul az exportnál kétszer többet. Ez utóbbi kivitelének megtiltásával az USA megbéníthatja a kínai elektronikai ipar termelését (Csáki, 2025). Kína egyébként más lehetőségek közül is választhat, így válaszolhat az amerikai vámokra a renminbi dollárral szembeni árfolyamának a leértékelésével vagy azzal, hogy a piacra viszi a

devizatartalékának oroszlánrészét képező amerikai állampapírok egy részét, stb. Ezek azonban kétélű, kockázatos fegyverek. A jelek szerint a két ország közötti kölcsönös függőség korlátozza a kompromisszumok nélküli, egyoldalú érdekérvényesítést. Trump valószínűleg túlbecsülte az amerikai unilateralizmust, és alulbecsülte Kína alkalmazkodóképességét. A következő rész a Trump-féle gazdaságpolitika végrehajtásának néhány korlátját elemzoi.

VÉGREHAJTÁSI KORLÁTOK ÉS NÉHÁNY GAZDASÁGI KÖVETKEZMÉNY

Kérdés, hogy névértéken kell-e venni Trump radikális ígéreteit, vagy más céljai vannak velük. Eddigi ingatlanbefektetői és politikusi pályafutása és megnyilvánulásai, az üzletkötés (Schwartz–Trump, 2017) és a tranzakcionalista politika iránti vonzalma alapján nagy a valószínűsége annak, hogy eltúlzott követeléseit *tárgyalási alapnak* szánja, azaz az USA számára kedvezőbb pozíciókat eredményező megállapodásokat kíván elérni, elsősorban Kínával, illetve kisebb mértékben az Európai Unióval, Mexikóval és Kanadával. Ebben az esetben radikális követelései már eddig is felpuhultak, illetve a jövőben is enyhülhetnek. A fenyegetéseknek hiteleseknek, végrehajthatóknak és erőseknek kell lenniük, hogy ne kelljen bevetni őket. Vita tárgya, hogy Trump fenyegetései mennyiben felelnek meg ezeknek a követelményeknek.

További kérdés, hogy Trump mit akar, illetve mit tud a *választási ígéreteiből* megvalósítani. Az szinte biztosra vehető, hogy tervei nagy részéről nem fog lemondani, az önmérséklet nem jellemző rá. Mivel az alkotmány rendelkezései szerint harmadszor nem lehet elnök, ezért az újraválasztására sem kell tekintettel lennie. Ugyanakkor azzal is tisztában lehet, hogy radikális változtatásokat az elnöki ciklus elején kell kezdeményezni és végrehajtani. Ettől függetlenül elképzeléseinek megvalósítása több korlátba ütközik, emiatt nem fogja tudni mindegyik választási ígéretét végrehajtani.

Az amerikai elnök – meglehetősen tág jogi határok között – közvetlenül is elrendelheti vámok kivetését, míg az adócsökkentésekhez és a költségvetési kiadások növeléséhez a törvényhozás két házának jóváhagyására van szükség. E tanulmány lezárásakor a republikánusok többségben voltak a képviselőházban, a szenátusban és a legfelsőbb bíróságon, ennek birtokában elvileg elfogadtathatók, jogi formába önthetők a 2025. július 3-án elfogadott nagy adótörvényen túlmutató, az adókra és a költségvetésre vonatkozó lépései. Ez a döntéshozatali helyzet akkor módosulhat, ha egyrészt néhány republikánus képviselő és/vagy szenátor a demokratákkal szavaz Trump egyes javaslatainak elutasítása végett, másrészt megváltoznak az erőviszonyok a Republikánus Pártban. (Sok jel szerint Trump nem uralja teljes mértékben a Republikánus Pártot, erősödőben van a reagani konzervatív hagyományokat folytató szárny.) E tanulmány írásakor a Demokrata Párt ugyan még nem ocsúdott fel a legutóbbi választási vereségből, de magára találása nyomán indokolt lehet az ellenállásával számolni, amely a demokrata többségű szövetségi államokban jelenleg is erős. A 2026. novemberi félidős választásokon a képviselőház egészét és a szenátus egyharmadát választják újra. Demokrata párti többség mindkét házban, illetve valamelyikben lényegesen szűkítheti Trump mozgásterét. Elvben korlátozhatja Trumpot a közvélemény, egyrészt támogatottságának alakulása, másrészt a különféle intézkedéseivel (elsősorban a bevándorlással) szembeni tiltakozások sora.

A fentieken túlmenően *jogi korlátokat* alkothatnak a *független bíróságok*. E sorok írásakor több per volt folyamatban az adminisztráció ellen, a legutóbbit Kalifornia állam indította.[18] Kimenetelük attól függ, mennyire tágan értelmezik a bíróságok az elnök jogosultságát a vámok kivetését megalapozó országos szükségállapot kihirdetésére. Ennek indoklása támadható, mert nem „szokatlan és rendkívüli fenyegetés" az USA külkereskedelmi mérlegének hiánya, az ugyanis már fél évszázada minden évben fennáll. A per azonban elhúzódhat, addig, amíg befejeződik, nincs ilyen akadály Trump ámokfutása előtt. Ráadásul az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának republikánus többsége felülírhatja az alsóbb bíróságok ítéleteit. Végül

az üzleti szféra Trump-féle döntések által kedvezőtlenül érintett vállalatai is nagy valószínűséggel véget vetnek a nyugodt megbékélés (quiet appeasement) politikájának.

Nem hagyhatók figyelmen kívül a *gazdasági korlátok*. A vámemelések fájdalmas hatásainak szétterülése az országban (az infláció gyorsulása, egyes áruk eltűnése az üzletekből, stb.), amelyek elsősorban a fogyasztókat és a kisvállalkozásokat érintik, idővel lépésekre késztethetik a jelenleg republikánus többségű törvényhozást is. Ez az amerikai demokrácia próbája is lesz (Alden, 2025).[19]

A főbb államigazgatási pozíciókat és a kormánytól független intézmények vezetését Trump *hozzá lojális emberekkel* töltötte be, függetlenül azok szakmai kompetenciájától. Emberei egyikének sincs kormányzati tapasztalata. Nincs senki, aki a nyilvánvalóan rossz döntések kedvezőtlen hatásai ellenére vissza tudná tartani vagy korrekcióra kényszeríteni Trumpot. Munkatársai és tanácsadói oldaláról tehát nem várható politikai és szakmai kontroll. A közigazgatásban a Trumphoz való feltétlen lojalitás a követelmény, a szakmai tudás nem számít vagy másodlagos. Trump a szövetségi állami bürokrácia totális ellenőrzésére és centralizációjára törekszik.

A Trump választási győzelméhez hozzájáruló *lobbisták*, illetve hozzá közeli vállalkozók azonban elvileg megakadályozhatják vagy késleltethetik a legszélsőségesebb ötletek keresztülvitelét, ez valamelyest enyhítheti a negatív gazdasági következményeket. Más, például a Trump választási kampányához nagy összegekkel hozzájáruló üzleti csoportok viszont a maguk számára csikarnak ki előnyöket az elnöktől. A kitoloncolások esetében is sok lehetősége kínálkozik a kivételezésre. Trump támogatói között lehetnek viszont érdekellentétek. Kínában működő elektromosgépjármű-gyártó üzemei miatt Elon Musk nem helyeselheti a kínai árukra kivetendő vámokat, helyzetéből adódóan ő egyébként is a liberalizált nemzetközi kereskedelem híve kellene, hogy legyen. A világ leghatalmasabb és legbefolyásosabb politikusának és az USA leggazdagabb üzletembereinek az *összefonódása*, ezáltal az állam nagymértékű foglyul ejtése azonban nem sok jóval kecsegtet.

Mindezek alapján adódik a kérdés: milyen emberek jutottak majdnem korlátlan hatalomhoz, milyen emberek alakítják, illetve határozzák meg az USA, illetve sok tekintetben a világ jövőjét? A *The New York Times*ban tavaly év végén megjelent utolsó véleménycikkében Paul Krugman az USA-ban kialakult hatalmi viszonyokat a *kakisztokrácia* fogalmával írta le, (Krugman, 2024). Ez a legrosszabb, legkevésbé képzett és ettől elválaszthatatlanul a leggátlástalanabb emberek kormányzati rendszere (a kakisztosz görög szó a legrosszabbat, a krátosz az államot jelenti).[20] Krugman (2025a) szerint az USA egy égő Tesla csapdájába esett. A hasonlat alapja az, hogy Musk járműveinek ajtaját a beépített elektronika segítségével lehet kinyitni. Ha van egyáltalán kézi ajtónyitó szerkezet, akkor azt nehéz megtalálni és használni. Emiatt több esetben élve megégtek az utasok, amikor az autójuk kigyulladt (Koopman, 2024). Krugman (2024) szerint az amerikai gazdaság és kormányzat az *önpusztítás határán* van. A Trumpra (és a Muskra) jellemző, korlátlan hatalommal párosuló arrogancia és tudatlanság nehezen enged kiutat ebből a helyzetből. A tovagyűrűző hatások miatt ez a borúlátó vélemény nem sok jót ígér a világgazdaság kilátásaira nézve sem. Külön tanulmány tárgya annak az elemzése, hogy a kakisztokrácia létrejöttében milyen okok játszottak szerepet az USA-ban és máshol.

Trumpra közvetlenül elvileg a legnagyobb mértékben *a tőkepiac fegyelmező ereje* hathat; saját tőkepiaci érdekeltségei miatt is figyelemmel kíséri a részvényárfolyamok alakulását. Az *amerikai részvénypiac* kezdetben pozitívan reagált Trump győzelmére. A kezdeti bizalmat gyors *kiábrándulás* követte. Az április 2-i felszabadulási/felszabadítási napi csúcsfeszültséget okozó piaci reakciók, amikor egyszerre következett be a részvénypiac zuhanása, a dollár főbb devizákkal szembeni árfolyamának gyengülése és a tízéves államkötvény hozamának csökkenése, meghátrálásra, konkrétan a tervezett intézkedések bevezetésének elhalasztására késztették Trumpot.

Tágabb kontextusban megállapítható, hogy Trump a különböző területeken bevetett fenyegetéseit nemcsak április 2-án, hanem máskor sem váltotta valóra, a kritikus helyzetekben gyakran *visszakozott*.[21] Ez felfogható valamiféle józan belátásnak, a kritikus helyzetek racionális értékelésének. Ebből azonban másik következtetés is levonható: mivel Trump bejelentéseit nem veszik szó szerint vagy komolyan, a pénzügyi piacok túlzottan magabiztossá válhatnak, így számolni kell azzal a kockázattal, hogy amikor a piacok nem reagálnak az intézkedéseire, Trump nem fog kitérni, hanem egy ponton túl ragaszkodni fog az elképzeléseihez. A félelmek önbeteljesítővé válásának súlyosabb következményei lehetnek (Harford, 2025).

Az utóbbi hónapok tapasztalatai alapján a nyersanyagpiacok és a tőzsdék reagálnak ugyan Trump kijelentéseire, de például felpattanó kőolajárak, illetve a beeső részvényárfolyamok eddig rövid időn belül korrigáltak. Ezek a piacok tartósan a reálgazdasági szférában bekövetkezett vagy bekövetkező változásokat árazzák be (a kőolajpiacok például a Hormuzi-szoros tényleges lezárását és az abból adódó hiányt). Következésképpen ezek a piacok viszonylag gyenge fegyelmezőerőt képviselnek. Az állampapírpiaci hozamok emelkedése és ezzel párhuzamosan a dollár főbb devizákkal szembeni árfolyamának gyengülése, ami pénzügyi válság előjele is lehet, már erősebb korlát. A modern gazdaságok nagyfokú rugalmas ellenálló képességgel rendelkeznek (reziliencia). A pénzügyi piacok gyors válaszaitól eltérően a háztartások lassabban jönnek rá Trump elhibázott gazdaságpolitikájának következményeire.

A Trump-féle gazdaságpolitika rövid távú pénzügyi és gazdasági hatásairól nagyszámú elemzés született. Az előrejelzést sok tényező nehezíti: milyen gyorsan és milyen hatékonysággal ültetik át a gyakorlatba az intézkedéseket, hogyan reagálnak a magasabb árakra a fogyasztók, milyen választ ad a monetáris politika, stb. A Moody's mindenesetre leminősítette az USA szuverén adósságát a hosszú ideje tartott AAA-ról Aa1-re. A leminősítést a Standard & Poor's már 2011-ben, a Fitch Ratings 2023-ban megtette. Így az USA kikerült a legbiztonságosabb adósságú országok (Németország, Svájc, Szingapúr) csoportjából mindhárom nemzetközi hitelminősítőnél. Minősítése az osztráknak és a finnek felel meg.

Ami a makrogazdasági hatásokat illet, az egyik legmegbízhatóbban számító World Bank Group (2025: 4) 2025. januári prognózisához képest az USA GDP-je 2025-ben várhatóan 0,9 százalékponttal kisebb ütemben (1,4 százalékkal), 2026-ban 0,4 százalékponttal lassabban (1,6 százalékkal) fog nőni. A világ GDP-dinamikájára gyakorolt hatás csekélyebb lesz, 2025-ben 0,4 százalékpontos, 2026-ban 0,3 százalékpontos lassulás várható. A kiterjedt belső piaccal rendelkező Kínát az amerikai makrogazdasági hatások nem érintik. Ezekből az adatokból kitűnik, hogy Trump döntései elsősorban az amerikai gazdaságnak ártanak, de makrogazdasági hatásai alól a világ többi része sem tudja kivonni magát.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Donald Trump előző elnökségéhez képest sokkal felkészültebben, eltökéltebben, sőt agresszívebben kezdte mostani hivatali tevékenységét. Váratlan és kiszámíthatatlan intézkedései miatt széles körben terjedt el az a nézet, hogy döntései nem illeszkednek átfogó stratégiába. Ez cáfolható. Trump második elnökségét a Heritage Foundation által szervezett és finanszírozott alapos előkészítő munka előzte meg. Erre politikusok és szakértők sora és a közvélemény későn figyelt fel. Döntései leglényegesebb eszmei hátterét a Heritage Foundation Project 2025 dokumentuma képezi. Az más kérdés, hogy a Project 2025 egyébként visszafogottnak nem tekinthető konzervatív javaslatai Trumpnál szélsőséges formát öltöttek. Helyzetértékeléseiben megjelennek valós elemek, tévedésekkel kombinálva, döntései mögött felfedezhető valamilyen közgazdasági elmélet vagy elméleti megközelítés, de eredeti kontextusából kiragadva, félreértve és félreértelmezve, eltorzítva és eltúlozva.

Trump ad hoc jellegű, meglepő, kiszámíthatatlan, sokszor dilettáns és ellentmondásos intézkedései mögött úgyan nem mutatható ki koherens stratégia, de mégis van bennük valamilyen rendszer. *Hosszú távú céljaként* az USA hajdani tényleges vagy általa vélelmezett nagyságának és általa értelmezett szuverenitásának a költségekre és a következményekre tekintet nélkül történő helyreállítása rajzolódik ki, amely a szuperprotekcionizmussal párosuló importhelyettesítésre mint eszközre támaszkodik. Leglényegesebb eleme a globalizáció következtében összezsugorodott amerikai feldolgozóipar újraélesztése. Ez a törekvés összefonódik saját belpolitikai és belgazdasági mozgásterének kitágításával, személyes hatalmának kiterjesztésével. Döntései döntően belpolitikai, azon belül hatalmi prioritások érvényesítését szolgálják. Ezeknek rendeli alá, ezek szolgálatába állítja a külgazdasági szférára vonatkozó döntéseit, gyakran figyelmen kívül hagyva azok költségeit és következményeit, valamint globális hatásait. Intézkedései nem nélkülözik a globális gazdasági rend, benne az USA helye átalakításának igényét sem.

Külön tanulmány témája lehet annak az elemzése, hogy a Trump-jelenség mennyiben ok vagy okozat, mennyiben tekinthető véletlennek vagy szerves fejlődés eredményének, ezen belül az USA gazdaságában és társadalmában az utóbbi években, illetve évtizedekben felhalmozódott ellentmondások kifejeződésének, esetleg forradalomnak vagy illiberális lázadásnak. Ennek a tanulmánynak a szempontjából a lényeg az, hogy gyökeres fordulat történt, és nem látszik visszatérés a korábbi időszak normalitásához. Ezt támasztja alá többek között az, hogy Trump nézetei és intézkedései mögött számottevő társadalmi és politikai háttér és beágyazottság volt, amely eddigi hivatali ideje alatt ugyan gyengült, de még továbbra is fennáll (40 százalék körüli). Ez nem függetleníthető az igazság utáni (post-truth) korszak jellegzetességeitől, amikor a tényekkel szemben az érzelmekre ható, személyes hitre épülő érvek alakítják a közvéleményt.

Kiszámíthatatlan és inkoherens döntéseivel, egymással ellentétes intézkedéseivel Trump akarva vagy akaratlanul tartósítja a *bizonytalanságot* mind az USA-ban, mind a világ többi részében. Nincsenek szabályok, a gazdaságpolitika bármikor változhat, az elnök váratlanul vámokat vethet ki, illetve vonhat vissza, ami rontja a fogyasztói és az üzleti bizalmat, megbénítja az üzleti tevékenységet, különösen a tartós elkötelezettséget feltételező beruházásokat állítja le vagy fogja vissza. Döntései

nyomán egyre gyakrabban fordul elő az *eseménysokk* (event shock). Ez politikai nyilatkozatok vagy intézkedések által kiváltott, a gazdaság keresleti és/vagy kínálati oldalát érintő hirtelen változás, amelyre nehéz vagy lehetetlen felkészülni.

Giles (2025) a brexitre emlékeztető *stratégiai bizonytalanságra* hívja fel a figyelmet. Az Egyesült Királyság a brexit kapcsán a sokféle, egymással gyakran ellentétes törekvéssel, taktikázással és több miniszterelnökkel létrehozta a maga stratégiai bizonytalanságát. Végül is nem lehetett összeállítani olyan koherens érvrendszert, amely szerint a brexit előnyös lenne az Egyesült Királyságnak. Mark Carney kanadai miniszterelnök szerint, aki akkoriban a Bank of England elnöke volt, a brexit tanulságai a jelenlegi USA-ra is alkalmazhatók. A Trump ellentmondásos, gazdasági szempontból nem racionális intézkedései nyomán romló gazdasági körülményeket később nagy erőfeszítésekkel legfeljebb a korábbi szinten lehet helyreállítani (Giles, 2025).

Hivatalba lépése óta hozott döntései kizárólag *az USA, illetve Trump vélt vagy valós érdekeit* szolgálják a költségekre, társadalmi hatásokra és globális következményekre való tekintet nélkül. A dereguláció, a fiskális és az adópolitika, valamint a vámpolitika szorosan összefügg egymással. Mindegyik belpolitikai prioritásokból indul ki, közös gazdaságfilozófia és elméleti háttér alapján.

Trump intézkedéseinek *első csoportjában* a legtöbb esetben kimutathatók az elnök *személyes érdekei* (a kriptoeszközök, azokon belül a stablecoin szabályozása), illetve *a politikai hatalommal összefonódott nyomásgyakorló csoportoknak* a makrogazdasági racionalitással és a közjóval ellentétes partikuláris *lobbiérdekei* (a környezetvédelem, az energiapolitika, az államigazgatásban végrehajtott tisztogatások, Musk fellépése a vállalkozásait felügyelő kormányzati intézményekkel szemben, a szövetségi államháztartás átalakítása, stb.). A normatív szabályok felrúgása, a diszkrecionális döntések terjedése tág teret ad a *szimpátián alapuló kivételezésnek*, amely táplálja a *korrupciót* többek között a kriptoeszközök használata, a bevándorlás és a kitoloncolás, valamint a vámpolitika terén, a piaci verseny torzításával általában rontja a nemzetgazdasági hatékonyságot.

Trump mostani hivatali ideje alatt a politikai és a gazdasági hatalom eddig nem tapasztalt mértékben fonódik össze az USA-ban, annak minden negatív következményével. Krugman (2025b) szerint mindez megágyaz a *haveri kapitalizmusnak* (crony capitalism), ahol a gazdasági siker forrása nem a teljesítmény, hanem a politika magasabb szféráihoz fűződő kapcsolatendszer annak minden negatív következményével. Valószínűsíthető a *demonstrációs hatás*, azaz sok kormányon lévő politikus követi Trump ilyen irányú tevékenységét, több, de inkább kevesebb sikerrel.

Az intézkedések *második csoportja visszalépés a jelenlegi helyzethez* képest, elméletileg megalapozatlan, gyökeresen *szembemegy a nemzetközi értékrenddel és gazdasági trendekkel*, miközben figyelmen kívül hagyja az USA és a nemzetközi közösség érdekeit. A *környezetvédelem és az energiapolitika* prioritásainak érvényesítése (a fosszilis energiahordozók preferálása a megújulók rovására) és szabályozásának fellazítása (a párizsi klímaegyezményből való kilépés, a környezetvédelmi jogszabályok enyhítése) fékezi a zöld átállást, amely kiemelt cél az EU-ban és Kínában. Súlyos világgazdasági következménye a demonstrációs hatás mellett a globális felmelegedés következményeinek fokozódása. Az egyetemek költségvetési támogatásának leépítése, a kutatásra és fejlesztésre fordított szövetségi állami kiadások megkurtítása ellentétes a tudásalapú gazdaság követelményeivel. Az USA-ba való *bevándorlás* újraszabályozása, amely egy létező problémára adott, a gazdasági racionalitást nélkülöző politikai válasz, szintén visszalépés. A USAID nemzetközi programjainak a törlése a humanitárius elvekkel való szakítást fémjelzi, egyben az USA szelíd nemzetközi befolyását (soft power) gyengíti. *A Fed függetlenségének megkérdőjelezése, a kriptoeszközök szabályozása és a digitális jegybankpénz bevezetésének tiltása* ellentétes a nemzetközi trendekkel, az utóbbi elszigeteli az USA-t a globális pénzügyi infrastruktúrától.

Az intézkedések harmadik csoportja kifejezetten irreális helyzetértékelésen és célokon, illetve idejétmúlt, hibás elméleti alapokon nyugszik. Ilyen a dereguláció zavaros és hibás értelmezése, a szövetségi államigazgatás áramvonalasítása és

racionalizálása, a Laffer-görbe és a kínálati gazdaságtan mint elméleti megközelítés az adó- és költségvetési politika, illetve a merkantilizmus, az importhelyettesítés és a szuperprotekcionista szemlélet a vámpolitika esetében. Az USA külkereskedelmi deficitjét Trumpétól gyökeresen eltérő gazdaságpolitikával lehetne csökkenteni.

Az amerikai kormány szuperprotekcionista kereskedelempolitikája a világ mindegyik országát hátrányosan érinti, de különösen súlyosan a nemzetközi gazdasági kapcsolatokra nagymértékben ráutalt, exportorientált gazdaságpolitikát követő kis nemzetgazdaságokat. Most is igazolható, hogy a vámháborúknak nincsenek nyertesei, csak vesztesei. A Trump-féle protekcionizmus arra sarkallhatja az egyes országokat, hogy egyrészt törekedjenek a liberalizált kereskedelem fenntartására a globális gazdaság USA-n kívüli részében, másrészt gyorsítsák fel az exportorientált gazdasági növekedési modellről az innováció által hajtott modellre történő átmenetet.

Az amerikai külgazdasági politika nyertesei nagy valószínűséggel azok az országok lesznek, amelyek vezetői jó kapcsolatokkal rendelkeznek Donald Trumppal. Ebbe a csoportba tartozik e sorok írásakor Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emirátusok, Izrael, India, Magyarország, El Salvador és Argentína. Ezeknek az országoknak a köre időről időre szűkülhet vagy bővülhet Trump pillanatnyi preferenciáinak függvényében.

Bár rövid távon érhetik hátrányok, hosszabb távon Kína jelentős nyertes lehet. Az USA nemzetközi kötelezettségvállalásainak erőteljes visszafogása, sok globális és multilaterális nemzetközi intézményből való kivonulása nyomán létrejött vákuumba Kína nyomulhat be. A USAID leépítésével megnő az út és övezet kínai kezdeményezés (Belt and Road Initiative – BRI) jelentősége. Kérdés, hogy belső gazdasági problémái mennyiben fékezik ezeknek a lehetőségeknek a kiaknázását.

Az Európai Unió tagállamai tanulási lehetőségeket kínálhatnak az USA-ból kiszoruló külföldi diákoknak, álláslehetőségeket az elbocsátott amerikai állami alkalmazottaknak, profitálhatnak a digitális jegybankpénz bevezetéséből és a kriptoeszközök prudens szabályozásából.

Trump az adópolitikát is a külgazdasági politika részévé tette, az adójogszabályokat más országok és vállalatok kényszerítésének eszközeként kívánja alkalmazni, bár a harmadik országokat és gazdasági szereplőit érintő legerősebb rendelkezéseket kivették a legutóbb elfogadott adótörvényből.

A nemzetközi közösség eddig Trump vámokkal kapcsolatos döntéseit, *a szabályalapú nemzetközi gazdasági rend felbomlasztását* tartotta elsődleges fontosságúnak, amelyek közvetlenül és rövid távon érintik az USA partnerországait. Az ezekkel a döntésekkel szembeni külső ellenállás igen erős volt az USA-hoz hasonló nemzetgazdasági dimenziókkal rendelkező Európai Unió és Kína, a gazdasági dimenziók függvényében gyengébb a többi ország részéről. Legalább ilyen jelentősek azonban *az amerikai adó- és költségvetési politika, illetve a pénzügyi szféra szabályozása globális hatásai*, amelyek közvetettek, kevésbé láthatók, ezért kevésbé nyilvánvalók, és a globális gazdasági környezetet hosszabb távon és negatív értelemben alakítják. Ráadásul ezeken a területeken az USA-n belüli jogalkotással szembeni belső ellenállás a dolog természetéből adódóan sokkal gyengébb, mint a vámemelésekkel szembeni külső.

Eddigi döntéseivel Trump aláásta az USA fiskális és monetáris stabilitását és gazdasági sikereinek intézményi alapját, továbbá gyengítette a dollár globális dominanciáját. Lerontotta az amerikai üzleti környezetet, összeveszett a szövetségeseivel, és meggyengítette az amerikai gazdaság növekedésének tényezőit (például a bevándorlással szembeni fellépéssel), és az USA globális gazdasági és politikai pozícióinak leglényegesebb pillérét képező humántőke-, kutatásfejlesztési és innovációs potenciálját, illetve a szelíd hatalom leglényegesebb elemeit.

A Trump-féle gazdaságpolitika sokkal kedvezőtlenebbül érinti az USA-t, mint a világ többi országát. Trump miatt lassuló gazdasági növekedés, magasabb infláció, magasabb kamatlábak, nagyobb mértékű nyersanyag-, pénz- és tőkepiaci volatilitás, gyengébb dollár, a dollár nemzetközi szerepének visszaszorulása várható az USA-ban. Ennek tovagyűrűző negatív hatásai a világgazdaságban is megjelennek, de valamivel kisebbek lesznek, mint az USA-ban.

Az amerikai államháztartási deficit és államadósság növekedése kérdésessé teszi annak fenntarthatóságát, a finanszírozás nagy valószínűséggel növekvő hozamok mellett lehetséges, ami a nemzetközi kamatlábszínvonal emelkedését válthatja ki, nehezítve a felzárkózó és a fejlődő országok külső finanszírozását. Az USA-ból való esetleges tőkekivonás gyengíti a dollár főbb devizákkal szembeni árfolyamát, ami szintén növekvő finanszírozási terhekhez vezet.

Az USA gazdasági növekedését nagyszámú rövid és hosszú távú kockázat övezi, amely nemcsak az amerikai, hanem a globális gazdaságot is érinti. Ezek között említhetők a Jeremy Powell 2026. évi utódlásával, a kriptoeszközök szabályozásával (a globális pénzügyi rendszer kontextusában), a stablecoin alkalmazásával, a digitális jegybankpénz bevezetésének tiltásával, az adórendszerrel és a fiskális politikával, a nyers- és fűtőanyag-, a pénz- és tőkepiacokkal, a dollár árfolyamával, a szuperprotekcionista kereskedelempolitikával, valamint a szabályalapú nemzetközi gazdasági rend felbomlásának következményeivel kapcsolatos kockázatok. Ezek miatt erősödhet az inflációs nyomás, és nőhet a recesszió, illetve a válságok valószínűsége.

Megválasztása után intézkedéseivel Donald Trump rövid időn belül gyökeres változásokat idézett elő mind az amerikai, mind a globális gazdaságban. Az új helyzetből – egy esetleges politikai fordulat esetében – nemigen van visszaút a korábbi időszak normalitásába, ha egyáltalán volt ilyen. Trump ugyanakkor nagyobb mértékben alakította át az amerikai politikai életet, mint a gazdaságot. A számottevő pénzügyi és gazdasági kockázatok ellenére egyelőre nem indokolt recesszióval számolni az USA-ban és a globális gazdaság többi részében. Az USA és a világ gazdasága eddig meglehetősen nagyfokú rezilienciát mutatott a különféle sokkokkal szemben (a koronavírus-járvány kivételével).

Trump intézkedéseinek vannak *magyar implikációi*, bár ezek jelentőségét hiba lenne eltúlozni. A téma alaposabb kutatást érdemel, de nem érdektelen felvillantani néhány hasonlóságot. Amellett, hogy a választási kampányban Trump többször hivatkozott Orbán Viktorra, a Heritage Foundation és a magyar

kormányhoz közeli alapítványok és intézetek közötti kapcsolat magyarázhatja sok, a hazaihoz hasonló nézet és gyakorlat megjelenését a Project 2025 dokumentumban. Ezt a magyar kormány tagadta, és egyébként sincs rá közvetlen bizonyíték. Lehet, hogy nincs ok-okozati kapcsolat a vizsgált jelenségek között, hanem csak az illiberális rendszerek hasonló vonásairól van szó, de az USA-ban a bevándorlás újraszabályozása, a külföldiekkel szembeni, illetve a nagy magánegyetemek és a tudományos kutatás elleni fellépés, pénzügyi forrásainak megvonása, az értelmiségellenesség, a régi elit lecserélésének szándéka, a szuverenitásra való gyakori hivatkozás, a gazdasági szereplők közötti kivételezés, az értékrendi és ideológiai alátámasztás nélkülöző, deficitnövelő adótörvény, a Trump-adminisztrációval szemben kritikus televíziós hálózatok működési engedélyének megvonása, a haveri kapitalizmus sok eleme, stb. hasonló a magyar gyakorlathoz.

A Trump-féle gazdaságpolitika egyrészt a globális hatásokon keresztül közvetve, másrészt a vámokon keresztül közvetlenül érinti a magyar gazdaságot. A leglényegesebb közvetett hatás a bizonytalansághoz, illetve a növekvő amerikai költségvetési hiány nyomán várhatóan emelkedő nemzetközi kamatlábszinthez kapcsolódik. Az EU-val szembeni vámok az USA magyar exportban elfoglalt nagyobb részesedése és a kivitel szerkezeti sajátosságai miatt az átlagosnál hátrányosabban érintik Magyarországot. EU-tagság nélkül viszont ezek a negatív hatások még jelentősebbek lennének.

Ami az elméleti implikációkat illeti, a Trump ellentmondásos intézkedéseiből kirajzolódó eklektikus, sokféle megközelítést tartalmazó gazdaságpolitikát a legjobban talán a *makrogazdasági populizmussal* lehetne leírni, amely történelmi visszatekintésben dominánsan a latin-amerikai országokra volt jellemző (Benczes, 2023). A fiskális túlköltekezés, az államadósság növelése, a protekcionista intézkedések sora, az autonóm intézmények felszámolása, illetve kompetenciáinak szűkítése a makrogazdasági populizmus jellemzője, mindezt kiegészíti a fenntarthatósági szempontok és az inflációs következmények elhanyagolása (Benczes, 2023). Jövőbeli kutatási irány lehet

következtések levonása Trump gazdasági döntéseiről, kirajzolódó gazdaságpolitikájáról az elméleti általánosítás igényével. További jövőbeli kutatási irány lehet még a Trump-féle gazdaságpolitika gazdasági következményeinek számszerűsítése az USA és a világ többi része vonatkozásában, ez utóbbiba beleértve az Európai Uniót és Kínát. Az eddigi modellszámítások eredményei meglehetősen tág határok között mozogtak, nem utolsósorban a feltételezett paraméterek eltérései miatt. Az idő előrehaladásával több információ fog rendelkezésre állni, ami a hatások pontosabb számszerűsítését teszi lehetővé.

JEGYZETEK

[1] https://scholar.google.com/scholar?as_ylo=2024&q=Trump%E2%80%99s+economic+policy&hl=hu&as_sdt=0,5

[2] Project 2025 Tracker https://www.project2025.observer/

[3] https://www.donaldjtrump.com/agenda47 A címben szereplő szám arra utal, hogy Trump lesz az USA 47. elnöke.

[4] Az USA azon kevés országok egyike, ahol a monetáris szuverenitás érvényesül.

[5] A médiában és egyes szakirodalmi, főleg angol nyelvű forrásokban elterjedt kriptovaluta (cryptocurrency) elnevezés nem pontos, mert ezek az eszközök nem rendelkeznek minden pénzfunkcióval. Ezért ez a tanulmány a lényegüket jobban kifejező kriptoeszköz elnevezést használja. A digitális tokenekként felfogható kriptoeszközök lehetővé teszik egy online rendszeren belüli közvetlen fizetéseket. Nincs törvényben meghatározott, illetve inherens belső értékük. Annyit érnek, amennyit a gazdasági szereplők hajlandók fizetni értük a piacon.

[6] A stablecoin olyan digitális pénz, amelynek az értéke másik eszköz értékét követi. Ezzel garantálja a stabilitást. A legelterjedtebb stablecoinok az amerikai dollár árfolyamához kötöttek, így egy egységnyi stablecoin egy dollárnak felel meg.

[7] Itt lehet figyelemmel kísérni a piacot: https://www.coingecko.com/en/categories/stablecoins

[8] A CBCD-ról részletesebben lásd Mérő (2025: 94–97).

[9] Dunning–Kruger effect, https://en.wikipedia.org/wiki/Dunning%E2%80%93Kruger_effect?utm_source=substack&utm_medium=email

[10] Csak nem a 2009 és 2016 közötti Celebrity Apprentice (celebtanonc vagy -gyakornok) televíziós valóságshow a minta, ahol a kiszavazást a műsorvezető Trump a ki vagy rúgva (You're fired!) megalázó mondattal zárta le?

[11] https://en.wikipedia.org/wiki/Laffer_curve

[12] Lawrence Summers: This Law Made Me Ashamed of My Country. The New York Times, July 8, 2025 https://www.nytimes.com/2025/07/08/opinion/trump-bill-medicaid-cuts.html

[13] The inglorious Fourth. Republicans mark America's birthday with a wildly profligate but oddly insubstantial law. The Economist, July 5th 2025, p. 16

[14] Fentanil. Wikipedia. https://hu.wikipe dia.org/wiki/Fentanil

[15] https://en.wikipedia.org/wiki/Tariffs_in_the_second_Trump_administration

[16] Ez a rész Losoncz (2025d) alapján készült.

[17] A diszpózium és a terbium nélkül nem lehet okostelefonokat és F35-ös katonai repülőgépeket gyártani (Dobozi, 2025).

[18] 2025. május 29-én a Nemzetközi Kereskedelmi Bíróság (Court of International Trade – CIT) hatásköri túllépésre hivatkozva felfüggesztette a Trump által az utóbbi hónapokban a nemzetközi rendkívüli gazdasági hatalomról szóló törvény alapján elrendelt vámokat. Az ítélet ellen Trump fellebbezett, erre az USA Szövetségi Kerületi Bírósága felfüggesztette az alsóbb fokú bíróság ítéletének végrehajtását.

[19] Alden (2025) arra emlékeztet, hogy a brit parlament által az észak-amerikai gyarmatokra szállított tea vámjának nagyarányú emelése hozzájárult az amerikai forradalom elindításához.

[20] https://hu.wikipedia.org/wiki/Kakisztokr%C3%A1cia

[21] Ez a magatartás ihlette a TACO betűszó (Trump Always Chickens Out – Trump mindig kitér) megalkotását.

IRODALOM

Alden, E. (2025) Trump's Tariff War Is a Test of American Democracy, *Foreign Policy,* April 28, https://foreignpolicy.com/2025/04/28/trump-tariff-trade-war-congress-constitution-democracy-power-authority/#cookie_message_anchor

Arnold, M. (2025) Stablecoins 'perform poorly' as money, central banks warn, *Financial Times,* June 24, https://www.ft.com/content/0beb0276-e991-429c-9af4-4c994f824297

Benczes I. (2023) *Makrogazdasági populizmus és/vagy a populizmus politikai gazdaságtana.* Kézirat, MTA Világgazdasági Tudományos Tanács, https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/Benczes_Populizmus_VTT.pdf

Bokor P. (2025) Hogy áll a Project 2025? *Élet és Irodalom,* június 6., 7. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/68932

Clarke. J. (2025) What is Doge and why has Musk left? *BBC,* 30 May, https://www.bbc.com/news/articles/c23vkd57471o

Csáki Gy. (2025) Fegyverszünet a kereskedelmi háborúban, *Népszava,* július 4., 10. o., https://nepszava.hu/3285950_fegyverszunet-a-kereskedelmi-haboruban

Dans, P. – Gorves, S. (edts.) (2023) *Mandate for Leadership. The Conservative Promise. Project 2025, Presidential Transition Project,* The Heritage Foundation https://static.project2025.org/2025_MandateForLeadership_FULL.pdf

Dobozi I. (2025) Peking magnetikus ereje, *Élet és Irodalom,* június 20., 6. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/69043

Durkee, A. (2025) What Is Agenda47? What To Know About Trump's Policy Agenda Before His Inauguration, *Forbes,* Jan. 17, 2025 https://www.forbes.com/sites/alisondurkee/2025/01/17/what-is-agenda47-what-to-know-about-trumps-policy-agenda-before-his-inauguration/

Foster, P. – Kuchler, H. – Pfeifer, S. – Inagaki, K. – Bounds, A. (2025) What EU exports are hit hardest by Trump's 50% tariff threat? *Financial Times,* May 23, https://www.ft.com/content/30ae7dfb-d55b-4aaf-ad62-0826d833460a

Gedeon, J. – Tait, R. (2025) Trump administration to cut all USAID overseas roles in dramatic restructuring, *Guardian,* 11 June https://www.theguardian.com/us-news/2025/jun/10/trump-fires-usaid-overseas-employees

Gelatt, J. (2024) Explainer: Immigrants and the U.S. Economy, *Migration Policy Institute,* October, https://www.migrationpolicy.org/content/explainer-immigrants-and-us-economy

Giles, C. (2025) Brexit lessons for Trump's trade war. Big talk of holding all the cards looks even worse with the benefit of hindsight, *Financial Times,* May 1, https://www.ft.com/content/342dc3c4-ef12-4868-873d-e9f2eaa986c3

Harford, T. (2025) Taco, the trade that ate itself, *Financial Times,* June 13, https://www.ft.com/content/91e80f01-7f27-4d1c-b310-547f1813e262

Koopman, Ph. (2024) *People are still being burned alive in Teslas. Tesla manual door releases are a deadly problem. It just happened again,* 16 November, https://philkoopman.substack.com/p/people-are-still-being-burned-alive

Krugman (2024) My Last Column: Finding Hope in an Age of Resentment, *The New York Times,* 9 December, https://www.nytimes.com/2024/12/09/opinion/elites-euro-social-media.html

Krugman (2025a) *America is Trapped in a Burning Tesla. Surprise! The madman stuff wasn't an act,* March 5. https://mail.google.com/mail/u/0/#search/Krugman/FMfcgzQZTVtnVLkVWCCtWvrrqwDPrPlc

Krugman, P. (2025b) Repost: The Fraudulence of "Waste, Fraud and Abuse", *Substack,* Apr. 14, https://paulkrugman.substack.com/p/repost-the-fraudulence-of-waste-fraud?utm_source=post-email-title&publication_id=277517&post_id=161245147&utm_campaign=email-post-title&isFreemail=false&r=591i0s&triedRedirect=true

Krugman, P. (2025c) A letter to Europe, *Substack,* 27 May https://paulkrugman.substack.com/p/a-letter-to-europe

Losoncz M. (2024a) Donald Trump és a gazdaság, *Élet és Irodalom,* december 19., 7. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/67698

Losoncz M. (2024b) Kihívás vagy lehetőség? USA–EU gazdasági kapcsolatok, *Élet és Irodalom,* december 19., 7. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/67698

Losoncz M. (2025a) Korlátlan hatalom és hozzá nem értés az USA-ban, *Élet és Irodalom,* március 28., 3. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/68417

Losoncz M. (2025b) Trump döntései, a piacok válaszai, *Élet és Irodalom,* április 25., 3. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/68617

Losoncz M. (2025c) Trump esete a vámokkal, *Élet és Irodalom*, május 23., 3. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/68823
Losoncz M. (2025d) Trump esete az EU-val, *Élet és Irodalom*, június 6., 5. o. https://www.es.hu/cikk/pdf/68928
Malkiel, B. (2025) Tariff wars ignore win-win from comparative advantage in trade, *Financial Times*, May 21, https://www.ft.com/content/9e5b5b77-df41-4215-a512-51e04d0aad65
Mérő K. (2025) A kriptoeszközök, a digitális jegybankpénz és a pénzügyek új világrendjének lehetséges irányai, *Külgazdaság*, 1-2. szám, https://doi.org/10.47630/KULG.2025.69.1-2.90
Montgomery, B. H. – Oliwenstein, D. – Phillips, T. – Wood, D. C. – Goldberg, A. – Ramos, B. L. (2025) Trump 2.0: A New Era for the Regulation of Cryptocurrency and Digital Assets, *Pillsbury Law*, June 2, https://www.pillsburylaw.com/en/news-and-insights/cryptocurrency-digital-assets-trump.html
Nagy G. (2025) Rögtönzött vagy mindenkit félrevezetett az Iránra mért csapás ügyében Donald Trump? *HVG*, június 23., https://hvg.hu/360/20250623_Rogtonzott-vagy-mindenkit-felrevezetett-az-Iranra-mert-csapas-ugyeben-Donald-Trump
Quian, N. (2025) Americans Can't Win from Trump's Trade War, *Project Syndicate*, April 7, https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-tariffs-based-on-basic-economic-errors-and-false-assumptions-by-nancy-qian-2025-04
Rogoff, K. (2025) US fiscal policy is going off the rails — and nobody seems to want to fix it, *Financial Times*, June 6, https://www.ft.com/content/812a06b0-2819-4a75-abaf-455722cf63e8
Saviano, R. (2025) Trump's tariffs re a gift to the mafia, *Financial Times*, 3 May, https://www.ft.com/content/94aad6c8-5ae8-42b9-9079-15c3934dfbaa
Schwartz, T. – Trump, D. J. (2017) *Az üzletkötés művészete*, Trivium Kiadó, Budapest.
The Economist (2025) *A big baleful bill. The Senate should vote down Donald Trump's reckless tax cuts. If it does not, a collision with the bond markets awaits*, May 20th https://www.economist.com/leaders/2025/05/20/congress-should-vote-down-donald-trumps-reckless-tax-cuts
The Economist (2025a) *Elon Musk is power sliding through the federal government. But to what end?* March 29th, https://www.economist.com/united-states/2025/03/27/elon-musk-is-powersliding-through-the-federal-government
The Economist (2025b) *Capital pains. America's tax on foreign investors could do more damage than tariffs*, June 75th, https://www.economist.com/leaders/2025/06/05/americas-tax-on-foreign-investors-could-do-more-damage-than-tariffs
The Economist (2025c) *Capitol controls. Who would pay America's "revenge tax" on foreigners?* June 4th, https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/06/04/who-would-pay-americas-revenge-tax-on-foreigners
The Economist (2025d) *The Trump administration is playing a dangerous stockmarket game. American investors are extremely exposed to a sell-off—and so is the economy*, March 19th https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/03/19/the-trump-administration-is-playing-a-dangerous-stockmarket-game
The Economist (2025e) *The manufacturing delusion. Governments' obsession with making things is self-defeating*, June 14th, https://www.economist.com/leaders/2025/06/12/the-world-must-escape-the-manufacturing-delusion
The Economist (2025f) *Crypto has become the ultimate swamp asset*, May 15, https://www.economist.com/leaders/2025/05/15/crypto-has-become-the-ultimate-swamp-asset
The Economist (2025g) *Cryptocracy. The crypto industry is suddenly at the heart of American politics*, May 15th, https://www.economist.com/briefing/2025/05/15/the-crypto-industry-is-suddenly-at-the-heart-of-american-politics
The Economist (2025h) *Ruination day: How to limit the global damage*, April 5th, https://www.economist.com/weekly-edition/2025-04-05
The Economist (2025i) *Trump will be unpleasantly surprised by America's tariff revenues He should expect billions, not trillions*, May 18th, https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/05/18/trump-will-be-unpleasantly-surprised-by-americas-tariff-revenues
The Economist (2025j) *The big beautiful bill reveals the hollowness of Trumponomics. Republicans battle to pass a profligate but insubstantial law*, June 2nd, https://www.economist.com/briefing/2025/07/02/the-big-beautiful-bill-reveals-the-hollowness-of-trumponomics

The Economist (2025k) *Trump threatens 50% tariffs. How might Europe strike back? America's tech giants are a point of vulnerability,* May 23rd, https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/05/23/trump-threatens-50-tariffs-how-might-europe-strike-back

The Economist (2025l) The EU's response to Donald Trump's tariffs seems to work. The world's biggest trade bloc takes its time and uses its weight, *The Economist,* April 9th, https://www.economist.com/europe/2025/04/09/the-eus-response-to-donald-trumps-tariffs-seems-towork

The White House (2025) *Strengthening American Leadership in Digital Financial Technology,* January 23, https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/strengthening-american-leadership-in-digital-financial-technology/

Wei, S-J. (2025) Trump's Misguided Tariff Formula, *Project Syndicate,* April 9, https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-absurd-reciprocal-tariff-formula-by-shang-jin-wei-2025-04

Wendling, M. (2025) Project 2025: The right-wing wish list for Trump's second term, *BBC News,* 14 February https://www.bbc.com/news/articles/c977njnvq2do

Wigglesworth, R. – Duguid, K. – Alim, A. N. (2025) Is the world losing face in the almighty US dollar? *Financial Times,* April 17th, https://www.ft.com/content/73294414-8cdc-4298-a46a-e548253c90c0

Wilson, R. (2025): These are the hardest-hit US trading partners under Trump's tariffs, *CNN,* April 4, https://edition.cnn.com/2025/04/03/business/trumps-reciprocal-tariffs-countries-list-dg

Woll, C. – Buldioski, G. (2025) DOGE's Victims Could Be Europe's Gain, *Foreign Policy,* https://foreignpolicy.com/2025/03/19/musk-doge-layoffs-victim-europe-gain/

World Bank Group (2025) *Global Economic Prospects. Flagship Report, International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank,* June, https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/0e685254-776a-40cf-b0ac-f329dd182e9b/content

KÁRPÁTI JÁNOS

BARÁT? ELLENSÉG? – ORBÁN VIKTOR ARCFELISMERÉSI NEHÉZSÉGEI

A légi harcászatban komoly szerepe van a barát-ellenség felismerő rendszereknek: a pilótának tudnia kell, hogy ki került a látóterébe. Képes-e értelmezni a mostani magyar kormány, hogy ki is az ő ellensége, illetve barátja? És ez egybeesik-e azzal, hogy ki az, aki fenyegetést jelent az országra – nem feltétlenül a pillanatnyi kormányra, hanem az országra – nézve, illetve hogy valójában kire támaszkodhatnak a magyarok a nehézségek leküzdése érdekében? Az alábbi áttekintés – erősen leegyszerűsítve a nemzetközi kapcsolatok bonyolult hálózatát – annak a felvázolására tesz kísérletet, hogy milyen főbb kihívásokkal szembesül Magyarország, amikor tájékozódni próbál, mennyire tekintheti barátjának Brüsszelt, illetve Washingtont – miközben a háttérben ott magasodik Moszkva, és felsejlik Peking.

Orbán Viktor miniszterelnök Balatonfüreden, 2025. február 18-án, a Fidesz és a KDNP kihelyezett, zártkörű frakcióülésén elhangzott beszédében – a *Magyar Nemzet* értesülése szerint – azt mondta, hogy Washingtonban Donald Trump hatalomra kerülésével Magyarország számára baráti kormányzat lépett hivatalba, és hogy az az ideológia, ami Washingtonban megbukott, Brüsszelt továbbra is uralja, Magyarországot ott ellenségként kezelik, hazánk igazi politikai ellenfelei Brüsszelben vannak.

Azt már tényként könyvelhetjük el, hogy Orbán önmagát azonosítja Magyarországgal, és a saját céljairól úgy beszél, mint a magyarok akaratáról. Azt viszont érdemes alaposabban megvizsgálni, hogy mi a tényleges igazságtartalma annak

az állításnak, hogy *a)* az Európai Unió ellenséges az Orbán-kormánnyal; illetve *b)* a Trump-adminisztráció kedvében jár a magyar vezetésnek.

AZ EU ÉS ORBÁN KONFLIKTUSÁNAK MENETRENDJE ÉS A FŐBB VITATÉMÁK

Orbán Viktor 2010-ben, miután ismét kormányra került, Brüsszelbe utazott, és június 3-án kérte az EU hozzájárulását a költségvetési hiányszigor lazításához, amit nem kapott meg José Manuel Barrosótól, az Európai Bizottság elnökétől. Orbán bejelentette, hogy akkor strukturális reformok következnek. Mint idővel kiderült, ez egyebek közt a különadók kreativitásról tanúskodó, gazdag tárházának a megteremtését is jelentette, és ez kellemetlenül érintett számos európai vállalkozást, mintegy megágyazott számos vitának, konfliktusnak Magyarországon befektető európai nagyvállalatokkal, amelyek – nem meglepő módon – időnként be is panaszolták saját kormányuknál a budapesti vezetést.

Ezzel párhuzamosan Orbán megkezdte hatalmának megszilárdítását, a demokratikus korlátok, fékek és ellensúlyok fokozatos lebontásával. Ennek első állomása a közmédia fölötti totális kormányzati ellenőrzés megszerzése volt, ami jogállamisági aggályokat váltott ki az unióban, így a 2011 első felében lezajlott első soros magyar EU-elnökség – alapvetően még pozitív – értékelését már beárnyékolták azok a viták, amelyek a Bizottság és a magyar kormány között keletkeztek abban a kérdésben, hogy összeegyeztethető-e a magyar médiaszabályozás az uniós joggal. A jogállami vonatkozású viták sora tovább bővült annak nyomán, hogy a kétharmados többség birtokában az Alkotmány helyett új Alaptörvényt alkottak, amely a Fidesz által hirdetett ideológia alapján áll, és amely – számos módosítás révén – a kormányzó párt kénye-kedve szerint alakította át a közjogi viszonyokat. E módosítások egyik legfontosabbika az Alkotmánybíróság hatáskörének a több lépcsőben történt leszűkítése, szerepének kiüresítése volt.

A 2015-ös migrációs hullám újabb konfliktustémával terhelte az EU és Magyarország viszonyát. Az Orbán-kormány nem fogadta el azt az uniós felfogást – Angela Merkel „Willkommenskultur" néven emlegetett menekültpolitikáját –, hogy a menedéket jogosan kérőket Európának be kell fogadnia, mégpedig úgy, hogy a legnagyobb migrációs nyomásnak kitett országok válláról a többiek terheket vesznek le, alapértelmezés szerint menedékkérőket „vesznek át". Ez a felfogás tehát kettős szolidaritást várt el a tagállamoktól, egyfelől a menekültek iránt, másfelől a többi tagállam iránt. Orbán viszont meghirdette a teljes szembenállást a migrációval, annak összes következményével.

Az évek során főként a sok migránst befogadó országokban súlyos közbiztonsági, illetve szociális konfliktusok keletkeztek, megnőtt a társadalmi feszültség, megerősödött a migránsellenes közhangulat, aminek nyomán teret nyertek a nacionalista, elzárkózást hirdető politikai erők. Ez első pillantásra kedvezett az Orbán-kormánynak abban az értelemben, hogy a migrációt illetően semmilyen szolidaritást nem mutató politikája miatt sokak szemében éppenséggel nem fekete báránnyá, hanem ellenkezőleg, követendő példává vált. Maga az Európai Unió is áthelyezte a hangsúlyt a külső határok biztonságos őrzésére, és egyre inkább a migránsok távol tartására törekszik – az olaszok például a menedékkérelmek elbírálásának Albániába történő „kiszervezésével" –, miközben recseg-ropog a schengeni rendszer, a tagállamok sorra jelentik be a határellenőrzés – elvben átmeneti – visszaállítását.

Mindez azonban három vonatkozásban is növelte Orbán elszigetelődését.

Az első a már említett jogállami kérdéskörrel kapcsolatos elszigetelődés. Orbán lényegében lehetetlenné tette, hogy bárki a siker reális reményében egyáltalán beadhasson menedékkérelmet Magyarországon – kivéve azokat az eseteket, amikor ez találkozik a magyar kormány szándékaival. Ez messze túlmegy a migránsok szigorúbb ellenőrzésének egyre erősebb uniós törekvésén, és olyan egyértelmű uniós jogsértést jelent, amely az Európai Bíróság ítélete értelmében 200 millió plusz

napi egymillió eurójába kerül Magyarországnak. Menekültpolitikai ügyben ilyen súlyos uniós szankció nem ért még EU-tagállamot. Orbán – a fentebb említett balatonfüredi beszédében – mindezt úgy állította be, hogy Brüsszel igazságtalanul bünteti Magyarországot, mert „nem engedjük be a migránsokat".

Az elszigetelődés második rétege az európai nacionalisták és populisták körében tapasztalható, azokban az országokban, amelyek nagy migrációs nyomásnak vannak kitéve, ahol tehát természetes módon különösen erős az igény a tagállamok közötti szolidaritásra, arra, hogy „átadhassanak" más tagállamoknak menekülteket. Magyarország nem csupán ettől zárkózik el mereven, hanem attól is, hogy anyagi áldozathozatallal vállalja át a migrációs terhek egy részét. Giorgia Meloni olasz miniszterelnök pártja és kormánya soha nem fogja méltányolni ezt a magyar politikát. Annak, hogy az európai radikális jobboldalon belül nem tudott létrejönni az Orbán által hőn óhajtott egység, valószínűleg nem a legfontosabb, de mindenképpen az egyik oka az egyes nemzetállamok eltérő érdeke, és ebből következően egymásnak ellentmondó menekültpolitikája. A legfőbb ok viszont alighanem az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos, nevezetesen hogy éles törésvonal húzódik a Kreml-párti és a Kreml-ellenes nacionalista populisták között.

A harmadik elszigetelődés pedig uniós szintű: a nacionalista pártok viszonylagos térnyerése arra ösztönzi az európai integrációra törekvő centrista, mérsékelt pártokat, hogy egymással jobban összefogjanak, egyesítsék erőiket, közös erővel távol tartsák a hatalmi pozíciótól mindenekelőtt a magát szuverenistának tartó AfD-t, illetve a patriótaként jegyzett Le Pen-támogatókat és Orbánékat. Az a bizonyos tűzfal egyes országokban néha inog, itt-ott át is fúrták, de lényegében mégis áll, az uniós intézményekben pedig egyértelműen érvényesül. A konzervatív reformista önminősítésű Meloniék megítélése a jobbközép Európai Néppártnak köszönhetően már a szürke zónába esik. Ez nagyrészt szintén az ukrajnai háborúhoz való viszonyra, Meloni Kijev melletti erőteljes kiállására vezethető vissza.

Tény ugyanakkor, hogy a szélsőjobboldali populisták a 2024-es európai parlamenti választáson némi teret nyertek.

A soraikba tartozó egyik román EP-képviselő kezdeményezésére elő is állt az a felettébb ritka helyzet, hogy az EP-ben Ursula von der Leyennel szembeni bizalmatlansági indítványról szóló szavazást tűztek ki. Az Európai Bizottság elnökét azzal támadták, hogy a Covid-világjárvány alatt megengedhetetlen módon magánjellegű sms-üzeneteket váltott a Pfizer gyógyszerkonszern vezetőjével oltóanyag-beszerzés ügyében. A bizalmi szavazást ezen áttekintés kéziratának lezárása utánra időzítették, de az előzetes elemzések és vélekedések egyértelműen azt jelezték, hogy az indítvány elbukik, a bizottsági elnök hivatalban maradhat.

Az Ukrajna elleni 2022-es orosz invázió következményeinek áttekintése előtt, az EU–magyar viszony konfliktusos elemei közül ki kell emelni az eddig említettek mellett néhány további jogállamisági problémakört, valamint azt, hogy a 2020-as évek kezdetén elérte az EU ingerküszöbét a magyarországi korrupció mértéke. Az ezt megelőző években az Európai Parlament több, egymást követő jelentésben – Tavares (2013), majd Sargentini (2018) –, illetve később is – Delbos-Corfield (2022) – bírálta a magyar jogállamisági viszonyokat, és az EP kezdeményezésére, a Sargentini-jelentés alapján 2018-ban meg is indult az EU-szerződés 7. cikke szerinti eljárás Magyarország ellen a tagállami kormányok testületében, a Tanácsban. Ez végső esetben, a többi tagállam egybehangzó állásfoglalása esetén a tagsági jogok felfüggesztésével járhat, de éppen azért, mert vétóhoz kötött jogintézményről van szó, a tagállamok mindeddig úgy ítélték meg, hogy eredménytelen lenne az eljárás végigvitele, ezért meg sem próbálkoztak azzal.

Ettől függetlenül ma is számos jogállamisági vitatéma van az asztalon, sőt a magyar kormány egyre újabbakról gondoskodik. A már többször hivatkozott balatonfüredi beszédében a miniszterelnök megemlített még három olyan témakört, amely szerinte Magyarország ellen irányuló brüsszeli törekvést tükröz, és ezek közül az egyik kifejezetten a jogállamiságot érinti: Orbán szerint Brüsszelben azt akarják, hogy vonja vissza a magyar kormány a gyermekvédelmi törvényt. A két másik témakör már az ukrán–orosz háborút érinti: az egyik, hogy szüntessék meg

Magyarországon a rezsicsökkentést, a harmadik pedig, hogy az EU vegye fel Ukrajnát a tagjai közé. Ez utóbbit illetően Orbán azt állította: Ukrajna EU-tagsága azt jelentené, hogy a magyar gazdák elveszítik a területalapú támogatásokat, és a pénzt Ukrajnába fogják vinni. A magyar kormányfő helyzetértékelése szerint az amerikaiak kivonulnak Ukrajna finanszírozásából, és ezt Brüsszel az európaiakkal, többek között a magyarokkal akarja majd megfizettetni.

De mi a valóságtartalma ezeknek az orbáni állításoknak? Először nézzük a jogállamisággal kapcsolatos gyermekvédelmi szempontot. Minden jel szerint valóban küszöbönáll az Európai Bíróság elmarasztaló ítélete – és a várható újabb pénzbüntetés – a 2021-ben elfogadott, hivatalosan gyermekvédelminek nevezett, valójában LMBTQ-ellenes – közkeletű elnevezéssel: „fóliázós" – törvény miatt, amelyről az ítélkező testület kijelölt főtanácsnoka 2025. június 5-én olyan szakvéleményt terjesztett elő, hogy az sérti az uniós jogot. Azt is nyilván szoros figyelemmel követték, illetve követik Brüsszelben, hogy a gyermekvédelminek nevezett törvény gondolatmenete alapján – mármint, hogy a gyermekek védelme még a gyülekezési jognál is erősebb alapjog – megakadályozzák-e a 2025. június 28-ikai budapesti Pride-ot (nem tették), illetve indítanak-e eljárást a résztvevőkkel szemben (a kézirat lezárása előtti legutolsó közlés szerint ettől is eltekintettek).

Szintén a jogállamisági dossziéhoz tartozik, hogy 2025. május 27-én, egy héttel azelőtt, hogy őszre halasztották a még csak tervezetként létező, másik botránytörvénynek, az úgynevezett átláthatósági törvényjavaslatnak a parlamenti szavazását, Michael McGrath jogállamisági ügyekben illetékes ír EU-biztos utalt arra, hogy a Bizottság szerint a tervezet sérti az uniós jogot, a belső piaci szabadságjogokat és az Alapjogi Chartában foglaltakat. „Felszólítottuk a magyar kormányt, hogy vonja vissza ezt a törvénytervezetet" – fogalmazott McGrath. Elmondta azt is, hogy folyamatban van Magyarországgal szemben – mégpedig gyorsított eljárásban – a Szuverenitásvédelmi Hivatallal kapcsolatos kötelezettségszegési eljárás.

Az a felismerés viszont, hogy a 7. cikk szerinti eljárás egyelőre zsákutcába vezetne, mintegy ösztönzést jelentett ahhoz, hogy az EU más irányból kezdeményezzen, és anyagilag próbálja érdekeltté tenni Orbánt a közös európai szabályokhoz és politikákhoz való igazodásban. Ezért megtörtént a jogállami értékek és a pénzügyi érdekek összekapcsolása: az Európai Unió Tanácsa 2021 decemberében megalkotta azokat a szabályokat, amelyek a működő jogállamot szabták az uniós támogatások feltételéül, abból kiindulva, hogy e források megfelelő felhasználása – a retorika nyelvén megfogalmazva: az, hogy „mit csinálnak az uniós adófizetőktől kapott pénzzel" –, tehát a projektek végrehajtásának szabályos nyomon követése, a hatalomhoz dörgölőző oligarchák érdemtelen gazdagodásának a megakadályozása csakis élő, méltányosságot biztosító demokráciában, független igazságszolgáltatás mellett, hatékony média- és társadalmi ellenőrzés, illetve ennek céljait szolgáló, szabadon működő intézményrendszer segítségével lehetséges. E szabályok alapján aztán Magyarország esetében, a feltárt hiányosságok miatt, 2022-től durván 30 milliárd euró uniós támogatást tartottak vissza, aminek csak egy kisebb részét szabadították fel időközben, és a magyar gazdaság állapotán most már látszanak is e forráshiánynak a következményei.

A csatlakozást követő években a GDP 1 százaléka körül alakult Magyarország uniós ki-, illetve befizetési mérlegtöbblete, majd 2008 végén indult meg a pénzek gyors lehívása. 2015-ig 3-5 százalék között volt az az uniós pénzek egyenlege a hazai GDP-hez mérten. 2017 és 2022 között 2-3 százalék körüli szinten volt az uniós pénzek beáramlása. 2023-tól viszont már csak olyan kis többlete van Magyarországnak, mint a csatlakozást közvetlenül követő, tanuló időszaknak tekinthető években. A számos uniós forrásból tulajdonképpen jelenleg már csak az agrártámogatásokat lehet teljeskörűen elérni, miközben Brüsszelben időnként elhangzanak olyan vélemények, hogy további magyar EU-jogsértések esetén ezek a pénzek sem feltétlenül mentesek a zárolás alól.

A nettó befizető EU-országok lassan felismerték, hogy az Orbán-rendszer korrupt viszonyai közepette a magyarokra költött pénz egy része elfolyik, mint ha lyukas vödörbe töltenék. Ez azonban természetesen korántsem akkora nagyságrendű

összeg, ami érdemben fenyegetné az EU pénzügyi stabilitását. Az orbáni politikára, a jogállam lebontására kezdetben adott uniós válasz az volt, hogy legyintettek, és lényegében nem csináltak semmit, mert nem igazán érintette őket, és az egészet el lehetett úgy könyvelni, mint a magyarok sajnálatos külön problémáját. A második fázisban, amikor a korrupció már jobban érintette a nettó befizetőket – és ez időnként európai cégek, például kiskereskedelmi hálózatok kiszorítására irányuló intézkedésekben is megnyilvánult –, már nem állítható, hogy tétlenek maradtak, hiszen pénzügyi szankciót írtak elő Magyarországgal szemben, de – miután Orbán a füle botját se mozdította – erre voltaképpen megint csak legyintettek, azzal az eltéréssel persze, hogy a pénzügyi rendszabály érvényben maradt, vagyis mintegy megpróbáltak napirendre térni afölött, hogy Magyarország sajnálatos módon nem jut hozzá ahhoz a támogatáshoz, amihez normális esetben hozzá kellene jutnia.

Hogy eljussunk a harmadik fázisba, ahhoz már az Ukrajna ellen 2022 februárjában megindított orosz agresszió – és ezzel összefüggésben az Orbán-kormány Moszkva-barát politikája – kellett, mert az már az elhúzódó háborús körülmények között egész Európa biztonságára nézve kockázatokat vetett fel, tehát vastagon érinti az összes európai partnert. A Balatonfüreden Orbán által az unió ármányaként ebben az összefüggésben kiemelt két törekvés – mint arra fentebb utaltam – a rezsicsökkentés megszüntetésének az állítólagos igénye, valamint Ukrajna EU-csatlakozásának a tényleges szorgalmazása. Az előbbi állítás, ahogyan azt a magyar kormányfő tálalni próbálja, nem állja meg a helyét, mert az unió nem követeli az energiaköltségeknek a rászorultság függvényében történő mérséklését. (A magyar szabályozás egyébként nem érvényesíti a rászorultság elvét.) Amit viszont a legtöbb uniós ország fontosnak tart, és jórészt már meg is valósított, az az orosz energiaforrásokra való ráutaltság felszámolása. Ez nem pusztán az egyik szankciós intézkedés az Ukrajna ellen háborút indító Oroszországgal szemben – miként egyébként valóban abba a sorba is illeszkedik –, hanem egyúttal a belátható jövőre vonatkozó európai stratégia is, annak a belátása, hogy a Moszkvától való függéstől célszerű megszabadulni.

A kézirat lezárásakor még nem dőlt el, hogy Magyarország és Szlovákia rávehető-e az Oroszország elleni, sorrendben 18. szankciós intézkedéscsomag elfogadására, amely érinti ezt az energetikai kérdést, és Orbán Viktor – miként Robert Fico szlovák miniszterelnök is – azzal érvel, hogy az orosz energiáról való lemondás vállalhatatlan költségekkel járna, és Magyarországon ellehetetlenítené az úgynevezett rezsicsökkentést. Fontos megjegyezni, hogy amikor energetikáról beszélünk, akkor nem csupán a szénhidrogén-beszerzést, hanem a nukleáris energia hasznosítását – így a nukleáris fűtőelemek beszerzését – is értjük rajta. Magyarország nehézségeit ebből a szempontból még a paksi bővítés ügye is súlyosbítja, amelynek a belátható időn belüli megvalósulása felettébb bizonytalan.

Nem csupán az energiakérdésekben, hanem a Kreml elleni szankciós intézkedések egyéb vonatkozásaiban is többször próbálkozott az Orbán-kormány a vétójoggal való zsarolással, mégpedig nyilvánvalóan annak érdekében, hogy egészen más témában, így a Magyarországnak szánt, visszatartott uniós források ügyében engedményre bírja az EU-t. Ezek a kísérletek sorra kudarcot vallottak – bár egyes értelmezések szerint a befagyasztott kohéziós keretből bő 10 milliárd euró 2023. decemberi feloldása egy ilyen értelmű hallgatólagos alkunak volt betudható. Magyarország mindenesetre az összes eddigi szankciós intézkedést megszavazta. Egyes, kisebb jelentőségű esetekben az intézkedések érdemi tartalmát Orbánnak sikerült valamelyest korlátoznia, így például megakadályozta konkrét személyek szankciós listára vételét. A mindmáig nyitott energiatéma azonban ennél messze jelentősebb kérdés.

Az orosz–ukrán háború két síkon váltott ki rendkívüli uniós lépéseket: az egyik Oroszország szankcionálásának – az imént tárgyalt – síkja, a másik Ukrajna támogatása. Magyarország mindkét síkon igyekszik akadályozni az Európai Unió határozott és egységes politikai fellépését. Az agresszió nyomán Budapest csatlakozott ugyan az első közös uniós deklarációkhoz, és kezdetben nagy hangsúlyt helyezett annak reklámozására, hogy beengedi az Ukrajnából menekülőket, a katonai támogatás nyújtását viszont kezdettől kategorikusan elutasította. A Fidesz

a háborúba való belesodródás veszélyének a sulykolását állította – mégpedig teljes sikerrel – 2022-es választási kampányának a középpontjába, és azóta is egyre erősebb Ukrajna-ellenes propagandát folytat. Mezőgazdasági vonatkozásban is szembehelyezkedett az unió többségi álláspontjával, azt hangsúlyozva, hogy a vámmentesen beáramló ukrán termékek tönkretennék a magyar gazdákat. A majdani, valamikor reálissá váló ukrán uniós tagság felmerült lehetősége – amit az Európai Bizottság kétségkívül igyekezne előmozdítani, lehetőség szerint gyorsítani – további hivatkozási alapot jelent az Orbán-kormánynak az „ukrán veszéllyel" való riogatásra – olyannyira, hogy a 2026-os választási kampány baljós előjeleként Volodimir Zelenszkij felkerült a fideszes plakátok „kiemelt gonoszai" közé. Ukrajnával 2025 júniusában elvben és ünnepélyesen megnyitottnak nyilvánították ugyan az EU-csatlakozási tárgyalásokat, de az úgynevezett klaszterekbe csoportosított témafejezetek érdemi megvitatása a kézirat lezárásáig nem kezdődhetett el a magyar vétó miatt.

A magyar kormánypolitika azonban nem merül ki Moszkva szankcionálásának a szabotálásában, hanem kifejezetten Kreml-párti külpolitikai lépésekben is megnyilvánul. Orbán a tavalyi második félévben az újabb soros magyar EU-elnökséget arra próbálta felhasználni, hogy – önmagát világpolitikai tényezőként beállítva – látványos „békemisszióval" szolgálja Putyin propagandaérdekeit. Hogy mennyire üres frázispuffogtatás volt ez a tavalyi diplomáciai manőver, az most, fél évvel Donald Trump elnöki tényked ésének a kezdete után mutatkozik meg egyértelműen: immár az amerikai elnök is kénytelen belátni, hogy Putyinnak esze ágában sincs békét kötni. Közben azonban Magyarország külpolitikai értelemben teljesen lejáratta magát abban az Európai Unióban, amely – az Európa iránti amerikai érdeklődés megcsappanása láttán – kénytelen erőfeszítéseket tenni, hogy maga gondoskodjék saját biztonságáról. Az Orbán-kormány ezen erőfeszítések során számos jel szerint már nem megbízható partnernek, hanem éppenséggel biztonsági kockázatnak számít. Az uniós döntéshozatali gyakorlat – német és francia kezdeményezések

nyomán is – egyre inkább Magyarország de facto figyelmen kívül hagyásával kezd alakulni, akár a formális működési szabályok megváltoztatása nélkül is, a szorosabb integrációra képes és hajlandó EU-tagállamok összefogásával, ami értelemszerűen azzal a következménnyel járhat, hogy Magyarország kiszorul az integráció külső pályájára.

Az európai család természetes közege lehetne az országnak, de ez a család elvárja a közös értékek érvényesítését és a közös érdekek képviseletét. Az Orbán-kormány azonban ellenséggé nyilvánította azt az Európai Uniót, amelyet a szélsőjobboldali pártok – a magyar kormányfő várakozásaival ellentétben – nem tudtak uralmuk alá hajtani a tavalyi európai parlamenti választáson sem. Ennek következménye a magyar kormány súlyos elszigetelődése Európában.

A VÁRVA VÁRT TRUMP – NEM MIND ARANYKOR, AMI FÉNYLIK

Sokan arra számítottak, hogy a Fehér Házba visszatérő Donald Trump a kampány során tett ígéreteinek a felét sem tartja be majd – részben azért nem, mert azok betartását a körülmények nem teszik lehetővé, részben pedig azért, mert valójában nem is állt szándékában betartani ezeket az ígéreteket, hiszen Trump jól ismert, pofonegyszerű üzleti alkudozási módszere a magas lóról indítás, hogy aztán abból nagyot engedhessen. Ezeknek az előzetes feltételezéseknek a jó része helytállónak is bizonyult. Az első kategóriába tartozik a legfontosabb ígéret, az, hogy „egy nap alatt" véget vet az ukrajnai háborúnak. Ez még akkor is a meghiúsult remények egyike, ha az „egy nap" csak jelképesen értendő. A kézirat lezárásakor csaknem fél év eltelt Trump elnöki beiktatása óta, és a béke esélyei semmit nem javultak. A másik ígérethalmazban a leglátványosabb elem az, hogy Trump majd „móresre tanítja" az Amerikát eddig kiszipolyozó külvilágot, különösképpen megleckézteti Kínát, és súlyos kereskedelmi vámtarifák kivetésével állítja helyre az igazságot. Kínát illetően azonban Trump alaposabb lejjebb adott a követelései-

ből, és közvetlenül a kézirat lezárása előtt módosult 2025. július 9-ről augusztus 1-jére az a kitűzött határidő, hogy meddig kellene megállapodásra jutni a világgazdasági szereplőknek Washingtonnal a vámok mértékét illetően.

Orbán Viktor volt az egyetlen olyan hivatalban levő EU-tagországi vezető, aki – miután viszonya a végletekig elmérgesedett a demokrata párti amerikai Biden-kormányzattal – nyíltan Trumpnak szurkolt a kampány során, és a republikánus jelölt 2024. november 5-i választási győzelmét ugyanakkora lelkesedéssel ünnepelte, mint maga Trump. Azok a várakozások azonban, hogy az elnök mindezért különösebb hálát mutat majd, és kedvezni fog Magyarországnak, néhány – semmibe nem kerülő – Orbánt magasztaló retorikai fordulaton túl nem váltak valóra. Egyébként pedig a felszíni, formai gesztusok szintjén sem igazán jó a helyzet a Karmelita szempontjából, hiszen a magyar miniszterelnök mindmáig nem kapott meghívást a Fehér Házba (miután Trump beiktatásán sem volt jelen). Felettébb kétes értékű „vívmány", hogy Rogán Antal miniszterelnöki kabinetirodát vezető minisztert április 15-én az amerikai pénzügyminisztérium külföldi vagyonellenőrzési hivatala (OFAC) levette a szankciós listájáról.

Több kérdésben ugyanakkor Trump beváltotta, sőt, a várakozásokhoz képest túl is teljesítette ígéreteit, illetve fenyegetéseit. Ilyen témakör az Egyesült Államok kivonulása a nemzetközi együttműködés különböző intézményeiből, illetve az ezekkel kapcsolatos kötelezettségvállalások jelentős csonkítása. Rögtön a január 20-i beiktatási ünnepségen aláírta az Egyesült Államok kilépését a párizsi klímaegyezmény hatálya alól. Egyik első intézkedéseként elrendelte azt is, hogy az Egyesült Államok lépjen ki az Egészségügyi Világszervezetből. Trump rendeletet írt alá az Egyesült Államok részvételének megszüntetéséről az ENSZ Emberi Jogi Tanácsában, valamint tagságának megszüntetéséről az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetében (UNESCO). Az elnök aláírta az Egyesült Államok kilépéséről szóló rendeletet az ENSZ palesztin menekülteket segélyező és munkaközvetítő ügynökségéből (UNRWA) is. Az amerikai külügyminisztérium leállította az Egyesült

Államok legtöbb külföldi segélyprogramjának végrehajtását és finanszírozását.

A segélyprogramokkal, közelebbről a USAID rövidítésű, nemzetközi fejlesztést szolgáló amerikai ügynökség tevékenységével kapcsolatos ugyanakkor a magyar kormánynak az Egyesült Államokkal szemben elszenvedett egyik látványos, megalázó kudarca. László András, akit azzal bíztak meg, hogy kormánybiztosi rangban tájékozódjék, kik voltak a USAID magyarországi partnerei és alkalmazottai a Biden-kormányzat alatt, 2025. május 15-én Washingtonban találkozott a USAID vezetőivel. A magyar fél érdeklődése aggodalmat keltett egyes amerikai tisztviselőkben, abból kiindulva, hogy a kért információkat az Orbán-kormány a független média és a civil szervezetek elleni fellépéshez használhatja fel, ezért elutasították az információk átadását.

Tény viszont, hogy Trump több belpolitikai intézkedése mintegy rímel Orbán Viktor magyarországi politikájára, és a budapesti kormányzat saját irányvonalának az igazolásaként értelmezheti azt, erősítve azt az eredetileg Steve Bannontól származó narratívát, hogy „Orbán már Trump előtt is Trump volt". Ilyen a bevándorlás elleni fellépés. Az elnök már beiktatása napján nemzeti vészhelyzetet hirdetett az Egyesült Államok déli határán. Elrendelte a mexikói határ mentén épülő fal gyorsított építését. Megszüntette a külföldi szülők gyermekeként az Egyesült Államok területén születettek számára az automatikus állampolgárság intézményét. Illegális, de éveken át megtűrt bevándorlók tömeges kitoloncolásáról hozott intézkedéseket, ami aztán jogi csatározásokhoz vezetett.

Az emberi jogok, az egyéni méltóság tiszteletben tartását illetően Magyarországon az Orbán-kormány durva LMBTQ-ellenes jogalkotásba vágott bele. Amerika e téren mintegy „lemaradásban van": Trump, két nappal beiktatása után azzal volt kénytelen kezdeni, hogy a szövetségi ügynökségeknél és minisztériumoknál bezáratta az úgynevezett diverzitás-egyenlősítés-inkluzivitás-hozzáférhetőség irodákat, majd eltávolított olyan állami – részben magas rangú katonai – vezetőket, akik a trumpi narratíva értelmében a diverzitás vagy a nemek között-

ti egyenlőség elve alapján kerültek pozícióba. Van ugyanakkor egy olyan belpolitikai terület, amelynek csak igen áttételesen lenne kimutatható magyar előképe: az Elon Musknak adott, elég kaotikus eredményekre vezető, miniszteri ranggal járt megbízás, hogy a techmilliárdos faragja le a szövetségi költségvetés túlzottnak vélt kiadásait. Musk időközben összekülönbözött Trumppal, és otthagyta a washingtoni kormányzatot. Tevékenysége nyomán heves jogviták maradtak hátra, és – tekintettel az amerikai igazságszolgáltatás mélyen gyökerező függetlenségére – a legfelsőbb bírósági nyomasztó konzervatív többség ellenére sem tűnik úgy, hogy Trump meg tudná valósítani azt, amihez egyébként valóban Orbán példája adta az ihletet, nevezetesen az államigazgatási szakértői apparátus lecserélését, a vezetőhöz való lojalitás szempontjait szem előtt tartva.

A külpolitikát illetően előre tudható volt – Trump előző elnöki ciklusában szerzett tapasztalatok alapján is –, hogy az új elnök alatt meg fog erősödni a már korábban elindult folyamat, az Egyesült Államok figyelmének az eltolódása Európáról a keletázsiai, csendes-óceáni térség felé, mégpedig alapvetően azért, mert Washingtonban már Kínát tekintik az új fő vetélytársnak. Az sem teljesen új, hogy a Fehér Ház nagyobb anyagi hozzájárulást vár a NATO-szövetségesektől a közös védelmi kiadásokhoz. Kérdéses volt viszont, hogy mekkora lesz a várható mértéke ennek a hangsúlyeltolódásnak, hiszen Trump alkalmanként a NATO puszta jövőjét megkérdőjelező kijelentéseket is tett. Az európai aggodalmakat megtöbbszörözte az ukrajnai háború. Trump úgy ígért béketeremtést, hogy homályos nyilatkozataiban valamelyes megértést mutatott Oroszország törekvései iránt. Orbán Viktor nyíltan azt állította: attól lesz majd béke, hogy Amerika egy centet sem ad többé Ukrajnának. Az európaiak számára felsejlett a katasztrófa-forgatókönyv, miszerint Trump felhagy Kijev katonai megsegítésével, Európa nem képes pótolni a kieső amerikai támogatást, Ukrajna összeomlik, és semmi garancia nincs arra, hogy az oroszok megállnak, nem folytatják nyomulásukat Európában.

Aligha járunk messze az igazságtól, ha megállapítjuk: Trump alaposan ráijesztett a szövetségesekre, akik a legutóbbi,

2025. június 24–25-i hágai NATO-csúcson megállapodtak abban: 2035-re a GDP 5 százalékára növelik védelmi kiadásaikat, azzal, hogy ebből 3,5 százalék a szigorú értelemben vett védelmi költségekre megy, 1,5 százalék pedig védelmi és polgári célokat egyaránt szolgáló infrastrukturális fejlesztésre. Ez nagyon jelentős ráfordításnövekedés, hiszen korábban az amerikaiak a 2 százalék elérésére sem tudták rávenni az összes tagállamot. Ami pedig az orosz–ukrán háborút illeti, 2025 júliusára Trump deklaráltan belátta, hogy súlyosan csalódnia kellett Vlagyimir Putyinban, az orosz elnök belátható időn belül nem áll készen a békekötésre. Ebben a helyzetben, a kézirat zárásakor, Kijev számára a jelek szerint a korábbiakhoz képest valamelyest kedvezőbb feltételek mellett folytatódik Ukrajna változó intenzitású nyugati katonai támogatása, afféle „húzd meg, ereszd meg" folyamatként. A Trump és Zelenszkij közötti február 28-i fehér házi botrányos veszekedés óta mindenesetre sokat javult az ukrán elnök washingtoni pozíciója. Az amerikai fegyverutánpótlás mértékének azonban nemcsak a washingtoni szándékok szabnak gátat, hanem az is, hogy az Egyesült Államok Trump alatt minden korábbinál erősebben elkötelezte magát Izrael támogatása mellett, ami az Irán elleni június 22-i légitámadásban csúcsosodott ki, legalábbis egyelőre.

De visszakanyarodva Ukrajnához, Magyarországra nézve az előállt helyzet azzal a következménnyel jár, hogy miután elpárolgott a „jön Trump, és azonnal béke lesz" reménye, Budapest folyamatos lövészárokharcot vív az EU-val, igyekszik akadályozni a Moszkva elleni szankciós rezsim kiterjesztését, de ebben a küzdelemben egyáltalán nem áll mögötte szilárd hátországként a nyugati szövetségen belül továbbra is kulcsfontosságú Egyesült Államok. Washingtonban nincs különösebb igény annak a szerepnek az eljátszására, hogy Magyarország legyen „bot a küllők között", és akadályozza az európai integrációt. A Trump-kormányzat ugyan nyilván örülne annak, ha a globális kereskedelmi erőpróbák közepette az Európai Unió nem tudna egységesen fellépni, de Magyarország már túlzottan elszigetelődött az EU-n belül ahhoz, hogy képes legyen betölteni ilyen egységbontó szerepet.

Magyarország nem csupán csekély nemzetközi súlya miatt nem kap igazán figyelmet Washingtonban, hanem amiatt sem, hogy Budapest és Peking kapcsolatainak szorosabbra fűzése semmiképpen nem illeszkedik a legfőbb amerikai törekvéshez, Kína visszaszorításának a szándékához, hanem szögesen ellentétes azzal. Washingtonnak nincs semmi oka méltányolni azt, hogy Magyarország – korábbi nyomatékos amerikai figyelmeztetések ellenére – partneri viszonyt alakított ki a Huaweijel, és hogy a kínai elektromos autók és akkumulátorok európai gyártásának a hídfőállása kíván lenni.

Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter ugyan többször beszélt arról, hogy Trump hivatalba lépésével eljött a magyar–amerikai kapcsolatok aranykora, de ezt az állítást nehéz alátámasztani akkor, amikor például az Európai Unióban Magyarország az egyetlen olyan ország, amelynek nincs érvényben lévő egyezménye az Egyesült Államokkal a *kettős adóztatás* elkerüléséről. Washington még a Biden-kormányzat idején felmondta ezt a korábban létezett egyezményt Magyarországgal. Szakmai elemzők szerint az egyezmény visszaállítása az amerikaiak számára most, a Trump-adminisztráció alatt sem prioritás. A mostani helyzet szerint amikor jövedelmek hagyják el Magyarországot, azok teljes egészében kivihetők az Egyesült Államokba, míg sok más ország esetében ez nem így van. Ez a helyzet tehát megfelel az amerikai félnek, Magyarország számára azonban kedvezőtlen, hiszen az Egyesült Államokban 30 százalékos forrásadó terheli az onnan származó jövedelmeket. Az államközi megállapodás hiánya ugyanakkor bizonyos kockázatot jelent az amerikai vállalatok számára is: bár a magyar adórendszer jelenlegi működése számukra egyelőre kedvező, nincs garancia arra, hogy ezek a szabályok hosszú távon is változatlanok maradnak. Kérdés persze, hogy az Orbán-kormány az „aranykor" eljövetele jegyében – viszonossági alapon – forrásadóval kívánja-e sújtani a jövedelmüket kivinni szándékozó amerikai cégeket. A magyar–amerikai kapcsolatokból tehát Trump hivatalba lépésével korántsem tűnt el az összes visszás elem, sőt, a szoros magyar–kínai viszonyt a republikánus kormányzat, ha lehet, még több rosszallással szemléli, mint az

előző, demokrata párti adminisztráció. Ami egyértelműen és gyökeresen megváltozott, az a puszta felszín. Mint a 2025-ös függetlenségnapi ünnepségen Robert Palladino, a budapesti amerikai nagykövetség ügyvivője fogalmazott, mostantól „tiszteletteljesek, konstruktívak és diplomatikusak leszünk. Nem lesz több nyilvános szidalmazás és moralizálás pódiumokról. Ennek a korszaknak vége."

Még a trumpi külpolitikához röviden visszakanyarodva, figyelemre méltó jelenség az érdekszférák, befolyási övezetek elismerése, pontosabban újraelismerése, amit „új realista" irányvonalnak is szoktak nevezni. Trump, a nemzetközi szervezetekből, így például bizonyos ENSZ-intézményekből kivonulva, illetve azoktól a pénzügyi támogatást jelentős mértékben megvonva tudatosan igyekszik lebontani a globális szabályokra épülő világrendet, amely az előző évtizedeket jellemezte. Szakít a status quo tiszteletben tartásával. Ez nem csak arra teszi hajlamossá, hogy könnyen túltegye magát Ukrajna szuverenitásának a megvédésén, hogy az általa célul kitűzött békemegállapodás keretében elismerjen Oroszország által katonai hódítás révén szerzett jogokat, illetve hogy a Kínával való konfrontáció elkerülése érdekében felettébb óvatos magatartást tanúsítson Peking dél-kínai-tengeri nyomulása láttán. Hajlamossá teszi arra is, hogy igyekezzék magának az Egyesült Államoknak a befolyási övezetét kiterjeszteni.

Donald Trump a mostani elnöki ciklusát azzal indította, hogy nyomásgyakorlással megfenyegette Panamát – a kínaiak onnan történő kiszorítása érdekében –, lehetőségként felvetette Kanada csatlakozását az Egyesült Államokhoz, valamint bejelentette Amerika igényét a Grönland feletti ellenőrzésre. Függetlenül attól, hogy ezeknek a felvetéseknek mennyi a realitástartalmuk, egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy Trump is valamiféle „közel-külföldnek" tekinti az Egyesült Államok földrajzi környezetét, hasonlóan ahhoz, ahogyan az oroszok tekintenek az egykori Szovjetunióra. Az amerikai elnöknek az a februári kijelentése viszont, hogy az Egyesült Államok átvenné a gázai övezetet, már nem illeszthető ebbe az érdekszféra-gondolkodásba, hanem sokkal inkább Donald Trump

ingatlanbefektetői munkásságának egyik bonmot-jaként fogható fel.

Végezetül, ami a Trump által elindított vámháborút illeti, magyar szempontból azt kell világosan látni, hogy amennyiben Washington valóban bevezeti a tervezett, magasabb vámokat az Európai Unióval szemben, az Magyarországot is egyértelműen negatívan érinti, részben a jelentős autóipari jelenlét és az ágazathoz kapcsolódó beszállítói láncok miatt. Az Európai Unió jogrendje nem engedi meg, hogy kereskedelmi kérdésekben valamely tagország különalkukat kössön, itt tehát már fogalmilag is kizárt, hogy Trump valamiképpen „meghálálja" a magyar kormányfőnek a lelkes támogatást.

Az, hogy végül miként rendeződnek a kereskedelmi viták, milyen szintre állnak be a vámtételek, még most, közel fél évvel Trump hivatalba lépése után is jórészt a madárjóslás műfajába tartozik. A Trump-adminisztráció azzal indított, hogy megnézte, mennyi az Egyesült Államok kereskedelmi deficitje egy adott országgal szemben, ezt elosztotta az onnan érkező teljes importtal, és az így kapott hányadost tekintette a másik ország részéről az amerikai termékeket sújtó „vámnak". Ezt nagyvonalúan elosztotta kettővel, és az így kapott tört lett az adott országgal szemben előirányzott vámtétel, mondván, ők „csak a felét róják ki". Ennek alapján jöttek ki olyan számok, hogy Kínával szemben 34, az EU-val szemben 20, Vietnammal szemben viszont 46 százalékos vámot írnának elő. Ehhez képest születtek meg különböző különalkuk, illetve folynak egyezkedések. Az EU-t illetően a kézirat lezárásakor 10 százalékos várható vámtarifa látszott körvonalazódni. Július 12-én azonban Trump azt tette közzé, hogy augusztus 1-jétől 30 százalékos vámmal fogják sújtani az EU-termékeket, és ha az unió erre megtorlásként tarifaemelés mellett dönt, akkor annak a mértékével az Egyesült Államok a maga részéről kitűzött 30 százalékos tarifát megemeli. Azon a fronton egyébként, ahol az egész vámháború elkezdődött, vagyis az amerikai–kínai viszonylatban, május 14-ével három hónapra ideiglenesen kereskedelmi tűzszünetet kötöttek. Az amerikai vámok addigra az adok-kapok során 145 százalékra, a Kína által érvényesített vámok pedig 125 százalékra kúsztak fel. A megállapodás értelmében ezek 30, illetve 10 százalékra csökkentek. A felek emellett állandó egyeztetési mechanizmust is létrehoztak a gazdasági kapcsolatok rendezésére.

IRODALOM

Jelentés az alapvető jogok helyzetéről: magyarországi normák és gyakorlatok (az Európai Parlament 2012. február 16-i állásfoglalása alapján). 24.6.2013 – (2012/2130(INI)) Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság. Előadó: Rui Tavares https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0229_HU.html

Jelentés a Tanácsot az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapítására felszólító javaslatról. 4.7.2018 – (2017/2131(INL)) Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság. Előadó: Judith Sargentini https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0250_HU.html

Időközi jelentés az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapításáról szóló tanácsi határozatra irányuló javaslatról. 25.7.2022 – (C9 0000/2022 – 2018/0902R(NLE)) Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság. Előadó: Gwendoline Delbos Corfield https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0217_HU.html

További felhasznált források:

MTI, EU Website, Politico, EurActiv, Reuters, The New York Times, The Washington Post, The Wall Street Journal, Foreign Affairs

Sz. Bíró Zoltán

AZ UKRAJNAI HÁBORÚ ÉS A TRUMP JELENTETTE KOCKÁZATOK

Trump ukrajnai háborúhoz való viszonya felettébb változékony, tele van váratlan fordulatokkal, ám egy vonatkozásban következetes: a beiktatását követő első öt hónapban egyetlen olyan rendelkezést sem hozott, ami növelte volna az Oroszországra nehezedő amerikai nyomást. Az elnökválasztási kampány idején kitartóan azt hajtogatta, hogy képes a háborút 24 óra alatt lezárni. Ez az ígéret már akkor is minden alapot nélkülözőnek tűnt, hiszen aki csak egy kicsit is tisztában volt a szemben álló felek álláspontja közti jelentős különbséggel, tudhatta, hogy a háború lezárása nem lesz egyszerű és gyorsan megoldható feladat. Trump ennek ellenére kampánya során végig kitartott álláspontja mellett. Ez a végtelenül felelőtlen és minden alapot nélkülöző ígéret annak veszélyét vetítette előre, hogy az új amerikai adminisztráció Ukrajnát egy idő után cserben fogja hagyni.

Ám miután Trumpot megválasztották, és közeledett a beiktatása, – felhagyva kampánybeli túlzásaival – elkezdett más hangot megütni. A beiktatását követő első nyilatkozatai arról tanúskodtak, a környezetében meggyőzték arról, hogy nem szabad Oroszországgal szemben gyengeséget mutatni. Ez nem jó taktika, mert ha végül úgy fejeződnék be a háború – akárcsak egy fegyverszünettel is –, hogy minden fontos kérdésben elfogadják Oroszország követeléseit, az gyengének és határozatlannak mutatná Amerikát. Mindez pedig óhatatlanul rávetülne a Trump számára már az első ciklus idején is prioritást élvező Kína-ellenes politikára. Ha az ukrajnai háborúban Washington látványos engedményeket tesz, ki fogja elhinni, hogy Kínával

szemben határozott tud lenni. Trump elnökségének első heteiben úgy tűnt, hogy ezt megértette, és ennek szellemében elkezdett arra célozgatni, hogy komoly vámokkal és egyéb eszközökkel fog nyomást gyakorolni Oroszországra, ha az nem lesz hajlandó a háború mielőbbi lezárására. Az Ukrajna ügyében eljáró különleges megbízott, Keith Kellogg személye is arra utalt, hogy az új adminisztráció kész Moszkvát újabb szankciókkal, illetve azok hatékonyabb betartatásával tárgyalóasztalhoz kényszeríteni. De rövid időn belül kiderült, hogy nem ez a helyzet.

Trump, az élesen fogalmazó Kelloggot – Moszkva kérésére – háttérbe vonta, és helyette a semmiféle diplomáciai tapasztalattal nem rendelkező, eredetileg a közel-keleti békeközvetítéssel megbízott New York-i ingatlanbefektetőt, Steve Witkofft küldte Putyinhoz, hogy készítse elő majdani személyes találkozójukat. A megbízott első moszkvai látogatását követő napon, 2025. február 12-én – alig három héttel beiktatása után – Trump felhívta Putyint, és hosszan tárgyalt vele.[1] Ezzel a hivatalos kapcsolatfelvétellel megtörte elődje, Joe Biden politikáját, aki azt követően, hogy Oroszország nyílt háborút kezdett Ukrajna ellen, megtagadta orosz kollégájával az érintkezést. Trump nemcsak Putyin nyugati elszigeteltségét törte meg, de úgy beszélt az orosz elnökkel, hogy erről előzetesen nem is tájékoztatta sem európai szövetségeseit, sem az ukránokat. Ez világos jelzése volt annak, hogy Trump nem akarja a majdani tárgyalóasztalnál látni európai szövetségeseit. Nyilván ekkor még erősen bízott abban, hogy gyorsan le tudja zárnia a háborút, és a sikeren senkivel nem akart osztozni.

Hat nappal a két elnök telefonbeszélgetése után a szaúdi fővárosban már meg is tartották az első amerikai–orosz találkozót, aminek nemcsak a ténye volt meglepő, de az azt megelőző nem egy amerikai bejelentés is. Pete Hegseth védelmi miniszter még a megbeszélések előtt azt nyilatkozta, irreális elképzelés, hogy a 2014 előtti ukrán határok visszaállíthatók, vagyis arra ne számítson senki, hogy akár a Krím, akár Kelet-Ukrajna, illetve a 2022 februárja után elvesztett területek teljes egészét Kijev vissza tudja szerezni. És azt is jelezte, hogy belátható időn belül teljesen valószerűtlen, hogy Ukrajna NATO-tagságot nyerjen

(Moscow Times, 2025). A találkozónak ez a szokatlan felvezetése nem sok jót ígért, mert ezekkel a nyilatkozatokkal amerikai oldalon a pakliból még azelőtt kivették a legfontosabb ütőkártyákat, hogy leültek volna az oroszokkal tárgyalni. A találkozó előtt és alatt lehetett volna azzal nyomást gyakorolni Moszkvára, hogy amennyiben semmiféle engedményre nem hajlandó, akkor az Egyesült Államok együtt szövetségeseivel felgyorsítja Ukrajna NATO-felvételét, és ha az orosz erők tovább támadnak, akkor mi fokozzuk a fegyverszállításokat, hozzásegítve ezzel az ukránokat ahhoz, hogy erővel szerezzék vissza elvesztett területeiket. Ehelyett még mielőtt az érdemi tárgyalások megkezdődtek volna, az amerikai fél azt üzente az oroszoknak, hogy ne izguljatok, nem akarjuk az összes elvesztett ukrán területet visszaszerezni, és szó sincs arról, hogy Ukrajna a NATO tagja legyen.

Ez a meglepő antré az első pillanattól kezdve felettébb aggasztó tárgyalási taktikának tűnt. Ahogyan az is, hogy az el-rijadi tárgyalásra az ukránok és az európai szövetségesek előzetes értesítése és bevonása nélkül került sor. Az új amerikai elnök próbált úgy tenni, mintha európai szövetségeseinek ehhez a történethez semmi köze nem lenne. Holott ezeknek az európai országoknak egy része ott van Oroszország tőszomszédságában, tehát sokkal inkább ki van téve olyan kockázatoknak, amelyeknek az Egyesült Államok nincs. Kihagyni őket ebből a történetből tapintatlan és a szövetségesi magatartástól teljesen idegen gesztus volt. Ráadásul – ellentétben az amerikai elnök állításával – az Európai Unió, illetve annak tagállamai, kiegészülve Nagy-Britanniával, nagyobb anyagi segítséget nyújtottak Ukrajnának a nyílt háború kitörésétől Trump beiktatásáig, mint az Egyesült Államok. Kétségtelen, hogy a fegyverek és lőszerek többségét Washington biztosította, de azt, hogy az ukrán állam talpon maradt, hogy az ukrán költségvetés nem omlott össze, az az európaiak által nyújtott pénzügyi segítségnek volt köszönhető.

Az amerikai elnök kezdetben nemcsak európai szövetségeseit próbálta kihagyni a tárgyalásokból, de az ukránokat is. Úgy tett, mintha semmi olyan nem történt volna 2022 februárjában,

amikor is Oroszország nyílt és átfogó támadást indított Ukrajna ellen, ami miatt az Egyesült Államok ne tárgyalhatna közvetlenül az agresszorral. Trump attól sem zavartatta magát – sem akkor, amikor február elején telefonon beszélt Putyinnal, sem akkor, amikor elküldte külügyminiszterét és nemzetbiztonsági főtanácsadóját El-Rijadba az oroszokkal tárgyalni –, hogy a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság háborús bűnök elkövetése miatt 2023. március 17-én elfogatóparancsot adott ki az orosz elnök ellen. Igaz, hogy az Egyesült Államok nem írta alá a Római Statútumot, azt az egyezményt, ami létrehozta ezt a bíróságot. Ám attól még, hogy Amerika nem részese a megállapodásnak, tekintettel lehetett volna a nemzetközi körözésre.

Már a telefonbeszélgetésről kiszivárgó hírek is aggodalommal tölthették el mindazokat, akik abban reménykedtek, hogy az Egyesült Államok új elnöke mindent megtesz azért, hogy az ukrajnai háborút tartós és igazságos béke zárja le. Ehelyett a két elnök telefonbeszélgetéséről az derült ki, hogy megállapodtak abban, hogy rövidesen és kölcsönösen felkeresik egymást, illetve rendszeressé teszik érintkezésüket. Ezen a telefonbeszélgetésen egyeztek meg arról is, hogy néhány nappal később Trump és Putyin megbízottjai Szaúd-Arábia fővárosában találkoznak. A február közepén megtartott tárgyaláson megállapodtak abban, hogy helyreállítják az egymás országában akkreditált diplomáciai testületek korábbi létszámát, továbbá arról, hogy tárgyalócsoportot alakítanak ki mindkét részről az ukrajnai háború lezárásáról folyó tárgyalások támogatására. És abban is megegyeztek, hogy megvizsgálják a két ország közötti gazdasági együttműködés kiszélesítésének lehetőségeit. A Fox News értesülései szerint az ukrajnai konfliktus három szakaszból álló rendezési tervében is egyetértettek, aminek első fázisát a fegyverszüneti megállapodás megkötése jelentené, a másodikat az ukrajnai elnökválasztás lebonyolítása, míg a harmadikat a békeszerződés aláírása.

Ha az értesülés igaz, akkor az arra vall, hogy Trump emberei lényegében kritikátlanul magukévá tették az orosz delegáció Zelenszkij elnöki legitimitását kétségbe vonó álláspontját. Tették ezt annak ellenére, hogy az ukrán elnök helyzete világos

és egyértelmű. Legitimitását egy ideje orosz oldalon próbálják kétségbe vonni arra hivatkozva, hogy Zelenszkij 2024 tavaszán kitöltötte ötéves elnöki mandátumát, és vele mint illegitim elnökkel orosz részről senki nem hajlandó bármit is aláírni. Moszkva erre csak abban az esetben kész, ha ezt egy újonnan megválasztott ukrán elnökkel teheti meg. Ez az álláspont azonban ezer sebből vérzik. Zelenszkij legitim elnöke Ukrajnának. A hadiállapot körülményei között ugyanis sem parlamenti, sem elnökválasztást nem lehet tartani. Ezt az ukrán törvények világosan rögzítik. Nemcsak jogilag egyértelmű a helyzet, de politikailag is. Az ukránok nagy többsége továbbra is Zelenszkijt tartja az ország legitim elnökének, mert tisztában van azzal, hogy háborús körülmények között, amikor számos polgári jog korlátozás alá kerül, nem lehet demokratikus választásokat tartani. Az amerikai delegációt azonban mindez nem foglalkoztatta, mert ha foglalkoztatta volna, akkor a rendezés második fázisaként nem fogadta volna el, hogy még a békeszerződés megkötése előtt mindenképpen meg kell tartani az ukrajnai elnökválasztást.

Az el-rijadi találkozón állítólag az Északi-sarkvidék közös energetikai kiaknázásának lehetőségeiről is tárgyaltak. Ez is arra utal, hogy Trumpot az ukránok különösebben nem foglalkoztatják, országuk stratégiai jelentőségét nagyságrendekkel kisebbnek tekinti, mint Oroszországét. Épp ezért nem tűnik alaptalannak az a feltételezés, hogy Trump és csapata oroszokkal folyó tárgyalásainak célja nem egy majdani tartós és igazságos béke megkötése, hanem a háború minél gyorsabb lezárása. Rövid időn belül az is kiderült, hogy a háború gyors befejezésén túl Trumpnak még további két célja lehet. Egyfelől, cserébe azért, mert közvetít a szemben álló felek között, szeretne ebből minél nagyobb hasznot húzni. Ez azok után vált egyértelművé, hogy az amerikai kereskedelmi miniszter megpróbált egy olyan megállapodást ráerőltetni az ukránokra, ami csaknem teljes szabadságot biztosított volna Amerikának különböző ritkaföldfémek és egyéb ásványkincsek kitermelésében, fontos ukrán infrastruktúrák (vezetékek és kikötők) használatában 500 milliárd dollár értékben.[2]

Az új adminisztráció ezt a már-már koloniális függést teremtő megállapodást arra hivatkozva próbálta az ukránokkal elfogadtatni, hogy az Egyesült Államok Biden idején 300-350 milliárd dollár értékben nyújtott segítséget. Ezek a számok azonban köszönőviszonyban sincsenek a valósággal. A Kieli Egyetem Világgazdasági Kutatóintézetének kimutatása szerint az amerikai segítség értéke az új amerikai elnök 2025. januári beiktatásáig 119 milliárd euró volt, ami még a felét sem tette ki annak, amit Trump nyilvánosan emlegetett.[3] Az első amerikai ajánlat elfogadása egyben azt is jelentette volna, hogy Ukrajna tudomásul veszi, amit az előző adminisztráció idején segélyként kapott, azt utólag ki kell fizetnie. Ezt az ukránok határozottan elutasították. És mert következetesen kitartottak álláspontjuk mellett, abba a keretmegállapodásba, ami egy közös amerikai–ukrán alapot hozott létre, és aminek bevételeiből Kijev ezentúl fedezni tudja amerikai fegyvervásárlásait, ez a trumpi követelés nem is került bele.

A februári tárgyalásoknak az az eleme, ami az Artikum közös kiaknázásának perspektíváját lebegtette meg az oroszok előtt, arra utalt, hogy ebben a projektben Trump és környezete annak lehetőségét látja, hogy ezen a területen az orosz és a kínai érdekek nem esnek egybe, és ezért az ezen a területen felkínált együttműködésért cserébe Oroszország talán elválasztható lesz Kínától. Ez lehet az a harmadik cél, aminek elérését az ukrajnai béketeremtés kapcsán Trump maga elé tűzhetett. Az artikumi projekt hátterében pedig az áll, hogy mind az Egyesült Államok, mind Oroszország a kontinentális talapzat elvét követve formál lehetőség szerint minél nagyobb területi igényt az Északi-sarkvidéken. Valószínűleg ebbe a logikába illeszkednek Trumpnak azok a bizarr megnyilatkozásai is, amik hol Kanadát szólítják fel az Egyesült Államokhoz történő csatlakozásra, hol a dánokat riogatják Grönland elcsatolásával. Kína viszont távol van a sarkvidéktől, ezért azon az alapon, ahogy az amerikaiak és az oroszok igényt tartanak az Artikumra, a kínaiak nem tudnak. Ők egyébként is az Északi-sarkvidék erőforrásait az emberiség közös kincsének tekintik, és ezen az alapon próbálnak azokhoz hozzáférni. Az persze

erősen kérdéses, hogy az Artikum közös kiaknázásának ígérete elég lesz-e ahhoz, hogy Moszkvát eltávolítsa Pekingtől. Ezt a háború körülményei között mind politikailag, mind gazdaságilag nehéz elképzelni. A háború és a nyugati szankciók 2022 februárjától gyors ütemben forgatták el az orosz gazdaságot Európától Kína felé. Ez az orientációváltás Oroszországnak nem kevés költségébe került. Egy esetleges visszaforgatás sem lenne olcsó. Nem beszélve arról, hogy mi a garancia arra – gondolhatják Moszkvában –, hogy az Egyesült Államok politikája Trump távozása után is változatlan marad. Erre nincs semmi biztosíték, ezért Moszkva számára az amerikai ajánlat elfogadásában több a kockázat, mint az előny.

A február közepén megtartott orosz–amerikai tárgyalások kapcsán azt a következtetést lehet levonni, hogy Trump mindenekelőtt abban érdekelt, hogy a háború minél gyorsabban befejeződjék, hogy minél inkább kihasználhassa Ukrajna kiszolgáltatott helyzetét, és megfizettesse vele közvetítői szerepét, illetve további támogatását, és hogy sikerüljön Oroszországot minél inkább eltávolítani Kínától. A fentieken túl az is jól látható, hogy Trump elképzeléseiben a háború gyors befejezésének nem része az, hogy a megszülető béke feltétlenül igazságos és tartós legyen, és miután ezek számára nem tűnnek fontos szempontoknak, nem is tartja szükségesnek, hogy fokozza az Oroszországra nehezedő amerikai nyomást.

A trumpi béketeremtésnek még egy vonására lehetett már viszonylag korán felfigyelni. Mégpedig arra, hogy az amerikai elnök saját közvetítői szerepét abban látta, hogy magát úgy tüntesse fel, mint aki egyenlő távolságot tart mindkét féltől, és ebben a döntésében az sem zavarta, hogy a két egymással szemben álló ország közül az egyik nyilvánvaló agresszor, míg a másik az agresszió áldozata. De ez Trumpot különösebben nem érdekli. Ő magát afféle közvetítő angyalnak képzeli, aki ott lebeg a háborúzó felek fölött, egyik irányban sem elköteleződve, és bölcs fellépésével majd hozzásegíti őket a békéhez. Már az első, beiktatását követő szívélyes telefonbeszélgetése Putyinnal azt jelezte, hogy érzelmileg sokkal közelebb áll Oroszországhoz, mint Ukrajnához.

Érdemes ebből a szempontból felidézni, hogy amikor 1953 nyarán lezárták a koreai háborút, az akkori amerikai elnök, Eisenhower nem játszotta a háborúzó felektől egyforma távolságot tartó szerepét, és nem kereste Kim Ir Szen kegyeit, nem tárgyalt vele külön arról, hogy országának milyen biztonsági igényei lennének, hanem egyértelműen elköteleződött Dél-Korea mellett, és otthagyott a déli országrészben százezer amerikai katonát. Vagyis Eisenhower egy pillanatig nem tetszelgett afféle semleges közvetítői szerepben, hanem következetesen kiállt a megtámadott dél-koreai rendszer mellett. Ez a szerepfelfogás, legalábbis egyelőre, teljesen hiányzik Trumpból. Hogy mi lehet ennek az oka? A fent körvonalazott szándékokon túl talán az is, hogy ez a végtelenül narcisztikus ember örömét lelné abban, hogyha sikeres béketeremtő lehetne, és ahogy Obama annak idején, úgy ő is Nobel-békedíjat kaphatna. Ezért újra és újra kész Putyinnal telefonon tárgyalni, miközben több mint nyilvánvaló, hogy az orosz elnök csak húzza az időt, és egyelőre esze ágában sincs békét kötni.

Trump csak július elején jutott el odáig, hogy a *Politico*nak nyilatkozva egyre kétségesebbnek lássa a háború gyors befejezésének lehetőségét (Politico, 2025). Ugyan továbbra is szeretné a háborút minél előbb lezárni, de már nem biztos abban, hogy ez sikerülni fog. Pedig tudhatta volna, ezt a háborút nehéz lesz úgy befejezni, hogy az megnyugvással töltse el a szemben álló feleket. Ennek ellenére hónapokon át azzal hitegette a világot, hogy meg tudja ezt oldani. A magyar kormány pedig önfeledten osztozott optimizmusában. Pedig nem kellett volna, mert a ma létező három igazán komolyan vehető „béketerv" – az amerikai, az orosz és az európai országok többsége által is támogatott ukrán – tartalma annyira távol áll egymástól, hogy aligha lehetett és lehet ma is közeli megállapodásra számítani anélkül, hogy valamelyik fél a harctéren ne érne el látványos sikert, vagy kényszerítené ellenfelét arra, hogy az összeomlástól tartva feladja álláspontját.

Az amerikai terv, amit Trump 2025. április 17-én Párizsban osztott meg az ukránokkal és európai szövetségeseivel, abból indul ki, hogy Ukrajna nem tudja az orosz erők által elfoglalt terü-

leteket katonai eszközökkel visszafoglalni, így azok de facto orosz ellenőrzés alatt maradnak. Azért, hogy a háború ne újulhasson ki, az európai országok egy csoportja – közelebbről meg nem határozott – biztonsági garanciákat ad Ukrajnának. Az Egyesült Államok azonban semmiféle biztosítékkal nem szolgál, vagyis nem lesz részese ennek a konstrukciónak. Trump és környezete úgy gondolja, hogyha a fenti feltételeket Moszkva elfogadja, akkor azokért cserébe valamit Oroszországnak is adni kell. Ezért az amerikai javaslat azt az ukránok által el nem fogadható ajánlatot is tartalmazta, hogy a Krím félsziget de jure Moszkva ellenőrzése alá kerül. Az amerikai elnök utóbb, a határozott ukrán tiltakozásra úgy pontosította béketervének ezt az elemét, hogy a félsziget Oroszországhoz tartozását de jure az Egyesült Államok ismeri el, Ukrajnának nem kell ezt megtennie. Kijevben – érthető módon – ezzel a változattal sem értettek egyet. Ha ugyanis a világ vezető hatalma elismeri, hogy a Krím Oroszország része, akkor egy idő után számos ország fogja a példáját követni, ami elfogadhatatlan perspektíva Ukrajna számára.

Ez a trumpi javaslat nem mellesleg szöges ellentétben áll a Washington által hosszú időn át követett Stimson-doktrínával, ami azt jelentette, hogy az Egyesült Államok egyetlen olyan területszerzést sem ismer el, ami erőszakkal történik. Trump láthatóan úgy gondolja, hogy őt ez az 1932-től irányadónak számító amerikai külpolitikai elv semmiben nem korlátozza, már amennyiben egyáltalán tud arról, hogy létezik ilyen doktrína. Az amerikai javaslat nemcsak a Krím de jure átadásával ellentételezné a moszkvai kompromisszumkészséget, vagyis annak elfogadását, hogy az orosz erők által megszállt területeken túl továbbiakra ne tartsanak igényt, de azzal is, hogy a megállapodás aláírásával minden amerikai és EU-s szankció azonnal feloldásra kerülne. Washington a csomag részeként együttműködést ajánl Oroszországnak energetikai és ipari területeken. Az amerikai terv további eleme, hogy minden érintett fél tudomásul veszi Ukrajna Európai Unióhoz történő közeledését és majdani tagságát.[4]

A trumpi javaslat ugyanakkor fenntartja Ukrajna szuverenitását a kül- és védelempolitika tekintetében, ami egyben azt is

jelenti, hogy semmilyen módon nem korlátozza Ukrajnát abban, hogy továbbra is nyugati fegyverekhez és lőszerekhez jusson, hogy a nyugati államokkal katonai kapcsolatokat tarthasson fenn, és nem akarja sem demobilizálni az ukrán hadsereget, sem annak fegyverzetét korlátozni, ahogy az ukrán hadiipari szektort sem készül leépíteni. Orosz részről azonban mindez elfogadhatatlan, mert amennyiben a fenti területek korlátozására nem kerül sor, az azt jelentené, hogy Moszkvának nem sikerült a meghirdetett céljait elérnie, amit a Nyugat Oroszország stratégiai veréségeként értékelhetné. Ugyan Trump hallani sem akar Ukrajna NATO-felvételéről, de arra nem hajlandó, hogy örök időkre garantálja, a katonai szervezet nem vesz fel poszt-szovjet térségbeli államokat. Ilyen jogi erővel bíró kötelezettségvállalást Washington nem akar magára venni.

Ezzel szemben az orosz terv, amit Putyin már jó ideje újra és újra elismétel, számos tekintetben súlyosan korlátozná Ukrajna szuverenitását. Először is lényegesen korlátozná az ukrán hadsereg létszámát és fegyverzetét, sőt megtiltaná az ország minden katonai együttműködését más államokkal. Vagyis Oroszország a maga biztonságát Ukrajna prolongált kiszolgáltatottságára próbálja felépíteni. Ez azért is érdekes, mert egy időben az orosz hivatkozások között hangsúlyos szerep jutott a „biztonság oszthatatlansága" elvének, vagyis annak az elképzelésnek, hogy egyetlen állam sem növelheti biztonságát más államok biztonságának rovására. Úgy látszik, ez mégsem olyan elvi jelentőségű tétel, mint ahogyan azt korábban Moszkva állította.

A másik orosz követelés az, hogy Ukrajna örökre mondjon le NATO-hoz történő csatlakozási tervéről. Ez viszont ellentmond az 1975 augusztusában aláírt Helsinki Záródokumentumban először felbukkanó „szuverén egyenlőség" elvének. Az ugyanis kimondja, hogy minden szuverén államot megillet az a jog, hogy szabadon határozhassa meg külpolitikai irányvonalát, beleértve azt a jogot is, hogy szabadon dönthessen, akar-e valamely szövetségi rendszerhez csatlakozni, vagy a semlegességet választja. A Szovjetunió aláírta ezt a dokumentumot, és jogörököse, Oroszország eddig még nem jelezte, hogy a Helsinki Záródokumentumban foglaltakkal nem értene egyet. Olyany-

nyira nem, hogy 2021 decemberében, amikor az orosz külügyminisztérium egy-egy szerződéstervezetet adott át az Egyesült Államoknak és a NATO-nak, mindkét dokumentum preambulumában szerepelt a Helsinki Záródokumentum, mint olyan jogforrás, amire hivatkozva várja el követeléseinek teljesítését. Harmadrészt Moszkva igényt tart a Krím félsziget mellett négy keleti, illetve délkeleti ukrán megye teljes területére függetlenül attól, hogy sikerült-e azokat elfoglalnia. Vagyis az orosz vezetés nem fogadja el, hogy a területmegosztás az aktuális frontvonal mentén történjen. Moszkva ahhoz is ragaszkodik, hogy Kijev de jure ismerje el elvesztett területeinek Oroszországhoz kerülését. Az orosz követelések között szerepel az is, hogy a szembenálló felek kölcsönösen mondjanak le jóvátételi követeléseikről. Látva azt a pusztítást, amit a három és fél éve tartó háború Ukrajnában okozott, ez az orosz javaslat nem kevés cinizmusra vall, hiszen az ukrajnai anyagi veszteségek össze nem mérhetőek az oroszországiakkal. A fentieken túl a Kreml azt is elvárja, hogy a fegyverszüneti megállapodás aláírásával minden amerikai és európai szankciót feloldásra kerüljön. Moszkva ragaszkodik ahhoz is, hogy Ukrajna hagyjon fel a nyugati államokkal meglévő katonai együttműködéssel és ilyeneket a jövőben se létesítsen, továbbá mondja fel azokat a nemzetközi szerződéseit, amik összeférhetetlenek az ország Moszkva által követelt semlegességével. Ennek a követelésnek a teljesítése azt jelentené, hogy Kijevnek ki kellene lépnie több mint 30 hatályban lévő kétoldalú biztonsági megállapodásból. Az orosz béketerv ugyan direkt módon nem gördít akadályokat Ukrajna Európai Unióhoz történő közeledése és majdani tagsága elé, de biztonsági megállapodások felmondásának követelése akár úgy is értelmezhető, mint Moszkva Ukrajna majdani Európai Unióhoz történő csatlakozásának közvetett elutasítása. Az Európai Unióról szóló szerződés 42. cikkének 7. pontja ugyanis a tagállamok kölcsönös védelmi kötelezettségéről rendelkezik, vagyis, ha Ukrajna majdan az EU tagja lesz, az olyan kötelezettségekkel fog járni, amit a jelenlegi orosz vezetés nem hajlandó elfogadni.[5] Az orosz Memorandum azonban nemcsak felosztja Ukrajna területét, de a Kijev felügyelete alatt maradó országrész státuszát is meghatározza, mégpedig mint egy olyan „nem felfegyverzett semleges államét", aminek biztonságát Oroszország garantálja. Nem nehéz belátni, hogy ezek az orosz követelések mennyire távol állnak az amerikai béketervben szereplő javaslatoktól, mint ahogyan az alábbi ukrán elképzelésektől is.[6]

Az ukrán elképzelés, amit az európai államok nagy többsége is támogat, abból indul ki, hogy az országnak mindenekelőtt erős biztonsági garanciákra van szüksége. Ha ez egyelőre nem megoldható az ország gyors NATO-csatlakozásával, akkor olyan biztonsági garanciarendszert kell az európai országoknak együtt az Egyesült Államokkal kidolgoznia, ami tényleges biztosítékot ad arra, hogy a háború nem újul ki. Az ukránok (és az európaiak) készek elfogadni, hogy bizonyos területeikről átmenetileg le kell mondaniuk, de ez nem jelenti a szóban forgó területek elvesztésének de jure elismerését. Ukrajna fenn akarja tartani azt a jogát, hogy a későbbiekben politikai eszközökkel visszaszerezze elvesztett területeit. Ez a béketerv is azzal számol, hogy Ukrajna közeledik az Európai Unióhoz, majd annak tagja lesz. Ami pedig az Oroszországgal szemben elrendelt szankciókat illeti, Kijev elfogadja, hogy a béke létrejöttével azokat fokozatosan feloldják azzal, hogy amennyiben Moszkva bármely ígéretét megszegi, azok visszaállíthatók legyenek.[7]

A három elképzelés összevetése jól mutatja, hogy nem lesz egyszerű feladat olyan megállapodásra jutni, amit a szemben álló felek készek kölcsönösen elfogadni. Ezt azonban már Trump beiktatásakor is tudni lehetett, és ezzel a magyar kormánynak is tisztában kellett volna lennie. Az az önfeledt azonosulás, ahogyan Orbán az első pillanattól kezdve megvalósíthatónak látta és láttatta az amerikai elnök gyors békekötésre vonatkozó ígéretét, nyilvánvalóan minden alapot nélkülözött. Annál is inkább, mert Ukrajnában nem proxyháború folyik, mint ahogyan azt a magyar kormányzat és annak propagandistái állítják, hanem honvédő háború. Egy megtámadott nemzet védekezik nemzetközi segítséggel, amire az ENSZ Alapokmányának 51. cikke minden felhatalmazást megad. Ha amerikai–orosz proxyháború folyna, akkor Trump azt rövid időn belül leállíthatta volna, csakhogy ebben a történetben az ukránok

nem eszközei a háborúnak, hanem alanyai. Akaratuk ellenére nem lehet befejezni a háborút. Ráadásul, miután még a háború körülményei között is létezik Ukrajnában demokratikus nyilvánosság – a legfrissebb mérések is azt igazolják, hogy az ukránok többsége országát inkább tekinti demokrácia felé, mintsem autokrácia felé tartó rendszernek –, ezért Ukrajna vezetői nem hagyhatják figyelmen kívül a társadalom véleményét.[8]

Vagyis nem Zelenszkij hóbortjáról van szó, amikor kitart a háború folytatása mellett. Nem ő akar háborúzni, hanem az ukránok többsége, akik az Ovális Irodában történtek, illetve azok után, hogy az ukránok számára nyilvánvalóvá vált, az Egyesült Államok támogatására a korábbiaknál jóval kevésbé számíthatnak, megmakacsolták magukat. Ez egyfelől abból látszik, hogy Zelenszkij népszerűsége újra növekedni kezdett,[9] másfelől pedig abból, hogy a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet legfrissebb, júniusi felmérése szerint az ukránok 60 százaléka kész addig folytatni a háborút, amíg erre szükség van. Ez a mutató 2022 májusa és 2024 májusa között mindvégig 70 százalék fölött járt, de tavaly tavasszal megtört, és idén márciusra 54 százalékra esett vissza.[10] Azóta azonban fokozatosan nő, ahogy azok aránya is, akik még legalább egy évig biztosan kitartanának. Az idézett kijevi kutatóintézet egy másik, május első felében készített felméréséből pedig az derült ki, hogy a három „béketerv" közül az oroszt támogatják a legkevesebben. A megkérdezettek mindössze 10 százaléka fogadná el azt, míg 82 százaléka határozottan elutasítja. Valamivel nagyobb a támogatottsága az amerikai elképzeléseknek. Azokat a válaszadók 29 százaléka elfogadhatónak tartja, míg 61 százaléka elutasítja. A legnagyobb támogatottsággal az ukrán/EU-s terv találkozik. A megkérdezettek 51 százaléka azt hajlandó lenne elfogadni, míg 40 százaléka elutasítja. (A 100 százalékból hiányzó részeket azok alkotják, akik nem tudtak vagy nem akartak dönteni, de azok aránya egyetlen esetben sem haladja meg a 10 százalékot.)[11]

Az ukránok kitartása azt mutatja, hogy ők még akkor is folytatni fogják ezt a háborút, ha ehhez nem kapnak amerikai segítséget. Trump valószínűleg azzal számolt, hogy az Egyesült Államok támogatása nélkül az ukrán ellenállás rövid időn belül

összeroppan. De nem ez történt. Ebben fontos szerepet játszott az is, hogy az európaiak – látva az új amerikai elnök következetlen politikáját – összeszedték magukat, mert számukra ez a háború egzisztenciális kérdés és nem holmi regionális konfliktus, ezért 2025 kora tavaszától elkezdték az amerikai segítséget egyre nagyobb arányban kiváltani. Ha megnézzük, hogy az Ukrajnának nyújtott támogatás értéke miként oszlott meg Amerika és Európa között a háború különböző szakaszaiban, akkor azt látjuk, hogy négyhavi bontásokban – a háború korai időszakát (2022. május–augusztus) és a Biden-adminisztráció utolsó periódusát (2024. szeptember–december) leszámítva – az európai országok által nyújtott segítség (benne a fegyver- és lőszerszállításokkal, a közvetlen pénzügyi támogatással és a humanitárius segítséggel) mindig nagyobb volt, mint az amerikai.[12] Az is igaz, hogy a fegyverek és lőszerek tekintetében végig mindig az utóbbiak domináltak. De az összkép Biden idején sem mutatott amerikai fölényt, ami mára egyértelmű európai túlsúllyá vált. Az idei első négy hónapban az Európai Unió intézményei (12,2 milliárd euró), Nagy-Britannia (4,5 milliárd euró), Franciaország (2,2 milliárd euró), a skandináv országok (5,8 milliárd euró), Németország (0,65 milliárd euró) és még néhány további állam által biztosított támogatás mellett – ami együttesen 27,4 milliárd eurót tett ki – eltörpül a félmilliárd eurónál alig nagyobb amerikai. (A viszonylag alacsony idei német támogatásnak az a magyarázata, hogy annak meghatározó része – benne a 9 milliárd eurót kitevő fegyver- és lőszerszállításokkal – csak az év második felében fog megérkezni.)[13]

Egyelőre úgy tűnik, hogy a „Nagy Európa" (az EU országai, Nagy-Britannia, Norvégia), kiegészülve Kanadával helyettesíteni tudja a kieső amerikai támogatásokat. A kérdés csak az, hogy ez a korábbiakhoz képest megnövekedett támogatás mennyire lesz tartós, illetve az, hogy az európai országok miként és milyen gyorsan tudják megoldani a kieső amerikai fegyver- és lőszerszállítások pótlását. De még ebben a tekintetben sem olyan drámai a helyzet, mint ahogyan az első pillantásra tűnhet. Annak ellenére, hogy már egy ideje nincs szó újabb amerikai segélycsomagokról, sőt erre vonatkozó tárgyalások sem folynak,

Ukrajna továbbra is fegyverekhez jut Amerikától. A Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központjának (CSIS) számításai szerint idén az első félévben hónapról hónapra 1 milliárd dollár értékben kap Kijev amerikai hadfelszerelést.[14] Ez ugyan durván a fele annak, mint amilyen értékben korábban havonta kapott, de 2028 tavaszáig nagy valószínűséggel ilyen mennyiségben fog Ukrajna amerikai fegyverekhez jutni. Ennek pedig az az oka, hogy három olyan amerikai „keret" (USAI, PDA, FMF) is működik, amin keresztül Ukrajna továbbra is számíthat az amerikai munícióra. Igaz, nem ingyen, segély formájában, mint korábban, de ellentételezésért cserébe (lásd a ritkaföldfémekre vonatkozó ukrán–amerikai szerződést, illetve azt a mechanizmust – Extraordinary Revenue Acceleration –, aminek keretében Ukrajnának az EU 50 milliárd dollár értékben forrásokat biztosít) hozzájuthat azokhoz. Ezen a helyzeten változtatott az a június végi amerikai bejelentés, ami a fogyó készletekre hivatkozva bizonyos fegyverfajták és lőszerek szállítását átmenetileg leállította, majd rövid időn belül újraindította. Ez a néhány napos közjáték is intő jel az öreg kontinens országainak: saját biztonságuk és Ukrajna fegyverrel történő folyamatos ellátása érdekében gyorsan és jelentősen növelniük kell hadiipari kapacitásaikat.

Putyin valószínűleg azért folytatja a háborút, mert abban bízik, hogy az amerikai elnök áprilisi ajánlatnál jobb feltételekkel fejezheti be azt. Ebben részben az a Trumppal kapcsolatos tapasztalata erősítheti meg, hogy az amerikai elnök ugyan időről időre fenyegetőzik, de ennél többet eddig nem tett, részben pedig az, hogy az orosz hadseregnek 2025 májusától sikerült a korábbiaknál lényegesen nagyobb területet elfoglalnia, és ez a trend a következő hónapokban sem törik meg. De ebben a háborúban – ahogyan számos más háborúban is – volt már példa arra, amikor egy ígéretesnek tűnő trend megtört. Most is megtörténhet, ahogyan megtörtént azok után, hogy 2024. júniustól novemberig az oroszoknak sikerült ütemesen növelniük a megszállt területek nagyságát, hogy az ezt követő hónapokban elveszítsék lendületüket. Míg novemberben még 700 km²-t tudtak megszerezni, addig idén áprilisban már csak 160-at. Ugyan

májusban 400 km²-nél is nagyobb területhez jutottak, de nincs semmi garancia arra, hogy ez a tendencia tartósnak bizonyul.[15] Az orosz területszerzés lassúságát mutatja, hogy 2024-ben a nyugati elemzők szerint 3500 km²-t, míg hivatalos orosz közlés szerint 4500 km²-t sikerült elfoglalniuk.[16] De még ha az utóbbit vesszük alapul, az is alig több Ukrajna teljes területének 0,7 százalékánál. A szerencse azonban forgandó, ezért megtörténhet, hogy az oroszok ismét gyorsabban tudnak új területekhez jutni.

Putyin úgy látja, hogy az idő neki dolgozik. Arra a kérdésre ugyan továbbra sem lehet egyértelmű választ adni, hogy Oroszország – azon belül: az orosz gazdaság – meddig képes a háborút folytatni, merthogy az nem csak az orosz gazdaság állapotától függ. Ugyanakkor annak romló teljesítménye egy idő után – ami akár évekbe is telhet – egyre inkább megköti a Kreml kezét. A 2025 első negyedévére vonatkozó adatok azt vetítik előre, hogy a háború finanszírozása kezd egyre nehezebbé válni. De még mindig nem arról van szó, hogy az orosz gazdaság rövid időn belül megroppanna, de arról igen, hogy az előző két év gyors növekedése immár a múlté. Azt már korábban is sejteni lehetett, hogy az orosz gazdaság „túlfűtött" állapota hosszú időn át nem fönntartható. Az orosz Központi Bank már 2024 őszén jelezte, hogy a 2023-as és a 2024-es 4 százalék fölötti GDP-növekedésnek 2025-ben vége lesz, merthogy a növekedés 0,5-1,5 százaléknál nem lesz több. Ugyan a jegybank ezt az őszi prognózisát idén februárban 1-2 százalék közöttire növelte, de ezzel egyidejűleg a 2026-ra vonatkozó előrejelzését 0,5-1,5 százalékra rontotta (Gazeta, 2025).

A jegybanki prognózis beteljesedni látszik. Az orosz statisztikai hivatal adatai szerint az idei első negyedévben az előző év hasonló időszakához képest már csak 1,4 százalékkal nőtt a bruttó hazai termék. Ám ha az első három hónap teljesítményét a tavalyi utolsó negyedév eredményével vetjük össze, akkor azt látjuk, hogy a gazdaság teljesítménye 0,5 százalékkal lett kisebb.[17] A Gazdaságfejlesztési Minisztérium adatai szerint az ipari termelés növekedésének dinamikája a tavalyi év első negyedévéhez képest az ötödére esett vissza. Míg 2024 hasonló időszakában a kibocsájtás 5,7 százalékkal bővült, addig az idei

első negyedévben már csak 1,1 százalékkal. Ezzel párhuzamosan a kis- és nagykereskedelmi forgalom növekedése is jelentősen lelassult. Az orosz államvasutak is közel 10 százalékkal kevesebb árut szállítottak, mint egy évvel korábban.[18]

Az adatokból az is jól látszik, hogy egyelőre a hadiipari termelés még képes ellensúlyozni a polgári ágazatok egyre gyengülő teljesítményét. Joggal merül fel a kérdés, hogy mi az oka ennek az éles fordulatnak, a korábbi robusztus növekedés látványos lelassulásának. Ahhoz, hogy erre válaszolni lehessen, érdemes számba venni azokat a tényezőket, amik közrejátszottak abban, hogy az orosz gazdaság a háború második és harmadik évében „túlfűtötté" vált. Az első és talán legfontosabb oka ennek az Oroszország által exportált szénhidrogének viszonylag magas ára volt. Kiváltképp a gáz ára szökött fel 2021 őszétől – döntően azért, mert a Gazprom elkezdte visszatartani európai szállításait –, aminek eredményeképpen 2021-ben és 2022-ben Oroszország együttesen a korábbi évekhez képest 225 milliárd dollárral nagyobb exportbevételre tett szert. Ez azt jelentette, hogy a háborút megelőző 10 évre jellemző átlagosan évi 425 milliárd dollárt kitevő orosz exportbevétel a háborút megelőző évben 493 milliárd dollárra, míg a háború első évében 592 milliárdra nőtt.[19] Ebben persze szerepe volt annak a körülménynek is, hogy az orosz kőolaj elleni büntető intézkedések csak 2022 végén léptek hatályba, míg a földgázszállításokat semmiféle szankció nem sújtotta. Az exportbevételek 225 milliárd dolláros növekedése csaknem teljes egészében kompenzálni tudta a nyugati befektetők által 2022-ben Oroszországból kivont tőkét.

Vagyis a háború első évében az orosz gazdaságot a vártnál jóval kisebb sokkhatás érte. Jellemző, hogy az átfogó és nyílt orosz támadást követően mind a Nemzetközi Valutaalap, mind a Világbank, de még az orosz Központi Bank is számolt azzal a lehetőséggel, hogy az orosz GDP visszaesése akár kétszámjegyűre is nőhet. Ám ahogy teltek a hónapok, egyre valószínűbbé vált, hogy a háború korai szakaszában prognosztizált recesszió mértéke jóval kisebb lesz. Végül a hivatalos adatok szerint a visszaesés 2022-ben mindösszesen 2,1 százalékos lett.[20] Ehhez azonban szükség volt arra, hogy az orosz külkereskedelmi

mérleg egyenlege történelmi csúcsra emelkedjék. Az a meglepő helyzet állt elő, hogy az orosz export értéke 337 milliárd dollárral lett nagyobb az importénál. Ilyenre korábban soha nem volt példa.[21]

Olyannyira nem, hogy ez az orosz külkereskedelemre jellemző pozitív szaldó a kétezres évek elejétől mindig a 100 és 200 milliárd dollár közti folyosóban mozgott. Abból soha nem lógott ki se „lefelé", se „fölfelé". Még a 2008–2009-es globális pénzügyi válság idején sem. 2022-ben azonban messze kiemelkedett a megszokott tartományból. Az orosz külkereskedelem ugyan ezt a teljesítményét a következő két évben nem tudta megismételni, de arra a háború körülményei között is képes volt, hogy exportjának értéke ne essen a háború előtti évek átlagos szintje alá. Az orosz kivitel 2023-ban 425 milliárd dollárt tett ki, míg 2024-ben 434 milliárdot, vagyis jelentősen elmaradt a 2022-ben elért 592 milliárd dolláros szinttől, de semmivel nem volt rosszabb, mint ahogyan az a háborút megelőző évtizedben alakult. Mindez azzal járt, hogy a külkereskedelmi mérleg pozitív egyenlege is jelentősen csökkent: 2023-ban 140 milliárd dollárra,[22] míg 2024-ben 151 milliárdra.[23] Vagyis az egyenleg visszatért abba a sávba, ahol a háborút megelőző két évtizedben volt. Ez a többlet azonban épp elég volt ahhoz, hogy a Kreml gond nélkül finanszírozni tudja a háborút. Annak éves költségeit ugyanis a szakértők többsége évi 120-140 milliárd dollárra becsüli, de az évről évre nő, mégpedig nem is kicsit. Szakértői számítások szerint 2025-ben már meghaladhatja a 170 milliárd dollárt is.[24]

Az orosz gazdaság „túlfűtöttsége" – a viszonylag magas szénhidrogénárakon túl – annak is tulajdonítható, hogy a kormány felhagyott a háború előtti évekre jellemző anticiklikus gazdaságpolitikájával. A következetes anticiklikus politika előzményei visszanyúlnak Putyin első elnökségéhez. A kormány akkori pénzügyminisztere, Alekszej Kudrin még 2004-ben – párhuzamosan a kőolaj árának látványos növekedésével – a norvég olajalap mintájára létrehozott egy Stabilizációs Alapot, aminek az volt a funkciója, hogy azokban az években, amikor a globális energiakonjunktúra Oroszországnak kedvez, az olaj-

ár bizonyos szintje fölötti részt ebben az alapban – a rosszabb időkre készülve – tartalékolja. A Stabilizációs Alapot 2008 elején szétválasztották egy Tartalék és egy Nemzeti Jóléti Alapra. Ekkor a két szuverén alapban felhalmozott, rubelben nominált tartalékok együttes értéke lényegében megegyezett a korabeli szövetségi költségvetéssel. A 2008–2009-es válság csaknem megfelezte a Tartalék Alapban gyűjtött megtakarítások értékét. Azok nagysága a következő években alig változott, de a Krím 2014-ben történt annektálását követően – amikor is az orosz gazdaság két egymást követő évben recesszióba fordult – elkezdődött az alap gyors felélése, ami 2017 végére meg is szűnt. Eközben a Nemzeti Jóléti Alap csaknem érintetlen maradt. A nyílt háború kitörésekor, 2022 elején annak likvid része – folyó árfolyamon átszámolva – elérte a 112 milliárd dollárt, ami 2025 elejére lecsökkent 40 milliárdra, vagyis három év alatt annak kétharmada odalett. Az idei év első felében azonban az alap likvid része némiképp nőni tudott. Annak értéke július elején elérte az 53 milliárd dollárt.[25]

Az átmeneti növekedés ellenére továbbra is fennáll annak esélye, hogy amennyiben az alap tartalékainak elégetése az előző évek ütemében folytatódik, Oroszország legkésőbb 2026 végére ezeket a megtakarításait is feléli. De a növekvő háborús kiadások miatt még az is megtörténhet – kiváltképp abban az esetben, ha a kőolaj hordónkénti ára tartósan 50 dollár körül alakul –, hogy Oroszország még az idén kénytelen lesz felhasználni az összes tartalékát. Mindez annak következménye, hogy a kormány 2022 elejétől – szakítva az addig követett anticiklikus politikájával – prociklikusra váltott, vagyis különböző eszközökkel – garanciavállalásokkal és különféle kedvezményekkel, amik összértékét a kormány a GDP 10 százalékára becsüli – elkezdte erőteljesen ösztönözni a gazdaság működését. Vagyis a kormányzat elkezdett nem felhalmozni, hanem költekezni, ezzel közreműködve abban, hogy a gazdaság gyors növekedési pályára álljon.

Ehhez a gyors növekedéshez egy harmadik körülmény is hozzájárult, mégpedig a vállalatok kényszerű beruházásai. A szankciók hatására ugyanis az orosz cégek egy része arra

kényszerült, hogy a megszakadt szállítási láncok helyreállítása érdekében, illetve az export új infrastruktúrájának megteremtéséért jelentős akvizíciókat hajtson végre. Ezek a beruházások számos területen hozzájárultak egyes importtermékek kiváltásához, és kétségtelenül növelték a gazdaság különböző ágazatainak kapacitását, de nem úgy, hogy a gazdaság egésze vált volna a korábbiaknál erősebbé. A kényszerberuházások nagy része csak a kieső kapacitásokat volt képes pótolni. Ennek legnyilvánvalóbb példáját azok az infrastrukturális beruházások szolgáltatják, amik révén lehetővé vált az orosz gazdaság gyors elforgatása Európától Ázsia irányába, leginkább Kína felé. Ez az „elforgatás" a háború első két évében volt a leglátványosabb, amikor is a két ország közötti kereskedelmi forgalom 2022-ben 29 százalékkal, 2023-ban pedig további 26 százalékkal nőtt, aminek eredményeképpen Kína vált Oroszország első számú kereskedelmi partnerévé, megelőzve az Európai Uniót. Tavaly azonban ez a gyors növekedés megtört. Már csak 1,9 százalékkal bővült a két ország közötti forgalom, ami arra vall, hogy amit orosz részről át akartak irányítani Kína felé, azt már megtették, és amit Peking hajlandó volt Moszkvának eladni, azt már felajánlották és szállítják.[26]

Azt, hogy a növekedésnek nincsenek további tartalékai, mi sem bizonyítja jobban, mint az idei kereskedelmi forgalom alakulása. Az ugyanis 2025 első négy hónapjában az előző év hasonló időszakához képest 7,9 százalékkal esett vissza. Ez csaknem kétszer nagyobb csökkenés, mint amilyen ütemben az orosz külkereskedelem egésze ebben az időszakban visszaesett. Párhuzamosan azzal, ahogyan Oroszország bővítette keleti irányú közlekedési és szállítási kapacitásait, egyre nagyobb arányban hagyta kihasználatlanul a korábban nyugati irányban kiépített infrastruktúráját. Vagyis ezek az infrastrukturális kényszerberuházások ugyan javították az akvizíciókra vonatkozó statisztikát, de az ország gazdasági erejéhez keveset adtak hozzá. Azzal, hogy Oroszország tavaly már csaknem négyszer nagyobb forgalmat bonyolított le az ázsiai országokkal (520 milliárd dollár), mint az európaiakkal (141 milliárd dollár), csak annyit tudott elérni, hogy pótolta a kieső európai forgalmat.[27]

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a 2023-as és 2024-es gyors növekedés egyrészt a kőolaj és a földgáz magas világpiaci árának, másrészt a prociklikusra váltó gazdaságpolitikának és harmadrészt a kényszerberuházásoknak – beleértve a hadiipar erőteljes felfuttatását is – köszönhető. Ezek az orosz gazdaság gyors növekedését elősegítő körülmények 2025-ben azonban már hiányozni fognak. Részben azért, mert Trump átgondolatlan és követhetetlen vámpolitikája már eddig is komoly zavarokat okozott a világgazdaság működésében, ami szükségszerűen magával hozta a növekedés lassulását és az energiahordozók iránti kereslet csökkenését. Ráadásul az OPEC+ kitermelést növelő döntésének is köszönhetően az olajpiacon túlkínálat jött létre, ami lefelé húzza az árakat, ami egyre nagyobb problémát jelent az orosz költségvetésnek. A 2025-ös büdzsé azzal számolt, hogy az orosz olajkeverék, az Urals hordónkénti éves átlagára 70 dollár körül alakul majd. Az év első felében azonban az ár 50 dollár környékén járt. Amennyiben ez a helyzet tartósnak bizonyul, az önmagában 35-40 milliárd dollárral csökkentheti Oroszország szénhidrogénexportból származó idei bevételeit. Ha pedig nőne a Moszkvára nehezedő szankciós nyomás, akkor az további 25-30 milliárd dollártól fosztaná meg Oroszországot.[28]

Ez pedig együttesen már olyan érzékeny bevételkiesést jelentene, ami először nehezítené meg érdemben a háború finanszírozását, az egyre inkább drágúló importtermékek kifizetését és az orosz társadalom mind nagyobb része érezné meg végre, hogy országa negyedik éve háborúban áll. A Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) számításai szerint Oroszország nyers kőolajból és kőolajszármazékokból befolyó exportbevétele tavaly 189 milliárd dollár volt.[29] Ha a tavalyihoz képest tartósan 20 százalékkal alacsonyabb lenne az olaj ára, akkor az orosz Pénzügyminisztérium prognózisa szerint 152 milliárd dollárra csökkenne Moszkva olaj- és gázexportból származó bevétele. Abban az esetben, ha az orosz olajvállalatok továbbra is arra kényszerülnének, hogy diszkontáron adják el olajukat – ami további 10 százalékos veszteséggel járna –, a bevétel már csak 133 milliárd dollár lenne. Ebben az esetben a betervezett 2600 milliárd rubeles (32 milliárd dollárnak megfelelő) költségvetési hiány további 1100 milliárd rubellel (közel 14 milliárd dollárral) nőne. Az idei első félév adatai azt mutatják, hogy az év egészét tekintve még ennél is nagyobb lehet a hiány, mert az már június végén elérte a 3700 milliárd rubelt.[30] Vagyis a korábbi viszonylag magas szénhidrogénárak, amik eddig Oroszországot segítették, idén aligha adnak a gazdaságnak erős támaszt.

Azt, hogy egyre inkább fogytán a pénz, annak számos egyéb közvetett bizonyítékát látni. Egyrészt erre vall az az új jelenség, hogy a szerződéses katonák egyszeri, a hadseregbe történő belépésükkor kifizetésre kerülő összeget egyre több régióban kezdték el jelentősen csökkenteni. Ebben a tekintetben az az általános szabály, hogy a hadseregbe belépőket – a havi zsoldon túl, ami durván négyszerese a mai oroszországi átlagjövedelemnek – a szerződés aláírásakor a szövetségi költségvetésből 400 ezer rubel (1,6 millió forint) illeti meg. De azért, hogy az egyes régiók teljesíteni tudják a tőlük elvárt kvótát, maguk is jelentős és folyamatosan emelkedő összeget voltak hajlandók kifizetni. Ez egyes régiókban elérhette akár 3-4 millió rubelt (12-16 millió forintot) is. Most viszont azt látjuk, hogy a régiók sorra jelentik be a korábban felkínált összeg jelentős csökkentését, időnként megfelezését.[31] A pénzhiányra vall az is, hogy június végén a szövetségi költségvetés által finanszírozott több nagyszabású állami programot – köztük az iparfejlesztést, a tudományos-technikai fejlesztést, az agráriumot és a hajógyártást támogatót – jelentősen visszavágták. Az is több mint beszédes, hogy a transzszibériai és Bajkál–Amur vasútvonalak bővítését is két évvel elhalasztották. A csökkenő bevételek ugyanis nem teszik lehetővé ezek finanszírozását még úgy sem, hogy a költségvetés eredetileg tervezett hiányát (1200 milliárd rubel) annak több mint háromszorosára növelték (3800 milliárd rubel).[32]

Minden jel szerint az orosz gazdaság most került először abba a helyzetbe, hogy a szankciós politika következményeit egyre több területen érzi meg. Ezért annál súlyosabb politikai hibát nehéz lenne elképzelni, mint a büntető intézkedések enyhítése. Erre az európai országok nagy többsége továbbra sem hajlandó, de a trumpi politika kiszámíthatatlanságából követke-

zően nem lehet kizárni egy ilyen amerikai lépést. Ugyanakkor a szankciók tekintetében az a helyzet, hogy Oroszországnak nem annyira a Washington által elrendelt büntető intézkedések fájnak, mint amennyire az európaiak. Ennek pedig az az oka, hogy az orosz–amerikai kereskedelmi kapcsolatok hagyományosan jóval kisebb tételt jelentenek, mint az Európai Unió országaival fenntartottak. Moszkva Ukrajna ellen indított nyílt háborúját megelőző évben az Oroszországba irányuló amerikai export értéke mindössze 6,4 milliárd dollár volt, ami 2024-re félmilliárd dollárra esett vissza. Ezzel szemben az amerikai import mindig is nagyobb tételt jelentett, ami a háborút megelőző évben 30 milliárd dollárt tett ki, ám 2024-ben már csak 3 milliárdot, vagyis a két ország közötti kereskedelmi forgalom összértéke alig éri el a 3,5 milliárd dollár.

Ezek az adatok jól mutatják, hogy a két ország közötti kereskedelmi kapcsolatok jelentősége még Oroszország felől nézve is minimális. Jellemző, hogy 2021-ben, a háborút megelőző évben az Egyesült Államokba irányuló orosz kivitel a teljes orosz export alig 3,6 százaléka volt. Az Amerikából érkező áruk aránya némivel meghaladta ezt: a teljes orosz import 5,9 százalékát tette ki. Ám már a háború első évében ez az arány 0,9 százalékra esett vissza.[33] Ezzel szemben Oroszország EU-országokkal lebonyolított kereskedelmi forgalmának értéke az orosz vámstatisztika szerint 2021-ben még 282 milliárd dollár volt – szemben a 36 milliárd dollárt kitevő amerikaival –, ami azonban 2024-re a felére csökkent.[34] Tehát nem az Amerikával fenntartott kereskedelmi kapcsolatok visszaesése érinti igazán érzékenyen Oroszországot, hanem az európai megfeleződése. Ugyanakkor a szankciók betartatásában az Egyesült Államok szerepe legalább annyira fontos, ha nem fontosabb, mint Európáé, ezért az ukrajnai háború kimenetele szempontjából meghatározó jelentősége van annak, hogy Washington részese marad-e a szankciós rezsimnek.

Vagyis 2025 nyarára eljutottunk odáig, hogy az orosz gazdaság egyre több sebből vérzik, aminek következményei már a nem túl távoli jövőben engedékenyebbé tehetik a Kremlt. Ennek a hivatalos orosz retorikában egyelőre nincs jele, de ha

Ukrajna kitart, a frontvonalon nem lesz jelentős változás, és a Nyugat fenntartja, esetleg növeli Kijev támogatását, akkor Moszkvának nem nagyon marad más választása, mint hogy követeléseinek egy részét feladja. De ettől még messze vagyunk, és Trump kiszámíthatatlan magatartása bármikor radikálisan új helyzetet teremthet.

Az amerikai elnök a Putyinnal tartott alaszkai találkozón nem először hagyta cserben Ukrajnát és nyugati szövetségeseit. Ezt tette a májusi isztambuli orosz-ukrán tárgyalások előtt is. Akkor is, ahogy most is, előzetesen támogatásáról biztosította mind Ukrajnát, mind nyugati szövetségeseit, hogy a találkozó célja egy harminc napos feltételek nélküli tűzszünet elérése. A Kreml azonban már a tárgyalások előtt jelezte, hogy ezt nem fogadja el. Ennek ellenére Trump arra szólította fel az ukrán elnököt, hogy mindenképpen utazzon Törökországba. Az alaszkai találkozó előtt is az volt az Ukrajnával és nyugati szövetségeseivel egyeztetett cél, hogy az amerikai elnök megpróbálja feltétel nélküli tűzszünetre bírni Putyint. Trump meg is fenyegette orosz kollégáját azzal, hogy ha nem köt ötven napon belül tűzszüneti megállapodást Ukrajnával, annak Oroszországra nézve súlyos következményei lesznek. Utóbb az 50 napos határidőt 10-12 napra rövidítette le, majd – be nem várva annak leteltét – amerikai látogatásra hívta meg az orosz elnököt. Az augusztusi alaszkai találkozón azonban nem csak hogy nem tudta meggyőzni Putyint a tűzszünet elfogadásáról, de mindezt azzal tetézte, hogy lényegében átvette az orosz elnök álláspontját és a tűzszünetről éppúgy megfeledkezett, mint az annak elmaradása miatt kilátásba helyezett szankciókról. Putyin szerint ugyanis nem tűzszünetre van szükség, hanem átfogó békeszerződésre, mert a tűzszünetet az ukránok a maguk javára használnák ki, amit Moszkva nem tud elfogadni.[35] Helyette az orosz elnök egy olyan átfogó megállapodás megkötését javasolja, ami minden fontos kérdést rendezni tud. Ennek az álláspontnak a helyességéről Putyin meg tudta győzni Trumpot, aki a találkozó után már ugyanazt hajtogatta, mint orosz kollégája: nem tűzszünetre, hanem békeszerződésre van szükség. Mindeközben az amerikai elnököt az a körülmény, hogy korábban ennek épp

az ellenkezőjéről egyezett meg szövetségeseivel, a legkevésbé sem zavarta. Trump tehát olyan játékos ebben a rendezési folyamatban, aki kétségtelenül fontos, sőt több vonatkozásban is meghatározó szereplő, de oly mértékben kiszámíthatatlan, hogy ez a vonása jelentősen meg is nehezíti a háború lezárását célzó erőfeszítéseket.

Ukrajnának, mint megtámadott és Oroszországnál jóval kisebb erőforrásokkal rendelkező államnak most kétségtelenül az lenne az érdeke, hogy minél előbb legalább egy tűzszüneti megállapodás megszülessen. Ezért sem mindegy, hogy ebben a kérdésben mit képvisel az amerikai elnök. Ugyanakkor az már jó ideje egyértelmű, hogy három fontos kérdés tisztázása nélkül még egy tűzszüneti megállapodás sem köthető. Anélkül, hogy a szemben álló felek ne egyeznének meg arról, hogy mely területek kerülnek – ukrán felfogás szerint ideiglenesen – orosz felügyelet alá, vagyis hol húzódik az a demarkációs vonal, ami elválasztja egymástól a most még harcoló feleket, semmi esély nincs a megegyezésre. Másrészt megoldást kell találni Ukrajna majdani státuszára vonatkozóan is, ami annak tisztázását jelenti, hogy Ukrajna szuverén államként megőrzi-e annak jogát, hogy szabadon dönthessen szövetségesi hovatartozásáról, vagyis fenntarthatja-e igényét a NATO-hoz történő csatlakozásra, vagy orosz követelésre kénytelen lesz lemondani erről. Harmadrészt pedig arra a kérdésre is választ kell adni, hogy amennyiben Ukrajna nem lehet NATO-tag még úgy sem, hogy ez a kérdés csak egy tűzszüneti megállapodás megkötése után merülhet fel komoly formában, akkor a háború befejezését követően mi fogja garantálni Ukrajna biztonságát. Az nyilvánvaló, hogy egy Moszkvával megkötött tűzszüneti megállapodás önmagában aligha lesz bármire is garancia. Azt, amit az alaszkai találkozón állítólag Putyin ajánlott, hogy tudniillik törvénybe foglalják Ukrajna és más európai államok megtámadásának tilalmát, még viccnek is rossz, tekintettel arra, hogy az orosz Büntető Törvénykönyv 353. cikkelye az agresszív háborúk tervezését, előkészítését, megindítását és vitelét határozottan tiltja és elkövetőit, akik kizárólag magas állami tisztséget viselő személyek lehetnek, súlyos büntetéssel fenyegeti. Ha ez a ma is

hatályban lévő jogszabály nem tartotta vissza Oroszország vezetőit Ukrajna megtámadásától, akkor egy újabb, hasonló tartalmú miért lenne erre alkalmas? Ukrajnának nem ilyen imitált, komolyan nem vehető biztosítékokra van szüksége, hanem valódiakra, mert azok nélkül senki nem fog érdemben részt venni a szétbombázott ország újjáépítésében. Hogy mik lehetnek ezek az erős biztosítékok az majd a tárgyalások során fog kiderülni. NATO-tagságról egyelőre nem lehet szó Trump határozott ellenkezése miatt. Az EU-tagság, ami ugyancsak bizonyos fokú védelmet jelenthetne Ukrajnának (lásd az Európai Unióról szóló szerződés már hivatkozott 42. cikkének 7. pontját), ugyancsak távolinak tűnik. Pillanatnyilag a legvalószínűbbnek egy olyan konstrukció lehetősége látszik, amiben a nyugati államok Ukrajnát hozzásegítik ahhoz, hogy olyan erős hadserege legyen, ami képes Oroszországot visszatartani az ország ismételt megtámadásától. Ez persze azzal is jár, hogy maga Ukrajna is arra kényszerül, hogy erőforrásainak nagy részét védelmi képességeinek növelésére, illetve fenntartására fordítsa. Ez azonban komoly tehertételként nehezedik majd a félig romba döntött, újjáépítésre szoruló országra.

Augusztus közepén – az alaszkai és a washingtoni találkozókat követően – az tűnik a legvalószínűbb majdani kompromisszumnak, hogy Ukrajna végül kénytelen lesz eddig elvesztett területeiről átmenetileg lemondani – azokat ideiglenesen megszállt területeknek tekintve –, amiért cserébe a nyugati szövetségeseitől valamilyen érdemi biztonsági garanciát kap. Ha ez a garancia végül mégiscsak Ukrajna NATO-ba történő felvétele lenne – ami Trump elnöksége alatt aligha valószínű, de teljesen nem is kizárható –, az jelentősen megkönnyítené, hogy az ukrán társadalom többsége elfogadja az ország területeinek egy részéről való átmeneti lemondást. A NATO-tagság két további problémára is megoldást adna. Egyfelől fegyelmezné Ukrajnát, vagyis visszatartaná attól, hogy katonai eszközökkel próbálja visszaszerezni elvesztett területeit. Másfelől annak belátására bírná Oroszországot, hogy el kell engednie Ukrajnát. Minden más biztonsági megoldás – legyen az rövid távon bármennyire is hatékonynak tűnő – fönntartaná az orosz vezetés-

nek azt a reményét, hogy Ukrajna visszaszerezhető. De hiába tűnik a legjobb megoldásnak a megtámadott ország gyors NATO-csatlakoztatása, ha ezt az amerikai vezetés elutasítja, akkor ezzel a megoldással belátható időn belül nem érdemes számolni. Ez azonban nem feltétlenül lesz mindig így. Ugyanakkor azt egyetlen ukrán vezető sem teheti meg, hogy a legutolsó orosz követelésnek eleget téve olyan területeket is átadjon Oroszországnak, amiket az nem tudott katonai erővel elfoglalni. Ez jogilag, politikailag és az ország további hatékony védelme miatt egyaránt elképzelhetetlen. Putyin nem véletlenül ragaszkodik ahhoz, hogy Ukrajna adja át Donyeck megye eddig el nem foglalt negyedét, mert tisztában van azzal, hogy ez a követelése ukrán részről elfogadhatatlan. Teljesítése a jelenlegi ukrán politikai vezetés bukásával járna, megtagadása pedig azt a benyomást keltené, hogy Ukrajna miatt nem sikerül lezárni a háborút. Ez olyan csapdahelyzet, amiből Ukrajna csak akkor tud kikeveredni, ha maga mögött tudhatja a politikai Nyugat egységes támogatását. De mert ez az egység hiányzik, vagy ha van is, a legjobb esetben is felettébb törékeny, ezért lenne szükség arra, hogy ebben a fontos kérdésben Trump is tisztán lásson és felismerje a putyini követelés valódi célját és természetét.

Az amerikai elnököt láthatóan különösebben nem foglalkoztatják a nemzetközi jog szabályai. Ő nem ezen a nyelven beszél. Talán nem is érti azt. Úgy tűnik, hogy nem is az a célja, hogy az ukrajnai háború igazságos és tartós békével záródjék. Ő mindenekelőtt személyes sikert akar és lehetőleg minél gyorsabban. Eredményes béketeremtő akar lenni, aki megmutathatja, hogy ebben is sokkal jobb demokrata elődjénél. Meg abban is, hogy nem herdálja el Amerika vagyonát: segíti ugyan Ukrajnát, de csak megfelelő ellentételezésért cserébe. Erről a háborúról gyakran állítja, hogy az nem az ő háborúja. Ha ő lett volna a háború kitörésekor az Egyesült Államok elnöke ez a háború soha nem tört volna ki. Ami aligha bizonyítható, de jól hangzik. Már nem először lebegteti meg, hogy ha nem hallgatnak rá, ha nem fogadják el közvetítői próbálkozásait – amik számos vonatkozásban meglehetősen távol állnak az európaiak elképzeléseitől –, akkor oldják meg a problémát maguk. Vagyis nem

lehet kizárni, hogy egy ponton felhagy közvetítői kísérleteivel, de az is lehet, hogy kitart és addig próbálkozik, amíg el nem éri célját. Most épp az a helyzet, hogy ha lesznek Ukrajnába telepített NATO-országok katonáiból álló békefenntartó erők, amerikaiak nem lesznek közöttük. Trump csak arra hajlandó, hogy az amerikai hadsereg koordinálja azok tevékenységét. Hogy ez a koordináció mit fog jelenteni, nem teljesen világos. Ám ez az ígéret mégis némi reményt ad arra, hogy még abban az esetben is, ha az ukránok számára legrosszabb forgatókönyv valósulna meg, Trump nem fogja cserbenhagyni őket.

JEGYZETEK

[1] Трамп провел первый телефонный разговор с Путиным и объявил немедленном старте переговоров по Украине // https://www.moscowtimes.ru/2025/02/12/tramp-provel-pervii-telefonnii-razgovor-sputinim-iobyavil-onemedlennom-starte-peregovorov-poukraine-a155009, Трамп сказал, что обсудил с Путиным прекращение конфликте в Украине // https://www.moscowtimes.ru/2025/02/12/tramp-skazal-chto-obsudil-s-putinym-prekraschenie-konflikta-v-ukraine-a155010

[2] Trump a nyomásgyakorlásban egészen odáig elment, hogy azzal fenyegesse meg az ukránokat, ha nem írják alá a ritkaföldfémekre vonatkozó megállapodást, országuk Oroszországé lesz. Lásd: Трамп заявил, что Украина «станет Россией» без сделки с США по редкоземельным металлам // https://www.moscowtimes.ru/2025/02/11/tramp-zayavil-chto-ukraina-stanet-rossiei-bez-sdelki-s-ssha-po-redkozemelnim-metallam-a154798

[3] A Kieli Egyetem kutatóintézetének 2024 végére vonatkozó kimutatását az alábbi tanulmány idézi és elemzi: Кабала, химера или план Маршалла? История неподписенного соглашения о недрах и маленького успеха Зеленского на переговорах с командой Трампа // https://re-russia.net/analytics/0256/

[4] Az amerikai terv részleteit lásd: Trump's „final offer" for peace requires Ukraine to accept Russian occupation // https://www.axios.com/2025/04/22/trump-russia-ukraine-peace-plan-crimea-donbas

[5] Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata // https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=-

cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0007.02/DOC_1&format=PDF

[6] Az orosz terv ismertetését lásd: Российский меморандум о мире – это ловушка. Почему он предназначен только для двух человек в мире (Трампа и Путина)? // https://meduza.io/feature/2025/06/04/rossiyskiy-memorandum-o-mire-eto-lovushka

[7] A részletes ukrán „béketerv", amit a 2025. június 2-án kezdődő újabb isztambuli orosz–ukrán tárgyalások előtt – ellentétben az orosz elképzelésekkel – nyilvánosságra hoztak: Ukrainian proposals for June 2 talks with Russia in Istanbul // https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-proposals-june-2-talks-with-russia-istanbul-2025-06-01/

[8] Lásd erre vonatkozóan a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet 2025. május végén készített felmérését: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1539&page=1

[9] Lásd a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet 2025. május második felében végzett kutatásának eredményét: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1537&page=1

[10] Arra vonatkozóan, hogy az ukránok meddig hajlandók elviselni a háború terhét, lásd a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet 2025 május második felében készített felmérését: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1534&page=2

[11] A három „béketerv" támogatottságára vonatkozóan lásd a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet alábbi felmérését: https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1530&page=2

[12] Lásd erre vonatkozóan a Kieli Egyetem Világgazdasági Kutatóintézetének tanulmányát: https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-europe-largely-fills-the-us-aid-withdrawal-lead-byn-the-nordics-and-the-uk/

[13] Смена плеча: Европе пока удается замещать финансовую помощь США Украине, осталось отработать новую модель военных поставок // https://re-russia.net/analytics/0310/

[14] Can Ukraine Fight Without U.S. Aid? Seven Questians to Ask // https://www.csis.org/analysis/can-ukraine-fight-without-us-aid-seven-questions-ask

[15] Az orosz hadsereg területszerzésére vonatkozóan lásd: Трамп дал Путину шанс выиграть в войне на истощение. Сумеет ли Кремль им воспользоваться? // https://re-russia.net/analytics/0304/

[16] A 4500 km²-re vonatkozó adatot a honvédelmi miniszter, Andrej Belouszov ismertette 2024 decemberében a Honvédelmi Minisztérium kibővített kollégiumának ülésén. Lásd: Главное из выступлений Путина и Белоусова на коллегии Минобороны // https://www.kommersant.ru/doc/7381417

[17] http://ssl.rosstat.gov.ru/storage/mediabank/vvp_16-05-2025.html

[18] Российская экономика закончила квартал падением впервые с 2022 года // https://www.moscowtimes.ru/2025/05/06/rossiiskaya-ekonomika-zakonchila-kvartal-padeniem-vpervie-s2022-goda-a162849

[19] Идеальный Шторм, новые санкции и «социальный контракт СВО»: чем грозит Кремлю снижение цен на нефть и введение или не введение дополнительных санкций // https://re-russia.net/analytics/0298/?sphrase_id=58017

[20] http://ssl.rosstat.gov.ru/storage/mediabank/22_20-02-2023.html

[21] Профицит торгового баланса России в 2022 году вырос почти в 1,7 раза // https://tass.ru/ekonomika/17248283 A TASZSZ itt még csak 332 milliárdos többletről számol be, de azt utóbb 337 milliárd dollárra módosították. Lásd: https://www.interfax.ru/business/945632

[22] Профицит торгового баланса России в 2023 году сократился на 58,5% // https://www.interfax.ru/business/945632

[23] Профицит торгового баланса РФ в 2024 г. вырос на 7,8% // https://www.finmarket.ru/news/6349683

[24] Всерьез и надолго. Почему милитаризация экономики останется приоритетом Кремля // https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2025/06/russia-war-economy-future?lang=ru&center=russia-eurasia

[25] Объём ФНБ в июне вырос до 13,09 трлн рублей, ликвидная часть составила 1,9% ВВП // https://www.interfax.ru/business/1034526

[26] Товарооборот России и Китая по итогам 2024 года вырос на 2% до 245 млрд долларов // https://www.infranews.ru/vneshnyaya-torgovlya/66671-tovarooborot-rossii-i-kitaya-po-itogam-2024-goda-vyros-na-2-do-245-mlrd-dollarov/ О российско-китайской торговле по итогам 2024 года // https://pekin.mid.ru/ru/news-/o_rossiysko_kitayskoy_torgovle_po_itogam_2024_goda/

[27] Внешнеторговый оборот России в 2024 году вырос на 1% до 717 млрд долларов // https://www.infranews.ru/vneshnyaya-torgovlya/66985-vneshnetorgovyj-oborot-rossii-v-2024-godu-vyrosna-1-do-717-mlrd/

[28] Идеальный Шторм, новые санкции и «социальный контракт СВО»: чем грозит Кремлю снижение цен на нефть и введение или не введение дополнительных санкций // https://re-russia.net/analytics/0298/?sphrase_id=58017

[29] A Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) számításait idézi: Идеальный Шторм, новые санкции и «социальный контракт СВО»: чем грозит Кремлю снижение цен на нефть и введение или не введение дополнительных санкций // https://re-russia.net/analytics/0298/?sphrase_id=58017

[30] Дефицит выполнил годовой план досрочно // https://www.kommersant.ru/doc/7872119

[31] «Деньги кончаются». Четвертый регион снизил «подъемные» для записывающихся на войну В Украину // https://www.moscowtimes.ru/2025/06/03/dengi-konchayutsya-chetvertii-region-snizil-podemnie-dlya-zapisivayuschihsya-na-voinu-v-ukrainu-a165096

[32] Дефицит бюджета РФ в январе-июне достиг планки годового прогноза в 1,7% ВВП // https://www.interfax.ru/business/1034994

[33] Структурные сдвиги во внешней торговле России // https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/sanctions/strukturnye-sdvigi-vo-vneshney-torgovle-rossii/

[34] Внешняя торговля России: изменения 2024-го и тенденции 2025 года // https://russiaspivottoasia.com/russian/vneshnyaya-torgovlya-rossii-izmeneniya-2024-go-i-tendenczii-2025-goda/

[35] Az, hogy egy esetleges tűzszünetet miért csak az ukránok tudnák kihasználni és az oroszok miért nem, olyan moszkvai állítás, amit nehéz lenne bármivel is alátámasztani. Az a tény, hogy a defenzívában lévő ukránoknak inkább jönne jól a harcok felfüggesztése, mint a lassan, ám kitartóan területeket szerző ellenfeleiknek, még nem jelenti azt, hogy a tűzszünetet az utóbbiak ne tudnák kihasználni. Erőiket ők éppúgy át tudják csoportosítani, mint az ukránok, és fegyvernyugvás esetén Oroszország éppúgy kaphatna külföldről fegyvereket és lőszereket, mint az ukránok.

IRODALOM

Politico (2025) Trump on if he can end fighting in Ukraine: „I don't konow". https://www.politico.com/news/2025/07/05/trump-russia-ukraine-war-00440027

Moscow Times (2025) Шеф Пентагона назвал нереалистичным возвращение Украины к границам 2014 года и исключил вступление страны в НАТО. https://www.moscowtimes.ru/2025/02/12/shef-pentagona-nazval-nerealistichnim-vozvraschenie-ukraini-k-granitsam-2014-goda-i-isklyuchil-vstuplenie-strani-v-nato-a154982

Gazeta (2025) ЦБ спрогнозировал рост ВВП России в 2025 году. https://www.gazeta.ru/business/news/2025/02/14/25086638.shtml?updated

KRAJCZÁR GYULA

DONALD TRUMP ÉS A KÍNAI FAL

Donald Trump második színre lépése a várakozásoknak megfelelően nem változtatott az amerikai külpolitika fókuszán, amely közvetve és közvetlenül is Kínára figyel elsősorban. Az Egyesült Államok politikai elitje lényegében pártállástól függetlenül Kínát tartja az ország elsődleges nemzetközi kihívásának. Ez nagyjából az első Trump-adminisztráció idejétől mondható érvényesnek. Addig Kína amerikai politikai, elemzői és tudományos megközelítése sokhangú volt, s a fősodort leginkább valamilyen mértékű együttműködés jellemezte. Emögött kimondva-kimondatlanul az a várakozás bújt meg, hogy Kína a gazdasági reformoknak köszönhetően lassan politikai reformokba kezd, s valamilyen formában a piacgazdasági-demokratikus intézményi irányban fejlődik. Az amerikai gazdaság viszonylag tekintélyes része lehetőséget is látott a kínai piacban, s érdekeltnek vélte magát a fejlődő kapcsolatokban. A politikai várakozás a maga egyszerűségében illúziónak bizonyult, a gazdasági pedig ellentmondásosan alakult.

AMERIKA VERSENYE

Bár sokan a politikai illúzióval való leszámolás gondolatát a fordulat magyarázataként használják, látni kell, hogy e mögött legalább ekkora erővel ott van az amerikai önreflexió is, amely a saját képességeinek bizonyos területein visszaesést, lemaradást, másutt további kockázatokat érzékelt, s ezen az alapon kezdte Kínát versenytársként, riválisként értékelni. A dokumentumok

szintjén a 2017-es nemzetbiztonsági stratégia (National Security... 2017) rögzítette először a változást. Ez a „versengő világ" keretei között értelmezte a viszonyt, s Kínát – Oroszországgal együtt – olyan tényezőként írta le, amely az amerikai hatalmat, befolyást és érdekeket kihívja, és megpróbálja erodálni.

A „versengő világból" aztán elsődleges riválisként vált ki Kína, amikor a Republikánus Párt kísérletet tett arra, hogy a következő elnökválasztási kampány központi témájává tegye. Ezt a megfontolást akkor nagyon szemléletesen magyarázta el egy interjúban Steve Bannon, Trump korábbi tanácsadója és ideológusa. Amerikát éppen felverte a George Floyd nevű fekete férfi halála, amely rendőrségi igazoltatás során esett meg. Bannon szerint a férfi jelkép. Először is covidos volt, a Covid eredete pedig – még az is lehet, hogy tudatosan – a Kínai Kommunista Párt (elég következetesen ezen a néven emlegette Kínát). Fentanilt találtak a szervezetében. Ez ismert fájdalomcsillapító, amelynek elterjedt használata komoly társadalmi probléma az Egyesült Államokban, mert függőséget okoz, s rengeteg halálesetet írnak a kontójára. Ahogy Bannon interpretálta, a szert a KKP tudatosan erőlteti be Amerikába a mexikói drogkartellek segítségével. Floyd munkanélküli volt, aminek nyilvánvaló okozója, hogy a kínai kommunisták elvitték a feldolgozóipart az Egyesült Államokból. Ráadásul az ember ellen azért kezdődött a végül a halálához vezető eljárás, mert úgy tűnt, hogy hamis húszdollárost akart használni fizetéshez. Nem sokkal korábban a kanadai határon lefoglaltak 900 ezer dollárnyi hamis pénzt, amely a feltevések szerint a kínai kommunistáktól származott, s bár azok között 20 dolláros címlet nem volt, de a hamis pénz az hamis pénz, s ha egyszer Kínából jött, akkor máskor is onnan jöhet (Bannon tells, 2020). A kampány végeredményét tekintve akkor nem bizonyult sikeresnek.

A 2022-es, Joe Biden kormányzatához fűződő nemzetbiztonsági stratégia már kifejezetten a demokráciák és az autokráciák közötti versenyről beszél (National Security... 2022). Szintén együtt említi Kínát Oroszországgal, mint amelyek ereje autoriter kormányzaton alapul, s ez ráadásul revizionista külpolitikával társul. Ezt kiegészíti azzal a nézettel, hogy a szabad és nyitott, szabá-

lyokon alapuló nemzetközi rendet, amelyet az Egyesült Államok promotál, az autoriter rezsimek, beleértve Kínát, úgy érzékelik, hogy fenyegetést jelent rájuk, s ezért megpróbálják kikezdeni.

Trump második megválasztása előtt fontos vita zajlott a *Foreign Affairs* folyóiratban a szükséges amerikai Kína-politikáról, amely szépen illusztrálta a politikai eliten belüli szóródást. A republikánusok két jeles Kína-stratégája, Matt Pottinger[1] és Mike Gallagher[2] alapállítása az volt, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti versenyt nem menedzselni kell, ahogy azt a Biden-kormányzat tette, hanem megnyerni (Pottinger–Gallagher, 2024 [1]). Kínát olyan helyzetbe kell hozni szerintük, hogy eszébe se jusson, hogy győzhet a Nyugat felett, és el kellene érni, hogy a kínai emberek a kormányzás új modelljét keressék, amely nem támaszkodik elnyomásra és külső ellenségeskedésre. Ebből a célból a kínai „káoszra irányuló" politikát költségessé kell tenni. Nyíltan és keményen meg kell mondani, hogy Kína miben sérti az Egyesült Államok érdekeit. Gyorsan növelni kell az amerikai védelmi kapacitásokat, minőségi előnyt kell szerezni. (Ez persze minden bizonnyal meg is van.) El kell vágni a kínaiakat a nyugati technológiáktól, megakadályozva, hogy Kína gazdagsága katonai erővé változzon. S végül érzékelhetően erőre alapozott intenzív diplomáciát kell folytatni.

Válaszában Rush Doshi[3] azt mondta, hogy nem bölcs dolog Kína összeomlására vagy liberalizációjára bazírozni, mert egyik sem valószínű, viszont ha a kínaiakban kialakul az a meggyőződés, hogy az Egyesült Államok totális győzelemre tör, akkor nem marad okuk az önkorlátozásra (Doshi, 2024). Ugyanez a helyzet szerinte a kínai rendszerváltásra való törekvéssel, ráadásul semmi garancia nincs arra, hogy bármilyen új rendszer az amerikaiak szempontjából jobb lenne a jelenleginél.

Jessica Chen Weiss[4] és James B. Steinberg[5] közös cikkükben úgy vélték, hogy a nyomás inkább konszolidálja az autoriter rezsimeket, mintsem hogy aláaknázná őket, ráadásul elidegeníti azokat a partnereket, akik nem akarnak hidegháborús módon oldalt választani (Chen Weiss-Steinberg, 2024). Ennél jóval tovább ment Paul Heer[6], aki a Pottinger–Gallagher-duóval és Doshival is szemben azt állította, hogy eleve rossz a diagnózis,

hiszen Kína nem törekszik hegemóniára és a világrend megváltoztatására, mert tudják, hogy ez kontraproduktív lenne (Heer, 2024). Ez korábban létező irányzat volt az amerikai Kína-elemzésben, ma is itt-ott hallani ilyen álláspontokat, de a tényleges politikai elit diskurzusából kiszorult.

Érdekes vita bontakozott ki a második világháború óta követett különböző amerikai stratégiákról, különösképpen a détente-ról, az enyhülésről. A Pottinger–Gallagher-páros szerint ugyanis a Biden-irányzat ezt az elképzelést idézte fel. Az 1969 környékén, egyébként éppen a republikánus Richard Nixon elnökségével indult folyamat lényege az egyensúlyra törekvés volt, a szembenállás eszkalációjának elkerülése, a dialógus és a tárgyalások a fegyverzetek ellenőrzéséről. Most a szerzők azt állították, hogy ha az enyhülést szovjet szemmel nézzük (s így éppen hívhatnánk akár „razrjadkának" is), akkor az éppen Moszkva eszköze volt arra, hogy nyugalomban tartsák az Egyesült Államokat. Washingtonban eszerint azt hitték, hogy majd ők erős hálót szőnek a szovjetek köré, hogy mozdulni se tudjanak, de ez nem jött be. Már Zbigniew Brzezinski, a demokrata Jimmy Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója rájött az 1970–80-as évek fordulóján, hogy a szovjeteket az, hogy békében hagyták őket, csak még agresszívabbá tette. Ronald Reagan aztán – a szerzők szerint nagyon helyesen – azonnal befagyasztotta az egész folyamatot. Reagan ugyanis nem menedzselni akarta a hidegháborút, hanem megnyerni – mondta a duó.

Doshi viszont tévesnek gondolta azt, hogy a jelen problémáinak kezeléséhez ki lehet indulni a Szovjetunió összeomlásából. Ez a gondolkodás szerinte nem számol a kapacitásokkal, azzal, hogy a mai Kína nem vethető össze a Szovjetunióval. A Chen Weiss–Steinberg-páros pedig azt írta, hogy ha a múltban keresünk analógiákat, és a Biden-időszakot az enyhüléshez hasonlítjuk, akkor Pottingerék ajánlatát az Armageddonhoz vezető 50-es évek politikájához lehet hasonlítani. Doshi észrevételezte, hogy az a megjegyzés, miszerint nem menedzselni kell a versengést, még héjáktól is szokatlan. A menedzselés ugyanis szerinte versenyképesebbé tesz, s a felelős szereplő képét mutatja. Elismerte, hogy a menedzseléssel nem lehet „meg-

nyugvást" elérni az alapkérdésekben, de meg lehet akadályozni, hogy a kockázatokban rejlő indulatok elszabaduljanak.

Pottinger és Gallagher elmondják, hogy ma „füstmentes háborút" kell megvívni, nem a berlini falat kell áttörni, hanem az internetes Nagy Tűzfalat. Hszi Csin-ping információs háborúját kell visszaverni, s az internet kontrolljának általános kínai törekvését kell felszámolni. Szerintük újra kell fegyverezni az amerikai hadsereget, csökkenteni kell Kína gazdasági hatalmát, s szélesebb koalíciót kell toborozni a Kínával való konfrontációhoz. Indítványozzák, hogy vonják vissza Kína állandó normális kereskedelmi partneri státuszát, új tarifákat vezessenek be a kritikus termékekre, s ebből a bevételből ellentételezzék az érintett amerikai cégek veszteségeit. A félvezetők mintájára kell indítványuk szerint megakadályozni minden magas minőségű technológia Kínába áramlását.

Jessica Chen Weiss későbbi tanulmányában kritizálja a kétpárti „Kína-konszenzust", mondván, hogy az abban foglalt versenynek nincsenek tiszta és világos céljai (Chen Weiss, 2024). A jelzett homályosság pedig a nem szükségszerű konfrontációnak és a globális stabilitás veszélyeztetésének kockázatát hordozza.

A klasszikus prokapitalista gazdaságtan hatására a verseny fogalmának – elsősorban a nyugati világban – pozitív felhangja van. Az itt sorolt érvanyag használja ezt a felhangot, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy itt a versenynek nagyon széles fogalmáról van szó, mind a terjedelmét, mind az eszközrendszerét tekintve. Kiterjed az élet minden területére, ahol a befolyásszerzés értelmezhető, s valójában – mint majd látjuk – a létező szabályoknak is oly mértékű szelekciója zajlik, hogy megkockáztatható: ebben a versenyben igazából nincsenek szabályok.

KÍNA ROMLÓ FELTÉTELEI

A kínai politikai, elemzői és tudományos körökben szintén nem egyhangú a két ország kapcsolatainak és perspektíváinak megítélése. A főképp részkérdésekben nagyon sokszínű vélemények között két főbb csoportot különítenék el, a „pragmatikusabb" és a „harciasabb" nézeteket. Itt fontos, hogy csoportok nem írhatók körül pontosan, a kínai viták kerülik a fekete-fehér megközelítéseket. Pragmatikusabbnak mondom azokat a véleményeket, amelyek viszonylag határozottan adottságként fogják fel az elmúlt tíz-tizenöt év során kialakult mai viszonyokat, amelyek az ezek között való – de a hagyományos célokat követő – boldogulás gyakorlati lehetőségeit, az adaptáció módozatait keresik. Harciasabbnak pedig azokat, amelyek kifejezetten a leválás, a technológiai szuverenitás útjait vizsgálják, a multipolaritás kiterjedését és ezzel párhuzamosan az amerikai hegemónia hanyatlását nem kívánják, hanem állítják, a kulturális-civilizációs széttartást s az ezen alapuló öntudatot igyekeznek megalapozni. Mindezek persze nem feltétlenül jelentenek ellentétes nézeteket, sokkal inkább a fókusz eltérő pontokra való helyezését.

Ami sokáig alapvető kínai gondolati keretnek volt tekinthető, az a kormányzat által használt „a jelentős hatalmak kapcsolatának új típusa" kifejezés. Ez – hasonlóan az ilyenfajta kínai szlogenekhez – nem volt pontosan definiálva, rugalmasan lehetett használni, a tudósok és az elemzők pedig nagyon különbözőképpen értették (Qi, 2015). Ettől függetlenül – s ez is a kínai viták jellegzetessége – használták az elemzésben is, mint a jelentős hatalmak békés és nyugodt együttélésének, illetve az együttélés nem zéróösszegű játszma jellegének kifejezésére. De szép lassan kiment a divatból, míg általában használt jelentéstartalma átkerült az „emberi közösség közös jövője" koncepció alá (20th National Congress... 2022). Mindenesetre az ezen megfogalmazások köré rendezett gondolatok azt az irányt jelzik, amely – tudomásul véve a konfliktuózus helyzetet – az együttműködésre, az egymás mellett élésre helyezi a hangsúlyt.

Wu Xinbo[7] még a Biden-adminisztráció politikáját elemezve három elképzelhető forgatókönyvet vázol fel: lehetséges az egyidejű verseny és együttműködés, lehet küzdelem a dominanciáért, és lehet konfliktus is (Wu, 2021). Felhívja a figyelmet arra, hogy bár a kínai politikai közvélemény pozitívan fogadta Joe Biden hatalomra kerülését, a két ország közötti

viszony konfliktusos alapjellege megmaradt, csak más eszközrendszert kapott. Wu szerint tartósan ez marad a helyzet, ebben kell menedzselni a kockázatokat, nyitva kell tartani a kommunikációs csatornákat, el kell kerülni az olyan félreértéseket és a véletleneket, amelyek konfliktust válthatnak ki.

Kifejezetten a pragmatikus megközelítést és a stratégiai túlterjeszkedés elkerülését hangsúlyozza Hu Wei[8] az ukrajnai háborúhoz való kínai viszonyt elemezve (Hu, 2022). Az óvatos, kiszámított, pozíciós gyakorlatot írja le, amelyben Kínának össze kell egyeztetnie az Oroszországgal kialakított kiegyensúlyozott viszonyát azzal a szándékával, hogy ne konfrontálódjon a Nyugattal, vagyis úgy képviselje a saját érdekeit, hogy közben fenntartja a stabilitást.

Az elég általános nézet Kínában, hogy Amerika meg akarja akasztani a kínai fejlődést, ezt azonban a hivatalos kommunikációban az együttműködés fontosságáról, a stabilitásról, a békésség fontosságáról szóló beszédek sokasága kíséri. A harciasabb, esetenként a harc tényét jobban hangsúlyozó irányok azzal válnak ki, hogy leginkább arról beszélnek, milyen ártalmas lépéseket tesz Kínával szemben az Egyesült Államok, s még milyeneket tehet. A kínai gazdasági nacionalizmus amerikai testvérével együtt növekedett az elmúlt évtizedekben. Csúcsterméke – mindkét oldalon – a technológiai szuverenitás eszméje. Az olyan veszélyekre, amelyekről például a jó nevű tudós, Jin Canrong[9] beszélt egy nemrég adott interjújában (Chinese scholar... 2025), mint a kínai vállalatok lehetséges kényszerű kivezetése az amerikai tőzsdékről, az Amerikában lévő kínai vagyoni eszközök megadóztatása, fel kell készülni, hiszen azok nagyon súlyos következményekkel járhatnak. A nem kevésbé jó nevű Wang Jisi[10] pedig úgy véli, hogy megkérdőjeleződtek olyan alapvető ideák, mint az összekapcsolódás vagy a konvergencia, tartós versengésre kell felkészülni (Wang, 2024). Elemzése szerint az Egyesült Államok Kínához képest a maga viszonylagos visszaesését tapasztalja. Ez átformálja a két ország kapcsolatát, s minden eddiginél erősebb verseny felé hajtja. A folyamatot Wang szerint menedzselni kell, bizonyos mértékig együtt kell működni, hogy elkerüljék a közvetlen konfliktust. Szellemileg nagyon befolyásolja a harciasabb, öntudatos irányzatot Zhang Weiwei[11] 2010-es években megjelent trilógiája (Zhang's Trilogy, 2011, 2012, 2015), amely a civilizációs állam eszméjét fejti ki. Zhang a kínai civilizációs identitást igyekszik a mai kormányzati forma alapjául megtenni, s azt a nyugati liberális demokrácia alternatívájaként felmutatni.

A kínai állami és pártdokumentumokban nincs szó versenyről vagy versengő világról. A 2025 májusában kiadott úgynevezett „fehér könyv" a nemzetbiztonságról „kihívást jelentő és romló külső biztonsági környezetként" írja le a világot, míg további jellemzőkként a „többszörös ellentmondások", „intenzívvé vált geopolitika" és „romló feltételek" kifejezéseket használja (Abstract of, 2025). Ebben a környezetben Kínát a stabilitás letéteményeseként igyekeznek bemutatni. Az elvek szintjén valóban érdekes, hogy az időről időre előkerülő új fogalmak, megfogalmazások állandóságot mutatnak abból a szempontból, hogy ténylegesen az 1950-es években született, sokszor – valószínűleg tévesen – az akkori miniszterelnöknek, Zhou Enlainak tulajdonított princípiumoknak, a békés egymás mellett élés öt alapelvének újracsomagolásáról, új körülmények között való alkalmazásáról van szó. Ha megnézzük a 2022-ben keletkezett, ma is hivatkozási alapul szolgáló Globális Biztonsági Kezdeményezést (The Global Security, 2022), az nem más, mint az 1954-es kínai–indiai egyezmény bevezetésének (Agreement between, 1954) feldolgozása a mai idők követelményeinek és eszközeinek felhasználásával.

Ebből az alapállásból úgy tűnhet, mintha Kína csak folyamatosan alkalmazkodna, de ez nem így van. A kínai állam alapvetően belső fókuszú, tényleges stratégiája szinte kizárólag a saját társadalmának és gazdaságának menedzselését szolgálja. Ezt hivatott mintegy védőburokba helyezni a békés egymás mellett élés öt alapelvén alapuló biztonsági koncepciója, s nemzetközi elképzeléseit is alapvetően ez a menedzsment határozza meg (Krajczár, 2024). Az elmúlt másfél évtized szlogenné formált ideái közül ezért talán a „kettős körforgás" a legkifejezőbb. Ez olyan szakpolitikai keretrendszer, amely a kínai gazdaságot igyekszik új irányba terelni, s ki akarja egyensúlyozni és egység-

ben akarja kezelni a gazdaság belső és külső „áramlását". Az első, a leglényegesebb a belső körforgás, melynek lényege a gazdaság alapjainak megerősítése, hogy képes legyen még inkább önmagára támaszkodni, csökkentse a külső sokkok és a nemzetközi politikai feszültségek hatását. A külső körforgásnak pedig – a külső tőke bevonásával, a sokoldalú kereskedelmi kapcsolatokkal és az értékláncokba való integrálódással – alapvetően a belsőt kell szolgálnia.

A már 2020-ban megfogalmazott szándék, hogy szeretnék csökkenteni az ország függőségét az exporttól, illetve a nagy, kívülről jövő tőkebefektetésektől, mégpedig úgy, hogy nem feltétlenül csökkenne egyik sem abszolút értékben, különös jelentőséggel bír a második Trump-elnökség hajnalán. Az amerikaiak és a nagyvilág által most tapasztalt kínai öntudat, az intenzív vonakodás nemhogy a megegyezésre, de a tárgyalásokra nézve is, alappal vagy alaptalanul már erre támaszkodik. Persze, a kínai vezetés tisztában van azzal, hogy a „verseny" vagy a „romló körülmények" az élet minden területére kiterjed, s Kína képességei innen nézve egyenetlenek, egészében azonban már elég erősnek érzik magukat ahhoz, hogy ne csak az alkalmazkodás legyen az eszközük. A kezdeti tapasztalatok alapján négy területet emelhetünk ki, amelyeken a legkeményebb csaták zajlanak: a kereskedelem és tőkemozgások, a tudomány és technológia, a pénzügyek, illetve a lelkekért folytatott küzdelem.

TARIFÁM CSODASZÉP PEJKÓ

Az új amerikai adminisztráció kezdeti hiperaktivitása ellenére nem igazán körvonalazta gyorsan, milyen Kína-politikára lehet számítani Washingtontól. Inkább nyilatkozatok, egy-egy intézkedés, illetve az „Amerika az első" eszméről felhalmozott ismeretek álltak csak a világ rendelkezésére. A kínai oldalt pedig mindig is a nagyfokú türelem, kivárás jellemezte. A kínai–amerikai viszonyban azonban nagy fordulatokra, sok jóra nem lehetett számítani. Az Egyesült Államok először 10 százalékos vámot vezetett be a kínai termékekre, hivatkozva arra, hogy

Kína forrása a fentanil nevű fájdalomcsillapító alapanyagainak, s ismert, hogy ez a szer súlyos problémákat okoz Amerikában. Elnöki rendeletében (Imposing Duties to, 2025) azt állította, hogy a Kínai Kommunista Párt támogatja és ösztönzi az ország vegyipari vállalatait, hogy illegálisan exportálják a fentanilt és annak elővegyületeit az Egyesült Államokba. Azt is állította, hogy Kína lehetőséget biztosít a transznacionális bűnszervezeteknek, hogy az ebből származó pénzeiket tisztára mossák. Ebben a dokumentumban összegezte az Amerikában lefoglalt illegális vegyi anyagok mennyiségét. Eszerint az elmúlt három költségvetési évben körülbelül 227 ezer kilogrammot foglaltak le, amely a déli határon, s 19 ezer kilogrammot, amely az északi határon át érkezett. Ugyancsak itt szerepel, hogy évi 75 ezer olyan haláleset történik az Egyesült Államokban, amely kapcsolatba hozható a fentanillal. Kínának ebben a rendelet szerint központi szerepe van, ez indokolja a 10 százalékos többletvám kivetését az addig is érvényben lévő – még az első Trump-kormányzattól származó – átlag 25 százalékon túl. A nagy kínai online kereskedővállalatok miatt különösen fontos, hogy a tarifa alól nem képezett kivételt az úgynevezett „de-minimis" export, vagyis a 800 dollár alatti szállítmányok sem, ami nagyon is jellemző a csomagküldő szolgáltatásokban.

Az éppen a holdújévet ünneplő Pekingben elismételték mindazt, amit már oly sokszor, hogy 2019 óta a világon egyetlen országként Kínában tilos a fentanil előállítása, listázták és ellenőrzés alá vonták a fentanil legtöbb valószínűsíthető elővegyületét. Azt is mindig elmondják, hogy szerintük az amerikai gondokat elsősorban egyébként sem a fentanilszállítók okozzák, hanem az a belső társadalmi válság terméke. Másrészt Peking ellenintézkedéseket is tett, nem túl erőseket, de azért jelentőseket. 15 százalékos büntetővámot vetettek ki az Egyesült Államokból érkező szénre és földgázra, 10 százalékot az olajra, a mezőgazdasági gépekre, a nagy kibocsátású járművekre és a konténeres kamionokra. 15 százalékos vámot vetett ki amerikai agrártermékekre, búzára, kukoricára, gyapotra és a teljes baromfivertikumra, 10 százalékot a disznó- és marhahúsra, szójára, gyümölcsökre, zöldségre és tejtermékek-

re. Ezekkel a tarifákkal körülbelül évi 20 milliárd dollárnyi terméket terhelnek meg.

Peking egyben panasszal fordult a Világkereskedelmi Szervezethez (WTO) az amerikai vámok miatt. Tíz amerikai vállalatot helyeztek a „megbízhatatlan alanyok listájára", ami praktikusan azt jelenti, hogy megtiltották számukra a Kínával való kereskedést, illetve a kínai befektetéseket. Vizsgálatot indítottak a kínai hatóságok amerikai optikai szál termékeket forgalmazó cégek ellen, amelyek a gyanú szerint megkerülik a kínai vámokat. Hirtelen kórokozókat és vegyi anyagokat is azonosítottak amerikai fa- és szójaszállítmányokban, s azonnal leállították ezek importját. Peking emellett bejelentette néhány kulcsfontosságú ásvány, így a volfrám, a tellúr, a bizmut, a molibdén és az indium exportellenőrzését, valamint monopólium elleni vizsgálatot indított a Google működése kapcsán. Szakértők szerint azonban a jól kimért ellenintézkedések inkább csak jelzésül szolgáltak arra, hogy tud Peking másképp is viselkedni, ha nagyon rákényszerítik. A kínai médiában és a politikusi megszólalásokban ekkortájt lett tetten érhető az a magatartás, hogy ha az Egyesült Államok továbbra is fékezni akarja Kínát, határozottan ellene fognak tenni, de nagyon is elképzelhetőnek tartják a két ország partnerségét, s kölcsönös hozzájárulásukat a másik sikereihez.

Trump első reakciójában elhessegette magától a kínai válaszokat, mondván, hamarosan tárgyalnak majd. Megnyugtatott mindenkit, hogy nagyon jól működnek majd a kínai elképzelések ellen, ahogy mindenki más ellen is. Szerinte egyelőre a kínaiak sosem látott előnyben vannak a Biden-adminisztráció politikájának köszönhetően. A kereskedelmi deficit Trump értelmezésében meghaladja az 1 billió dollárt, és így „a mi pénzünkből építik a hadseregüket" – mondta. Valójában az amerikai kormányzat saját adatai szerint 2024-ben 270 milliárd dollár volt az ország Kínával szembeni kereskedelmi deficitje, egyébként csökkenő trend részeként. A csúcs 2018-ban volt, 418 milliárd dollár.

Aztán újabb 10 százalékos vámemelést jelentett be az elnök, majd a február 21-én kibocsátott „Amerika az első befektetési

politika" című dokumentumban (America first, 2025) nemcsak hogy megkülönböztette a barátokat és az ellenségeket a befektetések szempontjából, de név szerint kiemelte a Kínai Népköztársaságot az utóbbiak között: „bizonyos külföldi ellenségek, beleértve a Kínai Népköztársaságot." Velük az a baj a dokumentum szerint, hogy amerikai befektetések örvén tulajdonképpen modern technológiákat akarnak zsákmányolni, s ezért az Egyesült Államoknak nem lehet az a célja, hogy bármi áron befektetéseket vonzzon tőlük. „A Kínai Népköztársaság ezeket a stratégiákat különböző módokon gyakorolja, láthatóan és rejtetten egyaránt, és gyakran harmadik országokban működő partnercégeken vagy befektetési alapokon keresztül" – mondja. A dokumentum szerint a kínaiak az amerikai gazdaság koronagyémántjait támadják, s a felsorolt területek között a technológián kívül ott találjuk az élelmiszereket, általában a mezőgazdaságot, az ásványokat, a természeti kincseket és a kikötőket is a maguk szolgáltatásaival. Az egész folyamatot felhasználják arra – ez szerepel a dokumentumban –, hogy fejlesszék és erősítsék a hadseregüket, a hírszerzésüket és a különböző biztonsági szolgálataikat.

A kínaiak továbbá hasznot húznak, pontosabban tőkét szereznek abból, hogy eladják a vállalataik értékpapírjait az amerikai és más külföldi tőzsdéken – ilyen galád ez a kapitalizmus –, s így kiaknázzák ezeket a tőkeforrásokat, hogy fejlesszék a hadseregüket. Ezt a dokumentum más részén, ahol a „nyitott befektetési környezet" értékéről beszél, „ragadozó befektetésnek" nevezi. Új szabályokat helyez kilátásba a tervezet, amelyek megakadályozzák az amerikai vállalatokat és befektetőket abban, hogy olyan befektetéseket eszközöljenek, amelyek segítik fejleszteni a kínai „katonai-polgári fúziót", és megakadályozzák a Kínai Népköztársasággal kapcsolatban álló embereket abban, hogy „kritikus" amerikai üzleteket és vagyonelemeket vásároljanak. Az általában a befektetésekről szóló dokumentum Kínán kívül egyetlen más országot sem nevez meg név szerint.

Hogy nagyjából mit kell ezen az alapon elképzelnünk, azt szépen demonstrálja az amerikai külkereskedelemért felelős megbízott, Juan Millán úgynevezett Section 301-es intézke-

dése a kínai hajózási, logisztikai és hajóépítési dominanciáról (USTR Section 301, 2025). Az 1974-es kereskedelmi törvényre támaszkodó rendelkezést egyéves, tehát még a Biden-kormányzat által elindított folyamat végén hozták meg, amely illetéket vet ki a kínai tengeri szállítási operátorokra és a kínai gyártású hajókra, illetve támogatja az amerikai operátorokat és az amerikai gyártású hajókat üzemeltető társaságokat.

Ezekből az elképzelésekből látszott, hogy az amerikai adminisztrációnak minden pénzt megér Kína akadályozása és távoltartása az amerikai piacoktól. A kínai reakciók viszont viszonylag nyugodtnak tűntek. A *Global Times* félhivatalos lap szemleírója (We are pleased, 2025) például úgy döntött, hogy nem a befektetésekről szóló dokumentumra figyel fel először, hanem arra, amit Trump mondott a kormányülés után: „Annyi mindent látok, ami arról szól, hogy nem akarjuk Kínát ebben az országban. Ez nem igaz. Azt akarjuk, hogy az Egyesült Államokban fektessenek be… mi pedig Kínában fogunk befektetni." Majd hozzátette, hogy „mi jó viszonyt akarunk Kínával". És csak ezután jön a kínai lapban a megszokott okfejtés a közös érdekekről, hogy az egyoldalú lépések aggasztják az érdekelteket, és így tovább. A pekingi kereskedelmi minisztérium közleménye a tarifaemelésről csak az ismert és megszokott paneleket sorolta. Itt nem is annyira az érvelés volt a lényeges, hanem a változatlanság.

Trump a kínaiak visszafogottságától nem hatódott meg, s amikor április 2-án az egész világot végigverte tarifaostorával, Kínának is juttatott további 34 százalékot, így az összességében 54 százalékra emelkedett (Regulating Imports with, 2025). A kínai fél iszonyúan megsértődött. Talán nem is a tarifa vagy annak mértéke miatt, valamire nyilván számítottak. A sajtó és a különböző szóvivők főként az eljárást, az átható durva tiszteletlenséget kifogásolták. Ez szépen illeszkedett ahhoz az időben indított politikai üzenethez, miszerint a végsőkig kitartanak, ha kell. Válaszképpen 34 százalékos vámot vetettek ki minden amerikai termékre, felfüggesztették a tárgyalásokat a TikTok eladásáról, s ami a legfájdalmasabbnak bizonyult, exportellenőrzés alá vontak hat olyan ritkaföldfémet, amelyet csak Kínában

bányásznak és dolgoznak fel. Ekkor gyors bokszmeccs következett, az amerikaiak 50 százalékot emeltek, aztán a kínaiak is, aztán Washington összességében 145 százalékra, Peking pedig 125 százalékra emelte az általános tarifát. Zavaros kommunikációs és átláthatatlan konzultációs időszak után egyezség született a vámok tekintélyes részének felfüggesztéséről és tárgyalások megkezdéséről. A világ tőzsdéi erőteljesen és hektikusan kísérték végig a folyamatot, minden pozitív jel erőteljes emelkedést, a negatív kisugárzások masszív visszaesést produkáltak. (A folyamatot egy átfogó gazdaságpolitikai kommunikáció is kísérte. A Trump-kormányzat eszerint szeretné, ha az országát korábban elhagyó gyártó ágazatok visszajutnának, újból kifejlődnének az Egyesült Államokban. Ez ugyan a világ számos országát érinti, de a probléma törzsét értelemszerűen Kína jelenti.)

A nyilvánosság számára nehezen átlátható tárgyalásokról azért annyi kiderült, hogy nem csak a tarifák kérdésköréről van szó, a témák közé bizonyosan bekerült a ritkaföldfémek és a kínai diákoknak az Egyesült Államokban adandó vízumok ügye, valamint feltehetően szó esett a fejlett csipek exportellenőrzéséről is. Bizonyos megegyezések születtek, szinte mind időbeli korláttal. Vagyis nem beszélhetünk átfogó rendezésről, még ha például a magyar kormányzat azonnal áttörésről is beszélt. Szijjártó Péter külügyminiszter Facebook-posztjában arról írt, hogy „véglegesítették a kereskedelmi megállapodást", ami „Jó hír, mert ha Magyarország két legnagyobb EU-n kívüli kereskedelmi partnere és beruházója meg tud állapodni egy hatékony együttműködésben, akkor azzal mi biztosan jól járunk" (Szijjártó, 2025). Ami ténylegesen körvonalazódik, az az, hogy az igazi fegyver az intenzív küzdelemben nem is igazán az általános tarifa, hanem az exportellenőrzés lesz, s az általa lényegesen befolyásolható értékláncok területe. Mindkét fél ereje megmutatkozott az elmúlt időkben. A kínai oldalon például a ritkaföldfémek és az ezeket használó mágnesek, az amerikai oldalon a magas minőségű csipek exportellenőrzése, praktikusan kiviteli korlátozása jelentette a másik számára a legnagyobb fájdalmat és sérüléseket okozó fegyvert.

A DEEPSEEK PILLANAT

Ilyenformán nagyon szorosan összekapcsolódnak a kereskedelmi fegyverek a tudomány és a technológia területén zajló harccal. A hétköznapi médiabeszéd megszokott fordulata, hogy a technológia világában az Egyesült Államok az emberiség központi erőműve. Van egy-két terület, amelyeken mások is jók, főképp a kínaiak, de összességében vitathatatlan az amerikai fölény. Ebben a diskurzusban mindig kisebb sokkot jelent, ha valami másképp alakul. Ilyen volt például 2023-ban az Australian Strategic Policy Institute (ASPI) nevű, önmagát függetlenként szemlélő kutatóintézet egyéves kutatása, amely azt vizsgálta, hogy a legnagyobb hatású, legtöbbet idézett, magas minőségű tanulmányok az egyes technológiai területeken hol keletkeznek, országra, intézményre, vállalkozásra lebontva (ASPI, 2023). 44 vezető technológiai ágazatban az elmúlt öt évben publikált 2,2 millió tanulmány felső 10 százalékát vizsgálták, s ebből vontak le következtetéseket. A tudományos publikációk idézettségének vizsgálatát a technológiai területen azért is tartották hasznosnak és hatékonynak, mert úgy találták, hogy a vizsgált tanulmányok idézettség szempontjából legfelső 0,01 százalékából a 80 százalékra hivatkoznak szabadalmakban. Ha ezt kiterjesztik a tanulmányok 0,1 százalékára, ez az arány máris csak 60 százalék, míg a tanulmányok legfelső 1 százalékában csak 40.

A leglátványosabb eredmény, hogy a 44 ágazatból 37-ben Kína végzett az első helyen, s mindösszesen hét olyan ágazatot találtak, amelyben az Egyesült Államok. Elsősorban a magas teljesítményű komputerek, a fejlett integrált áramkörök, illetve azok gyártási folyamatainak tervezése, a kvantumszámítógépek, valamint a vakcinák területén jellemző az amerikai előny. A tanulmány szerzői kitérnek arra is, hogy az egyes területeken megszülető tudományos eredmények nincsenek feltétlenül összhangban az adott területen folyó ipari gyártás színvonalával és méreteivel. Az ipari kapacitásoknak és a gyártásnak számos további olyan feltétele és körülménye van, amelyek a kutatásban még nem játszanak feltétlenül szerepet. Például a repülőgépmotorok gyártása terén a kínai iparnak nagyon erős a függése a precíziós szintű rozsdamentes acélt termelő amerikai és svéd beszállítóktól, aminek a kutatásban nincs különösebb jelentősége.

Érdekes kérdés, amit szintén vizsgálnak a szerzők, hogy az egyes területeken lévő előny milyen mértékű, s az adott területen mekkora esélye van tényleges monopolhelyzet kialakulásának. A 44 területből 8 olyan van, amelyben nagy a kockázata a technológiai monopólium kialakulásának, s mind a nyolc esetben Kína mondhatja magáénak a fölényt (nanoméretű anyagok és gyártásuk, bevonatok, fejlett nagyfrekvenciás kommunikáció, beleértve az 5G-t, 6G-t, az energetikában a hidrogén- és ammóniumtechnológiák, ultrakapacitások, akkumulátorok, szintetikus biológia, fotonikus szenzorok). 17 területen közepes az esély a technológiai monopólium kialakulására, s ebben már van kettő amerikai dominanciájú terület is, nevezetesen a kvantumszámítógépek és a vakcinák.

Egyáltalán nem véletlen, hogy a Trump mögött felépült hatalmi-támogatói koalíció egyik igen erős tényezője a technológiai szektor. Trump hatalomra kerülése óta még a szerióz amerikai média is folyamatosan vizsgálja, melyik eseményen melyik techmogul vett részt, melyik nem, melyik öltött már öltönyt, s melyik még nem. Az elnök január 21-én a Fehér Házban jelentette be a Stargate nevű, 500 milliárd dollárosra tervezett vállalkozás elindítását, amely elmondása szerint a történelem legnagyobb mesterséges intelligencia (MI) infrastruktúráját hivatott létrehozni. A mesterséges intelligencia körül jó ideje óriási a felhajtás Amerikában. Jelentős előnyről beszéltek a kínaiakkal szemben, s ezt megtámogatták még a legfejlettebb csipek exportjának megtiltásával, illetve nem amerikai kulcsvállalatokat (TSMC, ASML) is rákényszerítettek, hogy exportjukat korlátozzák Kínába. Ezeket a Biden-érából eredő intézkedéseket Trump fenntartotta, sőt, az exporttiltást kiterjesztette az Nvidia úgynevezett H20-as csipjére is, amelyet addig vásárolhattak a kínai vállalatok.

A Stargate bejelentésével majdnem egy időben, január 20-án éjjel a kínai mesterséges intelligenciát fejlesztő DeepSeek nevű

vállalat nagyot robbantott: kiadta az R-1 névre hallgató következtetési modelljének hivatalos változatát, s nyíltan elérhetővé tette a forráskódját is. Ahogy egy kínai újságíró fogalmazott, „alattomos támadást hajtott végre Pearl Harbor ellen". A bejelentés elképesztő idegrángást okozott az amerikai tőzsdéken, s átmenetileg alapvetően tematizálta a világmédiát. Miközben az elmúlt időszakban a mesterséges intelligencia (MI) a technológiai fejlődés központi elemévé vált, irdatlan állami és magánbefektetői összegek kerültek bele – Amerikában. A terület tájképe egyhangú volt. A közvélemény meg volt győződve róla, hogy az amerikai vállalatok fölénye egyértelmű, a ChatGPT chatbot, melynek kevésbé intelligens régiója ingyenes, tarolt, s a mögötte lévő számítási kapacitás az Nvidia csipeknek és azok ellátási láncának köszönhetően garantálja a jövőt.

Ez nagyjából igaz is, még ha az ezzel foglalkozók tudták is, hogy mások is vannak, mások is nagy pénzeket tesznek bele, s ez is befolyással lehet a jövőre nézve. Lehetett tudni, hogy az Egyesült Arab Emírségekben, Franciaországban, Indiában s főként Kínában is nagy erőkkel foglalkoznak a fejlesztéssel. Lehetett hallani, szinte a ChatGPT első verziójának kibocsátásával egy időben az Ernie nevűről, amely a kínai Baidu nagy nyelvi modelljén alapul. Ezt akkor eléggé leszólta az amerikai média. Van az Alibabának is, a Qwen, amelynek különböző – egyébként nyílt forráskódú – verzióit 27 nyelven lehet használni. S aki tényleg tudni akarta, hogy mi van Kínában, az tudta, hogy a ByteDance, amely többek között a TikTok megalkotója és tulajdonosa, jár az élen Duobao (Babzsák) nevű alkalmazásával, amely 2024 novemberében jött ki, s azóta több mint 160 millióan töltötték le, napi kilencmillió aktív felhasználója van, s ezzel második a ChatGPT után a világon. A cég legutóbbi 1.5Pro verziója egy sor értékelési szempontban megveri a GPT4o-et. Amiért ez nem volt olyan nagy baj, az az, hogy a ByteDance pontosan ugyanabban a versenyszámban, a számítási erőn alapuló gigabefektetésben utazott, mint amerikai versenytársai, azt a rivalizálást viszont a csipek eladásának korlátozásával meg lehetett cinkelni. A DeepSeek R-1 terméke viszont éppen azzal verte ki a biztosítékot, hogy sokkal kisebb számítási erőre

támaszkodva produkál közel azonos teljesítményt. Emiatt egyrészt lényegesen olcsóbb, másrészt átértékeli a mesterséges intelligencia előállításának eddigi modelljét. Lehet, hogy csak egy időre, de leértékeli a legmagasabb színvonalú csipeket, s csökkenti az adatközpontok energiaigényét.

Érdekes, hogy az R-1 színre lépése Kínában ugyanolyan meglepetést váltott ki, mint a világ más részein, a DeepSeeket nem tartották az MI-piac igazán markáns szereplőjének. Még a cég alapító-vezetője, Liang Wenfeng is azt nyilatkozta 2024 őszén, hogy a kínai MI-fejlesztés nagyjából két körrel van elmaradva a világszínvonaltól a modellek szerkezete és a betanítás dinamikája szempontjából (Liu, 2024). Ez azt jelenti, hogy kétszer annyi számítási teljesítményt kell felhasználniuk ugyanahhoz az eredményhez. Ugyanez a helyzet az adathatékonyságban. Liang szerint ennek a hátránynak a csökkentése a legfontosabb, ezért nem a monetizálható alkalmazásokra, hanem a kutatásra és a fejlesztésre kell koncentrálni, részt kell venni a globális innovációs hullámban. A cél nem a profit, hanem a technológiai határ és a teljes ökoszisztéma fejlődése. Keményen bírálta a kínai környezetet, mondván, hogy az elmúlt harminc év informatikai hullámában lényegében nem vettek részt a valódi technológiai innovációban. Megszokták, hogy az eredmények az égből pottyannak, s otthon fekve lehet éveket várni a jobb hardverekre és szoftverekre. Az ő korábbi V-2 szoftverükre egyébként felfigyeltek Amerikában, meglepetést keltett még 2024-ben, de Liang szerint csak azért, mert egy kínai cég is csatlakozott az amerikaiak játékához, mint innovációs közreműködő. Azt mondja, hogy abban a tekintetben változás van Kínában, hogy olyan nagyvállalatok, mint a ByteDance vagy a Tencent már kellő tőkével rendelkeznek a nagyon is drága innovációhoz, ami azonban hiányzik, az a bizalom és a tudás, illetve a tehetségek szervezése az innovációk mögé. „Az innováció nem kizárólag üzleti alapú, kíváncsiságot és alkotási vágyat is igényel" – mondta szépen.

A kérdésre, hogy a DeepSeek mint üzleti vállalkozás miként fog fennmaradni, ha csak a kutatás-fejlesztésre koncentrál, ha nyílt forráskódúvá teszi az innovációit, azt válaszolta, hogy a

bomlasztó technológiákkal szemben a zárt forráskód köré húzott várárkok is csak ideiglenesek. Az Open AI zárt forráskódú megközelítése sem tudja megakadályozni, hogy mások felzárkózzanak. A tényleges érték a folyamatos innovációra képes szervezetben van. A nyílt forráskód nem kereskedelmi, hanem kulturális attitűd. A DeepSeek sikere tartósnak mutatkozik. Kínában szabályos DeepSeek-mánia szabadult el, de a modell népszerűsége Nyugaton is töretlen. Kitartó sikeréhez a nyílt a forráskód is hozzájárul, a kódoló társadalom szabadon hozzáfér, alkalmazza, beilleszti, azt csinál vele, amit csak akar. Persze, nem lenne gyakorlatias azt hinnünk, amit egyszer már sokan hittek „a Föld lapos" gondolat (Thomas Friedman) nagy népszerűsége idején, hogy a nyaklóját vesztett technológiai szabadság szüli innentől a rendet. A DeepSeek chatbotját letiltották egy sor amerikai kormányzati ügynökség eszközeiről, egyes tagállamokban is korlátozták, s a világ néhány más országában is szigorúbb szabályokat vezettek be az alkalmazásában. Az aggodalom alapja hasonló, mint a TikTok közösségimédia-platform elleni fellépéskor, nevezetesen hogy a használat közben keletkező adatok a Kínai Kommunista Párt boszorkányainak konyhaasztalán köthetnek ki. Mindez egy szélesebb folyamatot is jelez, nevezetesen a digitalizáció terén való „határállítás" előrehaladását. A kínaiaknak természetesen egy szavuk sem lehetne emiatt, hiszen a folyamatot ők kezdték az internetes Nagy Tűzfal kiépítésével.

Mindennek ellenére a hatás meglehetősen széles körű, hiszen az adattárolási és kezelési problémák csak ott jelentkeznek, ahol közvetlenül a DeepSeek chatbotját használják. Ha azonban valaki a maga infrastruktúrájába emeli be a modellt, mint például a felhőszolgáltatók, ott az adatok náluk maradnak. Nem kisebb felhő-infrastruktúrákba került már be, mint a Microsofté vagy az Amazoné. Ugyancsak népszerűvé vált olyan szolgáltatóknál, ahol a bizalmi kérdés a geopolitikától függetlenül is nagyon kritikus, mint a bankok. Itt a nyílt forráskód új világot nyit meg. Az R-1 nagy szerepet játszhat továbbá az európai fejlesztésekben is, amely egy-két ütemmel elmaradt az amerikaiak és a kínaiak mögött.

A technológiai óriások, amerikaiak is, kínaiak is, hagyományosan nagyon magas falak mögött dolgoznak, rendkívül biztonságossá, lényegileg megismerhetetlenné teszik a termékeiket. Ebbe a fejlesztési kultúrába a nyílt forráskód vagy az egyéb szabad felhasználású fejlesztések nem passzolnak bele. Jellemző erre a szélesebb körben a ChatGPT-ről ismert OpenAI cég (melynek nevében az „Open" erős túlzásnak mondható) álláspontja a DeepSeekről. Az amerikai kormányzat „MI Cselekvési Tervéhez" fűzött kommentjében a vállalat kifejezetten politikai érvelést használ: „A demokratikus MI előrehaladásában Amerika a Kínai Kommunista Párttal versenyezve elkötelezett, hogy 2030-ra a világ vezetőjévé válik" (OpenAI, 2025). Most hagyjuk is azt, hogy mi az a „demokratikus" MI, s miért állít szembe a kommentár egy országot egy párttal. Ezután ugyanis azt mondja, hogy a DeepSeek R-1 modellje, amely azonos színvonalon van a legjobb amerikai modellekkel, fontos mérőeszköze az Amerika–KKP-verseny állásának. Vagyis annyira lényeges, hogy óriási kockázat lenne beengedni a kritikus infrastruktúrába (ahogy korábban a Huaweit sem engedték be a távközlési infrastruktúrába, meg is látszik rajta), mert akkor a KKP manipulálhatná az egész rendszert. Ezt azzal támasztja alá – minden különösebb bizonyíték nélkül –, hogy a DeepSeek „államilag támogatott, államilag ellenőrzött és szabadon elérhető". Ebből a háromból az utóbbi a biztos, s igazán ez zavarja az OpenAI-t, s nyilván másokat is, a többi csak segíti zavara hatásos kifejezésében.

Nyilván nem improvizálták, de kétségtelenül a DeepSeek pillanat után jelentették be, hogy a kínai kormányzat 1 billió renminbis (körülbelül 140 milliárd dolláros) új alapot hozott létre a mesterséges intelligencia, a kvantumtechnológiák, a hidrogénenergia tárolása és egyéb innovációk ösztönzésére. Érdemes megjegyezni, hogy emellett tavaly óta fut egy 344 milliárd renminbis (47,5 milliárd dolláros) alap is, kifejezetten a félvezető ágazat fejlesztésére. Fontos még megemlíteni, hogy Kína nagy erővel igyekszik beszállni az agyakért folytatott versenybe is. Az első Trump-kormányzat 2018-ban indította el a „Kína Kezdeményezés" nevű programot, amelynek az volt a lényege,

hogy az amerikai kutatói és ipari világban leplezzék le a kínai kémeket. Kínai-amerikai tudósokat vontak nyomozás alá, 250-en vesztették el az állásukat. Egy ügyben sem bizonyosodott be a kémkedés vádja, a legsúlyosabb büntetéseket a bíróságok a nyomozás során szolgáltatott fals információkért szabták ki. Erős viták is zajlottak a program körül, a kritikusok az amerikai állampolgárok rassz alapján való kiválasztását kifogásolták. A kampányt 2022-ben lezárták, a gyanú légköre azonban megmaradt. Az érintettek nagy része az Egyesült Államokon kívül vállalt munkát, többen Kínában. 2000 és 2019 között 6 millió kínai diák tanult külföldön. Róluk – eleinte alappal – az a nézet terjedt el Nyugaton, hogy nagyjából senki sem akar közülük visszatérni az anyaországba. Az utóbbi években azonban egyre erősebb programot épített fel a kínai kormány általában a tehetségek felkutatására és felkészítésére, s ennek részeként a nyugati világban karriert csináló tehetségeket is igyekeznek hazacsalogatni. Az addig is működött kínai külföldi toborzóprogram 2018-ig 7000 tudóst vitt haza. Azóta elsősorban fejvadász ügynökségek bonyolítják le ezt a munkát, lehetőleg a legkisebb nyilvánosság előtt. Hogy ezek mennyire magánügynökségek, az nem tudható, de kevéssé valószínű, hogy a magántulajdon lenne ezen a téren a domináns.

A környezet szempontjából fontos, hogy a kínai elit egyetemek és az elit kutatóhelyek tekintélyes része felszereltségben, fizetésekben s teljesítményben is ma már felveszi a versenyt a világ élvonalával, leginkább az alkalmazott kutatások területén. Bár az Egyesült Államok összes kutatás-fejlesztési költése ma még tekintélyesen nagyobb a kínainál, ez elsősorban a magánszektorban zajló befektetéseknek köszönhető. Az egyetemekre és a kutatóintézetekre már Kínában jut több pénz. Az elitizmus és a másolókedv jegyében Kínában is emlegetik a a legjobb egyetemeket, ez a „Kína 9 Liga", kilenc egyetem tömörülése, amely 1998 óta afféle laza, konzultációs szerveződés. Köztük van két olyan egyetem, a Tsinghua és a Peking Egyetem, amelyek a legtöbb nyugati rangsorban ma már az első húszban vannak, három – köztük a Fudan – az első ötvenben, további kettő az első százban, s kettő az első kétszázban. Az egésznek

a fejlesztési elveit mutatja, hogy azokon a listákon, amelyek az egyetemeket mint kutatóhelyeket, továbbá a kutatóintézményeket elemzik, ennél jobb eredményeket érnek el a kínaiak. Az úgynevezett CWTS Leiden Ranking (CWTS, 2024) listáján, amely a tudományos közleményeket és azok hatását elemzi statisztikai módszerekkel, az első tízben nyolc kínai egyetem van, míg a *Nature* folyóirat indexe (Institutions tables, 2025) szerint szintén nyolc. A technológia területén szintén az exportellenőrzés tűnik a leghatékonyabb fegyvernek Donald Trump kezében. Kezdettől sokan vitatják azonban ennek az eszköznek a kiterjedt használatát, mondván, ez a kínaiakat csak az intenzív fejlesztésre ösztönzi. Jensen Huang, az Nvidia vezérigazgatója kifejezetten kudarcnak nevezte az MI-csipek exportkorlátozását, melynek segítségével a kínai piacon cége korábbi 95 százalékos részesedése 50 százalékra esett vissza, s nagyon dinamikus lett a kínai fejlődés (Lin, 2025).

MONEY, GET BACK

A globális pénzügyi rendszerről Kína régóta úgy gondolkodik, hogy az korlátozza az ő stratégiai autonómiáját. A rendszer gerince az amerikai dollár. Szerepét ugyan egyre erőteljesebben kritizálják világszerte, dominanciája egyelőre kikezdhetetlennek látszik. Fontosságát jelzi, hogy Trump nyilvánosan is igyekszik elrettenteni azokat, akikben felmerül, hogy esetleg nagyobb változásokat kellene elérni ezen a fronton. Elnöksége kezdetén mindjárt megfenyegette a BRICS-országokat, köztük Kínát, hogy 100 százalékos büntetővámot szab ki az Egyesült Államokba irányuló termékeikre, ha új valutát fejlesztenek ki, felváltandó az amerikai dollárt az egymás közötti kereskedelmükben. Trump azt írta a *Truth Social* médiaplatformon (Trump repeats... 2025), hogy azt várja az érintett országoktól, kötelezzék el magukat, hogy nem hoznak létre alternatív fizetőeszközt, sőt, nem támogatnak más, létező valutákat sem a „nagyszerű" dollár felváltásában. Majd kifejtette, hogy semmi esély sincs a dollár felváltására a nemzetközi kereskedelem-

ben. A BRICS-valuta ötletét, amelyről itt szó van, a szervezet 2024-es johannesburgi csúcstalálkozóján vetette fel Luiz Inacio Lula da Silva brazil elnök. Kifejezetten az egymás közötti kereskedelem céljaira létrehozható eszközről beszélt, amellyel csökkenthetnék a dollár árfolyamváltozásaiból fakadó sérülékenységüket. A javaslat nem tűnt túl masszív kezdeményezésnek. Elmondta az ötletet, de nem is tárgyaltak róla, később indiai külügyi források azt nyilatkozták, hogy egyáltalán nincs is napirenden az ügy.

Kínai kommentár nem hangzott el a BRICS-valutával kapcsolatban, igaz, például Hszi Csin-ping államfő, a kommunista párt főtitkára rendszeresen beszél a nemzetközi pénzügyi és fizetési rendszer reformjának szükségességéről. Ennek részeként népszerűsítik a renminbit, a kínai valutát, mint nemzetközi fizetőeszközt, s igyekeznek is megteremteni használatának infrastruktúráját – éppen a dollártól való függés mérséklése érdekében. Pan Gongsheng, a kínai jegybank elnöke 2025 júniusában egy fórumon hosszan beszélt arról, milyen problémákat jelent a nemzetközi pénzügyi rendszerben az egyetlen valutától való függés, s az egész szisztémának multipoláris irányban kell fejlődnie (Pan, 2025). A renminbit 2009 óta használják a nemzetközi kereskedelemben, jellemzően olyan üzletekben, melyekben az egyik fél kínai. Létrehozták az úgynevezett CIPS-rendszert (Cross-border Interbank Payment System), amely a renminbiben való határokon átnyúló kereskedelem és fizetés számára kínál klíring- és elszámolási (settlement) lehetőséget. (Ezt a SWIFT-rendszer lehetséges riválisaként is szokták emlegetni, talán nem alaptalanul. De a SWIFT pénzügyi kommunikációs rendszer, nem foglalkozik klíringgel és elszámolással. A CIPS maga is támaszkodik a SWIFT-re, tranzakcióinak mintegy 80 százalékában használta eddig, kompatibilis a SWIFT-tel, s saját belső kommunikációjában a SWIFT sztenderdjeit használja.) Pan idézett beszédében bejelentette, hogy létrehozzák a digitális jüan „nemzetközi műveleti központját".

Jelenleg (2025. június 18-án) egyébként az Atlantic Council úgynevezett Dollar Dominance Monitorja (Dollar Dominance Monitor, 2025) szerint az összes nemzetközi kereskedelem mintegy 4 százalékát bonyolítják renminbiben, szemben a dollárban bonyolított 54 százalékkal. A világ országai valutatartalék-állományának 57 százaléka dollár, szemben a renminbi 2 százalékos arányával, míg a devizaügyletek 88 százalékában érintett a dollár, a renminbi aránya pedig 7 százalék. Egyelőre tehát semmiféle versenyről nem lehet beszélni. Az amerikai jegybank szerepét betöltő Fed szakértője, Bastian von Beschwitz (Von Beschwitz, 2024) azonban több olyan szempontra is felhívja a figyelmet, amelyek a renminbihasználat növekedését ösztönzik. Az Oroszország elleni szankciók egyik folyománya volt, hogy az orosz–kínai kereskedelemben megnőtt a renminbialapú elszámolás aránya, s ez mintául szolgálhat azoknak, akik úgy érzik, hogy ki vannak szolgáltatva a dollár mögötti árfolyampolitikának. Mivel a világkereskedelem egészén belül a renminbialapú elszámolás lényegesen szerényebb arányt képvisel, mint a kínai kereskedés, így logikailag a növekedésének még jelentős potenciálja van. Erről beszélt Pan Gongsheng jegybankelnök is említett beszédében, kiterjesztve a jelenséget más országokra is, mondván: „A jövőben a nemzetközi monetáris rendszer valószínűleg olyan rendszer felé fejlődik tovább, amelyben néhány szuverén valuta létezik egymás mellett, és verseng egymással, egymást kölcsönösen ellenőrizve és kiegyensúlyozva" (Pan, 2025). A jegybankelnök ugyancsak nehezményezte, hogy a nemzetközi pénzügyi intézmények tulajdonosi arányai nem tükrözik a változásokat (a világ második legnagyobb gazdaságával bíró Kína részesedése a Világbankban és az IMF-ben 6,4 százalék), továbbá azt is, hogy az IMF elszámolási egységét, az SDR-t nem engedik fontos nemzetközi csereeszközzé válni, holott emögött egyáltalán nincs nemzetközi konszenzus.

A BRICS-valuta létrehozása egyébként nem volna olyan egyszerű. A legkomolyabb akadályt talán az jelentené, hogy nagyon különböző jellegűek és fejlettségűek a szóba jövő országok, ráadásul más-más régiókban vannak, vagyis bankunió vagy költségvetési unió lényegében elképzelhetetlen. Ha a kereskedelmi kapcsolatokat nézzük, azt láthatjuk, hogy mindegyik BRICS-ország erőteljes forgalmat bonyolít Kínával, de

egymással viszont már messze nem. Tény, hogy a dollár aránya a világon a valutatartalékokban csökken, de hiába van két évtizedes mélyponton, még így is az egésznek az említett 58 százalékát jelenti. (Második az euró, 20 százalék körül, s a renminbi a maga 2 százalékával csak ötödik.) A dollár arányának viszonylagos csökkenésében nagy szerepet játszik az általános diverzifikációs hajlam, a globális délen nyíltan jelentkező kockázatkezelés a dollár árfolyampolitikájával szemben. Sokakat elgondolkodtat Oroszország pénzügyi páriává tétele is. Janet Yellen korábbi amerikai pénzügyminiszter még hivatalban azt nyilatkozta a CNN-en Fareed Zakariának, hogy a dollárhoz kötődő pénzügyi szankciók fenyegetik a dollár hegemóniáját (Fareed Zakaria GPS, 2023). Akiket ugyanis közvetlenül vagy közvetve érintenek a szankciók, azok természetesen kezdenek alternatív megoldások után kutakodni. Más kérdés – tette hozzá Yellen –, hogy nem könnyű olyan megoldást találni, amely ugyanolyan tulajdonságokkal rendelkezne, mint amelyek a dollárt globális valutává tették.

TIKTOK, TIK-TAK

Bár Kína jelek szerint sokat tesz puha ereje fokozására, ezen a téren a kulturális és az ebből fakadó működési különbségek nagyon megnehezítik a helyzetét a távolabbi térségekben, így Nyugaton is. A 2010-es évek második felétől az Egyesült Államokból már kampányszerűen sugározták a Kínát minden tekintetben negatívan beállító képet, amelynek jelentős hatása volt. A Covid-járvány aztán teljesen a mélybe taszította nemzetközi megítélését. Az utóbbi időben azonban számos jel arra utal, hogy ez a kép javulóban van. Vannak mélyben húzódó folyamatok, melyek időnként meglepetésekkel szolgálnak. Ilyen például a fejlett technológiák alkalmazása sok kínai városban és vállalatnál, melyet aztán a közösségi média szétpermetez a nagyvilágban. Népszerű nézegetni a csomagkiszállító drónokat, az emberformájú robotokat, amint dolgoznak, táncolnak, vagy valamely harcművészeti iskolát gyakorolják, az önvezető

taxikat, az üveghidakat a lélegzetelállító természetben, és így tovább. Bár a politikai osztály sok helyen, így az Egyesült Államokban kiváltképpen küzd a kínai elektromos autók ellen, az, hogy Jim Farley, a Ford vezérigazgatója Xiaomi SU7-essel jár, sokat számít a közvélemény szemében. Ugyancsak nagyon népszerűek a kereskedelmi forgalomban kapható kínai drónok, melyeknek nincs is ellenfelük a piacon. A kínai igyekezet fontos eleme a vízumhoz jutás egyszerűsítése a világ számos országának polgárai számára, s a rövid távú utazások vízummentesítése.

Az Egyesült Államokban azonban hosszú ideje nyilvánvalóan a TikTok a legnagyobb népszerűsítője Kínának. Annak ellenére mondható ez, hogy évek óta politikai támadások alatt áll. „A nagyon egyszerű ok, amely miatt szeretném, ha betiltanánk a TikTokot, hogy lehetővé teszi a Kínai Kommunista Pártnak, hogy hozzáférjen a magánadataihoz minden eszköznek, amelyen használják. Ezek a mi gyerekeink, ezek azok a telefonok, amelyek összekapcsolódnak a gyerekeink telefonjaival. És ez nemzetbiztonsági fenyegetés, sőt, közvetlenül fenyegeti az életmódunkat, a gazdaságunkat. Ez lehetővé tette nekik, hogy beavatkozzanak a félidős választásainkba. Ezt a vállalatot be kell tiltani. Nem is tudom, hogy hagyhatták, hogy az Egyesült Államokban működjön." Mindezt Marco Rubio mondta, amikor még nem volt külügyminiszter. Vágya a Biden-kormányzat idején teljesült is, törvény mondja ki, hogy el kell adni az üzemeltető vállalatot, s ha ez nem történik meg, akkor le kell állítani az alkalmazást. Az az elnök, akinek kormányában Rubio azóta miniszter lett, már kétszer függesztette fel a 2025 januárjában lejárt határidőt. A TikTok ma is megy, ma is népszerű. Becslések szerint napi felhasználóinak száma 130 millió körül van az Egyesült Államokban. Elemzők szerint Trump nagy üzletet lát benne, s nyilván a leállítással járó feltételezett népszerűségvesztés is a szempontok között van.

Menet közben szintén nagyon népszerű lett a DeepSeek már emlegetett chatbotja is. Nagyot tarolnak kínai cégek a videojátékok piacán, nagyban hozzájárulva a „kínaiság" népszerűsítéséhez. A 2024-ben Amerikában legnépszerűbbnek bizonyult mobiljátékok között négy volt kínai. A világszer-

te kiváltképp népszerű, összességében 2024-ben több mint 1 milliárd dollárt termelő Genshin Impact felhasználóinak 20 százaléka amerikai. Nincsenek róla kifejezetten amerikai adatok, de 2024-ben indult el a már világsikernek számító Black Myth Wukong című játék, amely a kínai, mitologikus Majom-király történetén alapul. A Pew Research Egyesült Államokban készült 2025-ös felmérése szerint az emberek 33 százalékának nagyon rossz véleménye van Kínáról, szemben az egy évvel ezelőtti 43 százalékkal. Ugyancsak 33 százalék mondja, hogy Kína ellenség – a 2024-es 42 százalékkal szemben (Negative views, 2025). A BrandFinance nevű cég az ENSZ összes tagállamát sorrendbe állítja az általuk kidolgozott puhaerő-index alapján (Global Soft Power, 2025). Eszerint Kína 2025-ben az Egyesült Államok mögött a második helyre lépett előre, megelőzve a korábban második Egyesült Királyságot. Amerika őrzi az első helyét, de jelentősen szűkült az előnye. Kína népszerűségének általában vett javulása mögött nyilvánvalóan az egyik jelentős tényező az Egyesült Államok látványos újsütetű megbízhatatlansága.

NAGY HÁZ, SOK SÖPRÉS

A vámtarifák kivetésének, az azzal kapcsolatos tárgyalásoknak, a kialakuló viszonyoknak egyelőre nem tudjuk megvonni a mérlegét. A folyamat mögött rejlő szándékok azonban beszédesek. Kína intenzíven folytatni szeretné külkereskedelmének korábban megkezdett diverzifikálását. A fő irányokat egyértelműen saját tágabb térsége, Oroszország, a Közel-Kelet és Európa, de természetesen Afrika és Latin-Amerika is jelenti. A célterületein zajló háborúk, illetve az azokkal párban járó nemzetközi szankciók nincsenek a kedvére, sok problémát okoznak és sok veszélyt rejtenek számukra. Peking a maga módján igyekszik közvetíteni ezekben a konfliktusokban. Mindenki számára tárgyalóképes, más kérdés, hogy a közvetlen érintetteknek megvan-e a tárgyalási hajlandóságuk. A kínai diplomácia a legtöbb relációjában igyekszik barátságos üzemmódra váltani, stabilitást és kiegyensúlyozottságot sugározni, a nemzetközi szervezetekben a nagy, felelős állam szerepét betölteni.

A kínai stratégia tartósan őrzi azt a jellemvonását, hogy elsősorban a saját háza előtt igyekszik söpörni, fel akarja készíteni magát a változásokra, a saját struktúráit alakítja, fejleszti. Természetesen jó nagy háza van, amely előtt söprögetni kell, s ez a hatalmas tér bőven nyújt lehetőségeket és korlátokat is a kibontakozáshoz. Növekedési tényezői között egyre nagyobb hangsúlyt helyez a belső fogyasztásra, de természetesen nem akarja feladni kereskedelmi és befektetési pozícióit sem. Nemzetközi terjeszkedését alapvetően befolyásolják globális logisztikai igényei, energia- és nyersanyagszükséglete. Ennek megfelelően igen átfogó és változatos területen ütköznek össze az Egyesült Államokkal. A versenynek elég kiszámíthatatlanul vannak vagy éppen nincsenek számonkérhető szabályai. Kínának elsősorban a belső gazdasági szabályozásában és a kétoldalú egyezményeiben találnak – főképp a nyugati országok – eltéréseket létező vagy szokásjogi, esetleg logikailag frissen konstruált szabályoktól. Az Egyesült Államok pedig a hírek szerint nyíltan Kína-ellenes intézkedéseket vár el más országoktól a kikényszerített kereskedelmi tárgyalások során, amivel persze „legfeljebb" az emberi együttélés nevelés során érvényesíthető szabályait sérti meg.

Az amerikai elvárások kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a magyar kormánynak is minden magyarázóképességére szüksége van és lesz, ha továbbra is elvi egységben szeretne működni a Trump- és a Hszi-kormányzattal is. Robert Palladino budapesti amerikai ügyvivő egy konferencián felszólalva nyíltan elmondta, hogy olyan Európát akarnak, amely nem függ Moszkvától vagy Pekingtől: „hadd legyek őszinte – nehéz lenne az Egyesült Államoknak elmélyíteni a kapcsolatokat olyan partnerekkel, akik közben ellenfeleinkkel mélyítik azokat." Magyarországnak ráadásul számos olyan hatással kell majd megbirkóznia, amelyet közvetlenül vagy közvetve az amerikai – és a kínai – kormány politikája okoz.

A tényleges küzdelem jelenlegi szakaszában az exportellenőrzés tűnik a leghatékonyabb és legrugalmasabb eszköznek

mindkét fél számára. Nyilvánvaló, hogy az átlagos vámszint valamennyire emelkedni fog, nagyon kétséges azonban, hogy ez hatékonyan hozzájárul majd a szélesebb amerikai gazdaságpolitikai célok, nevezetesen a feldolgozóipar és a gyártás felvirágoztatásának eléréséhez. Az exportellenőrzéssel azonban célzottan lehet befolyásolni a másik lehetőségeit. Szép példája ennek a félvezető ipar az amerikai, s a ritkaföldfémek, valamint az azokat felhasználó mágnesek területe a kínai oldalon. Az exportellenőrzéssel jelenleg kifejezetten korlátozni akarják a másik lehetőségeit a technológiai versenyben. Olyan eszköz, amely – a hozzákapcsolódó vállalati és személyi indexálással – képes áthatni az élet legtöbb területét, a termeléstől a kereskedelmen át a technológiáig, a pénzügyekig, a puha erőig – és az itt nem tárgyalt katonai területet is. Célzottan képes sérüléseket és szakadásokat okozni az ellátási láncokban, képes ösztönözni azok átalakulását, átszervezését.

Kína a „verseny" vagy a romló körülmények legtöbb szegmensében hátrányban van az Egyesült Államokkal szemben. Viszonylagos erejét az abszolút mérete és fejlődésének dinamikája adja. A kínai kormányzatok ezért hosszú idő óta olyan stratégiát igyekeznek kialakítani, amely lehetővé teszi számukra a boldogulást és az érdemi versenyt ezekben az aszimmetrikus helyzetekben. Az eredetileg a védelem területén kidolgozott aszimmetrikus hadviselés elvét a lehető legkiterjedtebben használják. Ezt az elvet demonstrálja a nemzetközi pénzügyek területén hangsúlyozott multipolaritás, de ezt illusztrálja a DeepSeek R-1 a maga valójában, ahol a szándék eleve a kisebb teljesítményű csipekkel, kisebb számítóerővel produkált egyenlő teljesítmény volt.

JEGYZETEK

[1] Pottinger eredetileg újságíró volt, három évig a *Reuters*, majd négy évig a *The Wall Street Journal* tudósítója Pekingben, ezután csatlakozott a tengerészgyalogsághoz, katonai hírszerző lett, kétszer szolgált Afganisztánban és egyszer Irakban. Az első Trump-adminisztráció idején ő volt a Nemzetbiztonsági Tanács Ázsia-igazgatója.

[2] Gallagher jelenleg egy szerződéses katonai cégnél dolgozik, de 2024 áprilisáig képviselő volt, a Képviselőház egyik erőteljes Kína-hangja.

[3] A Georgetown University tanára, a Biden-elnökség alatt a Nemzetbiztonsági Tanács igazgatója, aki a kínai és tajvani ügyekért felelt. *A hosszú játszma* című könyve magyarul is megjelent.

[4] Professzor, egykori külügyminisztériumi tervező.

[5] Külügyminiszter-helyettes az Obama-elnökség idején.

[6] 2007 és 2015 között az ázsiai térség vezető elemzője a Nemzeti Hírszerzési Tanácsban.

[7] A Fudan Egyetem professzora, ügyvezető dékánja, az Amerikai Tanulmányok Intézetének igazgatója.

[8] Az Államtanács Tanácsosi Hivatalához tartozó Közpolitikai Kutatóközpont alelnöke.

[9] A pekingi Renmin Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Iskolájának dékánhelyettese, Amerika-szakértő.

[10] A Peking Egyetem Nemzetközi és Stratégiai Tanulmányok Intézetének elnöke.

[11] Professzor, a Fudan Egyetem Kína Intézetének igazgatója.

IRODALOM

20th National Congress of the Communist Party of China. Full text of the report to the 20th National Congress of the Communist Party of China. https://english.www.gov.cn/2022special/20thcpccongress/

Asia Times (2020) Bannon tells Asia Times: US election is all about China, June 15.

ASPI's Critical Technology Tracker (2023) Who is leading the critical technology, 1 March https://www.aspi.org.au/report/critical-technology-tracker/

Atlantic Council (2025) Dollar Dominance Monitor, június 18. https://www.atlanticcouncil.org/programs/geoeconomics-center/dollar-dominance-monitor/

BrandFinance (2025) The shifting balance of global Soft Power. 20 February, https://brandfinance.com/insights/global-soft-power-index-2025-the-shifting-balance-of-global-soft-power

Chain Catcher (2025) Pan Gongsheng's keynote speech at the 2025 Lujiaozui Forum: Some Thoughts on Global Financial Governance, 18 June, https://www.chaincatcher.com/en/article/2186883

Chen Weiss, Jessica (2024) The Case Against the China Consensus. Why the Next American President Must Steer Toward a Better Future, *Foreign Affairs*, September 16,

CNN (2023) Fareed Zakaria GPS. Interview with Treasury Secretary Janet Yellen. Aired 10–11a ET. Transcripts. April 16, https://transcripts.cnn.com/show/fzgps/date/2023-04-16/segment/01

CWTS Leiden Ranking (2024) *CWTS Leiden Ranking. Meaningful Metrics. https://www.leidenranking.com/ranking/2024/list*

Dimsum Daily (2025) Chinese scholar Jin Canrong warns of potential delisting of Chinese firms following Trump's tariff war, April 22, https://www.dimsumdaily.hk/chinese-scholar-jin-canrong-warns-of-potential-delisting-of-chinese-firms-following-trumps-tariff-war/#google_vignette

Doshi, Rush – Chen Weiss, Jessica – Steinberg, James B. – Heer, Paul-Pottinger – Matt-Gallagher, Mike (2024) What Does America Want from China? Debating Washington's Strategy – and the Endgame of Competition, *Foreign Affairs*, July/August 2024, Published on May 30, 2024.

Doshi, Rush (2024) A hosszú játszma. Kína átfogó stratégiája az amerikai világrend leváltására, Osiris, Budapest.

Global Times (2025) We are pleased to see US turn 'Chinese investment wanted' into concrete actions: Global Times editorial, February 28, https://www.globaltimes.cn/page/202502/1329236.shtml

Hu Wei (2022) Possible Outcomes of the Russo-Ukrainian War and China's Choice. *U. S.-China Perception Monitor*, 12 March, https://uscnpm.org/2022/03/12/hu-wei-russia-ukraine-war-china-choice/

Indian Treaty Series (1954) Agreement Between the Republic of India and the People's Republic of China on Trade and Intercourse Between Tibet Region of China and India. INTSer5 *http://www.commonlii.org/in/other/treaties/INTSer/1954/5.html*

Krajczár Gyula (2024) *Kínai árnyjáték. Identitás, érdek, stratégia*, Gondolat Kiadó, Budapest.

Lin, Liza (2025) Nvidia's Huang Calls U.S. Export Controls a Failure, *The Wall Street Journal*, May 21, https://www.wsj.com/world/asia/nvidias-huang-calls-u-s-export-controls-a-failure-praises-trump-060940b5

Liu Jing (2024). Uncovering DeepSeek: The Ultimate Tale of Chinese Tech Idealism, *ChinaTalk blog*, november 27. *https://www.chinatalk.media/p/deepseek-ceo-interview-with-chinas*

National Security Strategy of the United States of America. December 2017.

National Security Strategy of the United States of America. October 2022.

Nature index (2025) Institution tables, 1 March 2024 – 28 February 2025. https://www.nature.com/nature-index/institution-outputs/generate/all/global/all

Pew Research Center (2025) Negative Views of China Have Softened Slightly Among Americans, April 17, https://www.pewresearch.org/global/2025/04/17/negative-views-of-china-have-softened-slightly-among-americans/

Pottinger, Matt – Gallagher, Mike (2024) No Substitute for Victory: America's Competition with China Must Be Won, Not Managed, May/June 2024. Published on April 10.

Qi Hao (2015) China Debates the 'New Type of Great Power Relations', *The Chinese Journal of International Politics*, 349–370.

Reuters (2025) Trump repeats tariffs threat to dissuade BRICS nations from replacing US dollar, January 31, https://www.reuters.com/markets/currencies/trump-repeats-tariffs-threat-dissuade-brics-nations-replacing-us-dollar-2025-01-31/

Szijjártó Péter (2025) június 11. Donald Trump elnök bejelentette, hogy véglegesítették a kereskedelmi megállapodást Kínával. [Facebook-poszt] Facebook, https://www.facebook.com/szijjarto.peter.official/posts/pfbid0USSaaFzmWgFV6rEpjYYTtp6vpmBzEu6DhqtP7WeJBgf8y1MQDGJK65xhjGz3ZYKWl?__cft__[0]=AZVFnWBb5SObDkTZQAUfmRZC0wAdTMGJN35lNuzcPzkW9rxqvWtOaBht-_A10PbsYjobYRc9QkvB32H_kal1cbfwOC8yi0z3d4mNyieRWYiZvocrSIP8XkHgCi8zIrzPdzEOhRF73_gbcU9MtzWZnyb_kU2rkPevxPx1FhCGK3pAdw&__tn__=%2CO%2CP-R

The Global Security Initiative. Concept Paper. en.chinadiplomacy.org.cn

The White House (2025) America first investment policy, February 21, https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/america-first-investment-policy/

The White House (2025) Imposing Duties to Address the Synthetic Opioid Supply Chain in the People's Republic of China, February 1, https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/imposing-duties-to-address-the-synthetic-opioid-supply-chain-in-the-peoples-republic-of-china/

The White House (2025) Regulating Imports with a Reciprocal Tariff to Rectify Trade Practices that Contribute to Large and Persistent Annual United States Goods Trade Deficits, April 2, https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/regulating-imports-with-a-reciprocal-tariff-to-rectify-trade-practices-that-contribute-to-large-and-persistent-annual-united-states-goods-trade-deficits/

USTR Section 301 Action on China's Targeting of the Maritime, the Logistics, and Shipbuilding Sectors for Dominance. April 17, 2025. https://ustr.gov/about/policy-offices/press-office/press-releases/2025/april/ustr-section-301-action-chinas-targeting-maritime-logistics-and-shipbuilding-sectors-dominance

Von Beschwitz, Bastian (2024) Internationalization of the Chinese renminbi: progress and outlook. *FEDS Notes,* Board of Governors of the Federal Reserve System, August 30, https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/internationalization-of-the-chinese-renminbi-progress-and-outlook-20240830.html

Wang Jisi: The Logic of China-US Rivalry, *China International Strategy Review, https://doi.org/10.1007/s42533-024-00157-6*

Wu Xinbo (2021) China–U.S. Strategic Competition under the Biden Administration, *China International Studies,* No. 2.

Xinhua (2025) Abstract of white paper of China's national security in new era, May 13, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2025-05/13/content_117871660.html

Zhang Weiwei (2011) *Zhongguo zhenhan. Shanghai Renmin Chubanshe.*

Zhang Weiwei (2012) *The China Wave: Rise of a Civilizational State,* World Century Publishing Corporation.

Zhang Weiwei (2015) *The China Horizon: Glory and Dream of a Civilizational State,* World Century Publishing Corporation.

ÁGH ATTILA

AZ ORBÁN-REZSIM ÖSSZEOMLÁSA

Orbanisztántól Abszurdisztánig

TRUMP ÉS ORBÁN AUTORITER RENDSZERÉNEK HASONLÓSÁGA ÉS „ÖRÖK BARÁTSÁGUK"

A nemzetközi médiában erőteljesen felmerült Trump és Orbán kapcsolata és az autokrata rendszer iránti közös vonzalma. Ezért markáns jellege révén gyakran keringenek hírek kettőjük szoros kapcsolatáról, hiszen Trump második elnöksége első napjaitól kezdve világosan kitűnt az amerikai demokrácia elnöki autokrácia irányába való átalakításának brutális törekvése. Az autokrácia globális elterjedése folyamatában ugyanis az Orbán-rezsim mindenképpen az úttörők közé tartozott, sőt a kialakulása megelőzte a Trump-tornádót. Az utóbbi években a nemzetközi médiában Orbán mégis egyre inkább Trump árnyékában jelent meg a hazai és a világpolitikában, mint Trump követője avagy másolata, és Törpe Trumpként való országlása. Ugyanakkor azt már kezdetben is ki kell hangsúlyozni, hogy az autokrácia kialakításának párhuzamos folyamatai valójában ellentétes menetrendben játszódtak le. Amerikában a gazdaság hódította meg a politikát, Magyarországon pedig a politika igázta le a gazdaságot. Amerikában Trump belépésével a leggazdagabb réteg, az ultragazdag technomogulok csapata elfoglalta a kormányzati politikai hatalmat is, és már nem is közvetve, a politikusokon keresztül akarja a hatalmat gyakorolni, hanem közvetlenül, a maga sajátos agresszív üzleti stílusában és a mindenkori rövid távú érdekei szerint. Ezzel szemben nálunk egy autokrata politikai szervezet került hatalomra, és a – gyakorlatilag korlátlan – kormányzati hatalmával hódította meg a gazdaság csúcsait,

majd fokozatosan a hatalma alá hajtotta, végül kirabolta a gazdaság egész világát, és ezzel eltékozolta az egész ország jövőjét.[1]

A fejlesztési diktatúrák igénye szerint az autoriter rendszerek kialakulásában globálisan két fő tendencia érvényesült. Az amerikai, nyugatias variánsnak a trumpizmus a klasszikus esete a politikai és a gazdasági elit összekapcsolódásával, a keletinek pedig a putyinizálódás a politikai elit abszolút uralmával, a gazdasági elit különválásával és másodlagos politikai-társadalmi befolyásával. Az Orbán-rezsim a nyugatias variáns irányába indult el, de az eltérő történelmi utak és az uniós beágyazottság ellenére a maga végső válságában mostanság egyre jobban sodródik a keleties megoldás, a putyinizálódás, a kemény hatalmi játékok felé, miközben megpróbálja megőrizni a demokrácia nyugatias látszatvilágának legalább a maradékát. A nemzetközi médiában tehát jogosan keringenek súlyos hírek Trump és Orbán autoriter rendszere hasonlóságáról és kettőjük szoros kapcsolatáról, bár az utóbbi időben az orbáni egyhangú békemantrázás és a moszkvai közhelyek ismételgetése révén sokasodnak a keleties, a putyinizálódásra utaló jellemzők.

Nem kétséges, hogy Orbán személyesen is ugyanazt a trumpi agresszív politikai műfajt, a támadó zagyvabeszédet képviseli, zavaros dadogással és sokszoros önellentmondással, mondjuk éppen a jól ismert esetben, mint a hírhedt, az ellenzéki „poloskákról" szóló 2025. március 15-i „ünnepi" beszédben. Míg korábban azt hihettük, hogy a látszatdemokrácia ilyen kiteljesedett orbáni rendszere egy zseniális magyar találmány, az utóbbi hónapokban az is kiderült, hogy Trump ebben a műfajban – amit a globális médiában kompetitív autokráciának neveznek – és a politikai stílusban, az abszurditások kedvtelésében hirtelen messze meg is előzte az Orbán-rezsimet. Manapság a globális válságról Trump „politechnikai" ámokfutása után Orbántól és a rezsim mamelukjai részéről nálunk is gyakran olyan abszurd kijelentések hangzanak el, ami korábban csak a humoristák gegjében vagy a köznapi beszédben gagyinak nevezhető szövegekben fordultak elő. Orbán a soros uniós vétói után már korábban is azt javasolta, hogy el kell foglalni Brüsszelt, de tartós putyinizálódása után az igazi meglepetés számunkra mégiscsak

januárban jött el Trump elnökségével, hiszen már az első megközelítésben sem kétséges, hogy Orbán is ugyanezt az agresszív műfajt, a tudatos provokatív zagyvabeszédet képviseli többszörös önellentmondással.[2]

De amíg Trump szorgalmas agresszív globális törekvéseinek teljes kudarca most még csak felsejlik, addig az Orbán-rezsim végvonaglása, végső összeomlása, a négy kormányzati ciklus romboló hatása nyomán a húszas évek közepén már elkezdődött. A fideszes hatalmi elitben jelenleg már az összeomlás pánikja uralkodik, az ellenzék mozgásterének korlátozására koncentrálva maga Orbán is már csak rövid távon gondolkodik, míg a lakosságnak a boldog jövőre mindent megígér. Ebben a közéleti zűrzavarban a csapata még nem jutott el a „menekülj ön, aki tud" látványos állapotába, viszont a fideszes uralkodó elit háromezres hordájának többnyire már van menekülési terve és külhoni menedéke. Orbán a sorozatos uniós vétók után ismételten azt emlegette, hogy kezdjünk szabadságharcot az EU ellen, miközben már az EU is meghirdette a maga szabadságharcát Orbán kedvencei, nemcsak Putyin Oroszországa, hanem Trump Amerikája ellen is. De Orbán tartós putyinizálódása miatt Trump elnökségével valójában egy ellentmondásos helyzet jött létre, mert a globális stratégiában – főleg az ukrajnai háború kérdésében – egyre inkább az orosz és amerikai érdekek konfliktusa bontakozott ki, amelyet egyre jobban túlterhelt az amerikai–kínai konfliktus fokozódó előtérbe kerülése is.

Trump árnyékában már nem meglepő, hogy Orbán sem elkerüli és/vagy megoldja, hanem inkább keresi és/vagy elmélyíti a konfliktusokat, ahogy az orbáni kulturális sivatagban az áldozat megvádolása – például Budapest fővárossal szemben – mindennapos gyakorlat. Trump persze ezt a konfliktuskeresést jóval nagyobb méretekben és az agresszív hódító kijelentéseket sem elkerülve, sőt azokat felfokozva és fegyverként forgatva használja, de a konfliktusok mesterséges keresésében a törekvésük hasonló. Orbán akár néha felbátorodhatna azon, hogy az új bipoláris világrend szellemében Trump egész Európa leértékelésére, és ezzel az EU-nak a globális jelentőségű döntéshozatali folyamatokból való kiszorítására törekszik. Ám épp ellenkező-

leg, Trump Európa-ellenes vádaskodásán felbátorodott Orbán mostanság még gyakrabban emlegeti a vágyálmait az EU szétveséséről. De sekély a kéj, Trump hatalomra kerülésével a barátkozás látványos színházi jeleneteinek időszaka közöttük jórészt véget ért, mert már nagyon is hosszú a sorban állás Trump kegyeiért. Trump számára Orbán a hasznos idióták kategóriájába, széles seregébe került, akit néha előkaphatnak, de immár sokkal inkább hátrább sorolnak, hiszen ott dübörög számukra nagy hatékonysággal a technomogulok dezinformációs nagyüzeme az egész globális közvélemény bedrogozására.[3]

Az autoriter politikusok közös nyelve a *gyűlöletbeszéd*. A gyűlöletpolitika és az agresszív gyűlöletbeszéd is közös Trump és Orbán ámokfutásában, mint az ellenségkép nagyüzemi gyártása, és az ellenségképpel való hosszas negatív kampány, mint a politikai ellenfelekkel szembeni karaktergyilkosság rendszeres alkalmazása. Ez új megvilágításba helyezi Orbán és Trump viszonyát is, hiszen mostanára kiderült, hogy Orbán Trumphoz képest az agresszív és személyeskedő abszurditásokban valójában gyenge kezdő, és a Trump-követők nyájában legfeljebb némi felzárkózásra törekedhet. Ennek az iskolapéldája volt az a tipikus, ámde klasszikus eset, az „Alice (Weidel) a csodaországban" esete, amikor Orbán a német választások hajrájában diktátori melegséggel fogadta a szélsőjobboldali párt elnökét, amire rácsodálkozott a hazai média. Közben pedig Trump alelnöke Münchenben az egész Uniót vidáman megvádolta a demokrácia hiányával és a szabad sajtó korlátozásával azért, mert „tűzfalat" építettek ezzel a szélsőséges, a legrosszabb német hagyományokat felidéző párttal szemben.

Bár Trump és Orbán közötti „harmónia" végig megmutatkozott, Orbán egész uniós kapcsolatrendszere mégis megváltozott, mivel az EU-ban a szélsőjobb pártok egyre jobban leválnak Trump új divatú konzervativizmusáról, sőt szembefordultak vele. Ez az Orbán-rendszer lejtmenetének európai háttere, mint kettős csapda, hiszen Orbán igazában sem az új EU-s szélsőjobbal, sem a továbbhömpölygő trumpizmussal nem tud igazán együttműködni. Sőt, egyre jobban szembekerül velük, mivel határozottan sodródik a „keleties" barbár nacionalizmus

mint „szuverenista" irányzat – a szerb és román, enyhébb formában a szlovák – szélsőjobbja felé, de ezzel maga ellen fordítja a nyugatias „forradalmi" konzervativizmust, sőt az érintett országok magyar kisebbségi mozgalmait is. Az új despotizmus keleties-putyinos, Moszkva márkájú – időnként akár „türk" – jellegét, és a nyugatias-trumpizmus kontrasztját mégis jól mutatja az, hogy amikor az Orbán-rezsim az állítólagosan külföldről finanszírozott civil szervezetek és az ellenzéki pártok ellen hazai offenzívát indított, őket Brüsszel képviselőinek nevezve, akkor az orosz mintát követő átláthatósági – vagy szuverenitás- – törvény előkészítése kapcsán a trumpi adminisztráció már megtagadta a civil társadalomnak és a médiának az Egyesült Államokból érkező támogatását tartalmazó listájának az átadását.[4]

Mi tagadás, 2025-ben, nálunk az abszurditás évében, a globális világban is csupa olyan dolog történik, amit korábban elképzelhetetlennek tartottunk. Ennek megfelelően végbemegy a szavak inflációja és leértékelődése, valósággal felrobbannak a szavak, mint például a demokrácia a maga végtelen variánsaival a politikai szakirodalomban és a közbeszédben egyaránt. Amit eredetileg még átmeneti zűrzavarnak hittünk a világrendszerben, arról Trump agresszív handabandázásával és kedvenc technomoguljainak hatalomra jutásával kiderült, hogy valójában nemcsak amerikai hatalomváltásról, hanem radikális átalakulásról, igazi globális rendszerváltásról van szó, amit Trump agressziója kiprovokált. Beléptünk a kavarodás korába, egy új időszámítás indul, és ennek 2025 még csak az első éve. A hazai változások részletes elemzését megelőlegezve olyan sokszor emlegettük országunkat Abszurdisztánnak, hogy most tessék, megkaptuk. Az egész globális világrendszer pokoljárása oldaláról is, amelyben az EU bejelentette az autokrácia irányába sodródó Amerikával szembeni szabadságharcát, míg az összeomlás felé sodródó Orbán-rezsim meg látványosan szembefordult az „ébredő" Európa mostanság meghirdetett megújulásával, és az országunkat valódi Abszurdisztánná süllyesztette le.

AZ ORBÁN-REZSIM ÖSSZEOMLÁSÁNAK VÉGJÁTÉKA ÉS BOHÓZATBA FORDULÁSA

Az Orbán-rezsim működésében a kezdetekre visszatekintve kiderül, hogy 2025 folyamán történelmi fordulóponthoz jutott el, amikor a válságkezelés már kontraproduktívvá vált, és válságmélyítésre fordul át. amelyet Orbán március 15-i agresszív ünnepi beszéde fejez ki tömény en a közvélemény számára. Az összeomlás drámai végjátéka, mint a lejtmenet felgyorsulása a június 28-i Pride tüntetésen, Orbán eddigi leglátványosabb kontraproduktív akcióján már érzékelhetővé vált a fideszes hatalmi elit és a lakosság számára egyaránt. A betiltott tüntetésen több mint 200 000, az Orbán-rezsim ellen tiltakozó állampolgár jelent meg. Látványosan kifejezte a rezsim bukását az is, hogy uniós politikusok széles csapata vett részt a tüntetésen, amelynek erőteljes Orbán-ellenes visszhangja végigfutott a globális médián. Egészében véve ebben a 2025-ben felforrósodó kormányzati vészhelyzetben a 15 éves puha diktatúra után a nyíltabb, kemény diktatúra irányában való fordulattal a politikai innováció, kezdeményezés hiányában megkezdődött a pánikkormányzás, a nyílt diktatúra felé sodródás, ugyanakkor a fideszes holdudvar elbizonytalanodása és készülődő menekülése.

Így a hazai terepen az Orbán-rezsim hatalmi játéka egyre kevésbé nevezhető kormányzásnak, még a minisztériumok neve és profilja – mint a nemzetgazdasági minisztérium – is csak gyenge improvizáció az adott politikai helyzetben. Egyébiránt az uniós feladatok megkerülésének törekvése miatt Orbán gondosan ügyel arra, hogy a kormány szerkezete még csak ne is nagyon hasonlítson a szokásos európai kormányokéra, ráadásul körülvette magát olyan tétova miniszterekkel, akik legfeljebb feltűnő és eltűnő kapkodási kormánybiztosoknak tekinthetők. A kivétel a kormányban az őrült gazdasági kapkodás főszereplője, a „nemzetgarázdálkodási" miniszter, akinek eddig még egyetlen előrerohanási terve se jött be, és szinte egyetlen adata se valódi, mert mindegyik sikerre tönkrekozmetikázott, s ezzel sorozattá gyűjti a kudarcot. Az Orbán-rezsim ideológiája valamiféle avítt konzervativizmus a koncentrált hatalom feltételezett rendkívüli hatékonyságával, ami persze csak gyenge színjáték a társadalmi szférák modernizált kirablásához. Megalakult a Mathias Corvinus Collegium (MCC) is, mint szakértelmet imitáló, képmutatásképző színházi intézmény a szolgáló értelmiség utánpótlása számára. Az ideológiai szerepjátszásban – akárcsak Trumpnál – körítésként megjelenik az álszenteskedés is a kereszténységgel, például a kormányzati szolgálatra jelentkező papok álságos világának a cinikus viselkedésével, amelyben gyakran kiderül, hogy a legbuzgóbb nyilvános hittérítők a saját mindennapi életük gyarlóságaival sokszor éppenséggel a leginkább „hitehagyottak".[5]

A *politikai* rendszerben (politics) tehát a Trump-rendszerrel való párhuzamos fejlődés zajlik, illetve ahol a hatása markánsan kimutatható, hiszen extrém hatalomkoncentráció és a döntéseknek az alacsonyabb szintektől való elvonása játszódik le, mint döntéshozatali voluntarizmus, az egész demokratikus szerkezet és jogállamiság elleni megújuló rohamokkal. Az alaptörvény állandó módosítása zajlik a legutóbbi hatalmi érdekek szerint, jelenleg a demokrácia elleni támadás főfrontja a gyülekezési szabadság korlátozása és a civil társadalom szervezeti lebénítása a meglebegtetett átláthatósági törvénnyel. Kezdetben, az első két kormányzati ciklusban az erős hatalmi eszközök kiépítése dominált, és lejátszódott az ellenzék szétesése, és a látszatdemokrácia teljes kiépítése. Az Orbán-rezsim többpártrendszerből domináns pártrendszerré vált, az ellenzéki pártok pedig nyugdíjas törekvésű, túlélésért-fennmaradásért küzdő szervezetekké devalválódtak. A harmadik kormányzati ciklustól a puha hatalmi eszközrendszer kialakítása került előtérbe, és ezzel beállt a teljes ideológiai/kulturális uralom dominanciája is. Egészében véve összeállt a „tökéletes" autokrácia eleddig még megtűrt uniós formája, erős törekvéssel a kormányváltásra irányuló valós politikai alternatíva kizárására. Ám az Orbán-rezsim jelenlegi kormányzati ciklusában ez a puha modell már elégtelennek bizonyult, és megkezdődött a fokozott putyinizálódás, amelyben a kemény hatalom eszközrendszere oldaláról jogilag a választási törvény manipulálása és rendszeres módosítása folyik a 2026-os győzelem biztosítására, sőt kétharmados

maximalizálására. Politikailag az ellenzék tényleges kiiktatása és a hatósági jogkörök kiterjesztése játszódik le, valamint magánélet jogának és a személyes szabadságnak a korlátozása, a civil társadalom lebénítása révén.[6]

A *közpolitikai* rendszerek (policy) történetében lejátszódott a szakpolitikák teljes alárendelése a központi hatalomnak, és ezzel az egyes közpolitikai ágazatok párhuzamos leértékelődése, ami három fő területen – gazdaság, önkormányzatiság és kultúra – mutatkozik meg a legmarkásabban, amelyeknek belső kapacitásvesztése kívülről kölcsönösen felerősíti egymás belső lejtmenetét is, mivel nem a lakossági szolgáltatást, hanem az önkényuralom kiszolgálását végző funkciójuk került előtérbe. A közpolitikai rendszer leépülése és hatékonyságának elvesztése klasszikus esete annak, hogy a politikai hűség kizárólagos elve tönkreteszi a közpolitika szakmai hatékonyságát, ami a közpolitikák esetében erőteljesen megmutatkozik, hiszen a radikális elvonás és totális alárendelés együttese ijesztő hatékonyságvesztéssel jár. Márpedig, ha belső szakmai rombolás megy végbe a szférákban, és külső ütközések zajlanak az egyes szférák között, akkor működésképtelen alrendszerek közötti rövidzárlatok, kontraproduktív hatások keletkeznek, ami teljes közpolitikai anomáliához vezet. Minden szféra nagy adósságtömeget görget maga előtt, és ezek összegeződve óriási országos adóssággá, hiánnyá nőttek, és adósságlavinaként futnak végig az egész társadalmi életen. Összességükben a lakosság számára életmódválságként avagy megélhetési válságként jelentkeznek, és ez 2025 folyamán már történelmi csúcsot ért el.

A puha és a kemény hatalom közti váltásnak az időszakában, az Orbán-rezsim összeomlásának komplex folyamatában a politika és közpolitika alkotja a rezsim keretét, míg a gazdaság, az önkormányzatiság és a kultúra sajátos szférája – amit röviden felvillantunk – adja azok működési terepét. Az Orbán-rezsim történetében az elvonások „politechnikája" szerint az összeomlás ezeken a szférákon belül és a szférák között egymást felerősítve folyt, mégpedig az elvonások hömpölygő folyamatával egyrészt a gazdasági szféra széles tartományában, másrészt a közszolgáltatásokban – a területi önkormányzatokban és a civil

társadalom egész világában –, végül felemás módon a kultúra tágas tartományában. Az Orbán-rezsim történetében a részrendszerek, a közpolitikák – avagy szakpolitikák – teljes belső és kapcsolatrendszere külső összeomlásának egymást felerősítő folyamata figyelhető meg. Hiszen nemcsak a gazdasági életben nincs növekedés a radikális elvonások, a szervezett kormányzati korrupció miatt, sőt még a nagy közszolgáltatási rendszerek is tönkrementek, így a működőképesség határán van a már radikális összeomlás felé sodródó oktatás, egészségügy és közlekedés. A látszatdemokrácia már lesüllyedt az „olyan, mintha kormányoznának" világába, a látszatcselekvésnek ez a rendszere a tízes években még valamennyire működőképes, megtervezett zsákutca volt, de a húszas években, a polikrízis korszakában már működésképtelennek bizonyult, mert a fideszes kormányzás még az elemi közigazgatási funkciókat sem képes rendesen betölteni. Orbán viszont világjáróvá vált, és útközben gyakran hazaüzent, de inkább azt élvezte, hogy fürdik a fényben a nemzetközi szélsőjobboldali és a hazai közszolgálati médiában. Bár már 2024 nyarától adott le vészjelzéseket a végveszélyről a csapatának, mégsem tudott érdemi válságkezelést kezdeményezni, és a modern kompetitív autokráciák viszonylagos politechnikai tökéletességéhez felsorakozni, sőt ebben az abszurd drámában – még Trump árnyékában is – a közszolgáltatásokban is egyre inkább a perifériára, Putyin botrányos utánzójává sodródott, egyrészt maximális beruházással a hatalmi propagandagépezet és az ideológiai terror kiépítésébe/fenntartásába, másrészt minimális beruházással a széles társadalmi kulturális szférába, a humán és szociális beruházásba, főleg az oktatásban-kutatásban.

Az egyes átfogó közpolitikák sajátosságai felé fordulva, jelenleg is aktív törvényhozás zajlik azok belső ellentmondásának és az uniós szabályokkal való ütközésének fokozódásával. Röviden felvillantva, a *gazdaság* erőszakosan centralizált és kontraproduktív fejlesztése, a fejlesztési diktatúra fokozódó kudarca az osztogatás-fosztogatás modell újabb felvonása játszódik le a 2026-os választások előtt. Az évek óta stagnáló gazdaság mélyülő megélhetési válsághoz és a közszolgáltatások lepusztulásához

vezetett, pedig a szolgáltatások szférája egyszerre gazdasági és életmódbeli tényező. A fenyegető átláthatósági törvény ráadásul a gazdaság normális működését is veszélyezteti a normális, külső-belső információáramlás intézményes megzavarásával. A gazdaság „államosítása" és „tervgazdásítása" a kormányzati beavatkozások sorozatában jelentkezik, és a kontraproduktív jellege felfokozza a gazdaság lejtmenetét. A kormányzatban az erős politikai függés nyomán növekvő ügyintézési zűrzavar lép fel, főleg a választási „osztogatás-fosztogatás" megtervezésében és levezénylésében, avagy például a kormányzati játékban a rögzített árakkal és „árréssel", ami megbosszulja magát.[7]

Az *önkormányzatiság*, a civil társadalom újabb visszaszorítása a közszolgáltatási funkcióknak és a helyi jövedelmeknek az elvonásával már eljutott a szinte teljes kiüresítésig. A területi önkormányzatokról szóló törvény legutóbbi módosítása már teljesen formálissá teszi a helyi önkormányzatok és a civil társadalom szervezetei önállóságát, megerősítve az egyes önkormányzatok direkt politikafüggőségét, és meggyengítve a civil szervezetek önszervező kapacitását, ami különösen előtérbe került a választásokra való felkészülés jelenlegi időszakában. A financiális és jogi elvonások nyomán azonban elégedetlen, lázadó területi önkormányzatok jönnek létre, és felélénkülnek a civil társadalom szakmai szervezetei is, ezért végül a kormányzati informális hatalom látványos elvesztése megy végbe.[8]

A rendszerszintű korrupció, autoriter kormányzás, a hatalom koncentrációja és a politikai rendszer nyíltan elnyomó jellege miatt az Orbán-rezsim a kemény jogi-politikaiból fokozatosan puha, technohatalmi autokrácia felé mozdult. A *kultúra* az a széles, komplex terület, amelyben voltaképpen minden más közpolitika összegeződik, ezért a széles, „kulturális" közpolitika, avagy a puha hatalom dominanciájának a felmutatása a legfontosabb az átalakuló világrendszer, a technovilág „termelési módja" jegyében. Nevezetesen az, hogy az Orbán-rezsim jellege és Trump rendszerével való erős hasonlósága lényegében és általában a kemény hatalom eszközrendszeréről a puha hatalomra való fokozódó áttérés történelmi tendenciájában mutatkozik meg, amit röviden és velősen ideológiai technoterrornak is nevezhetünk. A kormánypropaganda széles körű intézményesítése és közpénzekből való nagymértékű fenntartása mint médiauralom a megfélemlítéssel és retorzióval összekapcsolva jelenik meg, egyfelől különösen és közvetlenül az állami alkalmazottakkal szemben, másfelől a szélesebben vett politikai életben a karaktergyilkosságok kiterjedt formáival.[9]

A puha hatalom teljes dominanciája, mint az Orbán-rezsim vágyálma, nagyrészt megvalósult ugyan a két legutóbbi, 2018 utáni kormányzati ciklusban, nemcsak az erőszakos tematizálás, politikai napirend megszabása tekintetében az online, digitális világban való aktivitással, hanem elsősorban a diszkreditálással, a gyűlöletkampánnyá süllyedő verbális offenzívákkal, amelyben a mindennapos gyalázkodás robotusai a fideszes elit magas rangú tagjaivá emelkedtek. Ám a puha hatalom kemény agressziója 2024 után már súlyos válságba került. Az Orbán-beszédek mindennapos zuhataga a médiában 2025 márciusától már azt jelzi, hogy a technodiktatúra is súlyosan meggyengült, ezért fordulat állt be az egyre inkább a kemény hatalom felé forduló autoriter rezsimben, fokozódó törvényi megszorításokkal, néha már durva fellépéssel a rendszeressé váló tüntetések ellen, ahogy ezekről nap nap után beszámol a megélénkülő független média. A kulturális önkényuralom gyengeségét jól mutatja, hogy még az agónia elleplezése – például a Nemzeti Bank „baráti kifosztása" ügyében – is nagy nehézséget okoz azoknak a szervezett fideszes közpénzt fosztogatóknak, akik nem szeretnék lekésni a közelgő teljes összeomlás idején a menekülés optimális pillanatát.

A technológia új világa, termelési módja valósággal rázuhant Magyarországra is, ennek jegyében uralkodott és kapott végül súlyos sebeket az Orbán-rezsim. A puha hatalom önkénye különbözik a kemény hatalométól, de a mélyülő politikai válság miatt a pánikkormányzásban Orbán kezdett visszahúzódni a kemény hatalomba. A lakossági tudatzavar nagyüzemi termelésének meggyengülésével az Orbán-rezsimben megjelent és kiszélesedett a kormányzati tudatzavar. A 2025. május 29-én kiadott négypontos stratégiai terv mindkét módszert igyekszik megtartani és egységbe foglalni, nevezetesen a jog-

fosztási alkotmánymódosítást és a szellemi technodiktatúrát összekapcsolni. A kétféle megközelítés összekapcsolásához Orbán már meghirdette a totális digitális háborút – információs impérium és digitális katonaság a Harcosok Klubjában –, így a fideszes média monopolista erőszakszervezetként jelenik meg, azaz „csak nekünk lehet igazunk a digitális térben".[10]

Ráadásul ahogy az Orbán-rezsim 2024 közepétől egyre jobban defenzívába szorult, újabb területekre terjedt ki a kulturális technosivatag. A kontraszt a többi új tagállammal itt a legjellegzetesebb, ráadásul megerősítve jogkorlátozó törvényekkel, mindenekelőtt a gyülekezési jog korlátozásával a Pride tüntetés kapcsán és az átláthatóságinak nevezett szuverenitástörvény belengetésével az ellenzéki mozgósítás és vélemény teljes letiltására. A további uniós forrásmegvonások és a fenti két törvény ügyében való fokozott uniós konfrontációnak a várható következménye az Orbán-rendszer fokozódó destabilizációja, ezért végül is a kormány a választások évében erőszakspirálba került. Mindez egyrészt adódik a rendszer belső fejlődéséből, másrészt időközben a gazdaság összeomlásának felgyorsulásával bejött egy másik destabilizáló tényező is, ami a kapkodó válságkezeléssel nap nap után demonstrálja a lakosságnak a gazdaságpolitika kudarcát.

Összefoglalva, három, egymást felerősítő folyamat zajlik, ami az Orbán-rezsimben pánikot váltott ki. A legelső az, hogy 2024-ben megjelent egy valódi politikai vetélytárs, a Tisza Párt, és a valódi ellenzék megszerveződésével a Fidesz számára elkezdődött a bizonytalanság kora. A másik az, hogy az uniós elnökség idején már nyílttá és publikussá vált az Európai Unióval való – akár személyes – konfrontáció, attól kezdve, hogy Orbán Viktor miniszterelnök a magyar uniós elnökség során 2024 októberében botrányosan szerepelt az Európai Parlamentben, és ezzel az esemény nyílt politikai veszekedéssé fajult. A harmadik a húszas évek elejétől kezdődő növekedési megtorpanás gazdasági zuhanásra váltott át, amit felgyorsított a Trump által megindított vámháború. Ezt a folyamatot megélhetési válságként és mindennapos politikai feszültségként érzékeli az egész lakosság.[11]

Trump tündöklése a még nem teljes, de már kibontakozó szenzációs bukása kontrasztjában a hosszan tartó Orbán-rezsim úgy jelenik meg, hogy ez az autokrata kormányzat – a hazai, saját technoipar hiányában is – a dezinformációs nehéztüzérségével, totális társadalmi kontrollra törekvő stratégiájával már gyenge kezdőként is megelőzte a korát. Ám a nemzetközi médiában mostanság már egyre többen rámutatnak arra, hogy Orbán nemcsak a trumpizmus, a kompetitív autokrácia gyenge előzményével, groteszk variánsával állt elő, hanem az utóbbi években már annak végső vergődését is előlegezte a saját hazai terepén. Mostanság már mindenki számára belátható, hogy a sokszor „kőkorszaki" kommunikációs kényszerítő módszerekkel, ráadásul az utóbbi években már a pániküzemmódra váltva, most éppen tönkremegy az óriási költségekkel megfinanszírozott primitív hazai hazugsággyár, ami megmutatkozik abban is, hogy a Harcosok Klubja szervezetében trollhadsereg nyilvános toborzása folyik, az üres ígérgetések kudarca után azonban egyre inkább félelemkeltéssel, mégpedig kapkodás, zavarodottság és szómágia kíséretében.

Jól látszik tehát, hogy egyre inkább „bedurvul a rendszer", ezért kibontakozóban van egy fideszes háttérterv, ami arról szól, hogyan lehet megoldani valamiféle jogi konstrukcióval a következő választások eltorzítását. Modellként szolgál, ami a Budapest Pride-felvonulás elleni fellépéssel történt, mivel ennek ürügyén a Fidesz minden tüntetés betiltásának a lehetőségét is felvázolta. Ugyanakkor olyan módon tiltották be a kábítószerek használatát az Alaptörvényben, hogy annak alapján bárki bármikor letartóztatható egy nagyon egyszerű trükkel: ha az illető zsebébe vagy táskájába csempésznek valamilyen tiltott anyagot. Hasonlóképpen, a kettős állampolgárok esetében a magyar állampolgárság elvételének lebegtetése szintén jogi bizonytalanságot teremt. Továbbá a „külföldi pénzekkel" szembeni egyre intenzívebb fellépéssel, a Transparency International elleni támadással párhuzamosan egyre tágítja a Fidesz a „nemzeti szuverenitás" értelmét és értelmezését. A Fidesz afféle „félszabad", a korábbiaknál is jobban jogilag megnyomorított választásra készül, ennek jelei már láthatók. Ebből nem az

következik, hogy az ellenzék nem nyerhet, de az eddiginél is nehezebb pályán kell mozognia. Egyáltalán nem zárható ki, hogy fokozatosan a jelenleginél is nagyobb pánikhangulat lesz úrrá a Fideszen, ami még elkeseredettebb lépéseket válthat ki, többek között a választási törvény manipulálásával.[12]

Orbán is híve az összeesküvés-elméletek, a világsajtóban újabban „lab leak" (kiszivárgás) néven emlegetett, tudatosan koholt történetek gyártásának és politikai kampányban való felhasználásának, ahogy most Ukrajna ellen indult totális hazugságkampány. De a kormányzati paranoia és az egyre nagyobb orbáni hangerő csupán a vergődés jele, hiszen egyre jobban közeledik Orbánnak botránykeverőként való teljes leértékelődése az EU-ban, akárcsak az Orbán-rezsim gyorsuló összeomlása a hazai terepen. Ez az összeomlás felgyorsult még jóval Trump kompetitív autokráciájának várható világméretű kudarca előtt, ami már ugyancsak előre látható, de a teljes összeomlás még csak további hosszú és mély globális konfliktusok után várható. Az bizonyos, hogy az Orbán-rezsim vergődése már felgyorsult, és a 2026. áprilisi parlamenti választás perspektívájában a bukásának az esélye is felerősödött. Ez reménysugár nemcsak idehaza, hanem az egész világrendszer felosztására, és a nagy részének techno-gyarmatosítására törekvő Trumppal szemben a szabadságharcba kényszerített Európa számára is.

Már az is merő abszurditás, hogy Orbán minden erőfeszítése és hűségnyilatkozata ellenére egészében véve egyre tovább sodródik még Trump táborától is. Gazdaságilag éppen a vámháború káros hazai következményei miatt, de Trump zavaros, mesterkélt és lanyhuló közvetítő funkciója az ukrán–orosz háborúban, akárcsak a kibontakozó rohama Kína ellen tovább mélyíti az Orbán által rejtegetni kívánt feszültséget. Az Orbán-rezsim ugyanis a nemzetközi politikában egyre erősebben az orosz és kínai elkötelezettség irányába sodródik. Az oroszbarátságnak megfelelően Orbánnál az ukránellenesség van egyre inkább a középpontban a médiahadjáratban, minden bajunk magyarázatává, valójában a politikai hisztéria csodafegyverévé felduzzasztva. A világpolitikában azért nő Orbán és Trump között is a lefojtott feszültség, mivel Orbán vesztésre áll az egész

globális átrendeződésben, nem az abban feltáruló orosz és kínai perspektívák ellenére, hanem éppen azok miatt. A már korábban is erősen jelentkező véleménykülönbségen túl újabb feszültség nyílik meg köztük Kína kérdésében, hiszen Orbán a súlyosbodó gazdasági válságban Kínától várja/reméli a teljes összeomlástól való megmentést. Ezt a fokozódó nemzetközi katyvaszt betetézi a nyugati szélsőjobb testvérpártokkal való növekvő diszharmónia is, mert az utóbbi időben már Orbán számára is komoly terhet jelentenek sokasodó ellentétei a nyugat-európai szélsőjobbal.

Trump zajos és zavaros belépése után az EU elleni rohama következik, miközben Orbán most már nemcsak Putyin, hanem Trump lelkes híveként is tetszeleg. Bár Orbán távolodik Trumptól, és egyre jobban felzárkózik Putyinhoz, ahogy az átláthatósági avagy „szuverenitástörvény" már orosz mintára készült, míg a globális média is egyre inkább az európai szabadságharc híreivel lesz tele. Az autokrata Trump-rendszerrel való európai konfrontációt – Trump többszöri álságos győzelmi nyilatkozata ellenére – felerősíti majd a fölényesen és botrányosan irányított ukrajnai „béketárgyalások" – vagy akár a „tűzszünet" – elhúzódása, nyilvánvaló kudarca. Végezetül azonban Trump és Orbán autokrata rendszerének egyre inkább feltáruló balsorsában az is közös, hogy mindkét rendszer nemcsak súlyosan meggyengült, hanem 2025 folyamán világszerte egyre jobban nevetségessé is vált, amit idehaza Trump és Orbán közös tragikomédiájaként fog felidézni a történelmi emlékezet.

Mindeddig azonban fokozódó kulturált abszurditásban táncolt az Orbán-rezsim bírálatában maga az EU is. A Tavares-jelentésben (2013) az EU megkezdte, de azóta egyfolytában intézményesen érdemben halogatta az orbáni válságkezelést. A magyar soros elnökség idején manifesztálódott nemcsak az Orbán-rendszer autoriter jellege, hanem az EU-ban a felismerés és hanyagolás kontrasztjának abszurditása is, hiszen mindent tudnak, de minden komoly intézkedést mégiscsak halogatnak. Az alapvető kérdés pedig az, hogy az Orbán-rezsim dúlása meddig magyar belügy, mikortól és mennyire súlyos uniós közügy. A Trump belépésével kialakuló globális abszurditás és Európa

szabadságharca kellett ahhoz, hogy annak részeként az EU – még mindig vonakodva – megkezdje az orbáni válságkezelést. Magyarán, az EU sem volt eddig elég aktív az Orbán-ellenes intézkedésekben és a magyar jogállamiság védelmében, az utóbbi időben azonban Orbán fokozódó vétózó magatartása és saját rendszerváltásának orbáni akadályozása miatt az EU némileg felgyorsult a válságkezelésben.[13]

Jelenleg a hazai helyzetet a magyar uniós elnökség súlyos öröksége, az Unión belüli elszigetelődés jellemzi. 2025-ben azonban az Európai Unióban is a „rendszerváltás", az Amerikával szembeni szabadságharc került előtérbe, a legutóbb elfogadott uniós dokumentumok már jelzik a kezdődő uniós szabadságharc versenyképességi és védelmi stratégiáját. Ezért Orbán most már nem is annyira Trump mellett tetszeleg, hanem valójában „békepártiként" inkább Putyin lelkes híveként mutatkozik. Trump korábbi zajos és zavaros belépése után most már az EU elleni súlyos rohama következik, miközben másfelől a globális média az európai szabadságharc híreivel van tele. Az autokrata Trump-rendszerrel való európai konfrontációt felerősíti a fölényesen és botrányosan irányított ukrajnai „tűzszünet" elhúzódása, nyilvánvaló kudarca és Trump többszöri álságos győzelmi nyilatkozata. Ahogy Trump az elemi logikát is mellőzve Amerika minden problémájáért a világrendszert teszi felelőssé, és sérelmi politikát folytat, úgy Orbán is a hazai nyomorúságért az Európai Uniót teszi felelőssé, és agresszív Európa-ellenes politikát folytat. Miközben odahaza mindketten buzgólkodnak nemcsak a kudarcos fejlődési pályára állításban, hanem a kormányzás, a közvetlen válságkezelés tönkretételében is.[14]

Hazatérve tehát a világpolitikából, Trump tündöklése a még csak kezdődő, de már várható szenzációs bukása perspektívájában a jelenleg már a teljes összeomlás felé vágtató Orbán-rezsim jelenik meg. Ez az autokrata kormányzat – a hazai, teljes és tökéletes technoipar hiányában is – a dezinformációs nehéztüzérségével, totális társadalmi kontrollra törekvő stratégiájával már gyenge kezdőként is megelőzte a korát. Ám a nemzetközi médiában mostanság már egyre többen rámutatnak arra, hogy Orbán nemcsak a trumpizmus, a kompetitív autokrácia gyenge előzményével, groteszk keleties variánsával állt elő, hanem az utóbbi években annak végső vergődését is előlegezte a saját hazai terepén. Orbán ígérgetése a gazdasági fejlődés szárnyalásáról már ott tart, hogy nemcsak látványos kudarcot vallott, hanem egyenesen a nevetség tárgyává vált a közvéleményben és a közbeszédben. 2024 októberében még „fantasztikus" fejlődést ígért 2025-re, ami a teljes gazdasági kudarc és összeomlás éve lett. „Ha a gazdasági semlegesség talaján állunk, akkor az a politika, amit összeraktunk, a 20-25 intézkedésből álló akcióterv, a 2025-ös évben fantasztikus eredményeket hozhat és egy minden más európai országot meghaladó gazdasági növekedést" (Orbán, 2024). A Nemzeti Együttműködés Rendszere (NER) a teljes bizalomvesztés negatív spiráljába került, mert a rendszerré szervezett politikai és szakmai inkompetencia világának bizonyult. Mostanság már mindenki számára belátható, hogy „kőkorszaki" kormányzati erőszakkal és zavaros kommunikációs kényszerítő módszerekkel a mélységesen korrupt Orbán-rezsim már nem tartható fenn, sőt a pániküzemmódra váltva 2025-ben már tönkrement a közpénzekből, óriási összegekből megfinanszírozott primitív hazai hazugsággyár.

AZ ORBÁN-REZSIM ÖSSZEOMLÁSA: LEJTMENET AZ ORBANISZTÁNTÓL AZ ABSZURDISZTÁNIG

Az Orbanisztánként kiépült Orbán-rezsim már elérte a külső és belső korlátait, ezért a hatalom megőrzésére kialakított válságkezelésben Abszurdisztánná torzult. Az egyes társadalmi szférák külön-külön is abszurditássá váltak, és így az egymásra való hatásukban beteljesítették az egész Orbán-rezsim Abszurdisztánná átfordulását. 2025 tavaszától a kormány előremenekülési stratégiára váltott, ami tovább tetézte a propagandagépezet belső ellentmondásait, nemcsak a korábbi és a mostani hivatalos nyilatkozatok közötti ellentmondásokkal, hanem az elemi tények meghamisításával, jelenleg főleg az ukrán uniós belépés horrortörténeteivel. Az Orbán-rezsim növekvő népszerűtlenségét jól jelzi az Eurobarometer 2025. tavaszi felmérése, mi-

szerint a lakosság 58%-a nem bízik a parlamentben, és 60%-a nem bízik a kormányban, azóta minden jel szerint, minden felmérés alapján tovább romlott az elfogadottságuk. 2025 nyarán már valóban oda az Orbán-rezsim sebezhetetlenségének mítosza, sorra következnek a nyilvánvaló látványos kudarcok, és megkezdődött a pánikkormányzás. A pánikkormányzásban a „félelem bére" a „kusstörvény" visszavonása volt, amire rárímel a vagyongyűjtés pánikja miatt a 4iG informatikai cég óriási hadiipari vállalkozássá való átszervezése és a nemzetközi tőkével való szoros, „biztonsági" kapcsolatának kiépítése, ami már a pánikkormányzás és a „mentsük, ami még menthető" politikáját mutatja. A rabló privatizáció jelenlegi lépése az állami hadiipar átjátszása a 4iG vállalaton keresztül magántulajdonná, ami kormányváltás esetén is megőrizhető, vagyis az akció vagyonátmentési szerepet játszik, valójában álcázott vadprivatizáció.[15]

A budapesti türk csúcstalálkozó és az ugyancsak budapesti CPAC konzervatív világkonferencia után 2025 májusában valójában formálisan is beléptünk Abszurdisztánba, mivel az Orbán-rezsim látványosan felmutatta az összes autoriter vonását, ami Magyarországot Abszurdisztánná változtatta. Mi tagadás, 2025-ben, az abszurditás évében tényleg csupa olyan dolog történik velünk, amit korábban elképzelhetetlennek tartottunk, de ami, legalább távolról, mégiscsak emlékeztet a Kazahsztántól Afganisztánig terjedő tágas térségre. Olyan sokszor emlegettük országunkat Abszurdisztánnak az autoriter Orbán-rezsim belépése után, hogy most tessék, megkaptuk mindkét oldalról, a „hazai termék" után az egész globális világrendszer pokoljárása oldaláról is. Hiszen míg az EU bejelentette a trumpi autokrácia irányába sodródó Amerikával szembeni szabadságharcát, addig az Orbán-rezsim látványosan szembefordult Európa szabadságharcával is. Egyfelől a demokráciákban már az is abszurditás, ha egyáltalán felmerül az a kérdés, lesz-e normális választás, vagy milyen jogi abszurditásokat fundálnak még ki, hogyan szervezik meg – vagy át meg át – a választási osztogatás-fosztogatás menetrendjét, és milyen újabb vádakkal illetik majd a választási rágalmazó hadjárat hajrájában a fő ellenséget, az EU-t és az egyre erősödő politikai folyamot, a Tiszát. Másfelől amit eredetileg még átmeneti zűrzavarnak hittünk a világrendszerben, arról Trump agresszív handabandázásával és kedvenc technomogul-jainak hatalomra jutásával kiderült, hogy valójában radikális globális átalakulásról van szó. Beléptünk a kavarodás korába, az új időszámítás elindult, de 2025 még csak az első év.[16]

Orbán ígérgetése a gazdasági fejlődés szárnyalásáról már ott tart, hogy nemcsak látványos kudarcot vallott, hanem egyenesen nevetség tárgyává vált a közvéleményben és a közbeszédben. A NER a teljes bizalomvesztés negatív spiráljába került, mert a rendszerré szervezett politikai és szakmai inkompetencia világának bizonyult. Mostanság már mindenki számára belátható, hogy a mélységesen korrupt Orbán-rezsim kormányzati erőszakkal és zavaros kommunikációs kényszerítő módszerekkel már nem tartható fenn. Repedezik a rendszer, dühöng az infláció, mert belekergették egy negatív spirálba, közben pedig a fideszes elit luxuséletmódjára bevezetett luxizás kifejezés komoly nyelvi leleménynek bizonyult, sőt egyenesen divatossá vált. A fideszes elitben tombol a szétbeszélés, és az emlékezetvesztés is tömeges járvánnyá vált, most már nem évről évre, hanem napról napra eltévednek a hazugságdzsungelben.[17]

Az is további abszurditás a globális világban, hogy Orbán minden hűségnyilatkozata ellenére egészében véve egyre távolabb sodródik még Trump táborától is, egyrészt gazdaságilag Trump vámháborújának káros hazai következményei, másrészt az ukrajnai háborúban való zavaros, mesterkélt és lanyhuló közvetítő funkciója miatt. Orbánnál az oroszbarátságnak megfelelően egyre inkább az ukránellenes hisztéria van a médiahadjárat központjában, ami a politikai trollhadsereg rohamainak csodafegyverévé felduzzasztva valójában minden bajunk magyarázatává vált. A világpolitikában Orbán és Trump között azért is nő a lefojtott feszültség, mivel Orbán vesztésre áll az egész globális átrendeződésben, mégpedig nem az abban feltáruló orosz és kínai menekülési perspektívák ellenére, hanem éppen azok miatt. Ezért Orbán most már nem is annyira Trump mellett tetszeleg, hanem valójában „békepártiként" már inkább Putyin lelkes híveként mutatkozik, és egyre jobban felzárkózik hozzá a jogrend átalakításában, hiszen az átláthatósági avagy kusstörvény már

nagyon is orosz mintára készült. De Trump kibontakozó rohama Kína ellen is tovább mélyíti az Orbán által rejtegetni kívánt többirányú feszültséget. Így a már korábban is erősen jelentkező véleménykülönbségen túl újabb feszültség nyílt meg Orbán és Trump között Kína kérdésében, hiszen Orbán a súlyosbodó hazai gazdasági válságban Kínától várja/reméli a teljes összeomlástól való megmentést.

Ezt a fokozódó nemzetközi katyvaszt betetézi a nyugat-európai szélsőjobb testvérpártokkal való növekvő diszharmónia is, mert az utóbbi időben Orbán számára már komoly terhet jelentenek a sokasodó uniós ellentétei is a józanabb nyugat-európai szélsőjobb pártokkal, főleg Ukrajna támogatásában. Ráadásul az autokrata Trump-rendszerrel való európai konfrontációt felerősíti a fölényesen és botrányosan irányított ukrajnai „tűzszünet" elhúzódása, nyilvánvaló kudarca és Trump többszöri álságos győzelmi nyilatkozata. Trump korábbi zajos és zavaros világpolitikai belépése után most már az EU elleni súlyos rohama következik, amit látványosan felerősített Trumpnak a legutóbbi G7-konferenciáról való korai, az érdemi tárgyalások előtti, kirohanása, miközben a globális média már az európai szabadságharc híreivel van tele. Végezetül azonban Trump és Orbán autokrata rendszerének egyre inkább feltáruló balsorsában az is közös, hogy a két rendszer nemcsak súlyosan meggyengült, hanem világszerte egyre jobban nevetségessé is vált. Ezt Magyarországon Orbán és Trump együttes tragikomédiájaként fogja megőrizni a történelmi emlékezet.[18]

A választások újabb korszakhatárt vetítenek előre, ezért már keringenek értesülések és aggodalmak a választások elhalasztásáról vagy a választási törvények radikális megváltoztatásáról, de ez nem valószínű, mert az előrelátható vereség nyílt bevallása lenne. Az egyetlen lehetséges kiút ebben az ellentmondásokban kavargó Abszurdisztánban az, hogy „föl kéne szabadulni már!". Európában a jövő már elkezdődött, ideje lenne Magyarországon is az európai jövő felé fordulni. Ennek első lépcsője a kormányváltás, de legalább olyan fontos lesz a második lépcső, az újrakezdődő rendszerváltás, mint a jól működő többpárti demokrácia megteremtése, azaz a következő, nagyon nehéz évek során az áttérés kormányváltásról a rendszerváltásra.[19]

Az autoriter Orbán-rezsim önmaga karikatúrájává fordulása után tehát joggal tekinthetjük országunkat Abszurdisztánnak. Ezt megkaptuk Orbántól mindkét oldalról, a „hazai termék" után az egész globális világrendszer pokoljárása oldaláról is, hiszen az Orbán-rezsim szembefordult Európa Trump-ellenes szabadságharcával is. Az alapvető kérdés az Európai Unióban pedig az, hogy az Orbán-rezsim abszurditásba menekülése meddig magyar belügy, mikortól és mennyire súlyos uniós közügy. A Trump belépésével kialakuló globális zűrzavarban Európa szabadságharca kellett ahhoz, hogy az uniós közügyek fontos részeként az EU megkezdje Orbanisztánban a válságkezelést. Az uniós határozatok az Európai Parlamentben és az Európai Bizottságban 2025 júniusában már arról szóltak, hogy a megújuló Európa már nem hajlandó és nem is képes eltűrni egy uniós tagállamnak Abszurdisztánná való degradálását.[20]

JEGYZETEK

[1] A Progress Alapítvány publikációiban nyomon kísértük az Orbán-rezsim hanyatlását és fokozódó, egyre több szférára kiterjedő és mélyülő összeomlását. Az Orbán–Trump-kapcsolat bemutatása ebben a zárótanulmányban folytatása a korábbi elemzéseknek, köteteknek (Ágh, szerk. 2023, 2024, 2025) és tanulmányoknak (Ágh, 2022, 2023, 2024a, b, 2025a, b) az Orbán-rezsim összeomlás-közeli állapotáról. A jelenlegi mélyülő válság teljes áttekintését egy újabb tanulmánykötetben fogja a Progress Alapítvány 2026 elején a választások előtt bemutatni.

[2] Trump és Orbán összehasonlításának, s egyben hasonló hanyatlásának széles nemzetközi és hazai irodalma van, amelynek jellegzetes példáit igen terjedelmes irodalomjegyzékben mutatjuk be, inkább a hazai termésre koncentrálva. A nemzetközi irodalomban ez általában az autoriter rendszerek hullámában és az új tagállamok elemzésében kerül előtérbe, de Orbán egyre élesedő uniós viszonya révén egyedi, szélsőséges esetként is megfogalmazódik. A témakörben igen gazdag hazai médiában említést érdemelnek például egyfelől Orbán

és Trump viszonyának felmutatása (Diószegi-Horváth, 2025, Euronews, 2025 és Molnár 2024), valamint az uniós elnökség kudarcának felmutatása (Arató, 2024 és Márton, 2025a, b) másfelől Trump vámháborúja magyar hatásának elemzése Dobozi (2025a, b), Dodds (2025) és Sz. A. (2025), valamint a Political Capital (2025) átfogó szemléje. Trump és Orbán párhuzamát és eltérését történelmi lefutásában is bemutatja Szent-Iványi (2025) tanulmánya.

[3] Jól összecseng J. D. Vance és Orbán kiállása az európai szélsőjobboldali pártok mellett a demokrácia megsértésével vádolva az Európai Uniót, nálunk is széles körben ismertté vált Trump és csapata Európa – és ezzel szorosan összekapcsolt – demokráciaellenessége (Misik, 2025). Trump és Orbán autoriter rendszerének kapcsolatáról és összehasonlításáról lásd például Rachman (2025) és Rothstein (2025) kurrens elemzéseit, valamint Volintiru (2024) előzetes áttekintését az uniós „Kelet" és „Nyugat" közötti növekvő feszültségről.

[4] Trump és Orbán közötti közvetlen kapcsolatnak az ellentmondásos jellegét összegezi Király (2025) elemzése, jelezve az intenzitás csökkenését és a kapcsolatok leértékelődését is Trump számára. A kapcsolatnak eddig egyetlen látható terméke van, Rogán Antal levétele az amerikai „bűnlistáról", míg a „szuverenista" hazai média nem találja az érveket abban a sokkal fontosabb ügyben, hogy a trumpista vámháború milyen súlyosan sújtja a magyar gazdaságot is.

[5] Az MCC alapadatait lásd HVG (2025c).

[6] A politikai és közpolitikai rendszerek áttekintésével számos szakmai elemzés foglalkozik, amit itt csak röviden tudunk jelezni. Megjegyzendő viszont, hogy minden kritikus politikai szituációban az aktuális problémák éles megfogalmazásra kerülnek, így a Pride tüntetés kapcsán nyolc súlyos válságterületet gyűjtöttek össze (Magyar, 2025).

[7] A gazdaság és a társadalom válságával a kötet többi tanulmányai részletesen foglalkoznak, lásd még erről a témáról az Equilibrium Institute (2023), Gulácsi és Kerényi (2025), Hszü (2025), Mellár (2025), Sz. A. (2025) és Tóth et al. (szerk. 2025) áttekintő anyagait. A megélhetési válsággal fokozódott a primitív kormányzati sikerpropaganda is. Kiélesedett a vita arról, hogy a kormányzat adatcsalásokat követ el, például az a vád érte a KSH-t, hogy manipulálja a szegénységi adatokat.

[8] Az önkormányzatok nyomorúságának komplex értékelését lásd Pálné (2025) és Szegvári (2025) tanulmányában, teljes áttekintését a Comitatus adott számában. A civil társadalom elleni újabb kormányzati támadást széles szakirodalom leplezte a médiában a beterjesztett átláthatósági törvény vitájában.

[9] A magyar társadalom gazdasági, szerkezeti és kulturális átalakulását a történeti szociológia megközelítésében alaposan és adatgazdagon feldolgozta Kovách (szerk. 2024) és Valuch (2024).

[10] Az Orbán-rezsim abszurditásának újabb jellegzetes vonása, negatív szenzációja a Harcosok Klubjának meghirdetése volt Orbán bejelentésével 2025. május 18-án (Hamway, 2025a és Fetter, 2025). A négyfrontos orbáni stratégiai tervet lásd Németh (2025). Hesová (2021) a kulturális háborúban az emlékezetpolitika, az identitáspolitika és az erkölcspolitika műfajait/fázisait különböztette meg az új tagállamoknál, és ez feltétlenül már az utolsó, a legmélyebbre süllyedt kulturális hadjárat egy dezinformációs, tudatzavaró rohamcsapattal és a nyílt és agresszív erkölcstelenséggel.

[11] A magyar lakosság pozitív viszonyáról az Unióhoz tanúskodik a legutóbbi Standard Eurobarometer 103 (2025) felmérése, ami a magyar társadalmi állapotok abszurditását is jelzi azzal, hogy csak a lakosság 57%-a nem bízik meg a kormányban és 58% a parlamentben, így 36%-a úgy véli, hogy a helyzet tovább fog romlani.

[12] A legutóbbi „abszurd" törvényhozásról/törvényekről lásd HVG (2025a, b), Rácz (2025) és Szabó (2025).

[13] Az EU a magyar kérdés rendezését már napirendre tűzte, ezt a jelenlegi lengyel uniós elnökség is sürgeti, a kezdődő folyamatot lásd például Molnár (2024) Schuman Foundation (2025) és Skrzypek (2025).

[14] Az Orbán-rezsim az utóbbi időben az ellenségkép tekintetében és az abszurditás szellemében ukránellenes hisztériahadjáratba kezdett, és minden felmerülő problémáért az ukránokat okolja, míg az Eurobarometer szerint a magyar lakosság 63%-a támogatja Ukrajna honvédő háborúját. Az EU számára viszont Ukrajna az elsőrendű kérdés, amelyben Orbán nyíltan az oroszokat támogatja és a balkáni uniós bővítést erőlteti, nagydobra veri a nyugat-balkáni országok felvételét, főleg a mostanság „baráti" Szerbiáét. Mellesleg Orbán is az ipari társadalom és a képzett ipari munkaerő termelési világába van beleragadva, tucatszámra ismételgeti a beszédeiben az oktatást mint szakmunkásképzést.

[15] Lásd Eurobarometer (2025). Júniusban a független média már határozottan megfogalmazta az Orbán-rezsim meggyengülését és vár-

ható vereségét, lásd például Dobszay (2025) és Hamvay (2025c). Ez már valóban egy „másik világ" (Kiss, 2025), ami felé újra közelíthetünk az EU-ba való visszatéréssel.

[16] Az EU felbomlása Orbán kedvenc előrejelzése az Unió összeomlása (lásd például Orbán, 2025). Ennek jegyében az Orbán-rezsim erőfeszítéseket tesz a globális Konzervatív Internacionálé intézményesítésére és kiterjesztésére az éves CPAC-konferenciákkal (Conservative Political Action Conference), Budapesten már a negyedik konferencia volt 2025. május 29–30-án. Orbán a legutóbbi CPAC-konferencián fejtette ki négypontos stratégiáját, lásd Németh (2025).

[17] Június végére, a NATO-csúcstalálkozóra készülve Orbán felpörgette az ukrán hisztéria-hadjáratot, ez maradt már az egyetlen offenzív lehetősége, mivel az összes többi „fronton" a többéves gazdasági lejtmenettől az egészségügyi botrányok sorozatáig defenzívába szorult. A közvélemény-kutatások már a Tisza komoly fölényét jelezték, megerősítve azzal, hogy a magyar lakosság döntő többsége alkalmasabbnak tartotta Magyar Pétert miniszterelnöknek, Orbán pályaívét lásd például Hamvay (2025a, b, c).

[18] A Pride tüntetés részletes értékelésébe itt nem tudunk belebocsátkozni, a rendkívül széles nemzetközi médiából lásd például Armangau (2025), a hazaiból pedig Magyar (2025) és Tanács (2025) elemzéseit.

[19] A 2026. tavaszi választások után kormányváltás várható, ami elvezet a rendszerváltozáshoz, ami „Magyarország újjáépítése". Ezt a témát járja körül a Radnai Márkkal, a Tisza Párt alelnökével készült interjú: A cél „nem más, mint maga a rendszerváltás", ezért új többpárti demokráciának kell belépnie, és újra szerveződnek az ellenzéki csoportok, „Ha úgy gondolják, hogy négy év múlva más politikai szerveződést szeretnének támogatni, legyen rá lehetőségük" (Hamvay, 2025b). Az EU 2025 júliusában fogadja el az újabb hétéves fiskális kerettervét (Portfolio, 2025), aminek komoly szerepe lesz a 2026-os választások után belépő kormány stratégiájának végső kialakításában.

[20] Ennek ékes példája, hogy 2025 első fele, a lengyel elnökség időszaka az EU és Orbán között éles konfrontációval zárult az uniós „diplomáciai nagyhéten" 2025. június 23–26. között. A tárgyalási folyamat összefoglalását lásd a European Council (2025) záródokumentumában. Orbán valójában az EU egész megújulásával, az új világrendszerben való szerepvállalásával szembefordult, különösen agresszíven Ukrajna támogatásával. Az uniós konfrontáció egészen

szélsőséges formát öltött a Pride tüntetés betiltása kapcsán, amit az EU élesen elítélt, lásd Kecső (2025). Végezetül, az EU 2025. július 8-án kiadott jogállamisági jelentése szigorúan elítélte a magyar jogállamiság elsorvasztását, igen erőteljesen a korrupció miatt a NER-ben: „no progress to establish a robust track record on high-level corruption" (EC, 2025d), lásd Karóczkai (2025) és Keller-Alánt (2025).

IRODALOM

Arató László (2024) A magyar kormány nem tudott túllépni a saját árnyékán – mérleget vontunk az EU-elnökségről, *HVG*, 2024. 12. 30., https://hvg.hu/360/20241230_elnokseg_orban_eu-elemzes?utm_source=hvg_hvg360_napi&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter&utm_content=hvg360

Armangau, Romane (2025) Európai politikusok is résztvettek a szabadságünnepként megtartott Budapest Pride-on, euronews, 2025. 06. 28., https://hu.euronews.com/my-europe/2025/06/28/europai-politikusok-is-resztvettek-a-szabadsagunnepkent-megtartott-budapest-pride-on

Ágh Attila (2022) *A tökéletes autokrácia tündöklése és bukása*, Gondolat Kiadó.

Ágh Attila (2023) Az európai kihívás a polikrízisben, in Ágh (szerk. 2023).

Ágh Attila (2024a) A magyar zsákutca és az orbáni autokrácia összeomlása, in Ágh (szerk. 2024).

Ágh Attila (2024b) Az Európai Unió rendszerváltása, in Ágh (szerk. 2025a).

Ágh Attila (2025a) Az Orbán-rezsim ámokfutása az uniós elnökségben, in Ágh (szerk. 2025).

Ágh Attila (2025b) Az európai megújulás stratégiája az új intézményi ciklusban, in Ágh (szerk. 2025b).

Ágh, Attila (2025c) The clash of "Europeanisation" and "Traditionalisation" in Hungary: East-Central Europe and the reinvention of the past, in Kassim–Schout (eds, 2025).

Ágh Attila (szerk.) (2023) *Polikrízis a multipoláris világrendszerben*, Gondolat Kiadó.

Ágh Attila (szerk.) (2024) *Magyar zsákutca az Európai Unióban*, Gondolat Kiadó.

Ágh Attila (szerk.) (2025) *Az Orbán rezsim kudarca az uniós elnökségben*, Gondolat Kiadó.
Cole, Deborah (2025) Young Europeans losing faith in democracy, poll finds, *Guardian*, 02. 07. 2025, https://www.theguardian.com/society/2025/jul/04/young-europeans-losing-faith-in-democracy-poll-finds
Diószegi-Horváth Nóra (2025) Orbán Viktor: Mi már Trump voltunk Trump előtt, ahogy ezt Amerikában mondják, *444*, 2025. 02. 14, https://444.hu/2025/02/13/a-jelek-szerint-amerika-eppen-magara-hagyja-europat
Dobozi István (2025a) *Félnünk kell Trump vámjaitól? Mi lesz a hazai autóiparral? növekedés*, 2025. 01. 07., https://novekedes.hu/elemzesek/felnunk-kell-trump-vamjaitol-mi-lesz-a-hazai-autoiparral
Dobozi István (2025b) A meghívólevélre várva, *Népszava*, 2025. 05. 27.
Dobszay János (2025) Önkéntes kényszer-visszavonulás, *HVG*, 2025. 06. 12.
Dodds, Graham et al. (2025) *Return to Power: The Illiberal Playbook from Hungary, Poland and the United States, Politics in Central Europe*, Vol. 20, No. 4, file:///D:/Downloads/Return_to_Power_The_Illiberal_Playbook_from_Hungar.pdf
Enyedi, Zsolt – Bálint Mikola (2024) Legislative capture in Hungary: Well-managed autocratization, Annals, *AAPSS 712*, March 2024
Equilibrium Institute (2023) *How so we become a digital nation? Policy proposals of the Equilibrium Institute on speeding up Hungary's digital development*, https://egyensulyintezet.hu/wp-content/uploads/2023/05/digitalizacio_javaslat_ENG.pdf
Euronews (2025a) *Transparency International: továbbra is Magyarország az EU legkorruptabb tagja*, 2025. 02. 11., https://hu.euronews.com/2025/02/11/transparency-international-tovabbra-is-magyarorszag-az-eu-legkorruptabb-tagja
EC, European Commission (2025d) *2025 Rule of Law Report, Country Chapter on the rule of law situation in Hungary*, 08. 07. 2025, https://commission.europa.eu/document/download/524bd8d4-33ba-4802-891f-d8959831ed5a_en?filename=2025%20Rule%20of%20Law%20Report%20-%20Country%20Chapter%20Hungary.pdf
European Council (2025) *Council Conclusions on European defence and security*, 26. 06. 2025, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/26/european-council-conclusions-on-european-defence-and-security/?utm_source=brevo&utm_campaign=AUTOMATED%20-%20Alert%20-%20Newsletter&utm_medium=email&utm_id=3318
Fetter Dóra (2025) Zászló, zászló, ököl, *HVG*, 2025. 05. 29.
Gulácsi Gábor – Kerényi Ádám (2025) A magyar gazdaság az Európai Unióban, in Tóth István György (szerk.), p. 21–44.
Hamvay Péter (2025a) Orbán Viktor azt üzente, *HVG*, 2025. 05. 22.
Hamvay Péter (2025b) Rendszerváltás mobilappal, *HVG*, 2025. 05. 29.
Hamvay Péter (2025c) Oda a sebezhetetlenség mítosza, *HVG*, 2025. 06. 12.
Hesová, Zora (2021) Three types of culture wars and the populist strategies in Central Europe, *Czech Journal of Political Science*, Vol. 2.
Hszü, Csen-Kang (2025) Kézrátétel – a kínai gazdaságról és a magyar hídfőállásról, *HVG*, 2025. 05. 29.
HVG (2025a) Ordító csendrendelet – átláthatósági törvény, 2025. 05. 29.
HVG (2025b) Szolgálati használatra – ukrán kémügy, 2025. 05. 29.
HVG (2025c) MCC
Jelen (2025) Heuréka – 20 évünk van benne, Jelen bookazine-2
Karóczkai Balázs (2025) Magyarországon csak egy dologban volt előrelépés a jogállamiság terén tavalyhoz képest, *Index*, 2025. 07. 08., https://index.hu/kulfold/2025/07/08/europai-unio-magyarorszag-jogallamisag-europai-bizottsag-jogallamisagi-jelentes-mediaszabadsag/
Kassim, Hussein – Adriaan Schout (eds, 2025) *National Government Narratives of the EU*, Palgrave-Macmillan.
Kecső Richárd (2025) Az Európai Bizottság elnöke üzent a magyar hatóságoknak Pride-ügyben, Orbán Viktor kemény választ adott, *Index*, 2026. 06. 26., https://index.hu/belfold/2025/06/26/ursula-von-der-leyen-eu-europai-bizottsag-budapest-pride-felszolitas-rendorseg-orban-viktor/
Keller-Alánt Ákos (2025) Az újabb jogállamisági jelentés is súlyos problémákat talált Magyarországon, *444*, 2025. 07. 08., https://444.hu/2025/07/08/az-ujabb-jogallamisagi-jelentes-is-sulyos-problemakat-talalt-magyarorszagon
Király Béla (2025) Gazdasági atombombát dobhat Magyarországra Donald Trump, *privátbankár*, 2025. 04. 03., https://privatbankar.

hu/cikkek/makro/gazdasagi-atombombat-dobhat-magyarorszagra-donald-trump.html
Kiss Andrej (2025) Egy másik világ, *Népszava*, 2025. 04. 19.
Kovách Imre (szerk. 2024) *A magyar társadalom a 2020-as évek elején*, I–II. kötet, HUN-REN kiadó.
Magyar Péter (2025) Eljött Orbán Viktor gyurcsányi pillanata, a kormányzás összeomlását látjuk, *Index*, 2025. 06. 29, https://index.hu/belfold/2025/06/28/magyar-peter-tisza-part-orban-viktor-fidesz-gyurcsany-ferenc-kormany/?token=3802ea075c9fce568019f072da38c4d6
Márton Balázs (2025a) Orbán a kezdésnél gödörbe lökte, a végére húzták feljebb a magyar uniós elnökséget, *Telex*, 2025. 01. 03., https://telex.hu/kulfold/2025/01/03/eu-europai-unio-tanacsa-magyarorszag-soros-elnokseg-ertekeles
Márton Balázs (2025b) Orbán-probléma és háborús pánikkeltés – a magyar vétót hozó csúcsról vitáztak az EP-ben, *Telex*, 2025. 04. 01., https://telex.hu/gazdasag/2025/04/01/eu-europai-parlament-europai-tanacs-versenykepesseg-trump-vamok-von-der-leyen-weber-gal-kinga-borvendeg
Mellár Tamás (2025) A standard közgazdaságtan alkonya, *Mozgó Világ*, 2025/2.
Misik, Robert (2025) The Shadow of Unfreedom: A New Authoritarianism Grips the Globe, *Social Europe*, 05. 05. 2025, https://www.socialeurope.eu/the-shadow-of-unfreedom-a-new-authoritarianism-grips-the-globe
Molnár Kristóf (2024) Miután elengedte a túlmozgásos Orbánt, Trumpra figyel az Európai Unió, *444*, 2024. 12. 20., https://444.hu/2024/12/20/miutan-elengedte-a-tulmozgasos-orbant-trumpra-figyel-az-europai-unio
Németh Márton Sándor (2025) Orbán Viktor bejelentette négypontos tervét, *Index*, 2025. 05. 29., https://index.hu/belfold/2025/05/29/orban-viktor-cpac-hungary-alapjogokert-kozpont-jobboldal-szantho-miklos-matt-schlapp-irakli-kobakhidze/
Orbán Viktor (2024) Az új gazdaságpolitika a 2025-ös évben fantasztikus eredményeket hozhat, *Kossuth rádió*, 2024. 10. 25., https://miniszterelnok.hu/az-uj-gazdasagpolitika-a-2025-os-evben-fantasztikus-eredmenyeket-hozhat/
Orbán Viktor (2025) Nem kell kilépni az Európai Unióból, szétesik az magától is, *Index*, 2025. 02. 14., https://index.hu/belfold/2025/02/14/orban-viktor-miniszterelnok-kormany-kossuth-radio-interju/
Pálné Kovács Ilona (2025) Kispolitika, nagypolitika, nemzetközi politika, önkormányzatok, *Comitatus Önkormányzati Szemle*, 35. évfolyam 252. szám
Political Capital (2025) A magyar EU-elnökség mérlege: a politikai trollkodás füstjébe vesző szakpolitikai eredmények, 2025. 02. 21., https://politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=3502
Portfolio (2025) Tíz körömmel kapaszkodnak az EU-s vidékfejlesztésbe, de Brüsszelnek más tervei lehetnek, 2025. 06. 29., https://www.portfolio.hu/unios-forrasok/20250629/tiz-korommel-kapaszkodnak-az-eu-s-videkfejlesztesbe-de-brusszelnek-mas-tervei-lehetnek-769559
Rácz András (2025) Orbán Viktor tévedéseinek egyre magasabb az ára, *Magyar Hang*, 2025. 05. 30.
Rahman, Mujtaba (2025) It's time for the EU to solve its Orbán problem, *Financial Times*, 30. 03. 2025., https://www.ft.com/content/136b7b18-f75a-435e-9887-c57ab6c4a766
Rothstein, Bo (2025) Totalitarian Democracy: How Populist Leaders Are Undermining Democracy, *Social Europe*, 13. 02. 2025., https://www.socialeurope.eu/totalitarian-democracy-how-populist-leaders-are-undermining-democracy
Schuman Foundation (2025) *Polish Presidency of the Council – A paradigm shift in Poland's European policy*, 28. 01. 2025, https://www.robert-schuman.eu/en/questions-d-europe/777-presidence-polonaise-du-conseil-un-changement-de-paradigme-dans-la-politique-europeenne-de-la-pologne
Skrzypek, Ania (2025) Donald Tusk's ambitious vision for Poland's EU presidency, *IPS*, 24. 01. 2025, https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/donald-tusks-quadriga-8039/
Standard Eurobarometer 103 Hungary (2025) May 2025, file:///D:/Downloads/Eurobarometer_Standard_STD103_Spring_2025_factsheet_hu_en.pdf
Szabó Ivett (2025) Tilt, tűr, válogat – az átláthatósági törvény, *HVG*, 2025. 05. 22.
Szegvári Péter (2025) Budapest főváros a választások után, *Comitatus Önkormányzati Szemle*, 35. évfolyam 252. szám

Szent-Iványi, István (2025) Orbán–Trump: egy kapcsolat anatómiája, *Mozgó Világ*, 6. szám
Sz. A. (2025) Hogyan hatnak az amerikai vámok a magyar gazdaságra? *Növekedés*, 2025. 03. 29., https://novekedes.hu/elemzesek/hogyan-hatnak-az-amerikai-vamok-a-magyar-gazdasagra
Sz. Bíró Zoltán (2025) A Fidesz-szavazók Európa legnagyobb trumpistái, de a sorkatonaság visszaállításáról hallani sem akarnak a magyarok, *Qubit*, 2025. 06. 30., https://qubit.hu/2025/06/30/a-fidesz-szavazok-europa-legnagyobb-trumpistai-de-a-sorkatonasag-visszaallitasarol-hallani-sem-akarnak-a-magyarok
Tanács Gábor (2025) Példátlan tömeg dacolt a magyar kormánnyal a Budapesti Büszkeség meneten, *Euronews*, 2025. 06. 29., https://hu.euronews.com/2025/06/29/peldatlan-tomeg-dacolt-a-magyar-kormannyal-a-budapesti-buszkeseg-meneten
Tóth István György – Gábos András – Medgyesi Márton (szerk.) (2025) *Társadalmi Riport 2024*, TÁRKI Kiadó.
Valuch Tibor (2024) *Társadalmi változások Magyarországon a késő kádárizmustól az illberalizmusig*, Kronosz Kiadó.
Vinocur, Nicholas (2025) Denmark pushes to suspend Hungary's EU voting rights, *Politico*, 03. 07. 2025., https://www.politico.eu/article/denmark-suspend-hungary-eu-voting-right/
Volintiru, Clara et al. (2024) Re-evaluating the East-West divide in the European Union, *Journal of European Public Policy*, file:///D:/Downloads/Volintiru_Surubaru_Epstein_Fagan_2024_Re-evaluatingtheEast-WestdivideintheEuropeanUnion-1.pdf

SOMOGYI KÖNYVTÁR
1881

A Progress Alapítványt 2015. március 19-én vették nyilvántartásba. Az alapítványt Ágh Attila képviseli, a kuratórium tagja még Fleck Zoltán. Az alapítvány fő célja a progresszív politikatudományi és közpolitikai, illetve a szélesebb értelemben vett társadalomtudományi kutatások támogatása. Ebben a témakörben az alapítvány kutatási projekteket és rendezvényeket szervez, valamint könyvsorozatokat jelentet meg. A kutatások egyfelől a világrendszer átalakulására, nagy történelmi korszakváltásaira, másfelől a kelet-közép-európai régió – és ebben kiemelt jelentőséggel Magyarország – demokratikus átalakulására koncentrálnak. Ennek megfelelően a konferenciák és vitaestek az aktuális változásokkal foglalkoznak szakértői körben és meghívott hallgatósággal. A könyvkiadás tekintetében két könyvsorozattal rendelkezünk, egyrészt az aktuálisabb témákat megtárgyaljuk a szélesebb közönség számára a Progress könyvek sorozatában, másrészt megvizsgáljuk a világrendszer komplex átalakulását egy szakértők által kialakított projekt keretében a Progress tanulmánykötetek sorozatában. A Progress könyvek sorozatában eddig 26 kötet, a Progress tanulmánykötetek sorozatában pedig 9 kötet jelent meg.

A globális világrendszer a polikrízis időszakába lépett. Az ellentmondásos összefonódások tobzódása maximálisan megmutatkozik a hanyatló Egyesült Államok és a feltörő, új hegemón hatalmak – EU, Kína és India – élesedő versengésében. Trump rendszere az amerikai hanyatlásra reagálva a többi hegemón hatalommal való erőszakos szembefordulást kísérli meg. Ez a tanulmánykötet ennek a globális konfliktusnak az egyes szféráit és Trumpnak a többi hegemónnal való sorozatos ütközését vizsgálja meg, kitekintve a Trump és Orbán közötti kapcsolatra és párhuzamra is. Elemzi a trumpizmus általános világrendszerbeli hatásait, különös tekintettel az EU-val való széles konfrontációra, amely a kötet gerincét, felépítésének a fő vonalát adja. Ezt kiegészíti az egész világrendszerbeli gazdasági fejlődés komplex elemzése, amelyben központi szerep jut – az ukrán háborúval szoros összefüggésben – az amerikai–kínai politikai versengésnek is. A tanulmánykötet ebben a viharos globális átalakulásban, a polikrízis tombolásának szakaszában Európa szabadságharcának az elemzésével zárul. Így felvázolja azt a nemzetközi keretet is, amelyben az Orbán-rezsim közelgő összeomlása végbemegy, mivel felmutatja és részletesen elemzi az autoriter rendszerek korlátait és belső ellentmondásait.

5950 Ft

9 789635 566426